

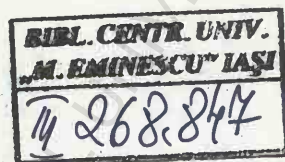
CULTURA COSTISA

ÎN CONTEXTUL EPOCII BRONZULUI DIN ROMANIA

PIATRA-NEAMȚ
2001

m 268. 847

CULTURA COSTIȘA ÎN CONTEXTUL EPOCII BRONZULUI
DIN ROMÂNIA

*

THE COSTIȘA CULTURE WITHIN THE ROMANIAN BRONZE
AGE CULTURAL CONTEXT

CATALOG DE EXPOZIȚIE

ALF

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CATEDRA DE EXPONATE

Lucrare finanțată de
MINISTERUL CULTURII ȘI CULTELOR
și
CONSILIUL JUDEȚEAN NEAMȚ

Complexul Muzeal Județean
Neamț

Muzeul Carpaților Răsăriteni
Sfântu Gheorghe

53405

CULTURA COSTIȘA

ÎN CONTEXTUL EPOCII BRONZULUI DIN ROMÂNIA

Coordonatori:
VALERIU CAVRUC ȘI GHEORGHE DUMITROAIA

342058
B.C.U. IASI

Muzeul de Istorie Piatra-Neamț
2001

Editor:

Gheorghe Dumitroaia

Fișe obiecte:

Dan Buzea, Elena Roxana Munteanu

Tehnoredactare:

Valeriu Cavruc, Elena Roxana Munteanu,
Dorin Nicola, Gil Colobanea

Traduceri în limba engleză:

Mihaela Gabor
Elena Roxana Munteanu, Dorin Nicola,
Valeriu Cavruc, Neculai Bolohan

Fotografii:

Valeriu Cavruc

Procesare imagini:

Valeriu Cavruc, Gil Colobanea, Marius Dănilă

Hartă:

Constantin Preoteasa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România/ coord.: Valeriu Cavruc, Gheorghe Dumitroaia. -

Piatra-Neamț: - Editura „Constantin Matasă”, 2001

p. : cm. -

Bibliogr.

ISBN 973-85157-2-6

I. Cavruc, Valeriu (coord.)

II. Dumitroaia, Gheorghe (coord.)

902 (498)

© Complexul Muzeal Județean Neamț

str. Mihai Eminescu nr. 10, 5600 Piatra-Neamț, jud. Neamț

Muzeul Carpaților Răsăriteni

Piața Libertății nr. 4, 4400 Sfântu Gheorghe, jud. Covasna

Editura „Constantin Matasă”

ISBN 973-85157-2-6

10 SEP 2002

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE (V. Cavruc, Gh. Dumitroaia)	7
PERIOADA MIJLOCIE A EPOCII BRONZULUI LA EST ȘI VEST DE CARPAȚII RĂSĂRITENI (Al. Vulpe)	9
CONSIDERAȚII ASUPRA CULTURII COSTIȘA-KOMAROV DE PE TERITORIUL MOLDOVEI (Gh. Dumitroaia)	13
Istoricul descoperirilor; Aria de răspândire (p. 14); Așezările (p. 15); Locuințe și vetre (p. 16); Morminte (p. 17); Ceramica (p. 19); Topoare de aramă și bronz; Alte obiecte de inventar; Legături, datare (p. 20).	
Așezări, necropole și materiale arheologice	
1. Sat Borlești, com. Borlești, jud. Neamț (Gh. Dumitroaia)	23
2. Sat Corlăteni, com. Corlăteni, jud. Botoșani (E.R. Munteanu)	24
3. Sat Costișa, com. Costișa, jud. Neamț (A. Popescu)	25
4. Sat Cotârgaci, com. Roma, jud. Botoșani (E.R. Munteanu)	31
5. Sat Crasnaleuca, com. Coțușca, jud. Botoșani (E.R. Munteanu)	31
6. Sat Lunca, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț (Gh. Dumitroaia)	32
a. Specificul depunerilor din stațiunea <i>Poiana Slatinei</i>	32
b. Stratigrafia depunerii din epoca bronzului	34
7. Sat Mihoveni, com. Șcheia, jud. Suceava (V.P. Batariuc)	42
8. Sat Poduri, com. Poduri, jud. Bacău (Gh. Dumitroaia)	44
9. Sat Prăjeni, com. Prăjeni, jud. Botoșani (Gh. Dumitroaia)	46
10. Sat Siliștea, com. Români, jud. Neamț (N. Bolohan, E.R. Munteanu)	47
11. Sat Văleni, com. Botești, jud. Neamț (E.R. Munteanu)	49
12. Alte descoperiri (E.R. Munteanu)	51
LEGĂTURI ÎNTRE MOLDOVA ȘI S-E TRANSILVANIEI ÎN BRONZUL MIJLOCIU (V. Cavruc)	58
Situri și materiale arheologice	
1. Sat Păuleni, com. Păuleni, jud. Harghita (V. Cavruc)	60
2. Sat Zoltan, com. Ghidfalău, jud. Covasna (V. Cavruc)	71
3. Municipiul Brașov, jud. Brașov (V. Cavruc)	75
Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România (English version)	77
Abrevieri	138
Ilustrația	139

ENGLISH VERSION CONTENTS

FOREWORD (V. Cavruc, Gh. Dumitroaia)	77
MIDDLE BRONZE AGE PERIOD : EAST AND WEST OF EASTERN CARPATHIANS (Al. Vulpe)	79
CONSIDERATIONS OVER COSTIȘA-KOMAROV CULTURE IN MOLDAVIA (Gh. Dumitroaia)	83
The developement of researches; Territory (p. 84); Settlements (p. 85); Houses and ovens; Tombs (p. 86); Pottery (p. 89); Copper and bronze axes; Other inventory objects; Cultural relations, dating (p. 90).	
Settlements, necropolis and archaeological materials	
1. Borlești village, Borlești commune, Neamț county (Gh. Dumitroaia)	92
2. Corlăteni village, Corlăteni commune, Botoșani county (E.R. Munteanu)	93
3. Costișa village, Costișa commune, Neamț county (A. Popescu)	94
4. Cotârgaci village, Roma commune, Botoșani county (E.R. Munteanu)	99
5. Crasnaleuca village, Coțușca commune, Botoșani county (E.R. Munteanu)	99
6. Lunca village, Vânători-Neamț commune, Neamț county (Gh. Dumitroaia) .	100
a. The features of the <i>Poiana Slatinei</i> layers	100
b. The stratigraphy of the Bronze Age layers	101
7. Mihoveni village, Șcheia commune, Suceava county (V.P. Batariuc)	107
8. Poduri village, Poduri commune, Bacău county (Gh. Dumitroaia)	108
9. Prăjeni village, Prăjeni commune, Botoșani county (Gh. Dumitroaia)	110
10. Siliștea village, Români commune, Neamț county (N. Bolohan, E.R. Munteanu)	111
11. Văleni village, Botești commune, Neamț county (E.R. Munteanu)	115
12. Other findings (E.R. Munteanu)	117
MOLDAVIA AND SOUTH-EASTERN TRANSYLVANIA RELATIONS IN THE MIDDLE BRONZE AGE (V. Cavruc)	120
Sites and archaeological materials	
1. Păuleni village, Păuleni commune, Harghita county (V. Cavruc)	122
2. Zoltan village, Ghidfalău commune, Covasna county (V. Cavruc)	133
3. The Municipality of Brașov, Brașov county (V. Cavruc)	137
Abbreviations	138
Illustration	139

CUVÂNT ÎNAINTE

Perioada mijlocie a epocii bronzului, care corespunde, cu aproximație, primei jumătăți a mileniului II î. Hr., este recunoscută prin modificările majore pe care le aduce în peisajul etno-cultural al Europei centrale și de sud-est. Pe de o parte, în special în teritoriile situate la vest de Prut, se intensifică cristalizarea unor entități etno-culturale de sine stătătoare, proces favorizat, în principal, de accentuarea sedentarizării comunităților și de un anumit progres tehnic și economic, iar pe de altă parte, complexitatea din ce în ce mai crescândă a vieții economice și sociale favorizează intensificarea relațiilor dintre comunitățile umane. Pe lângă aceasta, trebuie arătat că apariția, la extremitățile Europei de sud-est și de est, în această perioadă, a unor poli de civilizații avansate, dintre care cele mai strălucite erau cea miceniană, în sudul Balcanilor și Sintașta în zona Uralilor, a avut o influență însemnată asupra culturilor din vecinătatea munților Carpați.

În ultimul deceniu, epoca bronzului de pe teritoriul României și din țările învecinate a constituit subiectul câtorva acțiuni culturale-științifice importante, dintre care amintim expozițiile și colocviile de la: Călărași-1991 (*Complexul cultural Noua-Sabatinovka-Coslogeni*), București-1995 (*Comori ale epocii bronzului din România*), Alba Iulia-1997 (*Perioada timpurie și mijlocie a epocii bronzului în bazinul carpatic*), Baia Mare-1998 (*Spațiul nord-carpatic în bronzul târziu*) ș. a., însoțite de cataloage sau volume de studii și cercetări. Un moment cu totul excepțional a fost organizarea marii expoziții *Gods and Heroes of the Bronze Age. Europe at the time of Ulysses*, cu colaborarea a peste douăzeci de țări europene, finanțată de către Consiliul Europei și itinerată la Copenhaga, Bonn, Paris și Atena, în perioada decembrie 1998-mai 2000, în care s-au regăsit aproape toate culturile epocii bronzului cuprinse între Carpați și Atlantic.

Cu toate acestea, din păcate, a rămas în conul de umbră una dintre cele mai interesante manifestări ale bronzului clasic-complexul cultural Costișa-Komarov-Biały Potok. Răspândită pe teritoriul țărilor riverane Carpaților Răsăriteni: România, Ucraina și Republica Moldova, cu legături strânse și reminiscențe substanțiale pe teritoriul Poloniei și Slovaciei, această entitate, deși s-a bucurat de un real interes și de eforturi susținute ale arheologilor, nu este încă definită corespunzător în literatura de specialitate și rămâne aproape necunoscută atât specialiștilor cât și marelui public. În acest sens pare relevant faptul că în volumul *The Trzciniec area of the Early Bronze Age Civilisation: 1990-1200 BC*, apărut în anul 1998 la Poznań, în prestigioasa serie *Baltic-Pontic Studies*, în nici un studiu nu se face referire la descoperiri de pe teritoriul României și R. Moldova, iar în notele bibliografice lipsesc cu desăvârșire titlurile referitoare la bronzul mijlociu din aceste spații.

Cauzele acestei stări de lucruri sunt, fără discuție, stadiul precar al cercetărilor sistematice, valorificarea acestora, cât și lipsa unei cooperări dintre specialiști.

Din acest motiv, considerăm că inițiativa organizării unui colocviu internațional cu tema *Carpații Răsăriteni în epoca bronzului. Complexul cultural Costișa-Komarov-Bialy Potok*, precum și a unei expoziții intitulate *Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România* reprezintă un pas important în direcția stabilirii unei colaborări fructuoase între specialiștii din țările amintite, cu speranța că demersul nostru va fi urmat atât de acțiuni similare în alte centre, cât și de relansarea cercetărilor privind bronzul mijlociu în Carpații Orientali.

Conținând cvasi-totalitatea materialelor arheologice descoperite acum patru decenii în stațiunea eponimă, cât și vestigiile ieșite la lumină în ultimii cincisprezece ani în siturile de la Lunca și Siliștea (jud. Neamț), Poduri (jud. Bacău), Păuleni (jud. Harghita) sau o serie de descoperiri întâmplătoare, expoziția temporară va constitui, în primul rând pentru specialiști un bun prilej de cunoaștere directă și comparare a diferitelor tipuri de materiale care sunt prezentate, iată, pentru prima dată împreună. La realizarea acestui proiect și-au dat concursul pe lângă instituțiile organizatoare, muzeele din Bacău, Brașov, Botoșani, Roman și Suceava, care au răspuns cu sollicitudine invitației noastre de colaborare.

Însoțite de un substanțial catalog (ce conține considerații generale asupra perioadei mijlocii a epocii bronzului, fișe de stațiuni și obiecte, planșe cu imagini ale unor situri și a celei mai mari părți a exponatelor, bibliografie) care poate fi un util instrument de lucru pentru colegii interesați și un ghid pentru publicul inițiat, expoziția și colocviul internațional organizate de Complexul Muzeal Județean Neamț și Muzeul Carpaților Răsăriteni din Sfântu-Gheorghe nu ar fi fost posibile fără sprijinul generos al unor persoane și al altor instituții, cărora le adresăm sincere mulțumiri.

Întâi de toate ținem să aducem un respectuos omagiu domnului prof. univ. dr. Al. Vulpe, membru corespondent al Academiei Române, directorul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, care a descoperit și definit cultura Costișa. Fără acordul său prezentarea pieselor inedite în expoziție și în catalogul acesteia nu ar fi fost posibilă. Ținând cont de relațiile speciale pe care domnul Al. Vulpe le are cu muzeul din Piatra-Neamț de mai bine de patru decenii, de interesul pe care îl manifestă față de instituția muzeală creată de Constantin Matasă, inițiatorul și sprijinitorul cercetărilor de la Costișa, dorim să-i transmitem cu acest prilej multă sănătate și un călduros „La mulți ani !” la aniversarea a șapte decenii de viață.

Aceleași mulțumiri călduroase adresăm și domnului prof. univ. dr. Petre I. Roman, directorul Institutului Român de Tracologie din București, care în ultimii zece ani și-a îndreptat permanent atenția și sprijinul către cercetările efectuate de cele două instituții organizatoare în direcția cunoașterii epocii bronzului. Pentru colaborarea sa dezinteresată și spiritul colegial manifestate îl asigurăm de întreaga noastră stimă și grațitudine.

Evident, organizarea manifestărilor sus amintite și tipărirea catalogului nu ar fi fost posibile fără sprijinul de specialitate al colegilor nominalizați în pagina 4 a acestui volum și cel financiar al Ministerului Culturii și Cultelor și al Consiliului Județean Neamț, către care se îndreaptă recunoștința noastră.

Valeriu Cavruc, Gheorghe Dumitroaia

PERIOADA MIJLOCIE A EPOCII BRONZULUI LA EST ȘI VEST DE CARPAȚII RĂSĂRITENI

Din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre Carpații Răsăriteni n-au reprezentat un obstacol în calea relațiilor dintre comunitățile omenești.

Culmile domoale, numeroasele pasuri ușor de trecut, au favorizat dintotdeauna strânse legături și permanente contacte dintre cei ce locuiau pe povârnișurile și dealurile ambilor versanți. Această situație, pe care nimeni nu o pune la îndoială, este bine documentată încă din perioadele preistorice prin descoperirile arheologice, astăzi substanțial numeroase, rezultat al cercetărilor sistematice din ultima jumătate de veac. Este de ajuns să amintim răspândirea complexului Ariușd-Cucuteni-Tripolie, ce cuprindea întreaga zonă a depresiunilor intramontane est-transilvănene și care, prin formele de cultură (ceramică, unelte, tipuri de locuință etc.), constituia o manifestare, în linii mari unitară, ce caracteriza neoliticul carpato-niprovian.

Tema care face obiectul expoziției arheologice și al catalogului de față ilustrează și pentru perioada mijlocie a epocii bronzului carpato-dunărean aceeași realitate. În scurta introducere de față ne vom mărgini la prezentarea grupurilor culturale din zonă și la evocarea principalelor probleme ale stadiului actual al cercetării.

Perioada mijlocie a epocii bronzului se caracterizează, în sud-estul Europei în general și în aria care ne interesează în special, prin răspândirea unor grupuri culturale, relativ stabile, cu arii geo-morfologice bine conturate, în care se dezvoltă manifestări specifice, consistent definite. Deși nu toți arheologii au ajuns la un consens în ceea ce privește cronologia absolută, este sigur că perioada pe care o prezentăm aici cuprinde cea mai mare parte a mileniului al II-lea î. Hr. Potrivit cronologiei obținute prin metoda tipologic-comparativă, a contactelor din aproape în aproape cu civilizațiile istorice ale Orientului Apropiat, ne situăm aproximativ între 2000/1900 și 1400 î.Hr. Datările cu ajutorul radiocarbonului (din zona de față nu posedăm încă date fiabile) și al dendrocronologiei au „ridicat” cu câteva secole această datare: între aproximativ 2300/2200 și 1500 î.Hr.

Cea mai bine cunoscută manifestare arheologică, atestată în zonă, este cultura Monteoru, a cărei periodizare se întemeiază pe observațiile stratigrafice minuțioase efectuate de Ion Nestor în așezarea de la Sărata-Monteoru, jud. Buzău. Aria de răspândire a acestei culturi cuprinde zona de dealuri a Carpaților de Curbură și a sud-vestului Moldovei, până în bazinul Troțușului. În cursul unei faze mijlocii (denumită prin termenul tehnic I C2), tipurile ceramice ce caracterizează această cultură se extind și în aria bazinului Bistriței, arie în care se dezvoltă grupul cultural Costișa.

Descoperiri specifice diferitelor faze ale culturii Monteoru au fost atestate și în sud-estul Transilvaniei, în special în județele Brașov și Covasna. În general este vorba de materiale ceramice aflate în situri ale altor manifestări culturale.

În zona de dealuri subcarpatice, mai ales cele ale județelor Neamț și Bacău, se dezvoltă cultura Costișa, denumită astfel după ceramica specifică (decorată în special cu triunghiuri sau romburi hașurate), descoperită în cursul săpăturilor făcute de Alexandru Vulpe și Mihai Zamoșteanu, în 1959-1962, pe *Cetățuia* de la Costișa, jud. Neamț.

Situri într-un totu asemănătoare ca manifestare culturală cu cea de la Costișa sunt relativ puține și mărginite la o zonă restrânsă în bazinul mijlociu al Bistriței (vezi recent cercetata așezare de la Siliștea, jud. Neamț, aflată la doar 6 km. depărtare, în linie dreaptă de Costișa). Pe de altă parte însă, ceramică al cărei specific este apropiat de cel al materialelor descoperite la Costișa, a fost atestată și în nordul Moldovei, în județele Suceava, Botoșani și Iași. În depresiunile intramontane est-transilvănene s-au identificat situri din care, de asemenea, s-a cules o ceramică foarte apropiată ca forme și decor de cea de la Costișa; aceste descoperiri au fost în mod nejustificat considerate mai de mult o cultură aparte – cultura Ciomortan, după așezarea de la Ciomortan (Csiksomortán)-Păuleni, jud. Harghita.

Aspectul Ciomortan al culturii Costișa s-a dezvoltat probabil pe fondul cultural al bronzului timpuriu din depresiunea Ciucului, ilustrat prin grupul Jigodin, cu ceramică decorată cu sfoara (șnurul), descoperită mai ales în urma săpăturilor efectuate sub conducerea lui Petre Roman la Lelicieni, lângă Miercurea Ciuc. Materiale specifice ale acestui din urmă grup cultural au fost atestate sporadic și în Moldova, mai ales în bazinul Troțușului. Totuși, fondul cultural anterior culturii Costișa care ar trebui să explice formarea acestei culturi nu este încă deplin cunoscut.

Cercetările întreprinse și recent valorificate de Gheorghe Dumitroaia la Lunca, com. Vânători, jud. Neamț, reprezintă, până acum, cea mai importantă contribuție, de la săpăturile de la Costișa încoace, la elucidarea problemei fondului cultural care a precedat cultura Costișa. Acolo, în punctul *Poiana Slatinei* s-au conturat în mod clar două niveluri, pe care autorul le-a atribuit grupului cultural denumit, pe drept sau pe nedrept (rămâne de văzut), Komarov-Costișa. Fragmentele ceramice aflate în nivelul 1 (inferior) nu prezintă analogii cu ceramica culturii Costișa. Materiale asemănătoare, dar nu identice, au fost atestate abia în nivelul 2 (superior).

Potrivit impresiei celui ce semnează aceste rânduri, formele și decorul ceramicii nivelului inferior de la Lunca se regăsesc, în parte, și pe vase din nordul Basarabiei (grupul Edineț), dar și din Transilvania (grupul Iernut), ambele aparținând fondului cultural al bronzului timpuriu. S-ar contura, astfel, o largă arie culturală ale căror manifestări ar putea explica geneza culturii Costișa și ale facies-urilor înrudite din aria Carpaților Răsăriteni.

Ultima manifestare arheologică atestată în zonă este cultura Wietenberg (denumită astfel după toponimul german al *Dealului Turcului* din marginea Sighișoarei). Ceramica bogat decorată de tip Wietenberg este răspândită în toată Transilvania, dar piese cu decor specific se regăsesc în mai toate așezările zonelor din apropiere. S-au găsit fragmente decorate în manieră Wietenberg la Costișa, la Bogdănești și Răcăciuni (Bacău) etc. Cea mai importantă descoperire a fost făcută

recent de Valeriu Cavruc cu prilejul săpăturilor de pe cetățuia de la Păuleni (Ciomortan), unde s-a observat cum o groapă (sau un bordei) cu ceramică Wietenberg a fost săpată în pământul valului de apărare al locuirii aparținând culturii Costișa, faciesul Ciomortan. S-a confirmat astfel raportul cronologic, presupus mai de mult, între cele două culturi.

*
* *

Ceea ce s-a prezentat mai sus sub denumirea de culturi arheologice constituie, în principal, grupuri de materiale ceramice, definite în principal prin formele și decorul vaselor. În spatele acestor manifestări se ascund însă comunități umane cu moduri de viață specifice, posibil și chiar probabil, de etnii diferite. Arheologia, cu metodele din zilele noastre, nu este în măsură să reconstituie decât ipotetic istoria acestor comunități. Ea poate însă să ne lămurească asupra economiei, a vieții spirituale și ale mijloacelor de subzistență a respectivelor comunități.

Pentru a reconstitui pe deplin modul de viață al purtătorilor culturilor mai sus pomenite am avea nevoie de date mai consistente despre ocupațiile acestor oameni, respectiv date arheobotanice, arheozoologice etc. Pe baza informațiilor existente putem să admitem că un rol însemnat în zonă l-a jucat creșterea animalelor, agricultura situându-se pe locul al doilea; cel puțin această situație este sugerată de siturile ocupate pe perioade de scurtă durată, mai ales în cuprinsul culturilor Costișa și Wietenberg. Așezări ca cele de la Păuleni (Ciomortan), Costișa, poate și Siliștea, ar putea reprezenta centre ale puterii sociale. Ele erau totodată bine fortificate și situate în locuri ce dominau regiunea înconjurătoare (Siliștea domina o largă porțiune din valea Siretului, iar Costișa valea Bistriței).

Dacă modul de viață pastoral era într-adevăr precumpănitor, atunci contactele între comunități s-ar putea explica în mare măsură prin procesul transumanței sezoniere. Așa ar putea fi interpretate materialele ceramice specifice unei culturi descoperite în cuprinsul culturilor vecine (vezi materiale Wietenberg în culturile Monteoru și Costișa, vezi două cești cu decor tipic Costișa, descoperite încă demult, pe Wietenberg, la Sighișoara și am putea cita încă multe astfel de exemple).

Două cazuri merită o atenție specială: *Slatina* de la Lunca, comuna Vânători-Neamț și *Cetățuia* de la Costișa. În primul caz situația este limpede: sursa de sare din *Poiana Slatinei* explică aglomerarea de material ceramic, din neoliticul vechi până în epoca fierului și chiar mai târziu, iar observațiile stratigrafice făcute aici sunt de mare ajutor pentru cronologia relativă a diferitelor aspecte culturale identificate. Pentru a obține prețioasa sare grupurile umane staționau un scurt răstimp în acest loc, poate chiar foarte probabil, în timpul transumanței sezoniere.

Al doilea caz a întâmpinat unele dificultăți în interpretarea cultural-istorică. Cele două culturi reprezentate pe *Cetățuia* de la Costișa s-au aflat o vreme în relații reciproce. Observațiile stratigrafice făcute cu minuțiozitate au oferit doar în câteva situații favorabile, observarea unei suprapunerii, mai ales în sectorul de nord-est al așezării și au confirmat prezența purtătorilor ceramicii Costișa anterior celor ai culturii

Monteoru. Telescoparea straturilor/pavajelor din pietre de râu cu depunerea de ceramică de tip Costișa nu a permis obținerea unor profile clare. Acest lucru a putut fi dovedit doar în cele câteva cazuri unde s-au suprapus vetrele. Dacă raportul cronologic între cele două culturi – Monteoru și Costișa a fost lămurit, se pune întrebarea: fost-a *Cetățuia* de la Costișa cucerită de triburi venite dinspre sud? Semnatarul acestor rânduri crede că, în acest caz oarecum singular, aceasta ar fi cea mai plauzibilă explicație. Pietre rotunde, utilizate ca proiectile de praștie aflate pe fundul șanțului de apărare, faptul că majoritatea urmelor de locuire de tip Costișa au căzut pradă focului și, nu în ultimul rând, faptul că cei ce au adus aici ceramica de tip Monteoru erau aproximativ contemporani cu cei ai culturii Costișa, sunt argumente că cetatea a fost ocupată de purtătorii culturii Monteoru prin violență. O conviețuire, chiar și parțială, a celor două comunități, o considerăm extrem de greu de explicat. Se cuvine totuși atrasă atenția că acest caz, deocamdată izolat, de interpretare în sens cultural-istoric nu trebuie înțeles ca expresie a unei confruntări între ceea ce s-ar putea numi triburile culturii Monteoru cu cele ale culturii Costișa. De fapt, la Costișa, ne aflăm în fața unei situații speciale: o confruntare între două comunități omenești, despre care nici măcar nu putem ști dacă erau de etnii diferite sau de aceeași etnie, chiar dacă produsele ceramicii lor ne înfățișează două manifestări diferite.

*
* *

Cele expuse până aici ne prezintă, succint, un tablou în care sunt evidențiate multiple trăsături comune, reflectând relații reciproce între comunitățile aflate pe ambii versanți ai Carpaților, în unele cazuri – cazul culturii Costișa (cu faciesul Ciomortan) – chiar a unei unități culturale. Această tendință spre o unitate culturală va fi și mai reprezentativ ilustrată în a doua jumătate a mileniului al II-lea, în perioada târzie a epocii bronzului, în cazul culturii Noua, atestată într-un vast teritoriu, din părțile Clujului și ale Devei, până la Nistru.

Alexandru Vulpe

CONSIDERAȚII ASUPRA CULTURII COSTIȘA-KOMAROV DE PE TERITORIUL MOLDOVEI

Pentru cunoașterea comunităților care au locuit, pe parcursul perioadei mijlocii a epocii bronzului, în Moldova centrală și de nord, un important rol îl au îndeosebi materialele arheologice, așezările și mormintele culturii Costișa-Komarov.

Întrucât cultura Costișa a fost considerată încă de la descoperirea sa drept variantă locală a culturii Komarov, așa după cum a fost catalogată și c. Bjały Potok, s-ar impune, poate, consemnarea caracteristicilor complexului Costișa – Komarov – Bjały Potok, format din monumente oarecum asemănătoare de pe teritoriul României de est, nordul Basarabiei, Ucrainei de vest și Poloniei de sud-est.

I. Svešnikov a stabilit, pe baze tipologice concrete, că așa-zisa cultură Komarov s-a format în Ucraina de vest (Podolia, Volhynia și zona subcarpatică) pe baza variantelor regionale ale culturii ceramicii șnurate, demonstrația făcută având la bază analogiile existente între formele de vase și sistemele de ornamentare. Același cercetător a împărțit cultura Komarov în trei faze: a) faza timpurie, care este reprezentată prin forme ceramice și decor asemănătoare ceramicii șnurate, plasată la sfârșitul bronzului timpuriu și începutul bronzului mijlociu; b) faza mijlocie, care este reprezentată în special prin vase în formă de leaie, cupe, vase borcan, *kantharoi*, cești cu triunghiuri hașurate, inclusiv de o serie de vase cu influențe Wietenberg și Monteoru; c) faza târzie, caracterizată prin apariția vaselor borcan cu brâu sub buză, sincronă culturii Noua.

Atât descoperirile Komarov, cât și cele de factură Trzciniec, cu care alcătuiesc un complex cultural mai larg, se caracterizează prin elemente comune la nivelul diverselor categorii de materiale găsite în așezări și morminte, cât și în ceea ce privește tipologia locuințelor.

Cu toate că există și unele opinii contrare, potrivit cărora culturile Komarov și Trzciniec sunt diferite sau pot fi împărțite în mai multe grupe sau variante locale, este evident că în intervalul de timp menționat, în zona apropiată părții de nord-est a țării noastre, a existat o comunitate cultural-istorică unitară, din care au făcut parte și purtătorii culturii Costișa.

Ținând cont de opiniile exprimate în legătură cu originea, evoluția și raportul cultural-cronologic dintre descoperirile Costișa, Komarov și Bjały Potok, de tipologia materialelor găsite în teritoriul studiat, stadiul actual al cercetărilor sistematice și al publicării săpăturilor anterioare, am considerat, nu de mult, că în momentul de față folosirea denumirii de Komarov – Costișa sau Costișa – Komarov pentru descoperirile de pe teritoriul Moldovei este potrivită, deși există unele deosebiri în ceea ce privește

ceramica, care bineînțeles că este diferită de la o așezare la alta, în funcție de influențele primite din partea culturilor din jur și de vechimea așezărilor.

Istoricul descoperirilor

Meritul evidențierii și punerii în valoare a descoperirilor de factură Costișa de pe teritoriul Moldovei revine prof. Al. Vulpe, care a întreprins cercetări în anii 1959-1960 și 1962 în stațiunea devenită eponimă, pe baza cărora a fost posibilă introducerea în literatura arheologică românească a termenului de cultura Costișa.

Până în acel moment, pe teritoriul est-carpatic fuseseră descoperite întâmplător, pe cale perieghetică sau prin săpături sistematice diverse materiale asemănătoare la: Horodnicul de Jos, Băiceni-Cucuteni, Costișa, Piatra Șoimului (Calu)-*Horodiștea*, Bodești-*Frumușica*, Trușești, Corlăteni ș.a., însă datorită stadiului cercetărilor nu au fost încadrate corespunzător.

În anii 1960 și 1964 au mai fost întreprinse alte sondaje la Văleni-Botești și Luminiș (Iapa)-*Deleni*, rămase inedite până la această dată, iar în anul 1968 s-a efectuat o săpătură de mică amploare în așezarea de la Borlești-*Dealul Runcu*.

Deși discuțiile purtate pe baza principalelor descoperiri (Costișa și Borlești) reușeau să atragă atenția asupra fenomenelor culturale care s-au petrecut la nivelul bronzului mijlociu pe teritoriul Moldovei și chiar să impună conceptul de cultură Costișa, în condițiile nepublicării integrale a rezultatelor investigațiilor sistematice și a cunoașterii unui număr redus de situri, existau prea puține informații.

Cu timpul, numărul descoperirilor a crescut, semnalările cuprinse în repertoriile reginale sau județene apărute în anii 1970, 1984-1985 și 1991, precum și unele descoperiri întâmplătoare sau săpături sistematice, lărgind sfera de cunoaștere. Semnificative au fost cercetările de după 1980 de la Poduri, Hirtop, Prăjeni și mai ales Lunca, care au îmbogățit baza documentară, astfel încât la ora actuală descoperirile de factură Costișa-Komarov sunt mult mai edificatoare.

Ținând cont de colaborarea începută în anul 1999 între Muzeul de Istorie Piatra-Neamț și Muzeul Carpaților Răsăriteni din Sfântu-Gheorghe în ceea ce privește cercetarea siturilor de la Lunca și Păuleni, de investigațiile de la Siliștea care au debutat în anul 2000 și săpăturile din 2001 de la Costișa, se poate spune că la ora actuală există șansele clarificării multora dintre aspectele referitoare la bronzul mijlociu din Moldova.

Aria de răspândire

În momentul de față sunt semnalate peste 50 de așezări, necropole sau puncte cu materiale Costișa-Komarov (vezi harta alăturată).

Așezări mai importante, cu stratigrafie verticală sau orizontală, care dovedesc locuiri de durată, inclusiv un punct de obținere a sării din apa izvoarelor sărate, se găsesc mai ales în zona subcarpatică (în jud. Neamț și Bacău). Alături de acestea, care oferă materialul cel mai relevant pentru reliefarea trăsăturilor culturii, există și alte situri de la vest de Siret în care s-au găsit puține fragmente ceramice de certă factură Costișa-Komarov.

În privința complexelor funerare, acestea se găsesc aproape în totalitate în nordul Moldovei: trei în jud. Suceava și trei în jud. Botoșani, pe când cel de-al șaptelea este documentat la limita de sud a teritoriului studiat și al arealului culturii Costișa.

Nu mai puțin important este faptul că într-un număr semnificativ de așezări Noua s-au găsit fragmente ceramice de tradiție Costișa-Komarov. O cartare recentă a obiectivelor ne-a relevat existența unor situri Noua cu tradiții ceramice mai vechi îndeosebi în partea estică, în timp ce în zona subcarpatică, unde sunt cunoscute cele mai clare descoperiri tip Costișa, nu există decât două așezări Noua cu ceramică de tradiție Costișa-Komarov. Evident, aceasta relevă o situație inversă celei existente pentru așezările așa-zis „clasice” ale bronzului mijlociu, din jumătatea de nord a Moldovei.

Așezările

Asemenea siturilor din ariile Komarov și Bjalý Potok, așezările de factură Costișa-Komarov din jumătatea de nord a Moldovei ocupă suprafețe reduse de teren și se găsesc situate pe forme de relief diferite. Majoritare par a fi siturile din apropierea înălțimilor sau de pe terase dominante, în timp ce numărul obiectivelor de interes arheologic de pe terenuri joase este mai redus.

Ținând cont de dificultățile de documentare care există, datorate informațiilor incomplete din teren și a stadiului de cercetare a siturilor, la această oră nu se poate întocmi o tipologie a așezărilor dintre Carpați și Prut pentru bronzul mijlociu, situație care este valabilă și pentru siturile culturii Komarov din Ucraina.

Așezarea de la Costișa, care a avut durata de locuire cea mai îndelungată, se găsește pe terasa înaltă din stânga râului Bistrița, pe un tăpșan de formă elipsoidală, denumit *Cetățuia*, mărginit de râpi adânci și legat de restul terasei printr-o șa tăiată în antichitate de două șanțuri de apărare, un alt șanț de același fel existând și pe latura de SV. Toate cele trei șanțuri defensive au fost săpate ulterior locuirii Costișa, probabil în timpul culturii Monteoru. Se consideră că în vechime au fost folosite atât cetățuia, cât și șaua de legătură cu terasa.

Comunitățile care au locuit temporar stațiunea principală de la Borlești-Dealul Runcu, de pe terasa pârâului Nechit, aveau vizibilitate asupra terenurilor din jur, dar condițiile de apărare nu erau ca cele de la Costișa. Este probabil ca Dealul Fluturelui, situat la cca. 1 km depărtare, punct în care se menționează existența unor materiale din epoca bronzului de către C. Matasă, să fi constituit un loc de refugiu pentru comunitățile de pe Dealul Runcu, care au părăsit locul ales nu mult timp după venire.

Situată tot în zona subcarpatică a Moldovei, la aprox. 50 km de Borlești, pe terasa superioară din dreapta râului Tazlăul Sărat, stațiunea de la Poduri întrunește caracteristicile unei mici cetăți. Apărată din punct de vedere natural de pante abrupte și artificial de un șanț de apărare mai vechi, situl de pe Dealul Ghindaru a fost folosit și de comunitățile culturii Costișa. Deși complexele de locuire găsite până la această dată nu sunt numeroase, existența șanțului circular de aproape șase metri adâncime și a ringului de piatră dovedește un interes deosebit pentru acel loc. Unele explicații ar putea fi date de posibilitățile de apărare oferite de Dealul Ghindaru și de interesul de a controla calea de acces spre depresiunea Trotuș-Cășin și chiar spre Transilvania, cât și a izvoarelor de slatină din imediata apropiere.

Stațiunea de la Siliștea-*Pe Cetățuia*, care se găsește foarte aproape de așezarea eponimă, reprezintă un alt sit interesant. Din platoul parțial împădurit, aflat la cca. 450 m altitudine, a fost desprinsă din vechime, prin săparea unui șanț de apărare, o suprafață triunghiulară cu lungimea de circa 100 m. Așezarea astfel delimitată, apărată natural pe celelalte două laturi, are o poziție dominantă și prezintă o bună vizibilitate.

Dacă avem în vedere că și stațiunea de la Lunca-*Poiana Slatinei* se găsește la altitudine (cca. 550 m), iar *Cetățuia-Oglinzi* din apropiere este protejată de un șanț de apărare, putem spune că toate așezările importante care aparțin complexului Costișa-Komarov din Moldova se găsesc pe înălțimi și sunt prevăzute cu șanțuri defensive. Se pare că purtătorii acestei civilizații, căreia îi aparține și așezarea de la Păuleni-*Dealul Cetății*, jud. Harghita, unde sunt documentate un val și șanțuri de apărare, aveau motive temeinice de a-și construi fortificații în jurul așezărilor.

Singurele amănunte care ar mai putea avea importanță pentru reliefarea caracteristicilor principale ale așezărilor bronzului mijlociu din Moldova sunt cele de la Văleni și Botoșana, situate însă pe terenuri mai joase decât cele cinci situri amintite mai sus.

Cum informațiile bibliografice sunt destul de sumare, la fel ca și pentru stațiunea de la Mihoveni, în stadiul actual al cercetărilor nu putem aprecia specificul tuturor așezărilor culturii de care ne ocupăm. Un lucru de care suntem siguri este acela că la Lunca se găsește un punct de exploatare a sării, iar pentru celelalte stațiuni, în care s-au găsit 1-3 fragmente ceramice, nu se poate vorbi deocamdată de așezări propriu-zise.

Locuințe și vetre

Descoperirile arheologice care au fost făcute până la această dată nu au scos la iveală materiale concludente referitoare la locuințele comunităților Costișa-Komarov din jumătatea de nord a Moldovei, cunoștințele despre acest capitol situându-se la același nivel de acum 30 de ani.

Pentru stațiunea Costișa s-a documentat existența unei locuințe de formă rectangulară, cu podină de lut, doar pe baza resturilor de chirpic ars care păstrau urme ale amprentelor de nuielă, a unui colț de perete și a unor porțiuni de lipitură arse.

La Borlești a fost identificată o locuință fără platformă, cu dimensiunile de aprox. 4 / 2,80 m, care a avut pereții subțiri, probabil din lemn, susținuți pe o temelie din piatră de râu. Acoperișul, făcut din nuielă și resturi vegetale, a fost sprijinit pe pari cu diametrul între 0,10-0,15 m.

La Poduri au fost surprinse urmele unui complex de locuire de suprafață, cu podeaua ușor adâncită, cu o structură ușoară, reprezentând probabil o colibă cu diametrul de aproape 2 m, în care s-au găsit vase fragmentare, pietre și resturi osteologice.

Ținând cont că și datele oferite pentru unele complexe de locuire de la Văleni sunt la fel de puțin edificatoare, iar despre celelalte așezări nu există nici o informație, este evident că în momentul de față nu pot fi formulate concluzii definitive cu privire la specificul și tipologia locuințelor acestei culturi.

În privința vetrelor, informațiile existente sunt la fel de lacunare. Nivelului Costișa din așezarea eponimă îi aparțin prima lipitură a vetrei din secțiunea III și vatra din secțiunea IV, cu două refaceri. Ambele complexe (V₇ și V₈) au avut cruste subțiri și sfărâmicioase.

La Borlești, în partea de nord-vest a locuinței, s-a cercetat o vatră de aprox. 0,45 / 0,60 m, făcută din bolovani și cu gardină, lângă care erau două râșnițe, ceramică, o dălțiță de bronz și două cosoare de gresie. La circa 20 m de complexul de locuire a mai fost găsită o vatră de formă ușor ovală, făcută din pietre plate așezate pe un strat de pietriș. Pe cea de-a doua vatră s-au găsit fragmente din două cești, un cosor de gresie și un vârf de silex cu baza concavă.

O altă vatră care poate fi atribuită culturii Costișa a fost descoperită la Dulcești-Grădina de Zarzavat. A fost observată în malul pârâului Valea Neagră, cu prilejul săpăturilor de salvare din 1988, la o adâncime de aprox. 0,40 m. Pe suprafața vetrei, din care se mai păstra o porțiune cu diametrul de cca. 0,30 m și grosimea de 0,035 m, s-a găsit un fragment ceramic cu triunghi hașurat.

Morminte

Până la începutul anilor '80 ai secolului trecut nu s-a putut vorbi de existența unor necropole sau morminte aparținând complexului Costișa-Komarov-Bjaly Potok pe teritoriul Moldovei. Între timp, urmare a cercetărilor, descoperirile s-au înmulțit și cu toată precaritatea datelor și informațiilor din literatura de specialitate, pot fi întrevăzute unele caracteristici ale practicilor funerare.

Este evident că analizarea complexelor funerare din nordul Moldovei nu poate fi făcută decât în funcție de realitățile existente în aria culturii Komarov, în primul rând. După cum s-a demonstrat de către arheologii polonezi și ucraineni, specifice acestei civilizații sunt atât necropolele tumulare cât și cele plane. Necropolele tumulare, așa cum este cea de la Komarov, în care s-au săpat peste 80 de mibile, conțin de obicei un singur mormânt de înhumatie, cu unul, două sau mai multe schelete în poziția întins pe spate sau chiruit, dar și morminte de incineratie care, în general, nu se află la adâncimi mari.

Deseori s-a observat că în jurul scheletelor din mormintele de înhumatie se află resturi de lemn, iar uneori, pe lângă mormintele centrale, ale unor bărbați orientați cu capul spre vest, se găsesc schelete de femei sau copii. În unii tumuli cu morminte de incineratie s-a constatat că trupurile defuncțiilor nu au fost arse pe loc, în timp ce lângă unele morminte s-au observat resturi de arsură. Tumuli în care este atestat ritul incineratiei conțin unul sau mai multe morminte în urne sau grupări de oase arse, împreună cu resturi ale rugului cinerar.

În grupul Bjaly Potok, pentru care sunt specifice în mare măsură necropolele plane, scheletele se aflau în gropi simple sau îngrădite cu lespezi de piatră de grosimi diferite. Ca inventar funerar au fost remarcate: ceramica, silexul, unele obiecte de podoabă din metal, oase de animale domestice.

În Moldova, până la această dată sunt cunoscute un număr de șapte descoperiri, asupra cărora există însă unele semne de întrebare. Este vorba de mormintele de la Cotârgaci, Hârtop, Horodnic de Jos, Poduri, Prăjeni, Șerbănești și Vlăsinești, grupate în cea mai mare parte în județele Botoșani și Suceava, într-o zonă apropiată din punct de vedere geografic de unele cimitire ale culturii Komarov de pe teritoriul Ucrainei.

Mormintele semnalate până la această dată documentează atât ritul înhumației cât și al incinerăției, fie în necropole plane fie în tumuli, dar raportul existent între cele două categorii nu are nici o relevanță pentru moment, dat fiind stadiul cercetărilor.

Cele mai sigure descoperiri sunt cele de la Prăjeni-Lulărie, atât din punct de vedere al condițiilor de descoperire, cât și al atribuirii culturale. Astfel, M 1 conținea porțiuni din picioarele chircite pe dreapta ale unui schelet distrus, din care s-au păstrat și alte oase dispartate. Dispus probabil cu capul la sud, cel înhumat a avut la picioare o „ceașcă bitronconică cu două torți”, din pastă cu nisip, cioburi și cochilii pisate, decorată cu triunghiuri. În M 2, care s-a păstrat mai bine, a fost un schelet așezat pe partea dreaptă, cu capul spre est, picioarele chircite și brațul drept adus în față. Lângă gambe se afla o ceașcă cu două torți simple supraînălțate, lucrată din pastă conținând nisip cu bobul mare, arșă inegal. Aceasta, ca și vasul din M 1 sunt tipice complexului Costișa-Komarov. Și M 6 ar putea fi atribuit aceluiași complex, ținând cont de fragmentul ceramic găsit în zona picioarelor, cât și de unele elemente de ritual și stratigrafie. Scheletul găsit în M 6 se afla pe partea stângă, cu picioarele foarte chircite și capul spre ENE. Brațul drept era întins pe lângă corp, cu palmele peste picioarele îndoitte, iar mâna stângă era îndoită din cot, în fața genunchiului drept. Alături de aceste complexe, la Prăjeni se pare că au fost și alte morminte asemănătoare care au făcut parte dintr-o necropolă plană, distrusă de locuirile ulterioare și de cei care au luat lut pentru construcții.

În categoria mormintelor plane se înscrie și mormântul de la Vlăsinești, unde s-a semnalat tot un schelet în poziție chircită, având ca inventar o ceașcă Costișa-Komarov.

În ceea ce privește înhumările din tumulii nr. 7 și 8 de la Cotârgaci, asupra cărora însuși descoperitorul le-a atribuit cu rezerve complexului Komarov-Costișa-Bjaly Potok, trebuiesc avute în vedere câteva lucruri. În primul rând scheletele aveau o poziție atipică mormintelor din epoca bronzului mijlociu și în mod special complexelor funerare de tip Komarov-Bjaly Potok. Poziția scheletelor, în ambele cazuri întinse pe spate, cu picioarele chircite, este caracteristică îndeosebi bronzului timpuriu. În al doilea rând, în ambele morminte nu s-a găsit nici un fel de inventar. În sfârșit, vasul din tumulul nr. 7 și toporul din tumulul nr. 8, atribuite culturii Komarov de către autorul săpăturilor, comportă semne de întrebare. E Moscalu a interpretat ornamentul de pe vasul din tumulul 7 și a admis încadrarea sa în cultura Komarov, deși aflate și părerea lui Al. Vulpe. Ornamentul amintește mai mult sistemul de decorare al vaselor culturii Wietenberg, iar analogii ale vasului în cultura Komarov nu există. Tipul toporului din tumulul 8, indiferent de faptul că a existat și în cultura Komarov, nu constituie o garanție în legătură cu raportarea concretă la această civilizație.

În ceea ce privește ritul incinerăției, acesta este reprezentat aproape sigur de mormântul plan în cutie de piatră de la Hârtop și cu mai puțină probabilitate de mormintele tumulare de la Șerbănești și Horodnicul de Jos.

La Hârtop este vorba de un mormânt de incinerăție în cutie de piatră, în care alături de resturile de oase umane au fost găsite și oase de animale. Construit din lespezi de proveniență locală, care au suferit mici deplasări din cauza presiunii pământului, mormântul de la Hârtop era orientat pe direcția N-S. Conținutul său consta în resturi de oase arse și fragmente ceramice depuse mai ales spre centrul și jumătatea nordică a cistului, o parte a materialului arheologic fiind găsit sub lespeda de fund. În afară de fragmentele ceramice, alte elemente care au condus la atribuirea acestor descoperiri complexului Costișa-Komarov țin de ritul funerar.

Amplasat în marginea unuia din cei câțiva tumuli de pe terasa superioară a Siretului din zona satului Șerbănești, mormântul publicat de M. Ignat și D. Popovici nu poate fi atribuit cu siguranță complexului Costișa-Komarov-Bjaly Potok. Situată pe direcția est-vest, cutia mormântului de la Șerbănești, în care s-au găsit resturi de oase incinerate și fragmente ceramice atipice, a avut formă dreptunghiulară în plan și a fost construită din lespezi de piatră de proveniență locală. Pereții cistei, care erau dubli, au suferit unele deplasări din cauza presiunii pământului. Lipsit de inventar, acest complex a fost apropiat, pe baza elementelor de rit funerar, de unele descoperiri din ariile Komarov, Monteoru și chiar Glina III-Schnekenberg.

În legătură cu tumulii semnalăți încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea între Rădăuți și Vicov, în care s-au găsit câteva morminte de incinerare și înhumare în 1893, demne de luat în seamă sunt observațiile dr. M. Ignat. Astfel, într-un mormânt situat în unul din tumulii care se mai păstrau acum două decenii pe raza satului Horodnicul de Jos s-au găsit resturi de oase incinerate, depuse direct pe sol, un vas globular și o așchie de silex care, adăugate informațiilor mai vechi, oferă unele argumente pentru datarea necropolei. Pe baza trăsăturilor ritului și ritualului funerar, cât și a inventarului, s-a apreciat că necropola tumulară de la Horodnic poate fi încadrată în cultura Komarov. Din păcate nu există amănunte care să contribuie la o încadrare mai fină a acestor descoperiri.

În ceea ce privește mormântul de incinerare de la Poduri, acesta constituie o descoperire singulară pentru zona de sud a arealului cercetat, dacă avem în vedere specificul său. Găsit în 1979, la o adâncime de 0,65 m, între ultimele depuneri din *tell*-ul de pe Dealul Ghindaru, acest mormânt a fost considerat posterior construcției ringului de piatră care acoperea șanțul semicircular de 5,80 m adâncime. Urna cu resturi de oase arse, provenite din trupul incinerat al unui copil de 1-3 ani, este un vas tipic culturii Costișa. Pietrele din ring, între care se găsea urna, purtau urme de ardere, probabil de la rugul funerar.

Sintetizând, putem spune că cele minimum 10 morminte semnalate în jumătatea de nord a Moldovei reprezintă în mod satisfăcător cele șapte așezări mai importante și puncte în care s-a găsit ceramică tip Costișa-Komarov. Dintre cele șase morminte plane de înhumare, cel puțin trei (Prăjeni și Vlăsinești) aparțin cu siguranță complexului cultural la care ne referim, în timp ce dintre mormintele de incinerare sigure sunt complexe de la Hârtop și Poduri. Ceea ce atrage atenția în mod deosebit sunt scheletele de copii (M 1, M 2 și M 3 de la Prăjeni), care nu pot fi judecate totuși decât prin prisma hazardului descoperirilor.

Ceramica

În siturile Costișa-Komarov de pe teritoriul Moldovei există câteva categorii ceramice, pe baza cărora pot fi stabilite atât asemănările cât și deosebirile dintre cele două arii, de sud și de nord, care aparțin acestui complex cultural est-carpatic.

Din punct de vedere al pastei, aproape toată ceramica Costișa conține ca degresanți nisip, silex sau piatră pisate. Suprafețele vaselor sunt în general brun-cărămizii, de aspect zgrunțuros și poroase în cazul vaselor de tip grosier și cu urme de lustruire în cazul vaselor din categoria ceramicii fine. Foarte recent a fost pusă în

evidență ceramică cu decor striat descoperită acum câteva decenii, care după cum s-a spus ar sta la baza unora dintre culturile bronzului mijlociu. Ceramica tip *Besenstrich* este atestată până în prezent la Costișa, Luminiș-Deleni, Văleni, Poduri și Siliștea, având legături strânse cu ceramica de la Păuleni (Ciomortan) din estul Transilvaniei, zonă în care a existat anterior grupul cultural Zoltan.

Ca forme menționăm: 1) vase de dimensiuni mari, cu corpul globular, gâtul cilindric și buza evazată spre exterior; 2) vase de dimensiuni mari, cu pereții drepecți sau ușor ovali, buza interioară rotunjită; 3) vase de dimensiuni mari și mijlocii, cu pereții arcuici și buza evazată având partea superioară orizontală; 4) vase în formă de leale; 5) vase tronconice; 6) amfore și amforete; 7) castroane; 8) cești și *kantharoi*.

Ornamentul constă, de obicei, mai ales la vasele de mărime medii, din triunghiuri cu unul dintre vârfuri în jos, hașurate și limitate de linii orizontale incizate. Uneori liniile incizate sunt asociate cu creștături, decor tip „dinți de lup” ș.a. În general decorul ceramicii Costișa este puțin variat, așa cum demonstrează ceramica din stațiunea eponimă și cea de la Borlești, fiind cu precădere compus din triunghiuri hașurate aplicate pe umărul vaselor și asociate cu benzi de linii orizontale incizate. La Poduri, îndeosebi, au fost remarcate pseudo-triunghiuri umplute cu puncte asemenea vaselor de la Păuleni-Dealul Cetății.

Multe piese ceramice din unele situri din partea de nord a Moldovei au analogii în cultura Komarov, așa cum sunt îndeosebi materialele de la Lunca, cu triunghiuri și linii orizontale incizate, reprezentând vase tip leale, ș.a. Tot la Lunca există fragmente ceramice pe care triunghiurile hașurate se plasează pe marginea superioară a buzei evazate, care împreună cu fragmentele de vase cu incizii pe gât, dar și fragmentele de vase cu caneluri largi, brăuri și buze crestate au analogii în faza a doua a culturii Komarov. Vasele cu corpul globular, gâtul în formă de pâlnie și buza puternic evazată, au analogii și în culturile ceramice șnurate sau în siturile etapei timpurii a culturii Komarov din Ucraina de vest, dar și în complexul Trzciniec-Komarov. Ornamentul „dinți de lup” a fost întâlnit pe ceramica descoperită la Lunca, Borlești, Botoșana și Corlăteni.

Topoare de aramă și bronz

De pe suprafața unor așezări și din diverse puncte, unele neprecizate, provin mai multe topoare de aramă și bronz care au fost datate la sfârșitul bronzului timpuriu și în bronzul mijlociu. O parte din acestea pot fi atribuite complexului Costișa-Komarov (Borlești-Dealul Runcu, Costișa, Poduri).

Alte obiecte de inventar

Asupra celorlalte obiecte care s-au găsit alături de ceramică nu există decât informații sumare în literatura de specialitate. În plus, ultimele săpături și cercetări de suprafață nu au oferit prilejul descoperirii unui număr semnificativ de unelte, obiecte de podoabă, arme, etc.

La modul general, semnalăm existența următoarelor categorii de artefacte:

1. obiecte de piatră și silex: râșnițe, percutoare, frecătoare, topoare de diorit cu gaură de fixare a cozii, cosoare, vârfuri de săgeată (Costișa, Borlești, Siliștea, Botoșana, Poduri);

2. obiecte de lut ars: fusaiole, greutăți, linguri (Costișa, Botoșana);
3. obiecte de os: împungătoare, spatule, vârfuri de săgeți (Costișa, Lunca, Borlești, Poduri);
4. alte obiecte de aramă și bronz: obiecte de podoabă (Siliștea, Poduri), dălțițe, împungătoare și pumnale (Borlești, Costișa).

Legături; datare

Din prezentarea de mai sus reiese, destul de clar, existența unor elemente comune la toate categoriile de materiale găsite în siturile din jumătatea de nord a Moldovei, care se aseamănă, dar și se deosebesc de descoperirile de factură Ciomortan din sud-estul Transilvaniei și cele din aria Komarov de la nord.

Acum patru decenii, prof. Al. Vulpe data cultura Costișa la începutul primei jumătăți a bronzului mijlociu, într-un interval de timp corespunzător fazelor IC₄ – IC₃ și IC₂ – I a ale culturii Monteoru. Domnia sa considera că așa zisa cultură Costișa s-a format în Podolia și zona subcarpatică pe baza variantelor locale ale culturii ceramicii șnurate, descoperirile din Moldova fiind considerate mai timpurii decât fazele I și II ale culturii Komarov la momentul respectiv. Această opinie a fost privită cu rezerve de unii cercetători, întrucât s-a considerat că nu s-au adus argumente convingătoare care să demonstreze că materialele Costișa conțin elemente comune (forme ceramice și decor, îndeosebi) cu cultura ceramicii șnurate. Atât săpăturile vechi (Costișa și Borlești), cât și cele de dată recentă (Prăjeni, Poduri, Lunca sau Siliștea) nu au dus la descoperirea unor materiale ceramice ornamentate cu șnurul sau pseudo-șnurul și, în plus, există numeroase analogii tipologice care demonstrează unitatea dintre descoperirile tip Costișa din Moldova cu cele din fazele clasice ale culturii Komarov.

Cercetătoarea Marilena Florescu a observat legăturile tipologice existente între descoperirile de la Costișa și Borlești cu cele din Podolia și Volhynia, dar ipoteza sa, conform căreia cultura Costișa se divizează în două faze oarecum asincrone a fost considerată puțin credibilă. După M. Florescu, faza timpurie a culturii Costișa, reprezentată de situl de la Borlești, conține elemente preluate din cultura Monteoru (triunghiurile hașurate și „dinții de lup”, o serie de vase cu una sau două torți), pe când cea de-a doua fază a culturii Costișa este reprezentată îndeosebi de materialele din așezarea eponimă, care au legături mai strânse cu realitățile arheologice din nordul țării noastre. Acordând prioritate cronologică descoperirilor din România, dr. M. Florescu a încercat să acrediteze ideea că civilizația Costișa formează substratul genetic al complexului „Bjaly Potok-Costișa-Komarov”, aducând ca argumente vasele cu două torți care ar fi transmise din cultura Monteoru.

Această ipoteză a fost combătută de I. Svešnikov, care arăta că siturile culturii Komarov nu pot fi datate mai târziu decât cele de la Costișa, iar vasele cu două torți, pe care M. Florescu le considera ca originare din aria culturii Monteoru, au analogii în grupele regionale ale culturii ceramicii șnurate. Pe de altă parte, arheologul ucrainean nu nega o serie de aporturi datorate comunităților sud-carpătice la formarea aspectelor regionale ale culturii Komarov, ținând cont că triunghiurile cu vârful în jos, ca și canelurile au o origine sud-balcanică, ele fiind preluate și de culturile Monteoru și Wietenberg.

Cât privește existența unor interferențe între comunitățile Monteoru și Costișa, sunt cunoscute aprecierile făcute de Al. Vulpe în 1961, care situau aspectul Costișa la nivelul fazei Monteoru IC₃, durata culturii menționate extinzându-se până în momentul pătrunderii spre nord a facies-ului Monteoru IC₂-la. Materialele găsite în alte situri Costișa care se află la „hotarul” dintre cele două culturi (Siliștea, Poduri și Podei) demonstrează existența unei coabitări, cel puțin temporare, între comunitățile culturii Monteoru și Costișa la nivelul aceluiași palier cronologic.

O chestiune interesantă, la care cercetările în curs de desfășurare de la Păuleni (Ciomortan) aduc clarificări importante, este legată de raportul existent între cultura Costișa și ceea ce s-a denumit a fi cultura Ciomortan din estul Transilvaniei. Ținând cont de tipologia ceramicii găsită în siturile din acea zonă, apreciem că așa-zisa cultură Ciomortan nu reprezintă, de fapt, decât un aspect local al complexului cultural Costișa-Komarov, legăturile cu zona subcarpatică a Moldovei fiind evidente.

O problemă nouă a apărut odată cu săpăturile efectuate la Lunca-Poiana Slatinei, în stațiunea considerată de noi a fi drept punct de exploatare a sării, unde ceramica constituie un element de noutate față de restul descoperirilor similare din estul României. Astfel, cele mai apropiate analogii pentru vasele cu gâtul în formă de pâlnie, buza evazată și ornamente din linii incizate, combinate cu creștături „dinți de lup” și triunghiuri hașurate, apar și în alte așezări de pe teritoriul Moldovei de Nord, împreună cu care alcătuiesc un facies ce poate fi diferențiat de cel în care se încadrează descoperirile de la Borlești, Costișa sau Poduri. Trebuie semnalat că situl arheologic, în primul rând, dar și fragmentele ceramice cu gâtul cilindric și buza răsfrântă din această așezare au analogii cu situl și materialele de la Loeva, unde se află tot un punct de exploatare a sării.

Având în vedere că în zona subcarpatică a Moldovei nu sunt cunoscute până în prezent elemente ale culturii ceramicii șnurate, iar descoperirile din bronzul mijlociu enumerate mai sus au asemănări tipologice cu cele din aria clasică a culturii Komarov, apreciem că siturile de factură Costișa-Ciomortan-Komarov din Moldova și estul Transilvaniei alcătuiesc o variantă regională, probabil sincronă cu faza a doua de dezvoltare a culturii Komarov, dar care comportă două aspecte.

Bibliografie generală: Al. Vulpe, *K voprosu o periodizacii bronzovogo veka v Moldave*, în Dacia N.S., V, 1961, p. 105-122. Al. Vulpe, M. Zamoșteanu, *Săpăturile de la Costișa (r. Buhuși, reg. Bacău)*, în Materiale, VIII, 1962, p. 309-316. I. Swiesznikow, *Kultura Komarowska (na podstawie materialow z. Podkarpacia i zach. Wolynia)*, în Archeologia Polski, XII, 1, 1967, p. 39-107. M. Florescu, *Problèmes de la civilisation de Costișa à la lumière du sondage de Borlești*, în Dacia, N.S., XIV, 1970, p. 51-81. Z. Székely, *Cultura Ciomortan*, în Aluta, II, 1970, p. 71-76. E. Svešnikov, *Plemena Komariwskoi Kul'tury starovodni poselenja Prikarpatja i Volini*, 1974, p.183-201. J. Dabrowski, *Trzciniec-Komarow-Sosnica (A Culture Cycle from the Early and Middle Bronze Age)*, în Archeologia Polski, XVI, 1975, p. 39-69. S.S. Berezanskaja, *Severnaja Ukraina v epohu bronzy*, Kiev, 1982. Idem, *Komarovskaja kul'tura*, în Arkheologia USSR, 1985, p. 428-437. V.A. Dergačev, *Moldovija i Sosdenie territorii v epohu bronzy*, Chișinău, 1986. E. Sava, *Epoca bronzului – perioada mijlocie și târzie (sec. XVII-XII î.Hr.)*, în Thraco Dacica, XV, 1994, p. 141-158. Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 127-156.

Gheorghe Dumitroaia

1. Sat Borlești, com. Borlești, jud. Neamț

Dintre desoperirile epocii bronzului, de pe teritoriul localității, un loc important îl ocupă așezarea de pe *Dealul Runcu*. Aici au fost găsite inițial, în mod întâmplător, mai multe topoare de cupru și bronz care au fost încadrate în varianta Borlești a tipului Monteoru.

Sondajul efectuat în anul 1968 a prilejuit înregistrarea unor date importante privind stratigrafia, sistemul de construcții, inventarul și specificul ceramicii uneia dintre puținele situri cercetate până în prezent în afară de așezarea eponimă.

A fost evidențiată o locuință de formă rectangulară, cu pereții susținuți de pietre de râu și cu acoperișul sprijinit de pari înfipti în pământ, care avea în interior o vatră rectangulară făcută din bolovani, iar în exterior o vatră ovală ce conținea în lipitura sa fragmente ceramice și unelte din piatră. Pe baza analizei detaliate a ceramicii, care a fost comparată cu descoperirile de la Costișa și din Podolia, autoarea cercetărilor consideră că așezarea de la Borlești reprezintă faza inițială a cristalizării culturii Costișa.

Bibliografie: M. Zamoșteanu, *Depozitul de topoare de bronz de la Borlești (raionul Buhuși, reg. Bacău)*, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 453-460; Al. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien*, I, 1970, PBF, IX/2, p. 185-189; M. Florescu, *Problèmes de la civilisation de Costișa à la lumière du sondage de Borlești*, în *Dacia*, NS, XIV, 1970, p. 51-81.

Gheorghe Dumitroaia

Catalog

Nr. 1

Topor de bronz, tip Monteoru, varianta Borlești
L=14,4 cm, H=2,9 cm, l tăiș=4 cm, Greutate=0,39 kg. Cu lama zveltă și tăișul lățit, drept, cu trei nervuri în relief pe tubul de prindere a cozii. Are secțiunea hexagonală, iar pe ceafă – o creastă vizibilă doar la extremități. Tăișul prezintă urme de utilizare. Patină verde închis, parțial păstrată. Bibliografie: M. Zamoșteanu, în *ArhMold*, II-III, 1964, p.455, fig. 2/5; Al. Vulpe, în PBF IX/2, p.46, Taf.12/186. MIPNT, nr. inv. 3119b. Pl. 62/1.

Nr. 2

Topor de bronz, tip Monteoru, varianta Borlești
L=13,3 cm, H=2,3 cm, l tăiș=4,4 cm, Greutate=0,39 kg. Cu lama zveltă și tăișul lățit, convex, cu trei nervuri în relief pe tubul de prindere a cozii. Are secțiunea hexagonală, iar pe ceafă – o creastă (mai lungă decât tubul, lățită la partea inferioară). Tăișul prezintă urme de utilizare. Patină verde închis, parțial îndepărtată. Bibliografie: M. Zamoșteanu, în *ArhMold*, II-III, 1964, p.455, fig. 2/3; Al. Vulpe, în PBF IX/2, p.46, Taf.12/185. MIPNT, nr. inv. 3119e. Pl. 62/3.

Nr. 3

Topor de aramă, tip Monteoru, varianta Borlești
L=12,8 cm, H=3 cm, l tăiș=4,6 cm, Greutate=0,42 kg.

Cu lama zveltă și tăișul lățit, convex, cu trei nervuri în relief pe tubul de prindere a cozii. Are secțiunea hexagonală, iar pe ceafă se observă o creastă, lățită în partea inferioară. Tăișul, ce prezintă urme de utilizare, este ciobit la partea sa inferioară. Patină verde deschis. Bibliografie: M. Zamoșteanu, în *ArhMold*, II-III, 1964, p.455, fig. 2/2; Al. Vulpe, în PBF IX/2, p.46, Taf.12/188. MIPNT, nr. inv. 3119c. Pl. 62/4.

Nr. 4

Topor de aramă, tip Monteoru, varianta Borlești
L=14,2 cm, H=2,4 cm, l tăiș=4,8 cm. Greutate=0,54 kg. Cu lama zveltă și tăișul lățit, convex, cu trei nervuri în relief pe tubul de prindere a cozii. Are secțiunea hexagonală. Tăișul prezintă urme de utilizare. Patină verde închis, parțial îndepărtată. Bibliografie: M. Zamoșteanu, în *ArhMold*, II-III, 1964, p.455, fig. 2/1; Al. Vulpe, în PBF IX/2, p.46, Taf.12/189. MIPNT, nr. inv. 3119a. Pl. 62/2

Nr. 5

Topor de bronz, tip Monteoru, varianta Borlești
L=13,8 cm, H=2,3 cm, l tăiș=4,2 cm. Greutate=0,40 kg. Cu lama zveltă și tăișul lățit, convex, cu trei nervuri în relief pe tubul de prindere a cozii. Are secțiunea hexagonală, iar pe ceafă – o creastă mai lungă decât tubul, lățită la partea inferioară. Tăișul

prezintă urme de utilizare. Patină verde închis. Bibliografie: M. Zămoșteanu, în ArhMold, II-III, 1964, p.455, fig. 2/4; Al. Vulpe, în PBF IX/2, p.46, Taf.12/187. MIPNT, nr. inv. 3119d. Pl. 62/6.

Nr. 6

Topor de bronz, tip Monteoru, varianta Borlești
L=13,7 cm, H=2,5 cm, l tăiș=4 cm. Cu lama zveltă și tăișul lătit, drept, cu trei nervuri în relief pe tubul de prindere a cozii. Are secțiunea hexagonală, iar pe ceafă – o creastă. Tăișul prezintă urme de utilizare, iar tubul de prindere a cozii este, în câteva

locuri, rupt. Patină verde închis. MIPNT, nr. inv. 4549. Pl. 62/5.

Nr. 7

Topor de bronz, cu disc, tipul B1, varianta Bikacs - Borlești

L=16,2 cm, H tub=4,2 cm, H lamă=2,4, l tăiș=2,9 cm. Topor de luptă cu disc convex. Tăișul prezintă urme de utilizare. Patină verde deschis. Bibliografie: Al. Vulpe, în Dacia, N.S., 7, 1963, p.511, Abb. 1a, 2a; Idem, în PBF IX/2, p.73, Taf.23/323. MIPNT, nr. inv. 5488. Pl. 62/7.

2. Sat Corlăteni, com. Corlăteni, jud. Botoșani

La est de sat, pe partea stângă a Jijiei, sub *Dealul Cetății*, pe o terasă joasă, care coboră spre Jijia, în punctul *Pe Țarină*, au fost efectuate între 1945 și 1951 săpături sistematice într-o așezare cu mai multe niveluri de locuire. Au fost identificate vestigii din faza Cucuteni A-B, epoca bronzului (cu două etape), perioada hallstattiană timpurie și din secolul IV d. Hr.

Dintre nivelurile epocii bronzului, cel inferior a fost atribuit de către Al. Vulpe culturii Costișa, nivelului superior aparținând culturii Noua. A.C. Florescu consideră însă ambele niveluri din epoca bronzului-cultura Noua, cel inferior reprezentând un moment incipient, Noua I sau Proto-Noua, de individualizare a acestei culturi, în timp ce nivelul superior ar aparține fazei Noua II.

În zonă mai sunt semnalate și alte puncte cu descoperiri din epoca bronzului, în special din bronzul timpuriu (*Dealul Stadole*, *Dealul Cetății*).

Bibliografie: I. Nestor și colab., *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași-Botoșani-Dorohoi) în anul 1950*, SCIV, II, 1951, p. 51-76; Al. Vulpe, *K voprosu o periodizacii bronzovogo veka v Moldave*, în Dacia NS, V, 1961, p. 116; A. C. Florescu, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole*, în CCDJ, Călărași, 1991, IX, p. 52.

Elena Roxana Munteanu

Fișe catalog

Nr. 1

Fragmente provenind de la buza ușor evazată a unor vase borcan decorate imediat dedesubtul acestora cu un registru de linii incizate și cu șiruri de împunsături. Culoare cafenie cu pete brune. Bibliografie: Nestor și colab., în SCIV, 1951, p.90-91; Al. Vulpe, în Dacia N.S., 1961, p.116; A.C.Florescu, în CCDJ, 1991, p.52. MJBT, fără nr. inv. Pl. 56/1,2.

Nr. 2

Fragmente provenind de la cești bitronconice, cu torți în bandă, decorate sub buză și la baza gâtului cu incizii și împunsături și cu un șir de triunghiuri pe umăr. Triunghiurile au câmpul hașurat (incizii sau împunsături succesive), iar în unele cazuri la vârful lor sunt trasate alte câteva incizii. Bibliografie: Nestor și colab., în SCIV, 1951, p.90-91; Al. Vulpe, în Dacia N.S., 1961, p.116; A.C.Florescu, în CCDJ, 1991, p.52. MJBT, fără nr. inv. Pl. 56/3-9.

3. Sat Costișa, com. Coștișa, jud. Neamț

Stațiunea este situată în marginea de est a satului Costișa. Ocupă atât platoul de formă elipsoidală (100 x 46 m) al promontoriului numit *Cetățuia*, cât și șaia care

leagă acest promontoriu de terasa înaltă a Bistriței (planșa 21). Laturile de V, S și E ale promontoriului sunt abrupte, mai lină fiind panta de N, care coboară pe șa. *Cetățuia* este înconjurată pe laturile de V și S de un șanț de apărare; alt șanț a fost săpat în zona nordică, mai accesibilă, a promontoriului. Al treilea șanț delimitează șaua de terasa Bistriței.

Primele sondaje au fost efectuate în anul 1937 de către R. Vulpe și C. Matasă, fiind identificată ceramică de un aspect necunoscut la acea dată. Săpăturile au fost reluate în anii 1959-1960 și 1962 de către Al. Vulpe și M. Zamoșteanu, când s-a cercetat mai mult de jumătate din platoul *Cetățuii* (zona A) și s-au trasat două secțiuni în cruce pe șa (zona B). S-a observat că cele mai bogate urme de locuire se află pe platoul *Cetățuii*. Șaua a fost, de asemenea, locuită în preistorie, dar este posibil ca depunerile arheologice să fi fost afectate de lucrările agricole. Nu au fost surprinse resturi de locuire pe pantele *Cetățuii*.

Nivelurile de locuire nu se disting întotdeauna foarte bine, astfel încât nu s-au putut face observații stratigrafice precise în toate secțiunile cercetate. Există, însă, și situații stratigrafice mai clare în zona de SE a așezării, unde au fost descoperite suprapuneri ale complexelor de locuire (vetre, chirpici), care au permis constatarea următoarei succesiuni: depunerea precucuteniană, cu o grosime de 0,30-0,35 m a fost acoperită, pe alocuri, de o depunere de cca. 0,15 m, aparținând culturii Cucuteni (faza A). Urmează o depunere din epoca bronzului, divizată în două niveluri: inferior, cu o grosime variind între 0,10-0,20 m și superior, gros de cca. 0,10-0,25 m.

În depunerea precucuteniană au fost descoperite bucăți masive de chirpici cu urme de pari groși, provenind probabil de la construcții de suprafață a căror formă nu a putut fi determinată. Materialul ceramic este redus cantitativ; destul de numeroase au fost oasele de animale, predominante fiind cele de vită.

Nivelul inferior aparținând epocii bronzului se delimitează de locuirea neolitică prin vetre și chirpici. Vetrele, cu o formă aproximativ circulară și diametrul în jur de 0,70-1 m, aveau crusta subțire și sfărâncioasă, așezată direct pe pământ. În apropierea vetrelor au fost descoperite bucăți de chirpici, unele masive; numai în două cazuri s-a putut constata o dispunere în unghi a acestora, putându-se presupune, astfel, existența unor construcții de formă rectangulară.

Formele ceramice și modul lor de ornamentare au permis definirea unui nou stil ceramic aparținând epocii bronzului, cunoscut în literatura de specialitate sub numele de cultura Costișa. Ceramica cuprinde două categorii principale: prima, de calitate bună, cu mică, pietricele și cioburi pisate în pastă, este densă și bine arsă; a doua categorie, de factură grosieră, conține pietricele, este lucrată mai neîngrijit, fiind adeseori chiar sfărâncioasă. Din pastă bună sunt lucrate cești cu două torți și amfore; acestea din urmă au gât subțire, corp pântecos cu două torți trase din buză și sprijinite pe umăr sau au două tortițe tubulare în zona diametrului maxim. Cele mai frecvente motive care ornamează corpul cestilor și amforelor până în zona diametrului maxim sunt triunghiurile incizate cu vârful în jos și hașurate oblice, liniile incizate așezate în unghi astfel încât să formeze un triunghi cu vârful în jos, grupuri de câte 3-4 linii dispuse vertical. Categoriei grosiere îi aparțin castroanele cu corp tronconic, cu două tortițe trase din buză și vasele-borcan cu marginea dreaptă sau strânsă și corpul alungit. Castroanele și vasele-borcan sunt decorate cu striuri oblice pe toată suprafața, fragmente de brâu alveolat sau grupuri de câte trei proeminente mici, conice, dispuse imediat sub buză.

Nivelul superior, ce conține ceramică în stil Monteoru, apare asociat cu pietre de râu care formează un pavaj destul de dens. Au fost identificate vetre cu diametrul variind între 0,70-1,20 m, a căror lipitură era așezată pe un strat de fragmente ceramice care, la rândul său, se situa pe un strat de prundiș. Au fost observate suprapuneri de vetre monteorene, fapt ce ar reprezenta un indiciu pentru a presupune existența a două niveluri în cadrul locuirii Monteoru.

În funcție de prelucrare, ceramica Monteoru poate fi împărțită în trei categorii principale: o categorie foarte fină, bine frământată și arsă, densă, pereții vaselor fiind subțiri; o altă categorie de calitate bună, ce conține pietricele pisate mărunț și răspândite destul de uniform în pastă, bine arsă și o a treia categorie, grosieră, cu pietricele multe în pastă, care-i dau un aspect zgrunțuros. Formele ceramice des întâlnite sunt: castronul bitronconic cu buza lătită, borcanele cu buza lătită, gâtul în pânlie și corpul rotunjit; bolurile cu marginea dreaptă sau ușor evazată, gâtul scurt și bine marcat, corput rotunjit; ceștile cu două torți cu șa și prag sau torți lățite și albiate, fără prag; amforele cu corpul etajat și fundul ascuțit fără a forma însă un con; vasele-askoi. Decorul este simplu, format în principal din 1-3 linii incizate la baza gâtului, transversal pe torți sau oblic pe burta castroanelor. Destul de rar se întâlnesc pe corpul vaselor linii în relief sau incise, dispuse în unghi, sub formă de căpriori. Elementele decorative menționate sunt tipice stilurilor IC₂-Ib ale culturii Monteoru. În așezarea de la Costișa nu s-a observat o diferențiere stratigrafică între ceramica Monteoru cu decor în relief și cea cu decor incizat.

Pe baza studierii situației stratigrafice identificată în așezarea de la Costișa, se poate admite existența unei perioade de contact între comunitățile de tip Costișa și cele Monteoru înainte de stabilirea pe *Cetățuia* de la Costișa a acestora din urmă, încă de la nivelul fazei Monteoru IC₃. Cele două manifestări culturale au fost, probabil, contemporane și în perioada de început a fazei Monteoru IC₂. Aceasta ar putea fi evidențiată de descoperirea în nivelul Costișa a unor fragmente de ceașcă având toartă cu șa și prag, dar cu decor caracteristic ceramicii Costișa – triunghiuri incizate cu vârful în jos. Fragmente ceramice cu decor de tip Costișa au fost găsite în nivelul Monteoru IC₂ al așezărilor de la Bogdănești, Năstăseni, Ruginești (jud. Bacău). Toate acestea constituie argumente pentru existența unei perioade de contact, dar și a unei succesiuni rapide a celor două manifestări culturale.

În anul 2001 au fost reluate săpăturile sistematice în situl de pe *Cetățuia* (Pl. 22).

Bibliografie: C. Matasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, în BCMI, 97, 1938 (1940), p. 28-30, fig. 50. Al. Vulpe, *K voprosu o periodizacii bronzovogo veka v Moldave*, în Dacia NS, V, 1961, p. 105-122; Al. Vulpe, M. Zamoșteanu, *Săpăturile de la Costișa (r. Buhuși, reg. Bacău)*, în Materiale, VIII, 1962, p. 309-316; A. Popescu, *Ceramica cu decor striat de la Costișa și Deleni*, în Angustia, 5, 2000, p. 203-208. Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 132, fig. 107-110.

Anca Popescu

Catalog

Nr.1

Amforetă

Ceramică fină. H=7,2 cm, Dm=6,5 cm De formă bitronconică, cu buza ușor evazată, torți în bandă

trase din buză și lipite pe umăr. Fără decor. Culoare brună, cu pete cafenii. Bibliografie: V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia 5, 2000, Pl. XVII/6. MIPNT, nr. inv. 11467. Pl. 26/6

Nr. 2

Strachină

Ceramică fină. H=4,5cm, Dm=9,9 cm. De formă bitronconică, cu marginea ușor invazată și cu patru torți tubulare imediat sub buză. Decor – pe linia diametrului maxim este aplicată o bandă în relief, dedesubtul căreia se află patru grupuri de mici linii în relief, dispuse asimetric. Culoare cărămizie cu pete brune. Inedită MIPNT, nr. inv. 4708. Pl. 22/2.

Nr. 3

Amforetă

Ceramică fină. H=6,5 cm, Dm=7 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt și două torți în bandă, trase din buză și lipite pe umăr. Fără decor. Culoare brună, cu pete cărămizii. Inedită MIPNT, nr. inv. 5436. Pl. 26/3.

Nr. 4

Ceașcă

Ceramică fină. H=8 cm, Dm=10,7 cm. De formă bitronconică, cu două torți supraînălțate (ansa lunată). Decor: registru de triunghiuri cu câmpul hașurat pe umărul vasului, întrerupt în dreptul torților de linii verticale. Culoare brun-cafenie. Bibliografie: Al. Vulpe, în Dacia, N.S., V, 1961, p. 114, fig. 5/2; Idem, în MCA, VIII/1962, p. 312 și fig. 5/3. MIPNT, nr. inv. 5427. Pl. 23/1.

Nr. 5

Ceașcă

Ceramică fină. H=6,5cm, Dm=7,9 cm. De formă bitronconică, cu marginea ușor evazată, cu două torți în bandă (din care se păstrează doar una). Decor: registru de triunghiuri incizate pe umărul vasului, având intercalate patru grupuri de incizii verticale. Culoare cafenie cu pete brune. Inedită. MIPNT, nr. inv. 3324.

Nr. 6

Strachină

Ceramică fină. H=8 cm, Dm=20 cm. Tronconică, cu două torți în bandă ce pornesc din buză. Decor: brăuri alveolate aplicate de o parte și de alta a torților. Culoare brună, cu pete cafenii, cu luciu pe ambele fețe. Bibliografie: Al. Vulpe, în MCA, VIII, 1962, p. 312, fig. 5/2. MIPNT, nr. inv. 5476. Pl. 28/4

Nr. 7

Ceașcă

Ceramică fină. H=5,5 cm, Dm=7,4 cm. De formă bitronconică, cu două torți în bandă, ușor supraînălțate, de culoare brună cu pete cărămizii. Decor incizat – șir de triunghiuri cu câmpul umplut cu hașuri, cu două linii paralele la bază. Decorul se întrerupe în dreptul torții. Culoare brun-cafenie. Inedită. MIPNT, nr. inv. 3347. 24/3.

Nr. 8

Amforă

Ceramică fină. H=12,2 cm, Dm=16 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt, cu două torți în bandă

(atât gâtul cât și torțile sunt rupte din vechime. Decor: registru de triunghiuri prelungi, cu câmpul hașurat pe umărul vasului, întrerupt de 4 benzi formate din incizii verticale. Culoare brun-neagră, cu pete cafenii, cu luciu la exterior. Inedită. MIPNT, nr. inv. 15656. Pl. 22/1.

Nr. 9

Ceașcă

Ceramică fină. H=11,5 cm, Dm=15,8 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt și două torți în bandă, ușor supraînălțate. Decor: registru de triunghiuri cu câmpul hașurat între baza gâtului și linia diametrului maxim. În dreptul torților triunghiurile sunt înlocuite cu incizii verticale. Culoare cărămizie cu pete brune. Bibliografie: Al. Vulpe, în MCA, VIII, 1962, p. 312-313 și fig. 4/3. MIPNT, nr. inv. 3421. Pl. 24/1.

Nr. 10

Amforă

Ceramică fină. H=26,4 cm, Dm=19,2 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt și două torți în bandă, trase din buză și lipite pe umăr. Decor: registru de triunghiuri, între gât și linia diametrului maxim, mărginit de partea superioară de trei incizii. Simetric sunt intercalate între triunghiuri benzi de incizii, terminate cu câte doi butoni aplicați. Culoare cărămizie cu pete brune. Inedită. MIPNT, nr. inv. 5409. Pl. 22/3.

Nr. 11

Ceașcă

Ceramică fină. H=11 cm, Dm=16 cm. De formă bitronconică cu două torți în bandă. Decor: registru de triunghiuri cu câmpul hașurat pe umărul vasului, cu baza delimitată de trei linii. Culoare brună cu pete cafenii. Bibliografie: Al. Vulpe, în Dacia, N.S., V, 1961, p. 114, fig. 5/7. MIPNT, nr. inv. 5406. Pl. 23/3.

Nr. 12

Amforă

Ceramică fină. H=21,3 cm, Dm=19,2 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt și două torți în bandă, trase din buză și lipite pe umăr. Decor: registru de triunghiuri prelungi, între gât și diametrul maxim, cu câmpul umplut cu hașuri. Sub torți, benzi verticale de incizii, iar pe buză, în punctul de formare a torților, incizii scurte. Spațiul dintre benzile incizate este umplut cu împunsături. Culoare cărămizie cu pete brune. Inedită. MIPNT, nr. inv. 5408. Pl. 22/2.

Nr. 13

Ceașcă

Ceramică fină. H=14,6 cm, Dm=18,6 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt și două torți în bandă trase din buză și lipite pe umăr. Decor: registru de triunghiuri cu câmpul hașurat, prelungi, între gât și linia diametrului maxim. Între triunghiuri sunt intercalate linii verticale (dedesubtul torților). Culoare cărămizie cu pete brune. Bibliografie: Al. Vulpe, în Dacia N.S., V, 1961, p. 114, fig 5/6. MIPNT, nr. inv. 5407. Pl. 25/4.

Nr. 14

Fragment ceramic provenind de la partea inferioară a unui vas mare (castron?), decorat la exterior cu mătușița. Lmax=12 cm, l=7,5 cm. Culoare cărămizie cu pete cafenii. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, Pl. XX/5. MIPNT, nr. inv. 19807. Pl. 27/3.

Nr. 15

Fragment de vas (castron?). Ceramică grosieră. L=19,2 cm, l=9,5 cm. Provine de la partea inferioară a unui vas cu deschidere largă, decorat la exterior cu mătușița. Culoare cafenie cu pete cărămizii. Cu urme de ardere secundară intensă. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19806. Pl. 27/6.

Nr. 16

Fragment ceramic provenind din corpul unui vas de dimensiuni mari (castron?), decorat la exterior cu mătușița. L=14 cm, l=9,5 cm. Culoare cafenie la exterior și cărămizie la interior. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19805. Pl. 27/5.

Nr. 17

Fragment ceramic provenind de la partea inferioară a unui vas de dimensiuni mari, decorat la exterior cu mătușița. L=7,5 cm, l=8,5 cm. Culoare cafenie cu pete cărămizii și brune. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19804. Pl. 27/1.

Nr. 18

Fragment ceramic provenind din corpul unui vas de dimensiuni mari, decorat la exterior cu mătușița. L=10,5 cm, l=6,5 cm. Culoare cărămizie cafenie. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, Pl. XX/1. MIPNT, nr. inv. 19802. Pl. 27/14.

Nr. 19

Fragment ceramic provenind de la buza unui castron de dimensiuni mari, decorat la exterior cu mătușița. O parte din buză este deformată de foc. L=12,5 cm, l=8,5 cm. Culoare cărămizie la exterior și brun-negru la interior. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19801.

Nr. 20

Fragment de castron. Ceramică grosieră. L=13,5 cm, l=8,4 cm. Provine de la un vas de dimensiuni mari. Se păstrează partea inferioară a unei torți. Dedeșutul acesteia fragmentul este decorat cu mătușița. Culoare cărămizie. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, Pl. XX/7. MIPNT, nr. inv. 19800. Pl. 27/2.

Nr. 21

Ceașcă
Ceramică fină. H=6,5 cm, Dm=10,3 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt și marginea ușor evazată, cu două torți supraînălțate (ansa lunată), cu umărul bine marcat și fundul determinat de o alveolare. Decor: registru compus din grupuri de patru linii incizate, între umăr și linia diametrului maxim. La

baza gâtului se află două incizii. Culoare cărămizie. Bibliografie: Al. Vulpe, în *Dacia NS*, V/1961, p. 114, fig. 5/1. MIPNT, nr. inv. 3323. Pl. 25/1.

Nr. 22

Amforetă
Ceramică grosieră. H=6 cm, Dm=6,9 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt, marginea dreaptă, cu două torți în bandă trase din buză. Fără decor. Culoare cărămizie cu pete cafenii. Bibliografie: C. Matasă, în *BCMI*, 97, 1940, fig. 50. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia* 5, 2000, Pl. XVII/2. MIPNT, nr. inv. 593. Pl. 26/4.

Nr. 23

Amforetă
Ceramică grosieră. H=5,8 cm, Dm=5,8 cm. De formă bitronconică, cu o singură toartă trasă din buză și lipită pe umăr. Fără decor. Culoare brună, cu pete cărămizii. Inedită. MIPNT, nr. inv. 16834. Pl. 26/7.

Nr. 24

Ceașcă
Ceramică fină. H=5,8 cm, Dm=7,9 cm. De formă bitronconică, cu o toartă ușor supraînălțată, în bandă. Decor incizat: șir de triunghiuri cu câmpul hașurat, cu două linii paralele la bază. Decorul se întrerup în dreptul torții. Culoare brună. Inedită. MIPNT, nr. inv. 5434.

Nr. 25

Ceașcă
Ceramică fină. H=6,1 cm, Dm=8 cm. De formă bitronconică, cu o toartă (?) trasă din buză, ușor supraînălțată. Decor: incizii oblice pe umărul vasului, cu baza pe un brâu format din două linii. Decorul se întrerupe în dreptul torții. Culoare cărămizie cu pete cafenii. Inedită. MIPNT, nr. inv. 9633. Pl. 25/2.

Nr. 26

Ceașcă
Ceramică fină. H=7,5 cm, Dm=9,9 cm. De formă bitronconică, cu gât înalt, ușor invazat și marginea dreaptă, cu două torți ușor supraînălțate. Decor: împunsături, incizii; șir de împunsături sub buză, registru de triunghiuri cu câmpul hașurat între gât și linia diametrului maxim, întrerupt de "brăduți". Culoare brună cu pete cărămizii. Inedită. MIPNT, nr. inv. 5428. Pl. 23/2.

Nr. 27

Ceașcă
Ceramică fină. H=10 cm, Dm=12,2 cm. De formă bitronconică, cu marginea ușor evazată, cu două torți în bandă, ușor supraînălțate. Decor: registru de triunghiuri cu câmpul hașurat pe umărul vasului. Baza tringhiurilor brâu din trei linii incizate. Culoare cărămizi cu pete cafenii. Inedită. MIPNT, nr. inv. 4706. Pl. 25/3.

Nr. 28

Amforetă

Ceramică grosieră. H=7,1 cm, Dm=6,2 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt, ușor invazat și cu o singură toartă (?) trasă din buză. Fără decor. Culoare cafenie. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia 5, 2000, Pl. XVII/4. MIPNT, nr. inv. 5439. Pl. 26/1.

Nr. 29

Amforetă

Ceramică grosieră. H=6 cm, Dm=7,2 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt și două torți trase din buză. Fără decor. Culoare cărămizie cu pete brune. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia 5, 2000, Pl. XVII/5. MIPN, nr. inv. 3328. Pl. 26/5.

Nr. 30

Amforetă

Ceramică grosieră. H=8 cm Dm=7,5 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt și cu o toartă în bandă, trasă din buză și lipită pe umăr. Culoare cărămizie cu pete brune. Fără decor. Inedită. MIPNT, nr. inv. 3345. Pl. 26/2.

Nr. 31

Amforetă

Ceramică grosieră. H=5 cm, Dm=5,8 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt, drept, cu o singură toartă, trasă din buză, în bandă, ușor supraînălțată. Fără decor. Culoare cărămizie cu pete brune cafenii. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia 5, 2000, Pl. XVII/3. MIPNT, nr. inv. 3329. Pl. 26/8.

Nr. 32

Ceașcă

Ceramică fină. H=6,7 cm, Dm=8,9 cm. De formă bitronconică cu gâtul ușor evazat, cu două torți trase din buză, ușor supraînălțate. Decor: registru de triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat, pe umărul vasului, întrerupt de câte trei incizii verticale dedesubtul torților. Culoare cafenie. Inedită. MIPNT, nr. inv. 1735.

Nr. 33

Ceașcă

Ceramică fină. H=5,5 cm, Dm=8,2 cm. De formă bitronconică, cu gâtul ușor invazat și două torți în bandă, ușor supraînălțate. Fără decor. Culoare cărămizie cu pete brune cafenii. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia 5, 2000, Pl. XVII/1. MIPNT, nr. inv. 5438.

Nr. 34

Picior de lut

H=3,6 cm, l=7,4 cm. Picior ce provine, probabil, de la o statuetă. La baza sa este modelată o linie în relief, ce poate reprezenta un papuc cu vârful în sus. Culoare brună cu pete cărămizii. Inedit. MIPNT, nr. inv. 5513. Pl. 28/1.

Nr. 35

Ceașcă, din nivelul Monteoru

Ceramică fină. H=5,8 cm, Dm=9,5 cm. Semisferică, cu marginea ușor evazată și fundul marcat printr-o alveolare; are două torți supraînălțate, cu șa. Decor: brâu din trei linii incizate, în zona de prindere a torților; la partea superioară a torților două grupuri a câte trei incizii. Culoare brună, cu pete cărămizii. Inedită. MIPNT, nr. inv. 5478. Pl. 30/2.

Nr. 36

Amforă

Ceramică fină. H=47 cm, Dm=43 cm. De formă bitronconică, cu gâtul înalt, cu două torți în bandă trase din buză și lipite pe umăr. Decor: registru de triunghiuri prelungi, cu câmpul hașurat, pe umărul vasului, cu baza pe un brâu din trei linii incizate. Pe linia diametrului maxim, patru grupuri a câte trei butoni. În dreptul torților, registrul de triunghiuri este întrerupt de o bandă de triunghiuri dispuse două câte două, vertical, încadrate de incizii. Culoare cafenie. Bibliografie: Al. Vulpe, în Dacia N.S., V, 1961, p. 117, fig. 6; Idem, în MCA, VIII, 1962, p. 312 și fig. 4/1. MIPNT, nr. inv. 3354. Pl. 21.

Nr. 37

Ceașcă, din nivelul Monteoru

Ceramică fină. H=5 cm, Dm=13,4 cm. Semisferică, cu două torți supraînălțate, cu șa; în interiorul vasului – un perete despărțitor, cu un orificiu aproape de bază. Decor: de la baza torților, brâu din două linii incizate. Culoare neagră, cu pete cărămizii. Bibliografie: Al. Vulpe, în MCA, VIII, 1962, p. 313-314. fig. 5/1. MIPNT, nr. inv. 5477. Pl. 29/1.

Nr. 38

Ceașcă, din nivelul Monteoru

Ceramică fină. H=5,5 cm, Dm=9 cm. Semisferică, cu marginea ușor invazată, cu două torți supraînălțate. Decor: brâu din patru linii incizate în zona de prindere a torților, iar pe partea superioară a acestora grupuri de patru incizii. Culoare brună. Inedită. MIPNT, nr. inv. 3345. Pl. 30/3.

Nr. 39

Ceașcă, din nivelul Monteoru

Ceramică fină. H=9,2 cm, Dm=14,8 cm. De formă semisferică, cu două torți supraînălțate, cu șa. Decor – două linii în relief în zona de prindere a torților. Culoare brună. Bibliografie: Al. Vulpe, în Dacia NS, V, 1961, p. 108, fig. 2/3. MIPNT, nr. inv. 4707. Pl. 30/4.

Nr. 40

Ceașcă, din nivelul Monteoru

Ceramică fină. H=5,5 cm, Dm=8,7 cm. Semisferică, cu marginea ușor evazată și fundul marcat printr-o alveolare, cu două torți supraînălțate, cu șa. Decor: brâu din patru linii incizate în zona de prindere a torților. Culoare brună cu pete cărămizii. Inedită. MIPNT, nr. inv. 3327. Pl. 30/5.

Nr. 41

Vas de ofrandă, din nivelul Monteoru

Ceramică fină. H=42,4 cm, Dm=22 cm. Gât trompetiform, corp cu etaj superior ogival, cu cel inferior conic, separate prin tor canelar, cu o toartă tubulară dedesubtul acestuia. Decor în relief: romburi, zig-zag-uri, brăuri. La baza gâtului – un mic brâu cu alveole. Culoare cărămizie cu pete cafenii. Bibliografie: Al. Vulpe, în *Dacia N.S.*, V, 1961, p. 108, fig. 2/5; Idem, în *MCA*, VIII, 1962, p. 311, fig. 3/4. MIPNT, nr. inv. 4705. Pl. 29/2.

Nr. 42

Cuțite curbe

Piatră. a) L=16,4 cm, l=5,7 cm. b) L=16,4 cm, l=4,5 cm. c) L=17 cm, l=5 cm. Cu urme de cioplire pe muchii (pentru toate trei). Inedite. MIPNT, nr. inv. 5410 a, b, c. Pl. 31/3-5.

Nr. 43

Greutate

Lut. H=15,7 cm, l=9,5 cm. De forma unui trunchi de piramidă, cu o perforație transversală în jumătatea

superioară. Culoare cafenie cu pete brune. Inedită. MIPNT, nr. inv. 7361. Pl. 28/3.

Nr. 44

Pumnal

Bronz. L=17 cm, L lamei=13 cm, l=2,3 cm. Pumnal cu limbă la mâner, cu nervură mediană și umărul profilat. Patină verde deschis. MIPNT, nr. inv. 5499. Pl. 31/2.

Nr. 45

Ceașcă

Ceramică fină. H=7 cm, Dm=10 cm. De formă bitronconică, cu marginea ușor evazată, cu două torți ușor supraînălțate. Torțile în bandă au marginile ridicate. Decor: împunsături, sub buză și în jurul fundului. Pe umăr – registru de triunghiuri cu câmpul hașurat, delimitat superior și inferior de incizii. Partea inferioară decorată cu patru benzi de incizii în cruce, dinspre fund spre diametrul maxim. Culoare brună cu pete cafenii. Inedită. MIPNT, nr. inv. 4709. Pl. 24/2.

4. Sat Cotârgaci, com. Roma, jud. Botoșani

În jurul satului Cotârgaci erau semnalate, cu prilejul întocmirii *Repertoriului Arheologic al Județului Botoșani*, mai multe movile, grupate de-a lungul drumului Cotârgaci – Roma și între Cotârgaci și cătunul La Bucovineni. Cei 9 tumuli au fost cercetați prin săpături de salvare, fiind descoperite 11 morminte cu schelete în poziție chircită, datând din perioada de tranziție la epoca bronzului și din epoca bronzului, dintre care, o atenție deosebită merită, în cadrul de față, descoperirile din T 7 și 8. Acești doi tumuli, formând un grup izolat față de restul necropolei, conțineau, fiecare, câte un mormânt în groapă rectangulară, cu scheletele culcate pe spate, mâinile întinse pe lângă corp și picioarele chircite pe partea dreaptă. Vasele depuse în groapă sau în mantaua tumulilor sunt atribuite, după decor, culturii Komarov.

Bibliografie: E. Moscalu, *Săpăturile de salvare de la Cotârgaci (com. Roma, jud. Botoșani)*, în Hierasus, VII-VIII, 1989, p. 117-131.

Elena Roxana Munteanu

Fișă catalog

Fragmente ceramice provenind de la cești decorate pe umăr cu registre de triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat și cu șiruri de împunsături la baza

gâtului. Culoare cafenie. Inedite. MJBT, fără nr. inv. Pl. 57/5,6.

5. Sat Crasnaleuca, com. Coțușca, jud. Botoșani

În urma cercetărilor de suprafață întreprinse pe teritoriul satului Crasnaleuca a fost identificat, la aproximativ 1,5 km VSV de marginea satului, în punctul *Dealul Coșerii*, un tumul. Cercetarea prin sondaje a zonei din apropierea tumulului, la SE de acesta, a dus la descoperirea unei necropole din epoca bronzului, din care au fost

cercetate până în prezent doar patru morminte de înhumatie, cu scheletele depuse în poziție chiricită. Vasul din mormântul 2 - o ceașcă lucrată dintr-o pastă având silex în compoziție, decorată cu triunghiuri cu câmpul hașurat, - împreună cu vasele din M4 (cu o pastă asemănătoare), au permis încadrarea necropolei în bronzul mijlociu, cultura Komarov.

Pe teritoriul satului - situat într-un cot format de Prut - au mai fost semnalate și alte descoperiri din epoca bronzului, aparținând în principal culturii Noua.

Bibliografie: L. Dascălu, F. Burtănescu, *Crasnaleuca, jud. Botoșani*, în CCA, București, 1997, p. 15.

Elena Roxana Munteanu

Fișe catalog

Nr. 1

Ceașcă

Ceramică grosieră. H=9,9 cm, Dm=15,2 cm. De formă bitronconică, cu două torți în bandă ușor suprainălțate, decorată pe gât cu benzi incizate și cu un șir de triunghiuri incizate pe umăr. Pasta conține mult silex. Culoare cafenie. Bibliografie: L. Dascălu, F. Burtănescu, în CCA, 1997, p.15. MJBT, fără nr. inv. Pl. 55/2

Nr. 2

Vas-sac

Ceramică grosieră. H=8,6 cm, Dm=9 cm. Vas-sac de dimensiuni mici, decorat cu un brâu simplu în relief la baza gâtului. Pasta conține mult silex. Culoare cafenie cu pete brune, cu urme de luciu. Bibliografie: L. Dascălu, F. Burtănescu, în CCA, 1997, p.15. MJBT, fără nr. inv. Pl. 55/1

6. Sat Lunca, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț

Stațiunea arheologică din *Poiana Slatinei* (Pl. 7) face parte din categoria celor mai valoroase descoperiri care au avut loc la est de Carpați în ultimele decenii. Împreună cu stațiunea *Oglinzi-Ceățuia*, din imediata apropiere, prezintă o importanță aparte pentru studierea preistoriei jumătății de nord a Moldovei. Săpăturile sistematice efectuate după 1983 în depunerile datorate comunităților neo-eneolitice și ale epocii bronzului, care au exploatat intens izvoarele de apă sărată atât pentru consumul propriu cât și al triburilor aflate la distanță, au scos la iveală un material arheologic de mare interes științific.

Trebuie remarcat că izvoarele de apă sărată de pe versantul estic al Culmii Pleșului, respectiv *Corugea, Băile Oglinzi, Slătior, Poiana Slatinei, Sărături* și *Poiana*, se află pe zona de afloriment a sării acvitaniene, la contactul dintre miocenul unității pericarpatiche și depozitele sarmațiene ale platformei moldovenești. Mai exact, ele pun în evidență zăcămintul de sare de la Oglinzi, cu o grosime de cca. 130 m și lungimea de cca. 4 km, împrejurul căruia se găsesc un număr de peste 70 de așezări străvechi.

a. Specificul depunerilor din stațiunea *Poiana Slatinei*

Stațiunea *Lunca-Poiana Slatinei*, care constituie unul din cele mai bune exemple în acest sens, se află situată lângă cel mai abundent izvor de slatină de pe versantul estic al Culmii Pleșului (Pl. 8). Aflat la o altitudine de aprox. 550 m față de nivelul mării și cu o suprafață de max. 2 ha, situl de la Lunca prezintă trei zone distincte, dar la fel de importante, cu particularități ce țin de apartenența culturală, succesiunea, starea de conservare și dispunerea în plan a depunerilor.

Zona A (Pl. 9/1), care constituie sectorul cel mai important al stațiunii, privit din

punct de vedere al materialelor care fac obiectul acestui catalog, se găsește în apropierea imediată a fântânii de slatină. De forma unei movile alungite, cu dimensiunile de aprox. 60 m lungime, 25 m lățime și 3 m înălțime, această zonă este despărțită de pădurea din partea nordică a poienii de un teren mlăștinos, în anii cu precipitații bogate, în care s-au adunat aluviunile aduse de un torent / pârâiaș care constituie, practic, obârșia pârâului Sasca. De fântâna de slatină, care se găsește la sud, este despărțită de un șanț natural destul de adânc, pe fundul căruia se scurge apa rezultată din izvorul de slatină, atunci când nu este folosit, care deversează în Sasca. În cele șase campanii de săpături sistematice efectuate care au avut în obiectiv acest sit, s-au evidențiat depuneri consistente aparținând culturilor Starčevo-Criș, Precucuteni, Costișa-Komarov, Noua și epocii Hallstatt, alături de care se aflau resturi sporadice liniar ceramice, Cucuteni, din perioada de tranziție, culturile carpică și Sântana de Mureș, sec.V-VII, X-XII și XVI-XVII.

Depunerea Starčevo-Criș (Pl. 9/2) din zona A constituie, împreună cu cea din epoca bronzului (Pl.10), cea mai interesantă descoperire, prin caracterul său fiind unică pentru România.

În căutarea sării de care aveau nevoie, o parte din comunitățile Starčevo-Criș din vecinătate au ajuns, către sfârșitul fazei III B și în *Poiana Slatinei*, unde s-au așezat, în principal, pe o ridicătură naturală de teren din apropierea izvorului de slatină și s-au ocupat cu obținerea sării, folosind procedeul fieberii acesteia.

Așa s-au petrecut lucrurile și în timpul culturii Precucuteni, după cum demonstrează apreciabila depunere ce se găsește spre capătul estic al depozitului arheologic.

De la sfârșitul fazei Precucuteni II și până la finalul bronzului timpuriu, în zona A a stațiunii de la Lunca nu sunt documentate decât puține fragmente ceramice Precucuteni III și Cucuteni.

Depunerea corespunzătoare epocii bronzului de pe capătul movilei din zona A a ocupat o suprafață de teren cu dimensiunile de aprox. 15 / 10 m la bază, care cu timpul s-a restrâns în partea superioară. Datorită limitelor întinse ale porțiunii de teren și ca urmare a folosirii intense a acestui punct, în care pe lângă resturile apreciabile de cenușă, cărbuni, arsură și ceramică s-au adăugat vetrele de piatră sau unele nivelări sau refaceri ale instalațiilor de foc folosite pentru reducerea slatinei până la stadiul de huscă sau sare solidă, s-a acumulat o depunere antropică ce depășește în unele locuri doi metri grosime.

Sondajul efectuat în zona B a permis înregistrarea următoarei situații stratigrafice:

- între -2,70 și -1,90 m adâncime se afla un consistent nivel Starčevo-Criș;
- între -1,90 și -1,80 m adâncime se găseau materiale precucuteniene și ale culturii ceramicii liniare;
- între aprox. -1,80 și -1,45 m adâncime s-au găsit materiale Precucuteni III;
- de la cca. -1,45 m și până la aprox. -0,40 m o depunere eneolitică, în care s-au distins toate cele trei faze de evoluție a culturii Cucuteni;
- în nivelul situat între -0,35-0,15 m adâncime s-au găsit materiale din epoca bronzului și epoca fierului.

În ceea ce privește zona C, până în prezent s-a documentat o depunere de 0,65 m grosime, conținând mai multe niveluri care aparțin primei faze a La Tène-ului geto-dacic.

Cunoscută și locuită de către o parte din comunitățile care s-au ocupat în preistorie de exploatarea izvorului din *Poiana Slatinei, Cetățuia* din apropiere (Pl. 11), situată la aprox. 1 km nord, pe teritoriul satului Oglinzi, urma să aibă, probabil, un important rol defensiv în epoca bronzului. Cel puțin așa demonstrează șanțul de apărare care este ulterior locuirilor neo-eneolitice, datat pe baza unor fragmente ceramice în bronzul mijlociu, dar care nu a mai protejat pe cei care l-au construit din motive necunoscute. Folosindu-se de configurația terenului, comunitățile care au efectuat acest șanț pe latura de sud a *Cetățuiei*, de pe care puteau fi supravegheate izvoarele de slatină și terenurile din zonă sau care putea fi folosită ca loc de refugiu sau ședere mai îndelungată, nu au făcut decât să sape o porțiune de teren de circa 4-7 m lățime, în spațiul care făcea trecerea între terenul aproximativ plan și promontoriul natural.

b. Stratigrafia depunerii din epoca bronzului

Depozitul arheologic situat în capătul movilei antropice din zona A se distinge printr-o stratigrafie deosebită, în care pot fi evidențiate patru depuneri principale, din care trei sunt specifice epocii bronzului (pl. 10/1).

Deasupra pământului galben, steril din punct de vedere arheologic, situat la o adâncime de cca. 2 m față de cel mai înalt punct al nivelului de călcare actual, se găsește un strat foarte subțire de pământ cenușiu-brun ce conține fragmente ceramice izolate Starčevo-Criș și Precucuteni II.

Prima depunere propriu-zisă, de circa 1 m grosime, are culoare cenușie-roșcată. Se pare că numeroasele și consistentele pânze de arsură roșie, care se întind pe suprafețe de câțiva metri, cenușa și cărbunele sunt cele care au influențat culoarea depunerii, deși nu este lipsit de importanță faptul că numeroasele fragmente ceramice sunt de culoare roșiatică. Ceramica recoltată în acest nivel, în mare parte în apropierea straturilor de arsură și cenușă – rămășițe ale unor vetre fără structuri bine definite – poate fi datată în faza Komarov II, cele mai apropiate analogii existând la Mihoveni și Corlăteni.

Depunerea următoare, cu o grosime variabilă, situată între 0,20-0,35 m, s-a remarcat prin culoarea cenușiu-roșiatică a depozitului arheologic, prin fragmentele ceramice decorate cu triunghiuri hașurate și natura degresantului. Deși nu se poate vorbi de existența unor vetre propriu-zise, se remarcă resturile unor ruguri deschise, puse în evidență de porțiuni de pământ ars la negru și arsură roșie, având în preajmă fragmente ceramice. Prin tipologia ceramicii, nivelul II de la Lunca poate fi atribuit, după părerea noastră, unei etape mai târzii a fazei Komarov II.

Peste această depunere se afla un strat aproximativ uniform, cu grosimea între 0,20-0,55 m, de aspect cenușos, care conținea elemente ceramice de factură Komarov III (Noua). În special în zona centrală, s-au găsit numeroase pietre plate de râu, puse una lângă alta, grupate în trei zone distincte cu suprafețele de peste 1m², considerate de noi ca vetre. Pe vetre, dar și împrejurul lor, se aflau cantități mari de cenușă, arsură roșie și cărbune, care uneori erau deosebit de compacte, asemănătoare unor lipituri. Lângă prima vatră s-a găsit o groapă cu diametrul de cca. 0,60 m și adâncimea de aprox. 0,25 m, căptușită cu argilă galbenă, plină cu fragmente ceramice Noua. Al doilea complex (V₂), cu diametrul de aprox. -1,40/1,20 m, era mult mai compact și în jurul său s-au observat chiar resturile unui strat de lipitură arsă la roșu. Se pare că această

vatră a fost folosită intens mai multă vreme, fapt dovedit de marea cantitate de cenușă și ceramică din jur. Vatra 3, asemănătoare celorlalte două, a funcționat anterior. În preajma sa s-au găsit o cantitate apreciabilă de cenușă și fragmente ceramice.

Remarcabil că nici în această depunere nu s-au găsit alte categorii de materiale, specifice unei așezări obișnuite, ceea ce dovedește că în *Poiana* de la Lunca a fost un punct de exploatare a slatinei și nu o locuire propriu-zisă.

În sfârșit, depunerea care suprapunea nivelurile corespunzătoare epocii bronzului, de culoare cenușie-neagră și cu o grosime variabilă (între 0,10-0,40 m), conținea fragmente ceramice tip Corlăteni și Canlia. În acest nivel a fost observată o groapă hallstattiană.

Solul vegetal actual, cenușiu-negru, conține fragmente ceramice din epoca fierului și din sec. X-XII.

Ceramica din nivelul II de la Lunca, îndeosebi vasele de dimensiuni medii cu două torți, cu triunghiuri umplute cu linii incizate și cu puncte, triunghiuri realizate din împunsături successive, triunghiuri cu vârful în sus sau romburi delimitate de buza vasului prin linii continue sau puncte incizate, are legături evidente cu descoperirile din aria Komarov, fiind totuși legate și de descoperirea de la Costișa.

Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *La station archéologique de Lunca-Poiana Slatinii, în La civilisation de Cucuteni en contexte européen*, Iași, 1987, p. 253-258; Idem, *Depunerile neoneolitice de la Lunca și Oglinzi, jud. Neamț*, în *MemAntiq. XIX*, 1994, p. 7-81; M. Alexianu, Gh. Dumitroaia, D. Monah, *Exploatarea surselor de apă sărată din Moldova; o abordare etnoarheologică*, în *TD, XII*, 1992, p. 159-167; Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 127-156, fig. 93-103;

Gheorghe Dumitroaia

Fișe catalog

Nr. 1

Fragment ceramic provenind de la un vas de mari dimensiuni, probabil o amforă, decorată pe umăr cu un "omega" în relief. Culoare cafenie. L=14,5 cm, l=13 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19799. Pl. 51/6.

Nr. 2

Fragment ceramic provenind de la un vas bitronconic de dimensiuni mari, cu gâtul înalt, ușor evazat și buza îngroșată, teșită. Pe gât prezintă o mică toartă în bandă, de la baza căreia pleacă un mic brâu în relief. Culoare cafenie la exterior, brun/negru la interior, cu luciu. L=13 cm, l=9 cm, Dg=24 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19798.

Nr. 3

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan de dimensiuni relativ mari (Dg=24,2 cm), cu gâtul ușor evazat și buza îngroșată, teșită, cu o fațetă superioară oblică. Pe gâtul vasului a fost executat un registru de incizii orizontale, late, întrerupt de un "brăduț" vertical. culoare cafenie la exterior, brun-negru la interior. L=8,5 cm, l=6,3 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 18998. Pl. 45/3.

Nr. 4

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan cu buza ușor evazată, decorat imediat dedesubtul acesteia cu șiruri de împunsături mari, triunghiulare și cu linii realizate prin împunsături succesive. Culoare cafenie la exterior, brun la interior. L=6 cm, l=5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 18990. Pl. 45/5.

Nr. 5

Fragment provenind de la partea inferioară a unei torți în bandă, decorată cu două șiruri de "brăduți" pe marginile suprafeței exterioare. Culoare cafenie. L=7 cm, l=4 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 18992. Pl. 50/3.

Nr. 6

Fragment ceramic provenind de la gâtul tronconic al unui vas de dimensiuni medii, decorat sub buză și la baza gâtului cu șiruri de împunsături și cu un registru de triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat. Culoare cafenie. L=6 cm, l=5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 18993. Pl. 47/4.

Nr. 7

Fragment ceramic provenind de pe umărul unui vas globular decorat cu un registru de triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat; triunghiurile își au baza pe o linie incizată și pe un șir de împunsături oblice. Culoare brună, cu luciu. L=13 cm, l=7 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 18999. Pl. 47/6.

Nr. 8

Fragment ceramic provenind de la buza unui vas borcan, prevăzut cu o apucătoare orizontală cu două perforații. Din dreptul apucătorii pornește un mic brâu în relief. Culoare cafenie la exterior, brună la interior. L=6,5 cm, l=6 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 98/9. MIPNT, nr. inv. 19797. Pl. 46/1.

Nr. 9

Fragment ceramic provenind de pe umărul unui vas bitronconic (globular?) de dimensiuni medii, decorat cu doi mici butoni și cu un motiv în "omega", de asemenea în relief. Culoare cafenie. L=9 cm, l=7 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19796. Pl. 51/6.

Nr. 10

Fragment ceramic provenind de la gâtul unui vas bitronconic, prevăzut cu o apucătoare orizontală străpunsă de două perforații. Din dreptul apucătorii pornește un brâu format din două linii de impresiuni. Culoare cafenie cu pete brune. L=8 cm, l=7,5 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 98/6. MIPNT, nr. inv. 19795. Pl. 46/2.

Nr. 11

Fragment ceramic provenind de la gâtul unui vas borcan decorat cu un brâu simplu, în relief, dedesubtul căruia se observă șiruri de împunsături prelungi și de linii incizate. Culoare cafenie. L=5,5 cm, l=5,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19794. Pl. 45/11.

Nr. 12

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan cu buza dreaptă. La câțiva centimetri dedesubtul buzei a fost aplicată o apucătoare orizontală cu două perforații, iar în jurul acesteia a fost realizat un decor din linii incizate orizontale. Culoare cafenie. L=7 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19793. Pl. 46/6.

Nr. 13

Fragment ceramic provenind de la gâtul evazat al unui vas de dimensiuni medii, cu marginea fațetată. Pe buză și la baza gâtului se observa urma unei torți în bandă, ruptă din vechime. Decor: șiruri de împunsături succesive, imediat sub buză (alternând cu un șir de împunsături simple) și la baza gâtului. La partea superioară a buzei același tip de decor (împunsături succesive) în zig-zag. Toarta a fost decorată în aceeași manieră, cu împunsături succesive. Culoare cafenie. L=17 cm, l=9 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 18994. Pl. 49/7. Din același vas se mai păstrează un fragment de buză, prezentând o pată cărămizie, de la arderea

secundară. L=7 cm, l=5 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 100/4. MIPNT.

Nr. 14

Fragment ceramic provenind din burta unui vas bitronconic, probabil castron, prezentând, în punctul maxim al curbării, o toartă orizontală. deasupra torții se observă o porțiune dintr-un zig-zag realizat prin împunsături succesive. Culoare cafenie. L=9 cm, l=7 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19792. Pl. 46/5.

Nr. 15

Fragment ceramic provenind de la buza îngroșată, răsfrântă a unui vas borcan. Fațeta superioară este decorată cu incizii scurte. Pe gâtul vasului se observă o altă linie incizată. Culoare cafenie. L=5 cm, l=4 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19791. Pl. 46/3.

Nr. 16

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unei cești semisferice, cu gâtul înalt și marginea ușor evazată. Imediat sub buza vasului și la baza gâtului a fost realizat câte un șir de impresiuni oblice, după care, pe umărul vasului a fost executat prin incizie adâncă un registru de triunghiuri având câmpul umplut cu linii care converg spre vârf. Culoare cafenie. L=8 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19790. Pl. 47/2.

Nr. 17

Fragment ceramic provenind de la buza unui vas borcan, ușor evazată, îngroșată, cu o fațetă lată la partea superioară, decorată cu două linii incizate. Culoare cafenie la exterior, neagră la interior. L=10,5 cm, l=27 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19789. Pl. 44/8.

Nr. 18

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan cu buza evazată, ușor îngroșată la exterior. Imediat sub buză a fost realizat un decor din linii incizate, brâu compus din două linii, cu interspațiul umplut cu mici incizii oblice, dedesubtul căruia urmează un registru de arcade. Culoare cafenie, cu pete brune. L=7,5 cm, l=5,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19788. Pl. 49/2.

Nr. 19

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan, cu gâtul ușor evazat și marginea îngroșată, răsfrântă. Gâtul vasului este decorat cu un registru de linii incizate, întrerupte de o creastă (brâu vertical aplicat). Culoare cafenie la exterior, brună/cenușie la interior. L=9 cm, l=6,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19787. Pl. 45/1.

Nr. 20

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan de dimensiuni mari (Dg=22 cm), cu marginea ușor evazată, decorat pe gât cu două brăuri simple, trase din pasta vasului. Culoare brună. L=10,5 cm, l=8,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19786. Pl. 51/1.

Nr. 21

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas globular, cu buza dreaptă, fațetată oblic la exterior și cu umărul decorat cu un registru de linii incizate sau realizate prin împunsături succesive, cu spațiul dintre linii umplut cu creștături oblice. Culoarea cafenie la exterior, neagră la interior, cu luciu. L=8,5 cm, l=5,5 cm, Dg=13 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19785. Pl. 49/1.

Nr. 22

Două fragmente ceramice provenind, probabil, de la două cești, decorate cu incizii ce acoperă toată suprafața exterioară: triunghiuri cu câmpul umplut cu linii incizate, orizontale, spațiul dintre triunghiuri fiind ocupat de alte linii oblice (aproximativ paralele cu una din laturile triunghiurilor). 1: 4,5 X 5,5 cm; 2: 4,5 X 7,3 cm. Inedite. MIPNT, nr. inv. 19783; 19784. Pl. 49/3-4.

Nr. 23

Fragment de toartă în bandă decorată spre margini cu incizii longitudinale și șiruri de împunsături. Culoare cărămizie cu pete cafenii. L=5 cm, l=4 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19782. Pl. 50/2.

Nr. 24

Fragment ceramic provenind de la buza îngroșată, teșită, a unui vas borcan sau castron, de dimensiuni relativ mari. Dedesubtul buzei vasul a fost decorat cu mai multe șiruri de împunsături rectangulare, dispuse ordonat. Culoare cafenie la exterior, cărămizie la interior. L=7,5 cm, l=5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19781. Pl. 45/12.

Nr. 25

Fragment ceramic provenind de la buza ușor evazată a unui vas borcan. Porțiunea de sub buza vasului este decorată cu registre succesive de triunghiuri și romburi incizate. Triunghiurile au câmpul umplut cu hașuri. Culoarea cafenie la exterior, brună la interior. L=8,5 cm, l=9 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 101/4. MIPNT, nr. inv. 19780. Pl. 47/3.

Nr. 26

Fragment provenind, probabil, de la o amforă (D=30 cm), decorată pe umăr cu romburi având câmpul hașurat. Culoare brun-cafenie. L=10 cm, l=5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19779. Pl. 47/10.

Nr. 27

Fragment provenind de la partea superioară a unei cești cu marginea ușor evazată și, probabil, cu torți suprainălțate. Imediat sub buză a fost realizat un decor cu un șir de împunsături oblice și un registru de mici triunghiuri incizate. Culoare brună. L=5,5 cm, l=4 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19778. Pl. 48/2.

Nr. 28

Fragment ceramic provenind de la buza unui vas borcan (îngroșată, ușor evazată). Pe gîtul vasului

se observă un decor format dintr-un șir de împunsături rotunde și din linii incizate (incizii late, puțin adânci). Culoare cafenie cu pete negre. L=4,8 cm, l=4 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19777. Pl. 45/2.

Nr. 29

Fragment ceramic provenind de la un vas borcan de dimensiuni medii, cu pereții bombați și gâtul drept, cu o mică torțiță în bandă situată pe gâtul vasului. Fără decor. De culoare cafenie. Dm=17 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19776. Pl. 49/6.

Nr. 30

Fragment provenind de la partea superioară a unei cești de dimensiuni mari. Se păstrează o porțiune din buză și partea superioară a unei torți în bandă suprainălțată, cu marginile ridicate ușor. Decorul este realizat prin împunsături și incizii – linii incizate verticale și orizontale (cele orizontale cu interspațiul umplut cu împunsături), împunsături pe buză. Culoare cafenie la exterior, cu pete brune și roșiatice (ardere secundară). L=7 cm, l=9 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19775. Pl. 46/7.

Nr. 31

Fragment provenind de la marginea evazată a unui vas cu buza lată, fațetată. La exterior, decor compus din două șiruri de împunsături dispuse ordonat, urmate de un brâu de linii incizate. L=7 cm, l=4 cm. Culoare cafenie. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 96/2. MIPNT, nr. inv. 19774. Pl. 45/8.

Nr. 32

Fragment ceramic provenind de la un vas borcan de dimensiuni mari (Dg=26,2 cm) cu marginea ușor evazată. Pe gâtul vasului a fost realizat un brâu cu alveole. Culoare cafenie brună. L=10 cm, l=10 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19773. Pl. 52/2.

Nr. 33

Fragment ceramic provenind de la gâtul evazat al unui vas-borcan de dimensiuni medii, cu o toartă în bandă. Pe partea exterioară toarta prezintă trei nervuri; în jurul torții se observă un chenar format din împunsături. Gâtul vasului a fost decorat cu un registru de incizii paralele (întrerupt în dreptul torții). Culoare gri-cafenie la exterior, neagră la interior. L=6,5 cm, l=5,5 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 98/2. MIPNT, nr. inv. 19772. Pl. 45/7.

Nr. 34

Fragment dintr-un vas borcan de dimensiuni mari (Dg=aprox. 30 cm) cu buza răsfrântă și pereții ușor bombați. Imediat sub buză o bandă de împunsături dispuse ordonat, culoare cărămizie la exterior, brun/negru la interior. L=8 cm, l=7 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19771. Pl. 45/9.

Nr. 35

Fragment de la partea superioară a unui vas

tronconic, cu buza dreaptă, răsfrântă, decorat imediat dedesubtul acesteia cu un registru de triunghiuri cu câmpul hașurat, realizate prin incizii adânci. Baza triunghiurilor o constituie o linie de impresiuni adânci. Culoarea cafenie, mai închisă la interior. L=5,5 cm, l=4,5 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, p. 311, fig. 103/3. MIPNT, nr. inv. 19770. Pl. 47/1.

Nr. 36

Fragment ceramic provenind din burta unui vas de dimensiuni mari (Dm= aprox. 25-28 cm), bitronconic (amforă?), decorat deasupra liniei diametrului maxim, cu un șir de împunsături prelungi și cu linii incizate, paralele, întrerupte de mici împunsături grupate câte două. Culoare cafenie. L=7 cm, l=5,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19769. Pl. 45/10.

Nr. 37

Toartă de la o amforă de dimensiuni medii, cu marginea ușor evazată și gât tronconic. Toarta în bandă, ușor supraînălțată, decorată pe margine cu mici creștături oblice, la fel ca și buza vasului. Culoare cafenie. L=7 cm, l=3 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 102/5. Nr. inv. 19768. Pl. 50/6.

Nr. 38

Fragment ceramic provenind de la gâtul unui vas bitronconic, decorat cu un brâu în relief și cu o bandă dublă de împunsături oblice (în "brăduț"). Culoare cărămizie la exterior, cenușie cu pete brune la interior. L=8 cm, l=4,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19767. Pl. 49/8.

Nr. 39

Fragment ceramic din partea superioară a unui vas borcan, cu gâtul ușor evazat și marginea răsfrântă. Este decorat pe buză cu incizii în zig-zag, iar pe gât cu un brâu format din mai multe linii incizate, paralele. De culoare cafenie la exterior, gri-găfenie la interior, cu luciu. L=7 cm, l=5 cm. MIPNT, nr. inv. 19766. Pl. 46/4.

Nr. 40

Fragment ceramic din burta unei cești decorată cu romburi având câmpul hașurat cu împunsături și cu linii simple incizate. Culoare cafeniu brună. L=5,5 cm, l=4,8 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 103/10. MIPNT, nr. inv. 19765. Pl. 47/5.

Nr. 41

Fragment ceramic provenind de la buza invazată a unei străchini bitronconice de dimensiuni medii. La exterior buza este îngroșată, fiind decorată cu un șir de triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat, cu vârful spre buza vasului. Dedesubtul acestor triunghiuri urmează un brâu de linii incizate, după care pare să înceapă un al doilea registru de triunghiuri. Culoare cărămizie, cu pete cafenii și brune. L=6 cm, l=4,5 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 103/2. MIPNT, nr. inv. 19764. Pl. 47/8.

Nr. 42

Fragment ceramic, probabil din partea superioară a unui vas bitronconic (globular?), cu gâtul drept, decorat imediat dedesubtul buzei cu o bandă de triunghiuri realizate prin împunsături succesive, cu câmpul umplut cu triunghiuri trasate în același mod. Deasupra triunghiurilor se află o linie incizată. Culoare brună. L=14 cm, l=5 cm Dg=25,4 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 103/12-14. MIPNT, nr. inv. 19763. Pl. 47/7.

Nr. 43

Fragment ceramic provenind de la partea inferioară a unei amfore decorată cu benzi verticale de incizii și împunsături. Același decor a fost realizat și în jurul fundului vasului. Culoare gri-cafenie cu pete cărămizii. L=11 cm, l=8 cm, Df=9,4 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19762.

Nr. 44

Fragment ceramic din partea superioară a unui vas borcan, cu marginea dreaptă, ușor îngroșată. Dedesubtul buzei vasul este decorat cu linii late, incizate, care se întrerup în dreptul unor perforații (două păstrate, două vizibile în ruptură). Culoare cafenie. H=7 cm, l=5,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19761. Pl. 45/4.

Nr. 45

Fragment ceramic provenind de la umărul unui vas globular, cu gâtul drept, de dimensiuni medii. Umărul vasului a fost decorat cu caneluri verticale, înguste. Culoare neagră, cu luciu la exterior. L=12 cm, l=8 cm, D=24 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19760. Pl. 51/5.

Nr. 46

Fragment ceramic provenind de la o ceașcă de dimensiuni medii (Dm= aprox. 15 cm) semisferică, cu gâtul înalt, cu o toartă în bandă, ușor supraînălțată; pe umăr este decorată cu un registru de triunghiuri cu câmpul hașurat, cu baza pe un șir de împunsături. Dedesubtul torții se află două benzi în "brăduț". Culoare cărămizie, cu pete brune și cafenii. H=10,5 cm, l=8 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 102/2. MIPNT, nr. inv. 19759. Pl. 50/5.

Nr. 47

Fragment ceramic de la o ceașcă de formă bitronconică, decorată în zona diametrului maxim cu cercuri concentrice, realizate prin canelare. Deasupra acestora, la baza gâtului se află un șir de împunsături. Culoare cafenie la exterior (cu luciu), brună la interior. H=9 cm, l=8 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19758. Pl. 51/4.

Nr. 48

Fragment ceramic dintr-o ceașcă de dimensiuni medii, semisferică, cu gâtul înalt, ușor invazat. Burta vasului este decorată cu cercuri concentrice canelate. La baza gâtului se află un șir de împunsături. Se păstrează și

urma unei torți în bandă. Culoare neagră cu pete cafenii cărămizii, cu luciu. H=6 cm, l=10,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19757. Pl. 51/3.

Nr. 49

Fragment ceramic provenind, probabil, de la o strachină înaltă, de formă bitronconică, decorată pe linia diametrului maxim cu ghirlande incizate. Deasupra ghirlandelor a fost trasat un brâu format din mai multe linii incizate, întrerupt în două șiruri de împunsături. Culoare brună, cu pete cafenii. Dm= aprox. 25 cm, L=7 cm, l=7 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19756. Pl. 49/5.

Nr. 50

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas-borcan, cu gâtul înalt, ușor evazat și marginea răsfrântă. La baza gâtului se observă un decor cu linii incizate, orizontale și verticale, asociate cu un șir de împunsături. La partea superioară a buzei au fost trasate incizii oblice. Culoare cafenie la exterior, brună la interior. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19755.

Nr. 51

Fragment ceramic din umărul unui vas bitronconic (globular?), cu gâtul drept. Umărul este decorat cu caneluri oblice, delimitate la partea superioară de un brâu simplu în relief. Culoare neagră. L=6 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19754. Pl. 51/7.

Nr. 52

Fragment ceramic provenind de la gâtul unui vas borcan, ușor evazat și cu margine răsfrântă. Gâtul vasului este decorat cu un registru lat format din linii incizate, orizontale, întrerupte de incizii verticale. Deasupra inciziilor se află două șiruri de împunsături dispuse ordonat. Culoare cafenie. L=7 cm, l=7 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19753. Pl. 45/6.

Nr. 53

Fragment ceramic din partea superioară a unui vas borcan cu gâtul înalt, evazat. Sub buză fragmentul prezintă cinci perforații, iar în zona gâtului decorul constă în două brăuri simple, în relief, trase din pasta valului. L=8,5 cm, l=8 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 99/9. MIPNT, nr. inv. 19752. Pl. 51/2.

Nr. 54

Fragment ceramic provenind din buza unui vas-borcan cu pereții ușor bombați; buza vasului este teșită, îngroșată. Imediat dedesubtul acesteia au fost realizate trei perforații (din care una incompletă, alta vizibilă în ruptura peretelui vasului), iar dedesubt a fost trasat un registru de linii incizate. Culoare cafenie. L=8,5 cm, l=4,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19751. Pl. 44/7.

Nr. 55

Fragment ceramic provenind de la gâtul evazat al unui vas de dimensiuni medii, probabil bitronconic sau globular. Imediat dedesubtul buzei (fațetată)

pornește o mică toartă în bandă, cu marginile ușor ridicate. La baza gâtului, de-o parte și de alta a torții se observă urma unui decor compus din mai multe linii orizontale incizate. Culoare cafeniu-cărămizie. L=6,5 cm, l=5,5 cm Dg=14 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19750. Pl. 50/4.

Nr. 56

Fragment ceramic provenind de la buza unui castron, răsfrântă, decorată cu două șiruri de incizii scurte oblice. Același decor se observă imediat sub buză. Culoare cafenie. L=4,5 cm, l=3,6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19749. Pl. 44/2.

Nr. 57

Fragment ceramic provenind de la umărul unui vas globular, cu gâtul drept. Decorul constă într-un șir de triunghiuri incizat, cu câmpul umplut cu linii oblice alternând cu șiruri de împunsături. La baza gâtului a fost trasat un șir de împunsături succesive, însoțit de o linie incizată. Culoare brună/neagră la interior, cafenie închisă la exterior. Pe ambele fețe prezintă luciu. L=9,5 cm, l=7 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 101/7. MIPNT, nr. inv. 19748. Pl. 47/9.

Nr. 58

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan, cu gâtul înalt, ușor evazat și marginea îngroșată, teșită. Decorul constă într-un brâu simplu, tras din pasta vasului, la baza gâtului. L=9 cm, l=6,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19747.

Nr. 59

Fragment de la gura unui vas-borcan, decorat imediat dedesubtul acesteia cu șiruri de incizii și de împunsături. Culoare cafenie. H=5 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19917. Pl. 44/5.

Nr. 60

Fragment de la gura unui vas-borcan, decorat imediat dedesubtul acesteia cu șiruri verticale de împunsături și cu linii orizontale. Culoare cafenie. H=4,5 cm, l=5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19908. Pl. 44/4.

Nr. 61

Fragment de la gura unui vas-borcan, decorat imediat dedesubtul acesteia cu un șir de împunsături și linii incizate. Culoare cafenie. H=4,5 cm, l=5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19917. Pl. 44/5.

Nr. 62

Fragment de la partea superioară a unui vas-borcan, decorat la baza gâtului cu incizii oblice, late și cu șiruri de împunsături. Culoare cafenie. H=6 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19912. Pl. 44/10.

Nr. 63

Fragment provenind de la partea superioară a unui vas-borcan cu pereții aproape drepecți, decorat dedesubtul buzei cu un brâu cu alveole și cu creștături oblice pe buză. Culoare cafenie. H=7 cm, l=6,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19899. Pl. 44/3.

Nr. 64

Fragment de la partea superioară a unui vas-borcan cu pereții aproape drepecți, având dedesubtul buzei o apucătoare orizontală, cu două perforații. Culoare cafenie. H=5,5 cm, l=6,3 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19898.

Nr. 65

Fragment provenind de la partea superioară a unui vas-borcan cu marginea ușor evazată, decorat pe gât cu un registru de linii incizate și cu șiruri verticale de împunsături. Culoare brună. H=6 cm, l=6,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19879. Pl. 44/1.

Nr. 66

Fragment ceramic, care provine de la un vas cu gâtul în formă de lea, din nivelul I. A fost lucrat din pastă fină, bine arsă, de culoare cărămiziu cenușie, cu incizii orizontale sub buză. Marginea superioară a vasului a fost fațetată, în interior având o canelură relativ adâncă. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități*, p. 303, fig. 95/5. MIPNT, nr. inv. 18997. Pl. 43/1.

Nr. 67

Fragment de la partea superioară a unui vas-borcan cu gâtul evazat și buza teșită, îngroșată, decorat pe gât cu două nervuri în relief. Culoare cafenie. H=8 cm, l=8 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19892. Pl. 43/9.

Nr. 68

Fragment de vas-borcan cu buza ușor evazată, îngroșată, decorat pe gât cu un registru de linii incizate. Culoare cenușie cu pete maronii. H=7,5 cm, l=8,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19997

Nr. 69

Fragment de vas-borcan cu buza ușor evazată, îngroșată, decorat pe gât cu un registru de linii incizate. Culoare cafenie. H=7,5 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19880. Pl. 43/3

Nr. 70

Fragment de vas-borcan cu buza ușor evazată, îngroșată, decorat sub buză cu un șir de perforații și cu o nervură pe gât. Culoare cărămizie. H=5,6 cm, l=7,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19890. Pl. 43/7.

Nr. 71

Fragment provenind de la un vas bitronconic. cu marginea dreaptă, cu o toartă în bandă pe gât, decorat cu o linie în relief la baza gâtului. Culoare cărămizie. H=11 cm, l=8 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19900. Pl. 43/4.

Nr. 72

Fragment de vas de formă bitronconică (vas borcan?, globular?) cu buza ușor evazată, îngroșată, decorat pe gât cu un registru de incizii neuniforme. Culoare cafenie. H=6 cm, l=10,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19887. Pl. 43/8.

Nr. 73

Fragment de vas-borcan cu buza ușor evazată, îngroșată, decorat pe gât cu un registru de linii incizate. Culoare neagră. H=8 cm, l=8,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19881. Pl. 43/6.

Nr. 74

Fragment de la un vas-borcan cu buza ușor evazată, îngroșată, decorat pe gât cu un registru de linii incizate și cu șiruri verticale de împunsături. Culoare cafenie cu pete cărămizii. H=4,5 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19888. Pl. 52/5.

Nr. 75

Fragment de vas-borcan cu buza ușor evazată, îngroșată, decorat pe gât cu un registru de linii incizate. Culoare cafenie. H=6 cm, l=6,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19906.

Nr. 76

Fragment de la un vas-borcan cu marginea invazată, decorat imediat dedesubtul acesteia cu un brâu cu alveole. Culoare cafenie cu pete cărămizii. H=6,7 cm, l=9 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19891. Pl. 52/5.

Nr. 77

Fragment de la un castron tronconic, cu marginea fațetată, cu o apucătoare orizontală dedesubtul buzei. Culoare cafenie. H=6,5 cm, l=7,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19895. Pl. 52/4.

Nr. 78

Fragment de vas-borcan cu buza evazată, îngroșată, decorat pe gât cu o linie în relief. Culoare cărămizie. H=7 cm, l=10 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19896. Pl. 43/9.

Nr. 79

Fragment provenind de la un vas-borcan cu buza ușor evazată, decorat pe gât cu o nervură verticală și cu un brâu la baza acestuia. Culoare cafenie cu pete maronii. H=9 cm, l=11 cm, Inedit. MIPNT, nr. inv. 18991. Pl. 52/1.

Nr. 80

Fragment de vas-borcan cu buza ușor evazată, îngroșată, decorat pe gât cu un brâu simplu în relief. Culoare cafenie cu pete maronii. H=9 cm, l=10,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 18996. Pl. 52/6.

Nr. 81

Fragment provenind de la un vas globular, decorat sub buză cu un șir de împunsături și cu un registru de incizii pe gât, dedesubtul căruia pornește un șir de triunghiuri. Culoare cafenie. H=6,5 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 18989. Pl. 48/3.

Nr. 82

Fragment de la o ceașcă decorată la baza gâtului cu linii incizate și cu un registru de împunsături și cu triunghiuri hașurate pe umăr. Culoare cafenie. H=5,5 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19909.

Nr. 83

Fragment de la o ceașcă decorată pe gât cu un registru vertical de împunsături și cu "brăduți" pe umăr. Culoare cafenie. H=6 cm, l=7 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv.19915. Pl. 48/5.

Nr. 84

Fragment de la o ceașcă decorată sub buză cu un șir de triunghiuri cu câmpul hașurat și cu incizii la baza gâtului. Culoare cenușie-cafenie. H=4 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv.19778. Pl. 48/2.

Nr. 85

Fragment de la o ceașcă decorată cu triunghiuri hașurate pe umăr și cu șiruri de incizii și împunsături. Culoare cafenie. H=4,5 cm, l=5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv.19911. Pl. 48/6.

Nr. 86

Fragment provenind de la un vas-borcan decorat cu un șir de împunsături dedesubtul buzei. Culoare cărămizie. H=5 cm, l=6,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv.19878. Pl. 48/1.

Nr. 87

Fragment de la un vas-borcan decorat cu un registru de incizii și împunsături. Culoare cafenie-cenușie. H=4,5 cm, l=7 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv.19902. Pl. 48/7.

Nr. 88

Fragment provenind de la o ceașcă de dimensiuni mari, decorată pe umăr cu triunghiuri hașurate, incizate și cu șiruri de împunsături. Culoare cafenie cu pete brune. H=6 cm, l=8 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv.19901.

Nr. 89

Fragment de la un vas (ceașcă?), decorat cu o linie în relief însoțită de două șiruri de împunsături. Culoare cafenie. H=6,5 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv.19914. Pl. 48/4.

Nr. 90

Fragment de vas-borcan cu o toartă în bandă pe gât, decorat la baza gâtului șiruri de împunsături. Culoare cafeniu-maronie. H=8 cm, l=10 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv.18995. Pl. 48/9.

Nr. 91

Fragment ceramic provenind de la gâtul unui vas de dimensiuni medii, cu marginea fațetată. Decor: șiruri de împunsături succesive, imediat sub buză (alternând cu un șir de împunsături simple) și la baza gâtului. La partea superioară a buzei același tip de decor (împunsături succesive) în zig-zag. Culoare: cafenie, H=6 cm, l=6,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19907. Pl. 48/8.

Nr. 92

Fragment ceramic provenind de la un vas cu gâtul în formă de lălea din nivelul I. A fost lucrat din pastă fină arsă la cărămiziu cenușiu. Pe gâtul vasului au fost incizate linii paralele orizontale. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19906. Pl. 43/2.

Nr. 93

Fragment ceramic provenind probabil de la o ceașcă cu pânțele rotunjite, din pastă arsă cărămiziu cenușiu, decorată cu incizii orizontale și puncte pe gât și cu ghirlande sub acestea. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19903. Pl. 44/6.

7. Sat Mihoveni, com. Șcheia, jud. Suceava.

Stațiunea arheologică de la Mihoveni-*Cahla Morii* a fost descoperită în vara anului 1971 de către Mircea Ignat, Dan Lăcătuș și Adrian Muraru. În cele trei decenii care au trecut de la descoperirea așezării de aici au fost întreprinse cinci campanii de cercetări sistematice, în anii 1973, 1975, 1981 și 1990, precum și numeroase periegeze.

Așezarea de la *Cahla Morii* se află situată pe drumul județean DJ 178 A, la jumătatea distanței dintre satele Șcheia și Mihoveni, pe terasa superioară, de dreapta, a râului Suceava și ocupă o suprafață de aproximativ 1,5 ha. Cercetarea arheologică întreprinsă a dus la descoperirea unei așezări pluristratificate, care își începe existența în preistorie și continuă până în evul mediu. Au fost identificate urme de locuire aparținând paleoliticului superior (gravettian), neo-eneoliticului (culturile ceramicii liniare, Precucuteni III, Cucuteni B1 și B2), perioada de tranziție la epoca bronzului (cultura Horodiștea-Erbiceni), epoca bronzului (cultura Komarov), Hallstatt (cultura Gava-Holihrad), aspectul cultural Grănicești), La Tène, secolele II-III și IV d.Hr., sec. XIII-XV.

Materialul ceramic din bronzul mijlociu se înscrie pe baza caracteristicilor sale (decor din linii și puncte incizate sub buza vasului) în faza Komarov II, fiind foarte apropiate din punct de vedere tipologic de descoperirile de la Lunca-Poiana Slatinei.

Bibliografie: N. Ursulescu, V.P. Batariuc, *Cercetari arheologice de la Mihoveni (Suceava)*, 1973, în Suceava, VI-VII, 1979-1980, p. 657-661; Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 135, fig. 105; p. 313, fig. 106/5-8, p. 314.

Victoria Paraschiva Batariuc

Fișe catalog

Nr. 1

Fragment din buza unui vas-borcan cu gâtul evazat, decorat cu un registru de linii încadrat de șiruri de împunsături. Culoare brun-cărmizie. H=9 cm, Dm=18,8 cm. Inedit. MNB, fără nr. inv. Pl. 54/1.

Nr. 2

Fragment provenind de la partea superioară a unei cești (?) bitronconice, cu buza ușor evazată, decorată la baza gâtului cu un șir de împunsături. Culoare cafenie cu pete roșiatice. H=6,8 cm, Dm=15,2 cm. Inedit. MNB, fără nr. inv. Pl. 54/3.

Nr. 3

Fragment din buza ușor evazată a unui vas-borcan. Pe gât se observă un decor compus dintr-un șir de împunsături și din mai multe linii orizontale, incizate. Culoare brună. H=4 cm, l=7,5 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 106/6,7. MNB, fără nr. inv. Pl. 54/2.

Nr. 4

Toartă în bandă, cu creastă transversală în punctul maximei înălțimi, provenind de la o ceașcă de dimensiuni mari (de tipul cu două torți). Culoare brună. H=11,5 cm, l=11 cm. Inedită. MNB, fără nr. inv. Pl. 54/4.

Nr. 5

Fragment de ceașcă semisferică, cu gâtul înalt, de tipul cu două torți. Se păstrează o toartă în bandă, ușor suprainălțată. Culoare brună cu pete cafenii. H păstrată=8 cm, Dm=11 cm. Inedit. MNB, fără nr. inv. Pl. 54/6.

Nr. 6

Fragment de toartă în bandă, decorat pe partea exterioară cu două linii incizate, longitudinale, însoțite de două șiruri de împunsături. Culoare cafenie. L=5 cm, l=4 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 105/5. MNB, fără nr. inv. Pl. 53/5.

Nr. 7

Fragment ceramic provenind, probabil, de la gâtul unui vas-borcan, decorat cu linii orizontale, incizate și cu un șir de împunsături prelungi. Culoare brună. H=3,5 cm, l=3,5 cm. Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 106/8. MNB, fără nr. inv. Pl. 53/6.

Nr. 8

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unei cești bitronconice, cu gâtul înalt și marginea dreaptă, teșită. Sub buză au fost executate incizii în formă de V cu vârful în sus, iar dedesubtul acestora – linii incizate orizontale. H păstrată=6 cm, l=4 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 105/2. MNB, fără nr. inv. Pl. 53/1.

Nr. 9

Fragment ceramic provenind de la gura unui castron de dimensiuni mari, decorat imediat dedesubtul marginii cu un brâu aplicat, cu alveole. Culoare cărmizie. H=6,5 cm, l=7 cm. Inedit. MNB, fără nr. inv. Pl. 54/5.

Nr. 10

Fragment din partea superioară a unui vas-borcan. Imediat dedesubtul buzei a fost aplicat un mic brâu cu alveole, sub care se observă două perforații adânci. Culoare brună cu pete cărmizii. H=8 cm, l=5 cm. Inedit. MNB, fără nr. inv. Pl. 54/7.

Nr. 11

Fragment ceramic provenind de la buza unui vas bitronconic, probabil o ceașcă de dimensiuni mari, cu gâtul ușor invazat și cu marginea dreaptă. Pe gât vasul este decorat cu un șir de triunghiuri cu vârful în sus, cu câmpul hașurat. Culoare cafenie. H=6 cm, l=6,5 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 105/3. MNB, fără nr. inv. Pl. 53/4.

Nr. 12

Fragment ceramic provenind de la o ceașcă semisferică, având umărul decorat cu linii incizate dispuse oblic, formând un zig-zag și cu incizii orizontale la baza gâtului. Culoare cafenie. H=4,5 cm, l=5 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 105/6. MNB, fără nr. inv. Pl. 53/3.

Nr. 13

Fragment ceramic provenind de la baza unei cești bitronconice. Imediat dedesubtul buzei a fost executat un șir de împunsături alungite, iar sub acestea au fost trasate prin incizie triunghiuri cu vârful în sus, cu câmpul umplut cu linii incizate ce converg spre vârf. Culoare cărmizie. H=4,5 cm, l=3,5 cm. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 105/1. MNB, fără nr. inv. Pl. 53/2.

8. Sat Poduri, com. Poduri, jud. Bacău

Pe terasa din dreapta Tazlăului Sărat, în punctul *Dealul Ghindaru* (Pl. 3-4), de pe teritoriul fostului sat Rusăiești, se găsește una dintre cele mai importante stațiuni arheologice neo-eneolitice din România. Semnalată în anul 1978 și cercetat sistematic, cu unele întreruperi, din 1979 și până în prezent, *tell*-ul eneolitic de la Poduri, are o grosime de aproape 5 m și o suprafață de aproximativ 12.000 mp. Conține consistente niveluri Precucuteni II, III și III târziu, Cucuteni A (etapele 2-3, în special), Cucuteni A-B și B, care cuprind numeroase complexe de locuire, sanctuare și gropi, cu un bogat inventar arheologic, de o mare valoare științifică și muzeistică.

Tell-ul eneolitic de pe *Dealul Ghindaru* conține importante complexe din timpul bronzului mijlociu, respectiv cultura Costișa. Primele descoperiri au fost făcute în anul 1979, când a fost găsită urna de incinerare a unui copil de 1-3 ani, care fusese depusă printre bolovanii unei construcții despre care, în acel moment, nu se știa ce reprezintă. În anii 1980-1982, odată cu adâncirea secțiunilor II-III s-a văzut că șanțul umplut în vechime cu piatră de râu are formă semicirculară (partea dinspre nord a fost distrusă probabil în timp, odată cu erodarea terenului). În umplutura șanțului, care avea lărgimea la gură de aprox. 6-7 m și adâncimea maximă de 5,80 m, s-au găsit fragmente ceramice Costișa, care au permis datarea construcției. Trebuie remarcat că, până în 1988, în perimetrul stațiunii și printre ultimele depuneri Cucuteni B fuseseră găsite: un topor de metal (aramă?) care se încadrează în tipul Darabani (după clasificarea lui Al. Vulpe), două vârfuri de săgeți de os (*flêches-styletes*) cu patru muchii, un vârf de săgeată de silex cu baza concavă, o mărgică de chihlimbar și un fragment de brățară cu proeminente, probabil de bronz. În 1988, când s-a trecut la cercetarea stațiunii prin trasarea și excavarea unor secțiuni mari (20 x 36m), a fost posibilă descoperirea primului complex de locuire. Este vorba de urmele unei construcții de suprafață, probabil o colibă cu podeaua ușor adâncită, din care s-au păstrat puține resturi în afară de materialul ceramic preponderent. Prin tipologia sa (pastă, ardere, forme, decor), ceramica recoltată are o valoare științifică deosebită. Aproximarea sa de materialul de la Costișa și Păuleni fiind evidentă. Reprezentând „extrema sudică” a arealului ocupat de complexul Costișa-Komarov așezarea de la Poduri prezintă o importanță deosebită pentru cunoașterea legăturilor existente cu cultura Monteoru de la sud și ceea ce s-a denumit a fi cultura Ciomortan de la vest.

Bibliografie: D. Monah, S. Antonescu, A. Bujor, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri, jud. Bacău*, în MCA, XIV, Tulcea, 1979, p. 86-89; S. Antonescu, *Toporul cu gaură de înmămușare transversală descoperit la Poduri, jud. Bacău*, în SC, III, 1980, p. 53-56; D. Monah, D. Popovici, Gh. Dumitroaia, Șt. Cucoș, A. Bujor, *Raport preliminar asupra săpăturilor arheologice de la Poduri-Dealul Ghindaru (1984-1985)*, în MemAntiq, XV-XVIII, 1987, p. 9-19; Gh. Dumitroaia, D. Monah, *Decouvertes du Bronze Moyen dans la station de Poduri-Dealul Ghindaru*, în TWCC, București, 1996, p. 267-268; Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 136, fig. 113/1-5.

Gheorghe Dumitroaia

Fișe catalog

Nr. 1

Amforă fragmentară

Ceramică fină. H păstrată = 13,5 cm, Dg = 14,4 cm. Provine de la partea superioară a unei amfore cu două torți în bandă, trase din buză. Decorată pe umăr cu un șir de triunghiuri cu câmpul umplut cu împunsături, întrerupt de benzi de triunghiuri orizontale, cu câmpul hașurat. Culoare maronie. Bibliografie: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, Pl.XVIII/2; Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 113/2. MIPNT, nr. inv. 17939. Pl. 33/1.

Nr. 2

Vas bitronconic

Ceramică grosieră. H= 28,9 cm, Dm=33 cm. Vas cu gura largă, evazată, cu două torți tubulare pe linia diametrului maxim, decorat cu un șir de triunghiuri incizate pe umăr. Culoare maronie. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 113/3. MIPNT, nr. inv. 16656. Pl. 33/2.

Nr. 3

Amforă

Ceramică fină. H=9,3 cm, Dm=14,3 cm. De formă bitronconică, de dimensiuni medii, decorată pe umăr cu un șir de triunghiuri cu câmpul hașurat. A fost folosită drept urnă. Gâtul și torțile sunt retezate. Culoare cafenie pe pete brune, cu luciu. Bibliografie: Monah și colab., în *MCA*, XIV, 1980, fig 8/2; Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 113/4. MJBC, nr. inv. 24847. Pl. 36/1.

Nr. 4

Fragment ceramic din umărul unei amfore decorată cu un șir de triunghiuri cu câmpul hașurat. Culoare cafenie. Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, fig. 113/1. MIPNT, nr. inv. 14448.

Nr. 5

Vas bitronconic

Ceramică grosieră. H=21,9 cm, Dm=20,6 cm. Cu două torți în bandă trase din buza vasului (se păstrează doar una), cu umărul decorat cu un șir de triunghiuri cu vârful rotunjit, umplute cu împunsături și cu o bandă de împunsături la baza gâtului. Bibliografie: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, Pl.XVIII/1. MIPNT, nr. inv. 19001. Pl. 34/2.

Nr. 6

Cupă

Ceramică fină. H=8,1 cm, D m=11 cm. De formă semisferică, decorată sub buză cu un șir de triunghiuri cu vârful rotunjit, cu câmpul umplut cu împunsături. Culoare cafeniu-cenușie. Inedită. MIPNT, nr. inv. 16826. Pl. 34/1.

Nr. 7

Vas borcan

Ceramică grosieră. H=38,5 cm, Dm=37 cm. Vas de

dimensiuni mari, cu marginea evazată, decorat cu alveole pe buză și cu mici brăuri oblice, cu alveole, pe umăr. Culoare cafeniu-cărămizie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19876. Pl. 36/9.

Nr. 8

Vas bitronconic

Ceramică grosieră. H=36,1 cm, Dm=37,5 cm. Vas cu gâtul înalt, cu două torți tubulare situate pe linia diametrului maxim, decorat cu mătușă. Culoare maronie. Bibliografie: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, Pl.XVIII/3. MIPNT, nr. inv. 16654. Pl. 35/2.

Nr. 9

Vas-borcan

Ceramică grosieră. H=13,9 cm, Dm=13,2 cm. De dimensiuni medii, cu marginea evazată și pereții ușor bombați. Asimetric, decorat pe toată suprafața cu mătușă. Culoare cafenie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 16655. Pl. 35/1.

Nr. 10

Vas bitronconic

Ceramică grosieră. H păstrată=25,5 cm, Dm=30 cm. Vas fragmentar, de dimensiuni mari, cu două torți în bandă, tubulare, pe linia diametrului maxim. Culoare maronie. Fără decor. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19000. Pl. 36/10.

Nr. 11

Fragment de strachină

Ceramică grosieră. H=5 cm, Dg=8 cm. Strachină de formă tronconică, cu fundul profilat, decorată cu șiruri de împunsături orizontale sau în zig-zag. Culoare cărămizie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19873. Pl. 36/8.

Nr. 12

Fragment provenind de la buza unui vas-borcan, cu gâtul ușor evazat și marginea îngroșată, decorată cu creștături. Culoare cafenie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19875. Pl. 36/3.

Nr. 13

Toartă în bandă

Ceramică grosieră. H=4 cm, l=4,7 cm. Cu marginile ușor ridicate. Culoare cafenie cu pete cărămizii. Provine, probabil, de la un castron sau de la un vas bitronconic de dimensiuni mari. Inedită. MIPNT, nr. inv. 19872.

Nr. 14

Toartă tubulară

Ceramică grosieră. H=9,9 cm, l=9 cm. Provine de la un vas de mari dimensiuni – bitronconic sau castron. Este decorată cu incizii verticale, cu spațiul dintre acestea umplut cu creștături. Pasta conține nisip și calcar. Culoare cărămiziu-cafenie. Inedită. MIPNT, nr. inv. 13978. Pl. 36/7.

Nr. 15

Fragment de toartă

Ceramică fină. În bandă, provenind, probabil, de la o amforă cu partea exterioară decorată în tehnica împunsăturilor succesive. Culoare cărămiziu-cafenie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19874. Pl. 36/4.

Nr. 16

Topor de aramă (?), tip Darabani

L=12 cm, h lamă=3,5 cm, h tăiş=5,6 cm. Topor cu tăişul convex, cu lama zveltă. Tăişul prezintă urme de ciocănire (la fel şi lama). Bibliografie: S. Antonescu, în SC, III, 1980, p.53-56. MJBC, nr. inv. 24846. Pl. 36/2.

Nr. 17

Vârf de săgeată

Os. L=6,2 cm. Vârf în patru muchii, cu peduncul. Bibliografie: D. Monah şi colab., în MemAntiq, XV-XVII, 1987, p.10, fig. 2/10. MIPNT, nr. inv. 10901. Pl. 36/5.

Nr. 18

Vârf de săgeată

Os ars. L=3 cm. Vârf cu secţiunea transversală rotundă, cu peduncul. Bibliografie: D. Monah şi colab., în MemAntiq, XV-XVII, 1987, p.10, fig. 2/9. MIPNT, nr. inv. 18115. Pl. 36/6.

9. Sat Prăjeni, com. Prăjeni, jud. Botoşani

Cu prilejul sondajului efectuat în 1986 în punctul *Lutărie*, care este situat la marginea nord-vestică a comunei, în stânga pârâului Miletin, au fost descoperite, pe lângă resturile unei locuinţe Cucuteni B2, fragmente ceramice din Hallstatt-ul timpuriu şi din sec. II-III d.Hr., câteva morminte de înhumatie, din care cel puţin două (M1 şi M2) datează din bronzul mijlociu.

M 1 conţinea doar porţiuni dintr-un schelet orientat cu capul la sud şi picioarele chircite spre dreapta. Lângă labelle picioarelor se afla o ceaşcă bitronconică cu două torţi în bandă, uşor supraînălţate, făcută dintr-o argilă cu nisip, cioburi şi cochilii pisate. Decorul consta dintr-un şir de triunghiuri haşurate cu vârful în jos. M 2, păstrat în condiţii mai bune, avea scheletul aşezat tot pe partea dreaptă, cu picioarele foarte chircite, orientate spre est şi capul spre vest. În faţa gambelor avea o ceaşcă nedecorată, cu profil rotunjit şi cu două torţi simple supraînălţate, lucrată din pastă care conţinea nisip cu bobul mare. Al treilea mormânt (M 6), care nu a conţinut inventar, a fost atribuit cu rezerve culturii menţionate, deşi a fost găsit în zona picioarelor un fragment ceramic Costişa. În groapa oval-trapezoidală s-a găsit un schelet culcat pe partea stângă, cu picioarele foarte chircite şi capul spre ENE. Se pare că aceste morminte au făcut parte dintr-o necropolă plană de înhumatie, care a fost distrusă.

Bibliografie: N. Ursulescu, P. Şadurschi, D. Botezatu, *Mormintele de înhumatie de tip Costişa, descoperite la Prăjeni (jud. Botoşani)*, în SCIVA, 39, 1, 1988, p. 48-52.

Gheorghe Dumitroaia

Fişă catalog

Ceaşcă

Ceramică fină. H=10,6 cm, Dm=15,6 cm. De formă bitronconică, cu două torţi în bandă, uşor supraînălţate, decorată imediat sub buză şi la baza gâtului cu incizii şi împunsături şi cu triunghiuri cu

câmpul haşurat pe umăr. Culoare cafenie, cu pete. Bibliografie: N. Ursulescu, P. Şadurschi, D. Botezatu, în SCIVA, 1986, 39, 1, p.46, fig. 4/1 şi 5/1. MJBT, fără nr. inv. Pl. 55/3

10. Sat Siliştea, com. Români, jud. Neamţ

Datorită condiţiilor de mediu şi a posibilităţilor de exploatare a solului, depresiunea Cracău-Bistriţa a constituit, dintotdeauna, o zonă prielnică pentru situarea

așezărilor umane. În cadrul acestei subunități geografice, în extremitatea sudică, este situată așezarea fortificată aparținând bronzului mijlociu de la Siliștea, într-o zonă înaltă ce formează interfluviul Bistrița-Siret, la aproximativ 10 km de râul Bistrița și la 12 km de valea râului Siret.

Stațiunea arheologică *Pe Cetățuia* este situată în vecinătatea sud-estică a fostului sat Bârjoveni, unificat astăzi cu Siliștea, ocupând promontoriul nord-vestic al Piscului Cetățuia-Bârjoveni, situat la 448 m altitudine (Pl. 5). De notat că la aproximativ 6 km SV, pe terasa înaltă a râului Bistrița este situată așezarea eponimă a culturii Costișa. În același timp merită menționat faptul că așezarea fortificată se află la jumătatea distanței dintre două cursuri de apă, Siret și Bistrița, care au constituit căi principale de pătrundere a comunităților Monteoru spre centrul și nordul Moldovei.

Promontoriul *Pe Cetățuia* are orientarea NNV-SSE, prezintă pante abrupte spre N, E și V, constituind un loc cu poziție avantajoasă pentru situarea unei așezări care ar fi putut controla un teritoriu. Așezarea propriu-zisă ocupă extremitatea nordică a platoului de pe *Cetățuia*, suprafața actuală fiind în proporție de 2/3 împădurită. Spre S, limita așezării este reprezentată de un șanț de apărare, care împarte platoul în două suprafețe aproximativ egale, iar spre E, N, și V este delimitată natural de pante abrupte și de albia unui pârau cu caracter semipermanent, numit pârau Șarpele (Lipoveni), afluent al pârauului Români. În plan, așezarea are formă triunghiulară, cu vârful îndreptat spre NNV, având dimensiunile aproximative de 110 x 75 m. În extremitatea sudică a așezării se observă urmele unui șanț de apărare, cu deschiderea actuală de 21 m și adâncimea actuală de 2 m. Spre V și E capetele șanțului se pierd pe pantele abrupte ale dealului.

Prezența unor vestigii arheologice *Pe Cetățuia* a fost semnalată de preotul C. Matasă anterior anului 1940. Ulterior, informațiile au fost preluate de către Șt. Cucos, în *MemAntiq*, XVIII, 1992. Cercetările sistematice au debutat în anul 2000, în urma unei semnalări făcute de studenta Raluca Nedelcu de la Facultatea de Istorie din Iași. Materialul arheologic colectat precum și propriile noastre observații la fața locului au permis încadrarea acestui sit în perioada mijlocie a epocii bronzului. Merită menționat faptul că obiectivul arheologic de la Siliștea *Pe Cetățuia* se află la „granița” dintre culturile Costișa și Monteoru.

În urma observațiilor înregistrate în timpul celor două campanii întreprinse și a prelucrării parțiale a materialului arheologic putem concluziona următoarele:

a. existența unui șanț de apărare în partea sudică a așezării, a cărei adâncime este de -3,20 m de la nivelul actual de călcare (Pl. 6). Umplutura șanțului este constituită dintr-un strat de pământ de culoare cafenie-închisă, care conține în partea inferioară gresii de culoare alb-gălbuie, foarte puține fragmente ceramice, câteva fragmente de lipitură. S-a observat că în unele porțiuni taluzurile șanțului au fost placate cu gresii de culoare alb-gălbuie;

b. considerăm că în proximitatea șanțului, în interiorul așezării s-a aflat și un val de apărare, care, în cursul timpului, a fost aplatizat, constituind mare parte din umplutura șanțului;

c. în porțiunea cercetată din așezare au fost dezvelite câteva locuințe de suprafață, cu podeaua amenajată din gresii. Unele dintre aceste gresii sunt arse la roșu, ceea ce, împreună cu prezența pigmentilor de arsură semnalează prezența unor vetre,

probabil amenajate pe aceste gresii fără lipitură de lut. În afară de „pavajele” de gresii, existența acestor locuințe mai este indicată și de artefactele descoperite: fragmente de vase, dintre care unele sparte pe loc, râșnițe din piatră de râu, unelte din piatră și de os, fragmente de lipitură. Până în prezent nu se cunosc forma și dimensiunile acestor locuințe, existența lor fiind dedusă din context. Dată fiind grosimea nivelului de gresii – care atinge, în unele locuri 0,30 m – considerăm că în cadrul locuirii au existat mai multe faze de amenajare a locuințelor, la distanțe mici în timp una de alta:

d. în cadrul așezării au fost surprinse, până în prezent, trei complexe *in situ*, cărora le atribuim un caracter ritual – posibile ritualuri de fundare. Două dintre acestea constau în vase întregi – care pot fi atribuite, pe baza formei și a pastei, culturii Costișa – depuse dedesubtul nivelului de gresii, al treilea fiind reprezentat de un craniu de bovidu așezat deasupra unui fragment dintr-o ceașcă Monteoru, dedesubtul unei lespezi de gresie;

e. au fost identificate trei obiecte de podoabă din cupru, *Noppenringe*, care, pe baza analogiilor, pot fi puse în legătură cu obiectele similare aparținând bronzului timpuriu din Europa Centrală;

f. pe baza analizei olăriei (formă, pastă, decor), au fost identificate următoarele tipuri principale: categoriei grosiere îi aparțin vasele de provizii, de dimensiuni mari, castroane tronconice, cu sau fără torți, vase-borcan; ceramica fină este reprezentată de amfore bitronconice, cu gâtul înalt și două torți în bandă trase din buză, cești bitronconice sau semisferice cu torți în bandă sau cu torți supraînălțate, cu șa, amforete. Motivele decorative și tehnica realizării acestora sunt cele specifice culturii Costișa și primelor faze ale culturii Monteoru;

g. a fost cercetat un singur nivel de locuire, pe care îl atribuim, pe baza analizei olăriei și a celorlalte artefacte (obiecte din piatră și os), culturii Costișa, în același nivel apărând, de asemenea, fragmente ceramice specifice culturii Monteoru IC₃-IC₂. Aceste date ne îndreptățesc să postulăm ideea unei „coabitări” între fazele inițiale ale culturii Monteoru din Moldova și cultura Costișa.

Bibliografie: C. Matasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, în BCMI, 97, 1938 (1940), p. 35; Șt. Cucos, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Neamț*, în MemAntiq, XVIII, 1992, p. 48; N. Bolohan, E. Munteanu, Gh. Dumitroaia, *Siliștea, com. Români, jud. Neamț*, în CCA, Suceava, 2001, p. 229, pl. 61.

**Neculai Bolohan
Elena Roxana Munteanu**

Fișe catalog

Nr. 1

Vas borcan

Ceramică grosieră de culoare brună. H=23,6 cm, Dm=21,5 cm. Cu două torți în bandă, trase din buză și lipite pe umăr, cu buza evazată. Fără decor. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19854. Pl. 37/4.

Nr. 2

Cuțit curb

Piatră. L=14,4 cm, l=5,6 cm. Din gresie, cu urme de prelucrare pe ambele muchii. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19838. Pl. 40/5.

Nr. 3

Bilă de praștie

Piatră. D=4,4 cm. Sferică cu urme de cioplire pe toată suprafața. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19837. Pl. 40/4.

Nr. 4

Frecător de râșniță (?)

Piatră. L=8,4 cm, D=4,5 cm. Prezintă urme de folosire la ambele capete. De formă cilindrică. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19836. Pl. 40/6.

Nr. 5

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unei amfore, decorată cu triunghiuri, cu câmpul hașurat. Culoare cărămizie cu pete cafenii. L=9 cm, l=8,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19835. Pl. 38/1.

Nr. 6

Fragment ceramic dintr-o ceașcă cu corpul bitronconic, decorată pe umăr cu un șir de triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat. Culoare brună. L=9 cm, l=6,5 cm, Dm=18,6 cm. Bibliografie: N. Bolohan și colab., în CCA, 2001, fig. 61/3. MIPNT, nr. inv. 19834. Pl. 38/2.

Nr. 7

Toartă în bandă, cu șa, supraînălțată, provenind de la o ceașcă de dimensiuni relativ mari. La partea superioară a torții a fost realizat un mic prag din trei linii în relief. Culoare brun cărămizie. L=7 cm, l=3,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19833. Pl. 39/1.

Nr. 8

Fragment ceramic provenind din corpul unei amfore, decorată cu un registru de linii incizate, verticale cu spațiul dintre acestea umplut cu incizii orizontale. Culoare cafenie. L=6,5 cm, l=5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19832. Pl. 39/5.

Nr. 9

Fragment ceramic provenind din umărul unei amfore, decorată cu triunghiuri incizate. De culoare brună. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19831.

Nr. 10

Fragment ceramic provenind dintr-o ceașcă bitronconică, decorată cu triunghiuri cu câmpul umplut cu linii ce converg spre vârf. Culoare cenușie la exterior, cafenie la interior. L=5,5 cm, l=5 cm. Bibliografie: N. Bolohan și colab., în CCA, 2001, fig. 61/2. MIPNT, nr. inv. 19830.

Nr. 11

Fragment ceramic provenind de la un vas de dimensiuni mari, decorat cu linii incizate suprapuse, dispuse dezordonat. Culoare cărămizie la exterior, brună la interior. L=6 cm, l=5,5 cm. Bibliografie: N. Bolohan și colab., în CCA, 2001, fig. 61/4. MIPNT, nr. inv. 19829. Pl. 39/3.

Nr. 12

Fragment ceramic provenind de la o ceașcă bitronconică, cu marginea dreaptă, decorată cu un brâu de linii incizate pe gât, dedesubtul căruia se află benzi de câte trei incizii verticale. Culoare brun cafenie. H păstrată=8,5 cm, Dm=13 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19828.

Nr. 13

Fragment ceramic dintr-un vas-borcan, decorat pe umăr cu două linii simple în relief. Culoare brună. L=7 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19827. Pl. 41/5.

Nr. 14

Toartă în bandă, supraînălțată, de la o ceașcă de dimensiuni mici. În punctul maximei înălțimi toarta este mult lătită. Culoare brun cărămizie. L=5 cm, l=1 cm. Inedită. MIPNT, nr. inv. 19826. Pl. 39/2.

Nr. 15

Fragment ceramic provenind de la o amforă decorată în zona diametrului maxim, cu un brâu cu alveole, întrerupt, deasupra căruia se află un motiv cu cercuri concentrice, incizate, înconjurat de un cerc de împunsături și linii oblice (arcade?). Culoare brună. L=8 cm, l=7,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19825. Pl. 42/1.

Nr. 16

Fragment ceramic provenind de la partea inferioară a unei amfore, decorată cu un șir de împunsături în jurul fundului și cu benzi formate din linii incizate și împunsături verticale. Culoare cafenie la exterior, brună la interior. H păstrată=4 cm, l=6 cm, Df=6,4 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19824.

Nr. 17

Fragment ceramic, probabil de la un vas borcan (globular?) Monteoru, decorat cu o linie în relief, în zig-zag și cu pastile aplicat la partea inferioară a zig-zag-ului. Culoare cărămizie cu pete brune. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19823. Pl. 41/2.

Nr. 18

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan de dimensiuni mari, cu gâtul ușor evazat, decorat cu alveole la partea superioară a buzei și cu un brâu simplu, în relief, la baza gâtului. Culoare cărămizie. L=11 cm, l=9 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19822. Pl. 42/3.

Nr. 19

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan, cu gâtul drept, decorat la baza acestuia cu un brâu cu alveole, iar pe buză tot cu alveole. Culoare cărămizie. L=9 cm, l=8,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19821.

Nr. 20

Fragment ceramic de la partea inferioară a unei amfore, decorată cu benzi din linii incizate, verticale. Culoare brună. L=10,5 cm, l=8 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19820. Pl. 38/4.

Nr. 21

Fragment ceramic provenind de la un vas de dimensiuni mari, decorat cu mătușă. Culoare brună, cu pete cărămizii. L=12 cm, l=6,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19819.

Nr. 22

Fragment ceramic dintr-un castron înalt, de dimensiuni mari, decorat cu mătușă, cu un brâu cu alveole, întrerupt dedesubtul buzei. Culoare brună. H păstrată=18 cm, Dg=20 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19818. Pl. 42/2.

Nr. 23

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas borcan cu marginea dreaptă, decorat imediat dedesubtul acesteia cu un brâu cu alveole, întrerupt. Culoare cărămizie. L=5 cm, l=7 cm, Dg=14 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19817.

Nr. 24

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui vas globular, cu o toartă în bandă, aplicată sub buză. Fără decor. Culoare cărămizie. L=12 cm, l=10 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19816. Pl. 37/1.

Nr. 25

Fragment ceramic dintr-o ceașcă semisferică, cu marginea dreaptă, decorată cu trei linii în relief, pe umăr. Culoare cărămizie. L=6,5 cm, l=5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19815. Pl. 41/7.

Nr. 26

Fragment ceramic dintr-o ceașcă semisferică, cu marginea dreaptă, decorată cu trei linii în relief pe umăr. Culoare cafenie cu pete cărămizii. H păstrată=9 cm, Dm=16 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19814. Pl. 42/4.

Nr. 27

Fragment ceramic provenind de la partea superioară a unui castron bitronconic, de dimensiuni mari, decorat cu un mic brâu cu creștături. Culoare cărămizie cu pete cafenii. H păstrată=9 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19813.

Nr. 28

Fragment ceramic din corpul unei amfore (din zona diametrului maxim), decorat cu un brâu întrerupt, cu alveole. Culoare brună la exterior, cărămizie la interior. L=7 cm, l=7 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19812.

Nr. 29

Fragment ceramic provenind de la umărul unei amfore. Se păstrează urma unei torți în bandă, dedesubtul căreia a fost executat un decor de linii incizate verticale, cu spațiul dintre ele umplut cu mici incizii orizontale. Culoare cărămizie. L=8 cm, l=5,5 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19811. Pl. 39/7.

Nr. 30

Fragment ceramic de la partea superioară a unui vas-borcan, cu gâtul ușor evazat, decorat cu caneluri oblice și cu buza decorată cu alveole. Culoare brună (la interior cu pete cărămizii). L=6,5 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19810. Pl. 39/4.

Nr. 31

Fragment ceramic provenind probabil din corpul unui castron tronconic, decorat cu benzi oblice de linii în relief, aflate dedesubtul unei apucături orizontale. Culoare neagră. L=6 cm, l=6 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19809. Pl. 41/8.

Nr. 32

Fragment ceramic dintr-un castron de dimensiuni mari, tronconic, cu marginea evazată. Decorul constă într-o linie în relief dedesubtul buzei. Culoare brună. L=10 cm, l=8 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19808. Pl. 41/6.

Nr. 33

Vas bitronconic

Ceramică grosieră. H=13 cm, Dm=13,2 cm. Cu o toartă în bandă, trasă din buză, cu marginea evazată, decorat pe umăr cu trei butoni dispuși la distanțe egale față de toartă. Culoare brună. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19877. Pl. 37/3.

Nr. 34

Fragment ceramic provenind de la o ceașcă decorată în zona diametrului maxim cu triunghiuri cu câmpul hașurat. Culoare cărămizie cu pete cenușii. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19848. Pl. 38/3.

Nr. 35

Fragmente provenind de la partea superioară a unor amfore. Decorul constă în brăuri în relief la baza gâtului, însoțite sau nu de împunsături. Culoare brună. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19842, 19847 (Pl. 38/6) și 19851.

Nr. 36

Fragment dintr-un vas de dimensiuni mari (vas de ofrandă ?) decorat cu linii în relief, drepte sau în zig-zag. Culoare neagră. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19839. Pl. 41/1.

Nr. 37

Fragmente provenind de la partea superioară a unei cești semisferice, decorată pe gât cu un registru de linii în relief. Culoare neagră. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19840, 19843. Pl. 41/4, 3.

Nr. 38

Fragment din corpul unei amfore decorată în zona diametrului maxim cu un brâu întrerupt, cu alveole și cu un registru vertical de incizii și împunsături deasupra acestuia. Culoare cărămizie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19853. Pl. 38/5.

Nr. 39

Toartă tubulară, în bandă, ce a aparținut, probabil, unui vas bitronconic sau unui vas de ofrandă. Culoare cărămizie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19867. Pl. 39/6.

Nr. 40

Fragment provenind, probabil, de la buza evazată a unui castron, prevăzut cu o apucătoare verticală dedesubtul buzei. Culoare cenușie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19849.

Nr. 41

Toartă în bandă, trasă de sub buza ușor evazată a unui vas, probabil o amforă. Culoare cărămizie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19845. Pl. 37/2.

Nr. 42

Fragment provenind de la partea superioară a unui vas-borcan, cu gâtul evazat, decorat la baza acestuia cu un brâu simplu în relief. Culoare cărămizie cu pete cafenii. Inedit. MIPNT, nr. inv. 1984.

Nr. 43

Fragment dintr-un castron tronconic, decorat pe buză cu un brâu cu alveole, întrerupt. Culoare cărămizie. Inedit. MIPNT, nr. inv. 19852.

Nr. 44

Obiect de podoabă (cercel ?), tip *Noppenringe*, din sârmă de aramă de culoare roșiatică, în două spire cu capetele răsucite. Inedit. MIPN, nr. inv. 19919. Pl. 40/1.

Nr. 45

Obiect de podoabă (cercel ?), tip *Noppenringe*, din sârmă de culoare roșiatică, în două spire cu capetele răsucite și îndoite. Are prinse de el două verigi mici, realizate tot din sârmă de cupru. Inedit. MIPN, nr. inv. 19920. Pl. 40/2.

Nr. 46

Obiect de podoabă (cercel?), tip *Noppenringe*, din sârmă de aramă de culoare roșiatică, în două spire cu capetele răsucite. Inedit. MIPN, nr. inv. 19921. Pl. 40/3.

Nr. 47.

Fragment ceramic provenind probabil dintr-o ceașcă cu două torți. Din pastă gălbui maronie cu incizii cu trei linii în benzi liniare dispuse deasupra umărului și benzi de trei linii verticale pe pântec. Inedit. MIPN, nr. inv. 19922. Pl. 38/7.

11. Sat Văleni, com. Botești, jud. Neamț

De pe teritoriul satului Văleni provin descoperiri aparținând culturii Costișa din punctele *Dealul lui Dănilă* și *La Moară*.

La sud de satul Văleni, dincolo de pâraul Șarpelui, în punctul *Dealul lui Dănilă*, a fost cercetată parțial de către prof. Al. Vulpe, în anul 1960, o așezare a culturii Costișa. Sondajul a dus la dezvelirea câtorva locuințe și a unui material ceramic fragmentar. Situl arheologic, cu mai multe niveluri de locuire – eneolitic, epoca bronzului, perioada hallstattiană, epoca medievală – a fost în cea mai mare parte distrus de lucrările agricole.

În punctul *La Moară*, în partea de ENE a satului, pe o pantă de deal înclinată spre sud și delimitată spre sud de pâraul Șarpelui, iar spre VNV de valea Adâncata, a fost cercetată o așezare cu mai multe niveluri de locuire, din care nivelul aparținând secolelor II-III d.Hr. este cel mai bogat. Printre vestigiile aparținând culturii Noua de aici se numără și unele fragmente ceramice cu decor tipic Costișa.

Bibliografie: V. Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de Istorie din Roman în zona râurilor Siret și Moldova*, în *Carpica*, I, 1968, p. 117-118 și 125; idem, *Săpăturile arheologice de la Văleni*, în *MCA*, IX, 1970, p. 265-270.

Elena Roxana Munteanu

Fișe catalog

Nr. 1

Fragment dintr-un vas de dimensiuni mari, decorat cu măurișă. Culoare cărămizie cu pete cafenii. H păstrată = 22 cm, l = 15 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36881. Pl. 60/8.

Nr. 2

Fragment din partea superioară a unei cești de dimensiuni mari, cu buza dreaptă, decorată pe umăr cu triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat și cu o bandă de incizii și împunsături la baza gâtului.

Culoare cărămizie. H păstrată = 7 cm, l = 5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 6633. Pl. 59/3.

Nr. 3

Fragment ceramic de la o amforă de dimensiuni mari, decorată pe umăr cu triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat, deasupra cărora se află o bandă de incizii și împunsături și două brăuri în relief. Culoare cărămizie cu pete cafenii. H = 11 cm, l = 9,5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36885. Pl. 59/9.

Nr. 4

Fragment provenind de la o amforă de dimensiuni medii, decorată pe umăr cu triunghiuri incizate, prelungi, cu câmpul hașurat, iar dedesubtul torții cu incizii verticale, șiruri de împunsături și "brăduți". Culoare neagră. H = 12,5 cm, l = 11 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 6632. Pl. 59/2.

Nr. 5

Fragment provenind de la buza unui castron tronconic, decorat cu un brâu întrerupt, cu alveole, imediat sub buză și pe restul corpului cu măturică. Culoare cărămizie la exterior, cenușie la interior. H = 7 cm, l = 6,5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36879. Pl. 60/4.

Nr. 6

Fragment provenind dintr-o ceașcă de dimensiuni mari, cu torți în bandă (se păstrează doar una), decorată dedesubtul torții cu un registru vertical de incizii, împunsături și, probabil, cu triunghiuri incizate pe umăr. Culoare cafenie cu pete cărămizii. H = 9 cm, l = 7 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 2391. Pl. 61/2.

Nr. 7

Fragment provenind de la partea superioară a unui vas borcan de dimensiuni mari, având suprafața decorată cu măturică. Culoare cafenie la exterior, brună la interior. H = 10,5 cm, l = 8,5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36884. Pl. 60/9.

Nr. 8

Fragment provenind de la partea superioară a unui vas-borcan, decorat imediat dedesubtul buzei cu un brâu cu alveole, întrerupt, restul corpului fiind acoperit cu decor cu măturică. Culoare cărămizie la exterior, brună la interior. H = 8,5 cm, l = 7,3 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36893. Pl. 60/1.

Nr. 9

Fragment ceramic de la o ceașcă bitronconică, cu gâtul drept, decorată pe umăr cu triunghiuri cu câmpul hașurat și cu linii incizate orizontale la baza gâtului. Culoare cărămizie. H = 6,5 cm, l = 5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36880. Pl. 59/10.

Nr. 10

Fragment dintr-o ceașcă bitronconică, cu buza ușor evazată, de tipul cu două torți în bandă (se păstrează una din acestea). Decorul constă în triunghiuri incizate pe umărul vasului, cu câmpul umplut cu linii ce converg spre vârf și cu o bandă de incizii și împunsături la baza gâtului. Culoare cărămizie. H = 8 cm, Dm = 13,2 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 6627. Pl. 59/1.

Nr. 11

Fragment de toartă în bandă cu marginile ridicate și cu partea exterioară decorată cu linii longitudinale, incizate și cu un șir de împunsături. Culoare brună. H = 22 cm, l = 15 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 4753. Pl. 61/5.

Nr. 12

Fragment provenind de la partea superioară a unei cești semisferice, cu gâtul înalt, din tipul cu două torți în bandă, supraînălțate (se păstrează o toartă). Decorul constă în benzi de linii incizate, verticale, pe umărul vasului și din incizii orizontale la baza gâtului. Culoare brun-neagră. H = 6 cm, l = 5,5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 8602. Pl. 61/1.

Nr. 13

Fragment de la partea superioară a unei cești bitronconice, decorată pe umăr cu triunghiuri cu câmpul hașurat și cu linii incizate, verticale. Culoare cărămizie. H păstrată = 7,5 cm, l = 5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36887.

Nr. 14.

Fragment provenind de la partea superioară a unei cești de dimensiuni medii, decorată pe umăr cu triunghiuri cu câmpul hașurat. Culoare cafenie cu pete cărămizii. H păstrată = 5,5 cm, l = 5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36886.

Nr. 15

Fragment din corpul unei amfore, decorată pe linia diametrului maxim cu un brâu cu alveole. Culoare cărămizie. H păstrată = 8 cm, l = 7,5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36882.

Nr. 16

Fragment ceramic din partea inferioară a unui vas de dimensiuni mari (borcan?, castron?), cu zgârieturi. Culoare brună la exterior, cenușie la interior. H păstrată = 12 cm, l = 9,5 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36888.

Nr. 17

Fragmente din umărul unor amfore decorate cu un șir de triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat. Culoare cafenie. Inedite. MIR, nr. inv. 36901, 36902 (pl. 59/5), 36903 (pl. 59/7), 36905 (pl. 59/4).

Nr. 18

Fragmente provenind de la partea superioară a unor amfore decorate cu motiv incizat, sau realizat prin împunsături. Culoare brun-cafenie. Inedite. MIR, nr. inv. 36897, 36898 (pl. 59/8), 36899 (pl. 59/11), 36900.

Nr. 19

Fragmente de cești bitronconice, cu umărul decorat cu un șir de triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat. Culoare brun-cafenie. Inedite. MIR, nr. inv. 36894, 36904. Pl. 59/6.

Nr. 20

Fragment provenind, probabil, de la o amforă, decorată pe umăr cu un motiv în relief: un brâu cu creștături și o bandă lată, verticală. Culoare brună cu pete cafenii la exterior, cafenie la interior. H păstrată = 8,5 cm l = 4 cm. Inedit. MIR, nr. inv. 36889. Pl. 61/3.

Nr. 21

Topor (săpăligă?) de piatră, de culoare cenușie, cu găură de prindere a cozii, având partea activă neprelucrată. Inedit. MIR, nr. inv. 34984. Pl. 61/7.

Nr. 22

Fragment din gâtul unei cești, din pastă cenușie-

cărămizie, fină, având ca decor linii incizate și puncte. Inedit. MIR. Nr. inv. 36897. Pl. 61/6.

Nr. 23

Fragmente ceramice provenind de la vase lucrate din pastă grosieră, decorate la exterior cu mățușă (Besenstrich). Inedite. MIR, nr. inv., 36891, 36892, 36895; două buc. fără nr. inv. Pl. 60/5, 6, 3, 2, 7.

12. Alte descoperiri

De-a lungul timpului, la est de Carpați, au fost descoperite și alte materiale arheologice, care pun în evidență prezența unor așezări și necropole despre care nu există, deocamdată, certitudini. Alături de acestea mai pot fi luate în considerare unele descoperiri care sunt mai târzii decât cultura Costișa (Komarov), dar care vădesc puternice influențe ale acestei culturi.

a. Sat Bărcănești, com. Cândești, jud. Neamț

De pe teritoriul satului, dintr-un punct neprecizat, provine un topor naviform de piatră (andezit), cu tășul lățit și ceafa cilindrică, cu disc, fără gaură de prindere a cozii. Satul Bărcănești se află la aproximativ mijlocul distanței dintre Costișa și Borlești. L=17,3 cm, l tăș=7,2 cm. MIPNT, nr. inv. 10134. Pl. 63/3.

Bibliografie: Gh. Dumitroaia, în *MemAntiq XXI*, 1997, p. 433, fig.3/2.

b. Sat Bodeștii de Jos, com. Bodești, jud. Neamț

În ultimele niveluri ale sitului arheologic de pe Cetățuia-*Frumușica*, alături de mai multe fragmente ceramice din bronzul mijlociu s-a găsit un corn decorat cu triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat dispuse longitudinal, specifice culturii Costișa. L=19 cm. MIPNT, nr. inv. 1314.

Bibliografie: C. Matasă, *Frumușica. Village prehistorique à ceramique peinte dans la Moldavie du Nord, Roumanie*, București, 1946, p. 7, fig. 29.

c. Sat Brăești, com. Brăești, jud. Botoșani

În anii 1989-1990 a fost cercetată parțial, în vatra satului Brăești, o necropolă Noua I. Din cele 16 morminte cercetate a fost recuperat un inventar constând, în principal, din ceramică. Vasele din mormintele 2, 10 și 11 sunt decorate cu motive, considerate de autoarea săpăturii, de tradiție Monteoru, Costișa și Srubnaia.

De menționat că necropola de la Brăești se află la numai 12 km distanță de stațiunea de la Corlăteni-*Pe Țarină* și la 7 km de necropola tumulară de la Cotârgaci, puncte în care au fost, de asemenea, descoperite fragmente de vase Noua I de tradiție Costișa sau aparținând culturii Costișa. Pl. 58

Bibliografie: L. Dascălu, *Probleme ale bronzului târziu în nord-estul României. Rit și ritual funerar în cultura Noua*, în *Hierasus*, IX, 1994, p. 139-142.

d. Sat Chintinici, com. Roznov, jud. Neamț

Pe Dealul Chintinici de la sud de sat, spre Borlești, s-a găsit un topor de piatră (probabil andezit), naviform, cu tășul lățit și ceafa cilindrică, cu gaură de prindere a

cozii, cu disc, aproape identic cu cel de la Bărcănești. L=14,4 cm, l tăiș=6,8 cm. MIPNT, nr. inv. 18298. Pl. 63/3

Bibliografie: Gh. Dumitroaia, în *MemAntiq XXI*, 1997, p. 433, fig. 3/4.

e. Sat Concești, com. Concești, jud. Botoșani.

De pe teritoriul comunei, dintr-un loc neprecizat, provine un fragment ceramic tipic culturii Costișa/Komarov. Este vorba de un fragment dintr-o ceașcă decorată pe umăr cu registre oblice de linii incizate și șiruri de împunsături. Culoare cărămizie. MJBT, fără nr. inv. Pl. 57/6

Bibliografie: Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, vol. I, p. 70, pct. IX.

f. Sat Cristești, com. Cristești, jud. Botoșani

La 2 km sud de fostul sat Ghilănești, actualmente înglobat satului Cristești, în punctul *Dumbrăvița*, pe panta sud estică a dealului Unguroaia, s-au descoperit la suprafața solului, alături de materiale arheologice eneolitice, fragmente ceramice Costișa/Komarov, provenind de la cești decorate pe umăr cu benzi din linii incizate verticale și orizontale, triunghiuri hașurate prin împunsături succesive. MJBT, fără nr. inv. Pl. 57/5

Bibliografie: P. Șadurschi, *Rezultatele sondajului arheologic de la Ghilănești-Botoșani* (1989), în *Hierasus*, IX, 1994, p. 167-180, fig. 3/3.4.7.

g. Sat Dulcești, com. Dulcești, jud. Neamț

Un topor ciocan de piatră, cu ceafa cilindrică și tăișul ușor lățit, prezentând știrbituri din vechime, a fost găsit la sud-vest de sat, într-o zonă în care sunt atestate urme de locuire Costișa. Dimensiuni: L=12,7 cm, h=3,3 cm. Inedit. MIPNT, nr. inv. 7841.

h. Sat Dolhești Mari, com. Dolhești, jud. Suceava

Între materialele ceramice cedate pentru studiu colegei L. Dascălu de către dr. Eugenia Zaharia, se află și un fragment ceramic Costișa/Komarov, având ca marcaj localitatea Dolhești. Este vorba de un fragment de ceașcă decorată sub buză și pe umăr cu incizii și împunsături și cu triunghiuri incizate, cu câmpul hașurat, de culoare cărămizie. Nu se cunosc alte detalii privind locul descoperirii. Pl. 57/2.

i. Sat Izvoare, com. Dumbrava Roșie, jud. Neamț

Pe teritoriul localității a fost descoperit un topor de bronz, cu disc, tipul B1, varianta Bikacs – Borlești. Marginea discului și o parte a manșonului sunt retezate din vechime. Tăișul, drept, prezintă urme de utilizare. Patină verde închis. L=13,2 cm, H tub=3,2 cm, H lamă=1,8 cm. l tăiș=2,4 cm. MIPNT, nr. inv. 5489. Pl. 59/8.

Bibliografie: Al. Vulpe, în *Dacia*, N.S., 7, 1963, p. 512-513, Abb. 1b, 2b; Idem, în *PBF IX/2*, p. 73, Taf. 23/324.

j. Sat Mihălășeni, com. Mihălășeni, jud. Botoșani

Din perimetrul cunoscutei necropole Sântana de Mureș din *Șesul Bașeului*, cercetată de O. Șovan, provin mai multe fragmente ceramice cu decor Costișa-Komarov. Fragmentul prezentat în expoziție a făcut parte dintr-o ceașcă de formă

bitronconică, decorată sub buză și la baza gâtului cu linii realizate în tehnica împunsăturilor succesive și cu un registru de triunghiuri pe umăr, incizate, cu câmpul hașurat tot prin împunsături succesive. Este de culoare brună cu pete cărămizii. Inedit. MJBT, fără nr. inv. Pl. 57/4.

Bibliografie: P. Șadurschi, *Rezultatele sondajului arheologic de la Ghilănești-Botoșani* (1989), în Hierasus, IX, p. 168, nota 6.

k. Municipiul Piatra-Neamț, jud. Neamț

Topor de piatră (andezit), provenit dintr-o descoperire întâmplătoare. L=13 cm, h=3 cm. Naviform, cu ceafa cilindrică, cu disc. Piesa este îngroșată în dreptul găurii pentru prindere a cozii și are, în profil longitudinal, o formă convexă. MIPNT, nr. inv. 1573. Pl. 63/2.

l. Sat Racova, com. Racova, jud. Bacău

Pe teritoriul satului, într-un punct neprecizat, s-a găsit un topor de piatră naviform, cu lama ușor lățită, rupt din vechime în dreptul găurii de prindere a cozii, care ar putea fi încadrat în bronzul mijlociu. Dimensiuni: L=11,3 cm, h tăiș=5,2 cm. MIPNT, nr. inv. 644. Pl. 63/1.

Bibliografie: C. Matasă, în BCMI, 79, 1938 (1940), p. 39, fig. 79.

m. Oraș Tg. Ocna, jud. Bacău

Punctul *La Podei* este situat la sud de oraș, pe un promontoriu detașat din terasa înaltă (80 m) de pe dreapta Trotușului.

Stațiunea a fost cercetată de C. Matasă în anii 1933-1943 și 1956, care a descoperit un consistent nivel Cucuteni B, cu o grosime de 1,30 m, materiale Monteoru (faza I C₂) și La Tène.

Ceramica aparținând culturii Monteoru este reprezentată de fragmente provenind de la vase de dimensiuni mari, îndeosebi castroane sau vase sac, cu buza îngroșată și de la cești semisferice, cu torți supraînălțate. În ceea ce privește decorul, acesta constă în triunghiuri cu câmpul umplut cu incizii orizontale sau cu împunsături adânci, rotunde, incizii în zig-zag (Pl. 30/1), cercuri concentrice incizate, nervuri, creștături pe buza vaselor și împunsături sau incizii pe fațeta superioară a buzei. Remarcabile sunt fragmentele decorate cu triunghiuri, având câmpul umplut cu împunsături, care se regăsesc pe ceramica din așezările aparținând culturii Costișa de la Poduri-Dealul Ghindaru și Păuleni (Ciomortan).

Aceste apropieri nu sunt lipsite de importanță, dată fiind situarea celor trei stațiuni: așezarea de la Poduri se află ca și cea de la Tg. Ocna, în depresiunea subcarpatică Tazlău-Cășin, în timp ce accesul de cealaltă parte a Carpaților, spre Păuleni, se realizează pe valea Trotușului și prin pasul Ghimeș.

Stabilirea unei comunități ale epocii bronzului, la ieșirea din munți a Trotușului, se leagă, probabil, de controlarea acestei căi de acces spre Transilvania dar și de prezența aici a resurselor de sare. De asemenea, stațiunea marchează una din căile de pătrundere a purtătorilor culturii Monteoru spre nord, spre bazinul Bistriței.

Bibliografie: C. Matasă, *Așezarea eneolitică Cucuteni B de la Târgu Ocna-Podei* (raionul Tg. Ocna, reg. Bacău), în ArhMold, II-III, 1964, p. 11-66.

n. Sat Vlăsinești, com. Vlăsinești, jud. Botoșani

În vatra satului Vlăsinești a fost descoperit întâmplător, în anul 1969, un mormânt atribuit culturii Costișa (schelet în poziție chircită, având drept inventar o ceașcă cu o toartă supraînălțată, decorată cu triunghiuri incizate). Dimensiuni: H=11 cm, Dm=14,1 cm. Posibil ca în acest loc să existe un întreg cimitir, fiind semnalate descoperiri asemănătoare și în grădinile din jur.

Bibliografie: F. Aprotosoia, în *Din trecutul județului Botoșani*, 1974, p. 171, fig. 8/5. MJBT, nr. inv. 1050. Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica. *RAJB*, p. 297.

Elena Roxana Munteanu

LEGĂTURI ÎNTRE MOLDOVA ȘI SUD-ESTUL TRANSILVANIEI ÎN BRONZUL MIJLOCIU

Carpații Orientali reprezintă unul dintre cele mai importante repere geografice din Europa. Fie că au separat entități etnoculturale diferite, respectiv cele de sorginte central-, sud-est- și est-europeană, fie că la un moment dat au constituit axul unor manifestări etnoculturale omogene, acești munți au atras dintotdeauna populațiile din zonele învecinate. Zonă de confluențe, suprapuneri și diversitate etnoculturală permanentă, Carpații Orientali au generat uneori fenomene culturale originale care au asigurat legăturile între Europa centrală și estică.

Prin numeroasele pasuri și trecători comunitățile străbăteau curent Carpații. Începând din eneolitic, cât mai ales în epoca bronzului, populațiile extracarpătice par să fi fost mult mai active decât cele intracarpătice. Acest fapt s-a datorat, după toate aparențele, năzuințelor populațiilor răsăritene de a accede, pe de o parte, la bogatele resurse naturale din Transilvania, printre care cele mai importante erau cuprul, sarea și aurul, iar pe de altă parte – la rețeaua transeuropeană de circulație a cositorului necesar obținerii bronzului de calitate, indispensabil unor populații puternic dependente de război. În acest sens menționăm bogatele resurse de sare din zona Praid – Sovata, Ocna și altele, precum și bogatele zăcămintele de cupru de la Bălan – una dintre posibilele surse de cupru pentru populațiile de pe ambele părți ale Carpaților.

Dintotdeauna sud-estul Transilvaniei a fost puternic legat de Moldova. Această zonă făcea deseori parte din entitățile culturale ale căror arii de bază se aflau la est de Carpați, așa cum este de exemplu cazul culturilor Ariușd-Cucuteni, Costișa-Ciomortan, Noua, Sântana de Mureș-Černjahov și altele. Dar și atunci când Carpații Orientali separau ariile culturale, relațiile dintre entitățile etno-culturale aflate la est și vest de Carpați, de cele mai multe ori au fost deosebit de intense. Evident, sunt și excepții datorate uneori, poate, și insuficienței cercetării. Astfel, purtătorii culturii Coțofeni, ca și comunitățile grupului Zoltan, par să nu fi avut contacte importante cu vecinii lor din Moldova.

În pragul epocii bronzului mijlociu, sud-estul Transilvaniei a fost ocupat de grupul Zoltan, parte componentă a unui cerc cultural caracterizat prin ceramica decorată cu striatii și amprente textile (*Besenstrich und Textilmuster Keramik*), stil ceramic de sorginte central-europeană, cunoscut până nu demult doar în estul Ungariei și Slovaciei, vestul Ucrainei, precum și în părțile vestice ale României: Banat, Oltenia (grupul *Silea-Orlești*), precum și în jumătatea de vest a Transilvaniei (grupul *Iernut*).

Dacă în finalul bronzului timpuriu sud-estul Transilvaniei aparținea unei arii culturale cu legături predominant vestice, la începutul bronzului mijlociu a crescut

semnificativ ponderea factorului est-carpatic, prin pătrunderea de dincolo de Carpați a unor comunități ale culturii Costișa. În prezent, acestei culturi, în estul Transilvaniei, îi poate fi atribuit cu certitudine doar un singur sit – cel de la Păuleni (Ciomortan). Din aceeași perioadă pare să dateze și mormântul de la Poian (jud. Covasna) – singurul în Transilvania aparținând acestei culturi. Opiniile specialiștilor diferă în ceea ce privește încadrarea culturală a acestor vestigii: în timp ce unii autori susțin existența unei culturi distincte – „Ciomortan”, cu legături în bronzul mijlociu din Moldova, având însă și rădăcini în estul Transilvaniei (cultura Schneckenberg - Jigodin), alții, printre care și autorul acestor rânduri, consideră că, de fapt, nivelul de locuire de la începutul bronzului mijlociu de la Păuleni aparține culturii Costișa. În stadiul actual al cunoașterii, este greu de apreciat dacă tot sud-estul Transilvaniei, la începutul bronzului mijlociu, făcea parte din aria culturii Costișa, sau dacă este vorba doar de pătrunderi izolate și de o prezentă episodică aici a unor comunități extracarpătice. Cert este doar că locuirea Costișa de la Păuleni (Ciomortan) nu are nici un element care să susțină influențe din partea culturii Wietenberg, precum și faptul că ea precede nivelul de locuire Wietenberg. Dacă acest raport între nivelurile de locuire din epoca bronzului mijlociu în așezarea Păuleni este valabil pentru toată Depresiunea Ciucului sau chiar pentru tot sud-estul Transilvaniei, este o problemă care nu are încă suficiente temeiuri pentru un răspuns definitiv. Se pare totuși că apariția comunităților culturii Wietenberg în estul Transilvaniei a avut loc la scurt timp după prima pătrunderea atestată în această zonă a culturii Costișa.

După extinderea culturii Wietenberg până la Carpații Orientali, moment după care această cultură, până la finalul bronzului mijlociu, domină toată Transilvania, manifestările de factură Costișa apar în Transilvania în combinație cu alte elemente culturale. Astfel în așezarea Zoltan (jud. Covasna) depunerea cu ceramică de tip Costișa suprapune un complex din finalul bronzului timpuriu și este asociată cu ceramica de factură Monteoru (IC2, IC1 și, în special, Ib), Tei I (Tei-Bungetu și Tei-Cățelu). La Brașov – *Lutăria/Lehmgrube Hangestein* o cană de tip Costișa pare să provină din context Tei III. Un vas de tip Costișa-Komarov de la Sighișoara provine dintr-o așezare a culturii Wietenberg (fazele II și III). La Peteni (jud. Covasna) o amforă comparabilă cu cele caracteristice culturii Costișa, după Szekely Zs., a fost descoperită într-o așezare a culturii Noua. Ceramica de tradiție Komarov este cunoscută în necropola Jigodin (jud. Harghita) și în așezarea Rotbav (jud. Brașov) atribuite de A.C. Florescu Noua I. Astfel, puținele vestigii de factură Costișa-Komarov din Transilvania, la fel ca și cele din Moldova, cuprind aproape toată perioada mijlocie a epocii bronzului. Cartografierea vestigiilor acestei culturi în Transilvania arată că de cele mai multe ori ele se află în apropierea celor mai importante căi de legătură cu Moldova, Ghimeș și Oituz, de unde s-a răspândit mai departe pe valea Oltului și Râului Negru.

În aceeași perioadă, în sud-estul Transilvaniei își fac apariția manifestările culturii Monteoru. Contextele arheologice din care provin manifestările acestei culturi, sunt însă, de cele mai multe ori, confuze. Deseori apar doar elemente izolate: fragmente ceramice, vase, un mormânt și, până în prezent, nici o așezare sigură. Este relevant că majoritatea descoperirilor de tip Monteoru în sud-estul Transilvaniei au fost atestate în dreptul pasului Oituz, apoi în valea Râului Negru (Brețcu, Cernat, Cătălina, Leț, Sânzieni, Târgu Secuiesc, Turia), iar apoi, de-a lungul Oltului (Brașov –

Bartolomeu, Poiana Mărului, Selistat, Teliu, Zoltan), până la zona Sibiului (Țichindeal), ceea ce indică una dintre cele mai importante căi de pătrundere a produselor acestei culturi în Transilvania. Descoperirile culturii Monteoru din Transilvania datează începând din faza IC₂ până la faza Balintești, adică până în pragul bronzului târziu. O apariție izolată de la Bancu (jud. Harghita) pare să indice prezența unor elemente Monteoru și în Depresiunea Ciucului, după toate probabilitățile în faza Ia.

Probabil din cauza unor presiuni asupra Munteniei, exercitate din stepele Nord-Pontice, în sud-estul Transilvaniei pătrund și comunități ale culturii Tei, mai ales în faza Tei III (după V. Leahu), atestate până acum în principal în Țara Bârsei.

Stadiul actual al cercetărilor nu ne permite să deslușim toate aspectele privind raporturile dintre comunitățile Wietenberg, Costișa, Monteoru și Tei în sud-estul Transilvaniei. Cert este însă faptul că acest teritoriu oferă arheologiei românești o șansă rară – cea de a regăsi pe un teritoriu restrâns, în contexte deseori conjugate, manifestări culturale de sorginte diferită.

Bibliografie: Eugenia Zaharia, *Descoperiri ale culturii Monteoru în sud-estul Transilvaniei*, în *Thraco-Dacica*, XI, 1-2, 1990, p. 33-37; V. Leahu, *Cultura Tei în sud-estul Transilvaniei*, în *Angustia*, 2, 1997, p. 123-129. Cr. F. Schuster, *Cultura Tei și sud-estul Transilvaniei*, în *Angustia*, 2, 1997, p. 131-135; V. Cavruc, *Considerații privind situația etnoculturală în sud-estul Transilvaniei în epoca bronzului mijlociu*, în *Angustia*, 4, 1999, p. 13-41.

Valeriu Cavruc

Situri și materiale arheologice

1. Sat Păuleni, com. Păuleni, jud. Harghita

Așezarea se află la cca. 1 km nord-est de satul Șoimeni, comuna Păuleni, județul Harghita, în locul numit de localnici *Vărdomb* (*Dâmbul Cetății*) (Pl.12). Locul pe care se află așezarea a aparținut dintotdeauna satului Păuleni, însă datorită apropierii de satul Șoimeni (Csikcsomortány, în maghiară), regretatul Székely Zoltán a preferat să folosească denumirea maghiară a localității, pe care a transliterat-o în românește „Ciomortan”.

Situl arheologic ocupă un promontoriu natural situat într-un loc ferit, la cca. 6 km est de Olt, la poalele Munților Ciucului și la cca. 7 km sud-vest de Pasul Ghimeș și izvorul Troțușului - una dintre cele mai importante căi de legătură între Depresiunea Ciucului și Moldova. Prezintă interes de asemenea și situarea sa în dreptul pasului Vlăhița, care face legătura între Depresiunea Ciucului și valea Târnavei Mari și, respectiv, centrul Transilvaniei. Așezarea se află, deci, într-un punct strategic, asigurând controlul asupra uneia dintre cele mai importante căi de legătură între Moldova și Transilvania.

În plan, așezarea are forma ovală și ocupă o suprafață de cca. 90 x 60 m. Ea este apărată, atât natural cât și prin construcții de fortificație. Spre sud este delimitată natural de panta accentuată și adâncă a văii pâraului Remetea, afluent al Oltului, iar spre nord de albia unui pârau mai mic, afluent al pâraului Remetea. Accesul în așezare dinspre vest este posibil doar printr-o șa îngustă, care a fost barată în vechime de două șanțuri. Din vest, nord și est așezarea este fortificată cu val și cu un șanț în formă de

potcoavă. Diferența maximă de nivel între coama valului și exteriorul așezării este vizibilă în partea sa de est – cca. 7 m. Platoul dâmbului, pe care se află așezarea, prezintă o ușoară pantă spre sud. Cu excepția sectorului său de est, panta interioară a valului este atât de lină încât trecerea de la incintă la val este abia sesizabilă. Din exterior însă panta valului este puternic accentuată. În partea de sud, a fost probabil amenajată o împrejmuire, care a alunecat în timp spre valea pârâului Remetea, la suprafață observându-se doar o ușoară denivelare.

În partea de est-sud-est, între valul și șanțul așezării, se intercalează o terasă de formă aproximativ triunghiulară, lată până la cca. 7 m, lungă de cca. 20 m și înaltă de cca. 1 m.

Situl a fost descoperit în perioada interbelică de Al. Ferenczi, care l-a inclus în repertoriul cetăților dacice din Transilvania. În anii 1956, 1960 și 1967 a efectuat aici săpături Székely Zoltán, care a trasat cinci secțiuni și două casete, suprafața cercetată ajungând până la cca. 160 mp. Cu ocazia acelor cercetări s-a constatat că așezarea a fost locuită în eneolitic (cultura Cucuteni-Ariușd), în perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului (cultura Coțofeni) și în epoca bronzului (culturile Ciomortan și Wietenberg). În ceea ce privește sistemul de apărare, s-a ajuns la concluzia că valul a fost ridicat în epoca bronzului. Cel mai notabil rezultat al cercetărilor l-a constituit descoperirea unui aspect cultural inedit, introdus în literatura de specialitate drept „cultura Ciomortan” încadrată la începutul perioadei mijlocii a epocii bronzului.

Date fiind suprafețele reduse care au fost cercetate, precum și publicarea sumară a rezultatelor, multe aspecte legate de această așezare au rămas nelămurite. Astfel, nivelurile de locuire din eneolitic și perioada de tranziție abia au fost atinse. Nu a fost stabilit cu certitudine raportul cronologic dintre materialele de tip Ciomortan și cele de tip Wietenberg, admitându-se, fără să fi fost surprins un context stratigrafic concludent, existența a două niveluri de locuire din epoca bronzului și, respectiv, că nivelul Wietenberg ar fi ulterior celui de tip Ciomortan. Altă problemă o constituia fizionomia exactă a „culturii Ciomortan”, din materialul arheologic publicându-se cu predilecție ceramica fină, ornamentată cu triunghiuri umplute cu împunsături sau hașurate, considerată de atunci emblematică pentru „cultura Ciomortan”. Ilustrațiile publicate au dat impresia unei similitudini pronunțate cu ceramica culturii Costișa din vestul Moldovei, astfel încât unii cercetători admit că, de fapt, „cultura Ciomortan” reprezintă un aspect al culturii Costișa. Rămăsese neprecizată și problema încadrării fortificației. Deși în prima consemnare științifică situl a fost menționat drept cetate dacică, iar ulterior săpăturile neautorizate au scos la iveală fragmente ceramice și monede „dacice”, săpăturile lui Székely Z. nu au furnizat material arheologic de factură dacică.

În scopul aprofundării cercetărilor, care ar putea să contribuie la rezolvarea problemelor menționate, în anii 1999 și 2000 au fost reluate săpăturile în această așezare de către un colectiv format din reprezentanții mai multor instituții: Muzeul Carpaților Răsăriteni (Valeriu Cavruc – coordonator, Dan Buzea, Galina Cavruc), Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei (Gheorghe Lazarovici și Mihai Rotea), Muzeul de Istorie Piatra-Neamț (Gheorghe Dumitroaia) și Institutul Român de Tracologie (Székely Zsolt). Așezarea a fost secționată pe linia sud – nord, iar în partea sa de est a fost cercetată prin secțiuni cu suprafețe mari.

Cercetările au demonstrat că inițial, pe locul așezării, a existat un promontoriu natural, al cărui înălțime maximă, de cca. 2 m, era în partea sa de est. Noile săpături au confirmat constatarea anterioară că cea mai veche locuire în așezare aparține culturii Cucuteni-Ariușd. Vestigiile acestei culturi (urme de locuințe, material ceramic bogat, figurine antropomorfe și zoomorfe, unelte) au apărut în toate secțiunile și casele săpate, atât în incintă, cât și sub valul așezării. Cele mai importante descoperiri privind această locuire s-au făcut sub val. Aici, pe marginea de nord a promontoriului, a fost descoperită și în bună parte dezvelită o locuință de suprafață, care, atât cât se poate constata în stadiul actual al cercetării, avea formă trapezoidală, cu latura mare spre exteriorul așezării. Aceasta era construită din structură de lemn masiv și nuiiele, acoperită cu mult lut ars. Marea majoritatea a materialului ceramic din locuință se încadrează în faza Cucuteni A₂.

Materialul eneolitic descoperit în incinta așezării este mai sărac. Aici au fost descoperite urme ale unor complexe de suprafață. Unul dintre ele, mai bine conservat, era de formă dreptunghiulară, avea perimetrul marcat de șiruri de gropi de stâlpi și pari. În interiorul locuinței s-au găsit bucăți de lipitură cu amprente de pari și nuiiele. Materialul ceramic de tip Ariușd-Cucuteni descoperit în perimetrul și în jurul acestui complex este mai sărac decât cel descoperit sub val; ceramica pictată apare în proporții mult mai reduse. Nu este exclus ca acest din urmă complex să aparțină unei faze mai târzii a culturii Cucuteni-Ariușd, orizont din care provin, probabil, și câteva fragmente ceramice izolate de tip Bodrogkeresztúr. Un mic sondaj efectuat în apropierea dâmbului a scos în evidență alte urme de locuire eneolitică, în afara așezării propriu-zise.

Următorul nivel de locuire aparține culturii Coțofeni. Depunerea Coțofeni s-a conservat cel mai bine sub valul de nord al așezării, suprapunând direct stratul eneolitic. În zona sa de maximă concentrare, au fost surprinse urme ale unei locuințe, probabil de tip sălaș, cu o vatră amenajată din pavaj de pietre plate, acoperit de un strat de lut ars. În incinta așezării, în afara valului, deși apar fragmente ceramice izolate de tip Coțofeni, stratigrafic nu a fost surprins un nivel de locuire aparținând acestei culturi. În linii mari materialul ceramic Coțofeni de la Păuleni se încadrează în faza I a acestei culturi.

La începutul bronzului mijlociu așezarea a fost locuită de purtătorii culturii Costișa, care, probabil, au amenajat primele fortificații. Această constatare rezultă din faptul că stratul Coțofeni este suprapus de valul de nord al așezării, iar complexele culturii Wietenberg, în marea lor majoritate, se află pe valul așezării și suprapun complexele aparținând a ceea ce s-a numit aspectul cultural Ciomortan. Precizăm că până acum nu s-a găsit nici un element care să indice o locuire post-Coțofeni, anterioară culturii Costișa/Ciomortan.

Infrastructura valului a constat dintr-o carcasă formată din șiruri de stâlpi masivi înfiți în pământ care au perforat locuințele Ariușd și Coțofeni. Spațiile dintre rândurile de stâlpi au fost umplute apoi cu pământ. În prezent, înălțimea maximă a valului este de 2,9 m de la bază. Umplutura valului dintre rândurile de stâlpi prezintă mai multe secvențe stratigrafice. Acestea reflectă doar succesiunea în care - în cadrul aceleiași perioade - s-a depus pământul extras de la diferite adâncimi și din diverse locuri. În toate secvențele stratigrafice, în profilele valului s-au găsit, laolaltă, în poziție secundară, fragmente ceramice aparținând doar culturilor Cucuteni-Ariușd, Bodrogkeresztúr și Coțofeni.

În exteriorul valului, prin săpături, au fost surprinse două cavități: una, în imediata apropiere a locuinței Cucuteni, pe panta de nord a dâmbului, reprezintă un complex a cărui destinație nu o putem defini cu certitudine, iar alta, aflată mai jos, la poalele promontoriului, reprezintă cu siguranță șanțul de apărare.

Pe panta interioară a valului, a fost surprins un culoar, lat de 0,8-1,3 m, orientat sud - nord, probabil de acces dinspre interiorul așezării spre mijlocul valului, sau poate chiar spre exteriorul așezării. Pe ambele laturi culoarul a fost consolidat cu stâlpi înfiți în pământ. Sub coama valului, acest culoar intra într-o construcție din lemn masiv, posibil un turn. Porțiunea de construcție surprinsă în profilul longitudinal al valului și în imediata sa apropiere, a fost puternic arsă: structura de lemn a fost carbonizată, iar pământul din interior (lut în amestec cu pietriș, identic cu straturile superioare ale valului), a căpătat, pe toată lățimea construcției, culoarea roșie, din cauza temperaturii ridicate. În umplutura culoarului, precum și a construcției (turnului?), au fost găsite multe fragmente ceramice tip Costișa/Ciomortan, majoritatea dintre ele provenind din zona puternic arsă. Observațiile de mai sus, sub rezerva că cercetările nu sunt încă finalizate, indică existența aici a unei construcții care pleca probabil de la baza valului și se ridica deasupra acestuia. Probabil că respectiva construcție constituia unul dintre turnurile așezării, care a fost incendiat, eventual în timpul unui asediu.

La capătul de sud al culoarului, la poalele valului, a fost descoperit un alt complex aparținând așa-zisului aspect cultural Ciomortan. Acesta era ușor adâncit, avea forma neregulată, alungită, fiind dispus perpendicular față de culoar. Din umplutura lui provin multe fragmente de oase de animale (majoritatea de la porcine tinere), două fragmente de oase umane (un fragment de mandibulă și altul de calotă craniană), precum și numeroase fragmente ceramice Costișa/Ciomortan. Acestui complex îi aparțin și câteva gropi de stâlpi care au susținut, probabil, acoperișul. Atât acest complex, cât și o parte din culoar au fost suprapuse de una dintre locuințele culturii Wietenberg.

Materialul ceramic Costișa/Ciomortan descoperit la Păuleni include patru categorii mari.

1) Specia grosieră este reprezentată de fragmentele unor recipiente de dimensiuni mari și mijlocii, cu gura larg deschisă, decorate uneori cu brăuri în relief dispuse sub buză și/sau pe exteriorul buzei. Acestei categorii îi aparține o gamă întreagă de forme și tipuri: unele dintre ele sunt puternic profilate având corpul pântecos, în timp ce altele au pereții dreți.

2) Ceramica grosieră ornamentată la exterior, de multe ori și la interior, cu măturica (*Besenschtrich*), decor asociat uneori cu brăuri în relief sau butoni. În unele cazuri acest decor acoperă toată suprafața recipientelor, în timp ce o parte din ele au striatii numai pe partea lor inferioară. Proporția ridicată a ceramicii striate în cadrul grupului Ciomortan reprezintă o noutate, întrucât în publicațiile de până acum prezența masivă a acestei categorii ceramice nu a fost consemnată. Acestei categorii îi aparțin majoritatea fragmentelor ceramice, reprezentând mai multe forme și tipuri ceramice: o parte dintre ele erau de proporții joase cu gura larg deschisă (castroane), altele erau puternic profilate având corpul pântecos, fundul îngust și gâtul bine profilat (oale), iar altele aveau pereții mai puțin profilați, cu gâtul neevidențiat sau ușor profilat (borcane).

3) Ceramicii semifine îi aparțin recipientele de dimensiuni mari și mijlocii, dintre care cel puțin o parte au fost probabil amfore, similare celor din așezarea eponimă a culturii Costișa. Astfel de vase aveau corpul globular, fundul drept, gâtul cilindric îngust și înalt. Uneori recipientele sunt ornamentate cu triunghiuri incizate, dispuse de obicei în registre orizontale sau verticale, hașurate sau umplute cu împunsături (motive care nu au fost consemnate în publicațiile anterioare). Nu lipsește nici brâul în relief, uneori crestă. Un fragment ceramic este decorat la exterior cu triunghiuri incizate, iar în interior - cu măturica. Pe câteva fragmente se observă ornamente executate în tehnica împunsăturilor succesive.

4) Categoriei de ceramică fină îi aparțin recipiente de dimensiuni mijlocii și mici, printre care se evidențiază trei forme principale: a) amfore - recipiente de dimensiuni mijlocii (până la cca. 2 litri), cu corpul bitronconic, gâtul cilindric și două toarte în bandă prinse de umăr și buză, decorate pe umăr și corp cu triunghiuri incizate umplute cu împunsături sau hașurate, iar sub torți cu benzi formate din două rânduri de incizii verticale cuprinzând triunghiuri și romburi umplute cu împunsături sau hașuri; b) amforete - din care câteva exemplare sunt întregi și întregibile - recipiente de dimensiuni mici (H - cca. 10 cm), cu corpul sferic, gâtul îngust și înalt, cu una-două torți, cu secțiunea ovală, prinse de buză și corp. Unele exemplare sunt decorate cu triunghiuri incizate dispuse în registre orizontale; c) cămile și ceștile cu torți în bandă, supraînălțate, deseori ornamentate cu triunghiuri incizate, dispuse în registre orizontale, hașurate sau umplute cu împunsături, completează gama formelor și tipurilor ceramice ale categoriei fine.

Atât cât permite stadiul actual al cunoașterii materialului ceramic din săpăturile întreprinse, precum și a celui din așezările bronzului mijlociu din Moldova, apreciem că ceramica tip Ciomortan descoperită până acum la Păuleni prezintă similitudini importante cu ceramica culturii Costișa. Cele mai apropiate analogii se constată în așezările de la Costișa, Luminiș, Poduri și Lunca. Una dintre deosebirile repertoriului ceramic de la Păuleni o reprezintă proporția mult mai ridicată a ceramicii ornamentate în stilul *Besenstrich*, atestată, dealtfel, în proporții diferite, în aproape toate așezările culturii Costișa. Prezența acestui gen de ceramică la Păuleni poate avea drept explicație plauzibilă faptul că în perioada imediat anterioară, în sud-estul Transilvaniei a fost răspândit grupul Zoltan, caracterizat, printre altele, și printr-o proporție ridicată a ceramicii striate (la Zoltan aceasta constituie cca. 36% din tot lotul ceramic descoperit). Alt element specific ceramicii de la Ciomortan îl reprezintă triunghiurile incizate, umplute cu puncte, executate uneori în tehnica împunsăturilor succesive, element de decor reprezentat în proporții mult mai reduse în grupul Zoltan și în culturile Monteoru și Costișa (îndeosebi la Poduri).

Precizăm că unele dintre așezările culturii Costișa de la est de Carpați prezintă similitudini mai accentuate cu stațiunea de la Păuleni, decât cu alte așezări ale culturii Costișa din Moldova, fapt datorat probabil diferențelor cronologice și locale în cadrul acestei culturi care, dincolo de munți, pare să fi evoluat pe toata durata bronzului mijlociu. În lumina acestei precizări se poate enunța că așezarea de la Păuleni aparține tot culturii Costișa. Elementele acestei culturi au fost surprinse și în alte câteva așezări din sud-estul Transilvaniei, din Depresiunea Ciucului până în Țara Bârsei (Zoltan, Peteni, Rotbav, Brașov - *Lutăria*), o parte dintre ele datând din perioada imediat anterioară pătrunderii și stabilirii în zonă a culturii Wietenberg, în timp ce altele par să fi fost contemporane cu această cultură.

Nu s-au confirmat deocamdată informațiile privind prezența în așezarea Păuleni ceramicii de tip Monteoru, precum și a ceramicii textile, informații care, de altfel, nu reieșeau nici din ilustrațiile publicațiilor anterioare referitoare la „cultura Ciomortan”. În ceea ce privește încadrarea cronologică a nivelului Costișa/Ciomortan de la Păuleni, ținând cont de analogiile cele mai apropiate, precum și de situația stratigrafică surprinsă în așezarea eponimă a culturii Costișa, acesta poate fi considerat contemporan cu Monteoru IC₃, Tei I, Wietenberg I și imediat ulterior grupului Zoltan.

Condițiile stratigrafice, de această dată foarte clare, arată că nivelul de locuire Costișa/Ciomortan este anterior celui aparținând culturii Wietenberg.

Una dintre problemele majore legate de „grupul Ciomortan” îl reprezintă faptul că, cel puțin deocamdată, așezarea de la Păuleni (Ciomortan) rămâne o prezență singulară a culturii Costișa în Transilvania, din alte așezări provenind doar elemente izolate, descoperite în contexte arheologice mai puțin clare.

Descoperirile aparținând culturii Wietenberg din așezarea de la Păuleni sunt reprezentate de cel puțin cinci complexe bine conservate, precum și de un material ceramic bogat și de piese provenind atât din complexe, cât și din stratul de cultură. Primul complex Wietenberg a fost descoperit în 1999, în incinta așezării, în apropierea valului de nord și a constat dintr-o depunere, probabil rituală, compusă din două vase.

Primul vas este o amforă cu corpul pântecos, buza evazată, marginea tăiată oblic spre exterior, umerii puternic reliefați și fundul drept. Vasul este lucrat din pastă bine frământată, bine netezită, de culoare cenușie spre negru, având suprafața acoperită cu slip (în cea mai mare parte căzut). Pe umăr are caneluri oblice, distanțate, scurte, scobite, ce pornesc fiecare dintr-o alveolă ovală. În interiorul acestui vas era depusă o roțiță de car miniatural, cu butuc profilat pe ambele laturi, lucrată din pastă semifină (lut, nisip fin cu paiete de mică, pietricele, cioburi pisate), de culoare gălbui-cărămizie cu pete de culoare neagră.

Cel de-al doilea recipient, păstrat parțial, este probabil tot o amforă, lucrată din pastă mult mai fină, cu pereții subțiri, de culoare neagră la exterior și gălbui - cărămizie la interior. Exteriorul recipientului este acoperit cu slip fin.

În campania de săpături din anul 2000 au fost descoperite trei construcții de suprafață și o groapă rituală, care se aflau pe panta interioară a valului de nord.

Una dintre locuințe a fost bine conservată și dezvelită complet. Aceasta suprapunea direct complexe aparținând nivelului Costișa/Ciomortan. Pentru nivelarea locului unde a fost amplasată locuința, în partea dinspre coama valului a fost săpată o treaptă de cca. 20-30 cm, secționând un complex Costișa/Ciomortan. În suprafața devenită astfel aproape orizontală, pe un perimetru dreptunghiular, de aproximativ 4,9 x 2 m, au fost înfipti stâlpi și pari, elemente de infrastructură a căror gropi au fost surprinse în principal pe latura de nord. Atât cât se poate judeca după amprente de pe numeroasele bucăți de lipitură de lut ars, pe lângă stâlpii și parii înfipti în pământ existau și alți pari, mai subțiri, dispuși orizontal, precum și nuiiele împletite. Golurile carcasei de lemn au fost umplute cu lut amestecat cu nisip, iar suprafețele pereților au fost luate și bine netezite. Pe axul longitudinal al locuinței, sub dărâmăturile pereților au fost descoperite trei vetre circulare. Printre numeroasele bucăți de lipitură a fost recuperat un bogat material ceramic, iar de pe podea, în special de lângă vetre, mai multe vase întregi sau întregibile, rășnițe și alte piese.

Cea de-a doua locuință, similară cu prima, se afla în imediata apropiere, tot pe panta interioară a valului. Din ea a fost dezvelit numai colțul vestic și interceptat, probabil, colțul de sud-est, restul complexului aflându-se în porțiunea încă necercetată.

Urmele celui de-al treilea complex de suprafață, probabil anexa primei locuințe, au fost surprinse în imediata apropiere a acesteia din urmă, mai aproape de coama valului. El se prezenta ca o aglomerare de fragmente ceramice și vase întregibile găsite în perimetrul unei construcții ușoare, de la care au rămas doar niște gropi de pari. Din ceramica descoperită în acest complex menționăm: câni cu torți supraînălțate, ornamentate pe umeri cu caneluri oblice, iar uneori și cu triunghiuri imprimate; o amforă cu gâtul înalt și buza ușor evazată, ornamentată la baza gâtului printr-o linie orizontală incizată, sub care, pe umerii vasului, este realizată linia dublă în zig-zag; fragmente de vase grosiere ornamentate cu brâuri în relief, alveolate și, mai rar, cu urme verticale de pieptene (*Kammschtrich*).

În interiorul anexei, în partea sa de vest, a fost descoperită o groapă circulară, în interiorul căreia s-a găsit scheletul unui copil de cca. 5-6 luni. Acesta era depus în poziție chircită pe partea stângă, cu capul spre nord-vest. În umplutura gropii s-a găsit ceramică aparținând culturii Wietenberg. Dintre fragmentele ceramice, le menționăm pe cele ale unui vas modelat din pastă fină, ornamentat pe corp cu o rețea din linii oblice incizate; fragmente ale unor vase grosiere ornamentate cu brâuri alveolate; fragmente de buză de la un vas grosier ornamentat cu două rânduri de brâuri crestate, unite printr-un alt brâu oblic. Acest complex reprezintă probabil urmele unui moment ritual, care a implicat și un sacrificiu uman.

Ceramica culturii Wietenberg descoperită în așezarea Păuleni-Ciomortan se încadrează în trei categorii: grosieră, semifină și fină.

Ceramica grosieră este lucrată dintr-o pastă ce conține cantități apreciabile de degresant - nisip cu pietricele și paiete de mică, materie organică, ceramică și calcar pisate; pereții recipientelor sunt groși, iar netezirea neglijentă. Judecând după culoarea ceramicii (gălbue și cărămizie), arderea vaselor s-a făcut, de cele mai multe ori, în mediu oxidant, în spații deschise. Recipientele acestei categorii (cu puține excepții oale de diferite dimensiuni și forme) sunt ornamentate cu aplicații în relief (brâuri simple, alveolate sau crestate, butoni, proeminente conice), dar apare, mai rar, și decorul incizat. Finisajul pereților (aspri la pipăit datorită cantității mari de degresant) este neglijent, mai cu seamă pe partea interioară. Câteva fragmente ceramice sunt decorate cu striuri.

Ceramica semifină este realizată dintr-o pastă mai bună, proporția dintre lut și degresant (aceiași ca la categoria anterioară, dar mai fin) fiind aproape optimă. Pereții recipientelor au grosime de până la 1,3 cm, sunt bine neteziți, adesea acoperiți cu slip lustruit. Este categoria ceramică ale cărei recipiente (străchini, castroane, câni, cești) sunt aproape în toate cazurile decorate, fie prin incizii, fie prin canelare. Mai rar apar și brâuri în relief. Domină tonurile de gălbui și alb, urmate de cele cărămizii ori brune.

Ceramica fină este categoria cea mai omogenă din punct de vedere tehnic, morfologic și stilistic, dar puțin reprezentată prin descoperiri. Fragmentele care o compun sunt arse atât reducător, cât și oxidant, au slip lustruit și aparțin unor străchini, câni sau cești. Decorul este realizat prin incizii fine. Starea fragmentară a ceramicii descoperite permite doar observații preliminare.

Străchinile sunt destul de numeroase. Există două tipuri principale: simple și lobate. Variantele primului tip sunt de dimensiuni mici sau medii, reprezintă forme tronconice cu marginea ușor evazată, forme semisferice, cu marginea îngroșată sau corpul profilat, gât înalt și buza ușor evazată. Aceste tipuri sunt decorate cu incizii dispuse în rețea, triunghiuri cu laturile marcate, umplute cu hașuri oblice și/sau caneluri de lățime medie sau mare, nedistanțate, cu prag proeminent sau ușor profilat, dispuse oblic sau vertical. Nu lipsesc nici canelurile înguste scobite, șanțulețele late, lustruite, și alveolele tip „boabe de grâu”.

Castroanele nu sunt prezente numeroase; cele existente au corpul tronconic, marginea dreaptă și fund plat.

Ceștile și cămile, numeroase, sunt forme mai mult înalte decât scunde, cu buza dreaptă sau ușor evazată, corp bombat în zona umărului, uneori cu cioc de scurgere și cu toartă supainălțată. Una dintre torți are aplicat la partea sa superioară un disc ornamentat, element decorativ unic în cadrul culturii Wietenberg. Menționăm și prezența unei căni simple, tronconice. Canelurile de diferite tipuri, șanțulețele late lustruite, alveolele de tip „boabe de grâu”, mai rar motivele incizate acoperă umerii, pansa ori marginea acestor recipiente.

Amforele sunt cunoscute prin trei exemplare întregi sau întregibile. Primul provine din complexul nr.1. Cel de-al doilea (cu corp sferic, buză dreaptă, patru tortițe dispuse în zona gâtului), decorat pe umeri cu mici creștături, a fost descoperit sub dărâmăturile locuinței nr. 7. Ultimul, cu buză evazată, gâtul scurt și corpul bombat, bogat decorat (pe buză cu triunghiuri cu două laturi marcate și umplute cu hașuri oblice, pe umăr cu triunghiuri de același tip, iar pe corp - cu bastonașe continue, realizate din incizii duble, umplute cu impresiuni circulare, mărginite pe partea inferioară de o bandă incizată în formă de S-uri culcate, umplută cu hașuri oblice.

Oalele, de diverse mărimi, au profilul în forma literei S. Decorul în relief (brăuri crestate și alveolate, segmente de brăuri crestate, butoni simpli, creștați sau alveolați), este asociat cu incizii dispuse oblic ori ca triunghiuri și căpriori, cel mai adesea pe partea interioară a buzei.

Vasele pentru atârnat, cu buza lobată în dreptul orificiului de susținere sunt apariții rare la Păuleni, ca de altfel în întregul areal al culturii Wietenberg.

Au fost descoperite și câteva capace. Unul dintre ele a fost decorat cu benzi incizate în rețea și prevăzut cu patru perforații pentru prinderea de vas. Altul, modelat ca un disc simplu, a fost decorat cu o „cruce” incizată sumar.

În așezare au fost descoperite numeroase piese din lut ars, dintre care menționăm o fusaiolă bitronconică, precum și numeroase și variate „capete de băț”, realizate atât din pastă grosieră, cât, mai ales, semifină, în acest caz atent netezite și cu slip lustruit. Sunt prezente următoarele tipuri: tronconice cu partea superioară rotunjită, tronconice cu pereți arcuiți și cu partea inferioară lățită, piriforme, scunde sau înalte.

În concluzie se pot constata următoarele:

Așezarea Wietenberg de la Păuleni este de tip cetățuie. Sistemul de fortificație, realizat în timpul locuirii Costișa/Ciomortan, a fost doar folosit și întreținut de către purtătorii culturii Wietenberg.

Grupul cultural Ciomortan și cultura Wietenberg sunt două entități culturale distincte. Posterioritatea locuirii Wietenberg de la Păuleni față de nivelul Ciomortan, intuită mai demult de majoritatea cercetătorilor preocupați de această problemă, a fost confirmată de această dată de constatări stratigrafice indubitabile.

Plecând de la similitudinea foarte mare dintre ceramica de tip Ciomortan cu cea aparținând culturii Costișa din așezarea eponimă, precum și de situația stratigrafică surprinsă acolo, constatăm că orizontul Monteoru IC₃ reprezintă momentul *terminus post quem* pentru locuirea Wietenberg de la Păuleni. Alt reper cronologic în spațiul extracarpatic îl poate constitui unul dintre nivelurile Costișa de la Lunca (jud. Neamț), de unde provine un fragment ceramic decorat cu un S culcat, element până acum unic în toată aria Costișa – Komarov. După toate probabilitățile, acest element decorativ a fost preluat din mediul culturii Wietenberg. Rămâne totuși să așteptăm apariția unei periodizări a culturii Costișa și a unei încadrări cât mai precise a nivelului respectiv de la Lunca.

S-a constatat până acum că primele elemente de factură Wietenberg, la est de Carpați, apar în mediu Monteoru IC₂. Materialul de factură Wietenberg din Moldova prezintă caracteristici deja bine conturate, iar unele dintre fragmentele ceramice de acolo își găsesc analogii apropiate celor de la Păuleni. Toate aceste observații sugerează că nivelul Wietenberg de la Păuleni este foarte apropiat în timp nivelului Ciomortan. Este posibil, prin urmare, ca așezarea de la Păuleni să fi fost cucerită de purtătorii culturii Wietenberg, iar puternicele urme de arsură ale structurilor de lemn din val să reprezinte urmele acestei distrugerii.

Având în vedere cele sus menționate, cât și faptul că cele mai apropiate analogii din punct de vedere al formelor, decorurilor și tehnologiei de realizare a vaselor le regăsim la Derșida (nivelurile 1 și 2), ca și în necropola de la Turia și în așezarea de la Suatu, apreciem că nivelul Wietenberg de la Păuleni se încadrează în perioada timpurie a acestei culturi.

În cuprinsul așezării au fost descoperite și fragmente ceramica izolate de factură dacică. Aceste urme demonstrează utilizarea fortificației și în perioada corespunzătoare civilizației dacice, posibil ca un punct de observație menit să asigure exercitarea controlului asupra uneia dintre căile de acces din Moldova în Depresiunea Ciucului, unde pare să fi existat o formațiune politico-militară dacică importantă.

Bibliografie: Székely Z., *Cultura Ciomortan*, în Aluta, 1970, p. 71-76, fig. 1-5. Al. Vulpe, *Cultura Costișa / Costișa Culture*, în Comori ale epocii bronzului din România / Treasures of the Bronze Age in Romania, București, 1995, p. 163-166. Eugenia Zaharia, *Cultura Ciomortan / Ciomortan Culture*, în Comori ale epocii bronzului din România / Treasures of the Bronze Age in Romania, p. 151-153. Székely Zs., *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, București, 1997. V. Cavruc, *Noi cercetări în așezarea de la Păuleni (1999-2000). Raport preliminar. Prezentare generală*, în Angustia, 5, 2000, p. 93-102. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, *Descoperirile aparținând aspectului Ciomortan de la Păuleni*, în Angustia, 5, 2000, p. 131-154. V. Cavruc, M. Rotea, *Locuirea Wietenberg de la Păuleni*, în Angustia, 5, 2000, p. 155-172. Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni la bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 127-156.

Valeriu Cavruc

Fișe catalog

Nr. 1

Amforă, cultura Wietenberg.

Ceramică. H păstrată = 28 cm, Dg = 40 cm. Lucrată din pastă semifină, având ca degresant nisip și pietricele. Buza este evazată, gâtul scurt și umărul bombat. Decorată pe buză cu triunghiuri cu două laturi marcate și umplute cu hașuri oblice, pe umăr - cu triunghiuri de același tip, iar pe corp - cu bastonașe continue realizate din incizii duble, umplute cu impresiuni circulare, mărginite pe partea inferioară cu o bandă incizată în formă de "S" - uri culcate, umplută cu hașuri oblice. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/1. V. Cavruc și colab., în CCA, 1999, p. 103-104, Pl. 50/7. MCR, nr. inv. 3314. Pl. 77/5.

Nr. 2

Amforă, cultura Wietenberg.

Ceramică. H = 29 cm, Dg = 21 cm, Df = 11,3 cm. Lucrată din pastă semifină, are buza evazată, marginea tăiată oblic spre exterior, umerii puternic reliefați și fundul drept. Are culoarea cenușie spre negru, bine netezită și este cu slipul degradat. Este decorată pe umăr cu caneluri oblice, ce pornesc fiecare dintr-o alveolă ovală. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia* 5, 2000, p. 155-172, Pl. V/1. V. Cavruc și colab., în CCA, 1999, p. 103-104, Pl. 50/8. MCR, nr. inv. 3486. Pl. 77/4.

Nr. 3

Amforă, cultura Wietenberg.

Ceramică. H păstrată = 32 cm, Df = 8,6 cm. Păstrată parțial. Este lucrată din pastă fină, cu pereții subțiri de culoare neagră la exterior și gălbui-cărămizie la interior, acoperiți cu slip lustruit. Torțile sunt plasate în partea inferioară a vasului. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia* 5, 2000, p. 155-172, Pl. V/2. MCR, nr. inv. 3487. Pl. 77/1.

Nr. 4

Rotiță de car miniatural, cultura Wietenberg.

Ceramică. Dm = 9,7 cm. Lucrată din pastă semifină, de culoare gălbui-cărămizie, cu pete de culoare neagră. Are butuc pe ambele părți și urme evidente de uzură. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. V/3. V. Cavruc și colab., în CCA, 1999, p. 103-104, Pl. 50/6. MCR, nr. inv. 3485. Pl. 77/4.

Nr. 5

Amforă, cultura Wietenberg.

Ceramică. H = 15 cm, Dg = 9,6 cm, Df = 6,4 cm. Are corpul sferic, buza dreaptă și patru torțițe dispuse în zona gâtului. Este decorat pe umăr cu creștături. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/2. MCR, nr. inv. 5414. Pl. 75.

Nr. 6

Oală, cultura Wietenberg.

Ceramică. H păstrată = 11,2 cm, Dg = 18,7 cm. S-a păstrat doar o parte din buză și profil, este lucrată din pastă grosieră, cu buza ușor evazată și crestată, sub ea se află un brâu alveolar tras din pasta vasului pe care sunt aplicați patru butoni conici dispuși simetric. Are culoarea cărămizie, cu pete fumurii. Este neglijent netezită. Inedită. MCR, nr. inv. 5689.

Nr. 7

Oală, cultura Wietenberg.

Ceramică. H păstrată = 30 cm. Are profilul în formă de "S", păstrată fragmentar, lucrată din pastă grosieră (cu pietricele și cioburi pisate), buza ușor evazată și un brâu alveolat aplicat pe corpul vasului. Netezirea este neglijent realizată. Inedită. MCR, nr. inv. 5705.

Nr. 8

Capăt de băț, cultura Wietenberg

Ceramică. H = 3,2 cm. Este tronconic, cu pereții arcuți și cu partea inferioară lătită, lucrat din pastă fină, netezită, ornamentat cu incizii dispuse circular în jurul perforației. Are culoarea cărămizie, cu urme de pete fumurii. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/7. MCR, nr. inv. 5390. Pl. 76/8.

Nr. 9

Capăt de băț, cultura Wietenberg

Ceramică. H = 4,1 cm. Lucrat din pastă grosieră, dar bine netezită, are formă bitronconică și culoarea cărămizie; este perforat într-o singură parte. Inedit. MCR, nr. inv. 5393. Pl. 76/11

Nr. 10

Capăt de băț, cultura Wietenberg

Ceramică. H = 2,9 cm, Dm = 5,0 cm. Are formă bitronconică, cu partea neperforată tăiată drept (are aspectul unui fund de vas), de culoare cenușie, confectionat din pastă grosieră, neglijent finisată. Inedit. MCR, nr. inv. 5304.

Nr. 11

Capăt de băț, cultura Wietenberg

Ceramică. Dm = 4,2 cm. De formă bitronconică, lucrat din pastă semifină, bine netezit cu partea neperforată ușor rotunjită. Are culoare cărămizie, cu pete negre. Inedit. MCR, nr. inv. 3473.

Nr. 12

Capăt de băț, cultura Wietenberg

Ceramică. H = 3,1 cm. Are formă tronconică, cu partea superioară rotunjită; este lucrat din pastă fină, bine netezită, de culoare cărămizie. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/4. MCR, nr. inv. 6133.

Nr. 13

Capăt de băț, cultura Wietenberg
Ceramică. H = 3,0 cm. Are formă de pară; este lucrat din pastă grosieră, de culoare cărămizie închisă spre negru. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/5. MCR, nr. inv. 6020.

Nr. 14

Ceașcă, cultura Wietenberg
Ceramică. H = 12,6 cm, Dg = 12 cm, Df = 5,5 cm. De formă bitronconică, cu buza dreaptă și toarta supraînălțată, corpul este bombat în zona umărului și ornamentat cu caneluri oblice. Este lucrată din pastă fină de culoare cărămizie cu pete negre. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia* 5, 2000, p. 155-172, Pl. XI/6. MCR, nr. inv. 6128.

Nr. 15

Cană, cultura Wietenberg
Ceramică. H = 8,6 cm, Dg = 11,6 cm, Df = 4,2 cm. Are formă bitronconică, cu buza ușor evazată și corpul bombat în zona umărului, fundul este drept. Este ornamentată pe umeri cu caneluri oblice și alveole de tipul "boabelor de linte". Lucrată din pastă semifină, de culoare cărămizie cu pete fumurii. Inedită. MCR, nr. inv. 5468.

Nr. 16

Căniță, cultura Wietenberg
Ceramică. H = 5,8 cm, Dg = 6,9 cm, Df = 4,0 cm. Are forma bitronconică cu buza invazată. Partea inferioară este mai lungă decât cea superioară, umărul fiind bine reliefat. Este lucrată din pastă semifină cu pereții bine neteziți, de culoare cărămiziu închisă. Inedită. MCR, nr. inv. 5155.

Nr. 17

Cană, cultura Wietenberg
Ceramică. H = 8,5 cm, Dg = 12 cm, Df = 4,5 cm. Buza este ușor evazată, toarta supraînălțată, corpul este bombat în zona umărului. Este ornamentat cu caneluri oblice, sub care se află o bandă orizontală incizată, delimitând zona inferioară a vasului care a rămas nedecorată. Arderea și netezirea sunt bune, culoarea este cărămizie cu pete negre. Inedită. MCR, nr. inv. 5168. Pl. 75/4.

Nr. 18

Cană, cultura Wietenberg
Ceramică. H = 7,8 cm, Dg = 10 cm. Fund rotunjit. Gâtul este ușor alungit și fundul drept, corpul este sferic din care pleacă o toartă supraînălțată. Lucrată din ceramică semifină de culoare cărămizie, neornamentată, slab netezită. Interiorul este de culoare neagră cu urme puternice de arsură. Inedit. MCR, nr. inv. 5687.

Nr. 19

Ceașcă, cultura Wietenberg
Ceramică. H = 6,5 cm, Dg = 8,0 cm, Df = 3,0 cm. Are buza cu cioc de scurgere și o singură toartă, este

ornamentată pe corpul sferic cu caneluri late dispuse oblic. Lucrată din pastă fină cu mult nisip, are culoarea cărămizie și este bine netezită. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. XI/1. MCR, nr. inv. 6128. Pl. 75/1.

Nr. 20

Vas miniatural, cultura Wietenberg
Ceramică. H = 4,2 cm, Dg = 7,0 cm. De formă tronconică cu gura larg deschisă și fundul ușor rotunjit, lucrat în pastă fină cu pereții subțiri, de culoare cărămizie bine neteziți. Inedit. MCR, nr. inv. 5391. Pl. 78/4.

Nr. 21

Capac, cultura Wietenberg
Ceramică. H păstrată = 3,6 cm, Dg păstrat = 10,6 cm. Cu buton de prindere delimitat printr-o linie incizată, în care se află o perforație de care probabil era legat. Are culoarea cenușie și este lucrat din pastă semifină, bine netezită. Inedit. MCR, nr. inv. 5145. Pl. 78/3.

Nr. 22

Cană, cultura Wietenberg
Ceramică. H = 4,8 cm, Dg = 12,8 cm, Df = 4,4 cm. Cană tronconică simplă, cu o singură toartă (din păcate pierdută), lucrată din pastă semifină de culoare cenușie, bine netezită, ornamentată pe buză cu linii incizate dispuse în formă de triunghi. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. XI/1. MCR, nr. inv. 5396. Pl. 78/2.

Nr. 23

Strachină lobată fragmentară, cultura Wietenberg
Ceramică. H păstrată = 8,2 cm. Doar un fragment, a avut o formă semisferică cu patru lobi, cu marginea lătită spre exterior, și ornamentată cu benzi incizate despărțite între ele de caneluri fine. Este bine lustruită cu aspect de slip metalic, lucrată din pastă fină de culoare neagră. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VII/3. V. Cavruc și colab., în *CCA*, 1999, p. 103-104, Pl. 50/3. MCR, nr. inv. 3463. Pl. 76/3.

Nr. 24

Toartă, cultura Wietenberg
Ceramică. Lucrată din pastă fină, de culoare cărămiziu - galbuie, cu patru perforații la bază. Este ornamentată cu două linii incizate dispuse paralel pe partea exterioară. Inedit. MCR, nr. inv. 5045. Pl. 78/1.

Nr. 25

Capac, cultura Wietenberg
Ceramică. H păstrată = 2,7 cm, Dm = 10,1 cm. De formă circulară, decorat cu patru benzi incizate în rețea și prevăzut cu patru perforații oblice pentru prinderea de vas, dintre care s-au păstrat doar două. Este lucrat din pastă fină bine netezită, de culoare cenușie. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/3. MCR, nr. inv. 5350. Pl. 76/13.

Nr. 26

Disc plat, cultura Wietenberg

Ceramică. Dm = 8,5 cm. A avut o formă circulară cu patru perforații verticale din care s-au păstrat doar trei, este lucrat din ceramică semifină de culoare cărămizie. Inedit. MCR, nr. inv. 5300. pl. 76/12.

Nr. 27

Oală lobată, cultura Wietenberg.

Ceramică. H păstrată = 5,4 cm. S-a păstrat doar o parte din buza lobată, decorată sub ea cu o linie incizată din care plecau triunghiuri incizate așezate cu vârful în jos. A fost lucrată din pastă fină bine netezită. Inedit. MCR, nr. inv. 5457. Pl. 76/1.

Nr. 28

Buton de toartă, cultura Wietenberg

Ceramică. H = 3,2 cm. Este ornamentat cu un disc pe partea superioară, incizat cu un cerc împărțit în patru registre, element unic în cadrul culturii Wietenberg. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. X-5. MCR, nr. inv. 6132. Pl. 76/10.

Nr. 29

Nasture, cultura Wietenberg

Ceramică. Dm = 2,8 cm. Are forma rotundă, lucrat din pastă grosieră cu pietricele, este plat cu două perforații alăturate. Inedit. MCR, nr. inv. 6129. Pl. 76/9.

Nr. 30

Vas miniatural, cultura Wietenberg

Ceramică. H = 3,8 cm, Dg = 3,4 cm, Df = 2,1 cm. De tip „degetar”, cu formă tronconică, pe buză este ornamentat cu incizii oblice și cu o apucătoare scurtă ieșită din aceasta. Lucrat din pastă semifină, bine netezită, de culoare cărămizie cu pete negre. Inedit. MCR, nr. inv. 5451.

Nr. 31

Fragment de vas, cultura Wietenberg

Ceramică. Lucrat din ceramică semifină, ornamentat cu benzi incizate orizontale unite între ele de altele oblice. Are culoarea cărămizie cu pete negre. Inedit. MCR, nr. inv. 5658.

Nr. 32

Fragment buză, cultura Wietenberg

Ceramică. Este ușor evazată, decorată cu brâu alveolar pe gât, cu benzi incizate și triunghiuri cu vârful în sus realizate tot din incizii pe corp. Pastă semifină de culoare cărămizie cu netezire bună. Inedit. MCR, nr. inv. 5747.

Nr. 33

Oală, cultura Wietenberg

Ceramică. Păstrată fragmentar cu o toartă ce pleacă din buză direct pe umărul vasului, avea o formă globulară, lucrată din pastă semifină, culoare cărămizie, bine netezită. Inedit. MCR, nr. inv. 5723.

Nr. 34

Buză vas, cultura Wietenberg

Ceramică. Lucrat din pastă fină, ornamentat pe corp cu „plasă” compusă din linii oblice incizate, pereții sunt subțiri, de culoare neagră, bine lustruită. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. XII/5. MCR, nr. inv. 5105.

Nr. 35

Fragment idol, cultura Wietenberg

Ceramică. L păstrată = 3,3 cm. Realizat din pastă fină, bine netezită, de culoare cenușie și ornamentat cu împunsături circulare. Inedit. MCR, nr. inv. 3464.

Nr. 36

Piesă (?), cultura Wietenberg

Ceramică. L păstrată = 4,8 cm. Probabil este un fragment de toporaș miniatural realizat din lut, din care s-a păstrat doar jumătate. Este lucrat din pastă semifină, bine netezită, de culoare neagră. Inedit. MCR, nr. inv. 5345.

Nr. 37

Fragment toartă, cultura Wietenberg

Ceramică. Lucrată din pastă semifină, bine netezită, de culoare cărămizie și ornamentată cu șiruri de împunsături în forma „boabelor de grâu”. Inedit. MCR, nr. inv. 3463. Pl. 74/1.

Nr. 38

Fragment buză, cultura Wietenberg

Ceramică. Este invazată și ornamentată cu caneluri oblice; a fost lucrată din pastă semifină bine netezită de culoare cărămizie. Inedit. MCR, nr. inv. 3421.

Nr. 39

Vas, cultura Wietenberg

Ceramică. H păstrată = 5,0 cm. S-a păstrat doar partea superioară a unui vas, cu buza lobată, cu orificiu de susținere, lucrat din pastă fină, bine netezită de culoare cenușie. Bibliografie: V. Cavruc, M. Rotea, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VII/4. MCR, nr. inv. 3421. Pl. 76/5.

Nr. 40

Fragment buză, cultura Wietenberg

Ceramică. Ornamentată cu incizii ușor adâncite realizate în formă de triunghiuri unite între ele la capete. Lucrată din pastă semifină de culoare cenușiu spre negru, bine netezită. Inedit. MCR, nr. inv. 3419.

Nr. 41

Fragment buză, cultura Wietenberg

Ceramică. Este ornamentată cu incizii în formă de triunghi, sub care se găsește o linie de cerculețe imprimate. Realizată din pastă semifină, bine netezită, de culoare cărămizie. Inedit. MCR, nr. inv. 3439.

Nr. 42

Fragment perete, cultura Wietenberg.

Ceramică. Ornamentat cu incizii triunghiulare și cerculețe imprimate, lucrată din pastă semifină bine netezită, de culoare cărămizie. Inedit. MCR, nr. inv. 5650.

Nr. 43

Fragment vas, cultura Wietenberg

Ceramică. Este ornamentat cu bandă lată incizată pe corpul său, lucrat din pastă semifină, netezită, de culoare cărămizie. Inedit. MCR, nr. inv. 5457.

Nr. 44

Fragment buză, cultura Wietenberg

Ceramică. Are buza dreaptă, corpul sferic ornamentat cu caneluri oblice, lucrat din pastă fină bine netezită, de culoare cărămizie. Inedit. MCR, nr. inv. 5457.

Nr. 45

Fragment din buza unui vas cu tortiță, cultura Wietenberg

Ceramică. Lucrat din pastă fină de culoare neagră, bine netezit, de formă cilindrică. Inedit. MCR, nr. inv. 5650.

Nr. 46

Fragment buză, cultura Wietenberg

Ceramică, H= 6,5 cm, L=9 cm. Lucrată din pastă fină lustruită, ornamentată cu caneluri oblice, ce pleacă din incizii realizate sub forma boabelor de linte. Are culoarea neagră. Inedit. MCR, nr. inv. 5723.

Nr. 47

Oală, cultura Wietenberg.

Ceramică. H păstrată = 18,3 cm, Dg = 12,5 cm. De mărime medie, întregibilă, cu profilul în forma literei "S". Decorul este realizat cu două brăuri alveolare realizate în relief sub buza ușor evazată și ornamentată a vasului. Este lucrat din pastă semifină, netezită, de culoare cărămizie. Inedită. MCR, nr. inv. 5686.

Nr. 48

Fragment buză, cultura Wietenberg

Ceramică. H păstrată = 6,8 cm. Este ornamentat cu două brăuri alveolare în relief dispuse orizontal, unite între ele de altele dispuse oblic. Lucrată din ceramică grosieră cu netezire neglijentă, de culoare cenușie închis spre negru. Bibliografie: V.Cavruc, M. Rotea, în Angustia, 5, 2000, p. 155-172, Pl. IX/1, Pl. XII/7. MCR, nr. inv. 5105.

Nr. 49

Fragmente de vas, cultura Wietenberg

Sunt ornamentate cu o bandă de caneluri oblice late, conturate de un șir de alveole rotunjite de-o parte și de alta. Lucrate din pastă semifină neglijent netezită, de culoare cărămizie. Inedite. MCR, nr. inv. 5448.

Nr. 50

Fragmente de vas, cultura Wietenberg

Ceramică grosieră, 5 bucăți dintr-un vas lucrat din pastă grosieră, de culoare portocalie bine netezită, ornamentată cu brăuri alveolare. Inedite. MCR, nr. inv. 5448.

Nr. 51

Greutate lut, cultura Costișa/Ciomortan

Ceramică. H = 13,4 cm, l inferioară = 9,8 cm, l superioară = 5,0 cm. Are forma unui trunchi de piramidă, cu o perforație orizontală în partea superioară. Este lucrată din pastă grosieră, bine netezită, de culoare cărămizie cu pete negre. Bibliografie: V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia, 5, 2000, p.131-154, Pl.XII/4. MCR, nr. inv. 6019. Pl. 74/2.

Nr. 52

Fragment greutate de lut, cultura Costișa/Ciomortan
Are forma unui trunchi de piramidă, dar s-a păstrat doar partea inferioară. A fost lucrată tot din pastă grosieră, bine netezită de culoare cărămizie. Inedit. MCR, nr. inv. 5322.

Nr. 53

Fragment amforă, cultura Costișa/Ciomortan

Ceramică. Avea corpul bombat, gâtul îngust și înalt, ornamentat cu linii incizate și cu împunsături circulare dispuse grupat pe corpul vasului. Lucrat din pastă semifină, bine netezită, de culoare cărămizie cu pete negre. Bibliografie: V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia, 5, 2000, p. 131-154, Pl. I/6, Pl.XV/3. MCR, nr. inv.3385. Pl. 67/3.

Nr. 54

Fragment vas, cultura Costișa/Ciomortan

Este ornamentat cu bandă lată alcătuită din linii incizate distanțate între ele și străpunse de triunghiuri cu vârful în sus goale în interior. Lucrat din pastă semifină, netezită, de culoare cărămizie cu pete negre. Bibliografie: V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia, 5, 2000, p. 131-154, Pl. IX/6, Pl.XV/2. V. Cavruc și colab., în CCA, 1999, p. 103-104, Pl. 50/8. MCR, nr. inv.3445. Pl. 67/8.

Nr. 55

Fragment vas, cultura Costișa/Ciomortan

Provine de la un gât de oală de mari dimensiuni, ornamentată cu două linii incizate, care delimitează gâtul de corpul vasului. Este lucrat din pastă grosieră, bine netezită, de culoare cărămizie cu pete negre. Bibliografie: V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia, 5, 2000, p. 131-154, Pl.XV/1. MCR, nr. inv.3438. Pl. 67/1.

Nr. 56

Fragmente ceramice, cultura Costișa/Ciomortan

Provine dintr-o amforă cu torți, ornamentată cu triunghiuri umplute cu puncte incizate. Lucrată din pastă semifină, bine netezită, de culoare cărămizie cu pete negre. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în Angustia, 5, 2000, p. 131-154, Pl. IX/6, Pl. III/1b. MCR, nr. inv.5694.

Nr. 57

Fragment perete, cultura Costișa/Ciomortan.

Lucrat din pastă grosieră, ornamentată cu brău alveolar sub care se află trei butoni circulari ieșiți în relief. Netezirea a fost neglijentă, iar culoarea cărămizie. Inedit. MCR, nr. inv.5485. Pl. 64/11.

Nr. 58

Fragmente ceramice, cultura Costișa/Ciomortan
31 fragmente ceramice care aparțin speciei semifine și fine, frumos ornamentate cu triunghiuri incizate, dispuse de obicei în registre horizontale, dar uneori și verticale, hașurate sau umplute cu împunsături. Culoarea este în cele mai multe cazuri cărămie, dar nu lipsesc nuanțele de cenușiu. Majoritatea fragmentelor aparțin unor recipiente de dimensiuni mari și mijoci, dintre care cel puțin o parte au fost amfore. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. MCR, nr. inv. 5694, 5752, 5631, 6001, 5753, 3450, 5749, 3457, 3462, 5399, 3421, 3405, 5505, 5105, 3411.

Nr. 59

Fragmente ceramice, cultura Costișa/Ciomortan
Fragmente care aparțin unor recipiente de dimensiuni mici, bogat ornamentate cu triunghiuri incizate, dispuse de obicei, în registre horizontale, hașurate sau umplute cu împunsături; pe câteva fragmente se observă tehnica împunsăturilor succesive; unele fragmente ceramice din această categorie din exterior sunt decorate cu triunghiuri, iar din interior cu măturica. Suprafața exterioară este bine lustruită, având aspectul de slip metalic. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. MCR, nr. inv. 5569, 5474, 3383, 3411, 3421, 5631, 5639.

Nr. 60

Fragmente ceramice, cultura Costișa/Ciomortan
13 fragmente ceramice lucrate din pastă grosieră, care au aparținut unor vase de dimensiuni mari și mijlocii, decorate în exterior cu măturica (*Besenstrich*) și cu brăuri ieșite în relief pe buză și/sau pe exteriorul buzei. Striurile sunt dispuse orizontal, vertical și/sau oblic. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl.V/2-3; Pl.VI/2-5-6, Pl. VIII/6. MCR, nr. inv. 5438, 5631, 5039, 3421, 5438, 3415, 3442, 3439.

Nr. 61

Fragment amforetă, cultura Costișa/Ciomortan
Ceramică. H păstrată = 7,1 cm. S-a păstrat o parte din buză și din corpul bombat, este lucrată din ceramică fină, bine netezită, de culoare cărămie spre roșu. Probabil că a avut o singură toartă. Inedit. MCR, nr. inv. 5576.

Nr. 62

Fragment toartă amforetă, cultura Costișa/Ciomortan.
Ceramică. Pornește de sub buză pe umărul vasului, delimitând practic gâtul cilindric al acestuia. Este lucrată din pastă fină, bine netezită. Inedit. MCR, nr. inv. 3411.

Nr. 63

Fragment toartă amforetă, cultura Costișa/Ciomortan
Ceramică. Pornește de sub buză pe umărul vasului, delimitând practic gâtul cilindric al acestuia. Este

lucrată din pastă fină, bine netezită, de culoare cărămie. Inedit. MCR, nr. inv. 3442.

Nr. 64

Fragment amforetă, cultura Costișa/Ciomortan
H păstrată = 5,7 cm, Dg = 4,4 cm. Avea două torți ușor supraînălțate, lucrată din pastă fină, ornamentată cu incizii care abia se mai văd pe suprafața rulată a vasului. Fragmentul păstrat are culoare cărămie cu pete negre. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl.XI/4. MCR, nr. inv. 3459.

Nr. 65

Amforetă, cultura Costișa/Ciomortan
Ceramică. H = 7,1 cm, Dg = 4,2 cm, Df = 2,9 cm. Recipient integribil, de dimensiuni mici, cu corpul sferic, fundul drept și cu două torți ce pleacă din buză pe umărul vasului. Este neornamentat, dar a fost bine netezit, partea superioară are culoarea cărămie, iar cea inferioară este neagră. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl.XI/3. MCR, nr. inv. 5328. Pl. 71/2.

Nr. 66

Amforetă, cultura Costișa/Ciomortan
Ceramică. H = 7,7 cm, Dg = 4,1 cm, Df = 2,4 cm. Este lucrată din ceramică fină, are corpul tronconic și fundul drept, din buză sunt trase două torți arcuite ce se opresc pe partea superioară a corpului, gâtul fiind delimitat de acestea și de câte un buton reliefat de o parte și de alta a vasului. A fost bine netezită, de culoare cărămie cu pete negre. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl.XI/5. MCR, nr. inv. 3419. Pl. 71/3.

Nr. 67

Amforetă, cultura Costișa/Ciomortan
Ceramică. H = 7,1 cm, Dg = 4,9 cm, Df = 1,7 cm. Are corpul sferic și fundul ușor rotunjit, torțile sunt arcuite, trase din buză direct pe corpul vasului, care a fost lucrat din pastă de bună calitate, bine netezită. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl.XI/2, Pl. XII/3. MCR, nr. inv. 3478. Pl. 70/3.

Nr. 68

Amforetă, cultura Costișa/Ciomortan
Ceramică. H = 7,4 cm, Dg = 4,5 cm, Df = 2,7 cm. Cele două torți sunt ușor înălțate deasupra buzei și se opresc în partea superioară a corpului bombat al vasului. Fundul este relativ drept și gâtul scurt. Este lucrată din pastă fină, bine netezită, de culoare cărămie cu pete negre. Inedit. MCR, nr. inv. 6134. Pl. 70/4.

Nr. 69

Amforetă, cultura Costișa/Ciomortan
Ceramică. H = 6,8 cm, Dg = 3,7 cm, Df = 2,5 cm. Are corpul sferic, fundul drept și buza ușor evazată din care sunt trase două torți pe corpul vasului. Este

frumos ornamentată cu triunghiuri dispuse cu vârful în jos, realizate din linii incizate. La baza gâtului are două linii paralele incizate, din care pleacă aceste triunghiuri pe partea superioară a corpului. Bibliografie: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, în *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl.XI/1. MCR, nr. inv. 3412. Pl. 70/5.

Ceramică. H = 4,8 cm, Dg = 3,2 cm, Df = 1,3 cm. Corpul vasului este de formă bitronconică, gâtul subțire și alungit, fundul drept, din buză sunt trase două torți pe partea superioară. Lucrată din pastă fină, bine netezită, de culoare cenușie spre negru. Corpul este frumos ornamentat cu triunghiuri umplute cu incizii, vârfulurile acestora se prelungesc depășind practic conturul lor. Inedită. MCR, nr.inv. 3375. Pl.71/1.

Nr. 70

Amforetă, cultura Costișa/Ciomortan

2. Sat Zoltan, com. Ghidfalău, jud. Covasna.

Așezarea se află la marginea de nord a satului, pe terasa înaltă a Oltului (Pl.18), la cca. 300 m est de albia sa actuală. A fost descoperită de localnici, în timpul lucrărilor de exploatare a carierei de nisip. În anii 1970 și 1971 dr Székely Zoltan a efectuat aici primele săpături, constatând cu acel prilej existența unei așezări aparținând culturii Noua. În anii 1996-2001 au fost efectuate cercetări sistematice de un colectiv de cercetare de la Muzeul Carpaților Răsăriteni (V. Cavruc – responsabil, G. Cavruc și D. Buzea – membri). În urma cercetărilor s-a stabilit că așezarea ocupă suprafața de cca. 600 x 300 m, pe cuprinsul căreia au fost identificate urme de locuire din eneolitic, perioada de tranziție la epoca bronzului, faza finală a epocii bronzului timpuriu, precum și perioadele mijlocie și târzie ale epocii bronzului.

Eneoliticului îi aparțin fragmente ceramice izolate de tip Cucuteni-Ariușd. Din perioada de tranziție datează urme de locuire de tip Coțofeni depistate pe o zonă restrânsă (de cca. 30 x 30 m) la suprafața terenului. Urme de locuire din faza finală a epocii bronzului timpuriu a fost depistate pe tot cuprinsul așezării; săpăturile au scos la iveală o groapă de mari dimensiuni (cca. 9 x 30 m, adâncă de cca. 2 m) înconjurată de resturile unei construcții de piatră, complex care a furnizat cel mai reprezentativ lot de ceramică striată. Ceramica tip *Besenstrich* se găsește în proporție ridicată (cca. 36%), alături de aceasta găsindu-se și ceramică ornamentată cu amprente textile (*Textilmuster Keramik*).

Nivelului de locuire din bronzul mijlociu îi aparțin o depunere surprinsă între umplutura din finalul bronzului timpuriu și o vatră a unui complex aparținând culturii Noua. În plan, depunerea din bronzul mijlociu era răspândită pe o suprafața de cca. 3 x 4 m, grosimea sa maximă fiind de cca. 0,4 m. Materialul arheologic este puternic fragmentat, nimic nu părea să se fi aflat *in situ* și nu s-au observat urmele vreunor lucrări de amenajare. Materialul ceramic descoperit este compus din trei categorii mari: grosieră, semifină și fină.

Specia grosieră are un aspect comun, fiind caracteristică mai multor culturi ale bronzului mijlociu din Europa Centrală și de Sud-Est: oale și borcane decorate uneori cu brăuri în relief. Relevante sunt câteva fragmente ale unor așa zise „vase-cuptor”, care în teritoriile adiacente își găsesc cele mai apropiate analogii în cadrul culturii Wietenberg.

Specia semifină, reprezentată de recipiente de dimensiuni mijlocii, se caracterizează prin pastă amestecată cu cioburi pisate mărunț, cu suprafața netezită, uneori cu slip, predominant de culoare neagră sau cenușie. Din cauza caracterului său fragmentar, de foarte puține ori s-au putut reconstitui forme întregi. Printre formele întregibile se remarcă oala cu gâtul îngust și corpul puternic bombat, ornamentată sub gât cu un brâu în relief.

Speciei fine îi aparține ceramica predominant neagră și lustruită, numărul fragmentelor ceramice de nuanțe mai deschise (gălbui și cenușiu) fiind mai mic. Și această categorie este reprezentată de un material puternic fragmentat, astfel încât doar câteva forme ale recipientelor pot fi reconstituite:

- amfore cu corp bitronconic, gât cilindric înalt cu două torți în bandă trase din buză și prinse de corp, cu analogii în cultura Costișa;
- câni, cu una sau două torți supraînălțate.
- capace, reprezentate printr-un singur fragment, cu analogii în cultura Monteoru, perioada IC₁.

Deseori ceramica fină este ornamentată prin incizie, încrustare, imprimare, împunsături sau canelare.

Unele tehnici și motive decorative sunt întâlnite împreună, așa cum este cazul unui fragment mare de vas, pe care sunt dispuse alternativ „brazde semănate” (pe ambele jumătăți ale corpului recipientului) și „brăduți” – numai pe jumătatea superioară a vasului. Tehnicile și motivele ornamentale sus menționate își găsesc cele mai apropiate analogii în culturile Costișa, Komarov, Monteoru, Tei și Wietenberg, precum și în unele situri atribuite așa zisei fazei Proto-Noua (Noua I).

Pentru benzile hașurate analogii multiple și apropiate se cunosc în cadrul culturii Tei – fazele Cățelu și Cățelu Nou. Pentru motivul „brăduțului” pot fi citate următoarele analogii: cultura Monteoru (Ib) – Sărata Monteoru; cultura Tei – faza Tei-Cățelu, la Greci, Cățelu Nou, Ulmeni-Tăușa, și Bungetu – nivelul II; cultura Costișa: Costișa și Lunca.

Alte analogii pot fi găsite în cadrul fazei Proto-Noua: în Moldova, la Podu Iloaiei, Trușești - stratul I, Răusenii, Valea Lupului Iași, Târpești și Gârbovăț; în Transilvania, la Rotbav.

Pentru motivul ornamental „brazde semănate” cele mai apropiate analogii sunt cunoscute în culturile Costișa, Monteoru, Wietenberg și Tei, în grupul Bjały Potok, Noua I de tradiție Costișa, precum și în faza timpurie a culturii Coslogeni.

În ceea ce privește tehnica canelării, trebuie specificat că diferite variante ale acestei tehnici ornamentale au analogii în culturi diferite. Astfel canelurile late și oblice par a fi mai curând de origine Wietenberg. Canelurile verticale au analogii în cadrul culturilor Costișa și Monteoru, în timp ce canelurile orizontale și circulare, mai ales cele asociate cu șiruri de împunsături sau cu incizii oblice scurte, au cele mai apropiate analogii în culturile Monteoru și Noua (faza Proto-Noua).

Ceramica din bronzul mijlociu de la Zoltan, văzută în ansamblu, nu-și găsește analogii în nici o entitate culturală cunoscută până în prezent. Vazute însă separat, practic toate elementele își găsesc analogii, mai ales în culturile din bronzul mijlociu (Costișa, Monteoru, Wietenberg și Tei), precum și în monumentele atribuite fazei Proto-Noua.

Trebuie precizat că depunerea din bronzul mijlociu de la Zoltan nu reprezintă un complex închis, iar limitele sale stratigrafice sunt prea largi - de la sfârșitul bronzului timpuriu până la începutul bronzului târziu, ceea ce face posibil ca stratul respectiv să conțină materiale din mai multe faze ale bronzului mijlociu. În ceea ce privește analogiile citate mai sus trebuie avute în vedere următoarele circumstanțe. Paralelismele cu cultura Costișa în stadiul actual de cercetare nu pot contribui la precizarea încadrării ceramicii de la Zoltan, întrucât această cultură a evoluat de la începutul bronzului mijlociu (ceramica de tip Monteoru IC₃ în context Costișa) până în

pragul bronzului târziu (elementele de tip Costișa în ceramica de tip Noua I), iar periodizarea ei încă nu este elaborată. Ceramica de tip Wietenberg descoperită în același context, este de un aspect atât de comun încât nu se poate preciza căreia dintre fazele acestei culturi îi aparține. Prezența „vaselor-cuptoare” face posibilă doar o precizare: ceramica de tip Wietenberg nu poate fi mai timpurie decât faza a II-a (B). Elementele de tip Tei sunt de tip Bungetu și Cățelu (Ia - Ib după V. Leahu). Cât privește elementele specifice exclusiv culturii Monteoru, analogiile se încadrează în fazele 1C₂, 1C₁, și mai ales Ib.

Un număr semnificativ de fragmente ceramice din bronzul mijlociu și de la începutul bronzului târziu a fost descoperit în afara unui context stratigrafic cert. Din acestea se remarcă fragmentele unui vas mare cu o toartă (sau torti ?) supraînălțată, cu corpul bombat, ornat pe umeri cu triunghiuri, realizate prin caneluri, umplute cu alveole circulare, care au analogii apropiate în faza târzie a culturii Wietenberg. Alt fragment ceramic a fost decorat în tehnica *Zahngestempellung*, iar două fragmente au fost ornamentate cu „dinți de lup”. Din depunerea inferioară a „cenușarului” culturii Noua, provine un număr redus de fragmente ceramice de tip Noua I de tradiție Monteoru. Cele mai apropiate analogii pentru această ceramică sunt cunoscute în zona adiacentă de peste Carpați, la Căndești, precum și în Muntenia, în faza a IV-a a culturii Tei.

Probabil că materialele arheologice din cel de-al doilea strat de la Zoltan aparțin unui aspect cultural sincretic, necunoscut până acum, rezultat din contactele dintre culturile Monteoru, Costișa, Tei și Wietenberg în sud-estul Transilvaniei. Nu se exclude totodată și posibilitatea ca cel puțin o parte din aceste materiale arheologice să aparțină diferitelor faze ale bronzului mijlociu și astfel să documenteze o succesiune de pătrunderi (sau doar depuneri ?) din spațiile extracarpătice.

Descoperirile de la Zoltan atestă pentru prima dată ponderea importantă a elementelor de tip Costișa (contemporane aici, probabil, cu Monteoru Ib) în sud-estul Transilvaniei. În lumina acestui fapt se poate enunța că și ceramica asemănătoare de la Rotbav, citată de A.C. Florescu ca aparținând perioadei Noua I, aparține de fapt culturii Costișa. Trebuie menționate totuși și unele deosebiri dintre ceramica de tip Costișa de la Zoltan și cea de tip Costișa din Moldova: prima este mult mai fin lucrată, iar în ceea ce privește culoarea ceramicii fine și semifine, la Zoltan predomină cea neagră, în timp ce în Moldova această categorie de cele mai multe ori este de nuanțe gălbui, cărămizii și gri. Alt element specific al ceramicii de tip Costișa de la Zoltan îl constituie proporția ridicată a ornamentației în tehnica încrustării. Nu se exclude că această particularitate să fi fost determinată de influențele culturii Tei.

Bibliografie: A. Prox, *Die Tei-Kultur im Burzeland*, în *Mitteilungen des Burzenlander sähischen Muzeum*, IV, 1940, p. 86-101. Székely Z., *Contribuții privind epoca bronzului în Sud-estul Transilvaniei*, în *Aluta*, VII-IX, 1976-1977, p. 25-36. V. Căvruc, *The Final Stage of the Early Bronze Age in South-Eastern Transylvania (in the light of new excavations at Zoltan)*, în *TD*, XVIII, 1-2, 1997, p. 97-133. V. Căvruc, Galina Căvruc, *Așezarea din epoca bronzului timpuriu de la Zoltan*, în *Angustia*, 2, 1997, p. 157-176. Székely Zs., *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, București, 1997. *Repertoriul județului Covasna*, redactor V. Căvruc, Sfântu Gheorghe, 1998. V. Căvruc, *Considerații privind situația etno-culturală în sud-estul Transilvaniei în epoca bronzului mijlociu*, în *Angustia*, 4, 1999, p. 13-41.

Valeriu Căvruc

Fișe catalog

Nr. 1

Ceașcă

H=6,6 cm, Dm=6,8 cm. Fragmentară, de formă semisferică, cu gâtul profilat și marginea evazată, cu o torsiță imediat dedesubtul buzei, decorată pe umăr cu un șir de caneluri oblice. Culoare cărămizie cu pete brune. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 19/1. MCR, nr. inv. 342. Pl. 80/1.

Nr. 2

Fragment provenind de la buza unui vas tronconic, decorat imediat dedesubtul acesteia și la baza gâtului cu câte un șir de împunsături oblice și cu un șir de romburi cu câmpul hașurat. Culoare neagră, cu luciu. H=4,3 cm, l=5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 16/6. MCR, nr. inv. 345. Pl. 80/2.

Nr. 3

Fragment de la buza unui vas-sac, decorat pe toată suprafața cu mătușă, și cu un brâu întrerupt, cu alveole, dedesubtul buzei. Culoare brună cu pete cărămizii. H=8 cm, Dg=14 cm. Inedit. MCR, nr. inv. 741. Pl. 80/3.

Nr. 4

Fragment de vas bitronconic (ceașcă?), decorat în zona diametrului maxim cu un brâu în relief, cu alveole și cu motive incizate, în „brăduț”, dedesubtul acestuia. Culoare neagră, cu luciu. H=4,5 cm, l=6,5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 15/4. MCR, nr. inv. 345. Pl. 80/4.

Nr. 5

Fragment provenind de la un vas bitronconic (vas-borcan?), cu gâtul evazat, decorat la baza gâtului cu linii incizate și cu un șir de împunsături oblice. Culoare neagră, cu luciu. H=11 cm, l=14 cm. Inedit. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/5.

Nr. 6

Fragment de la partea superioară a unei amfore cu două torți în bandă, supraînălțate (se păstrează urma unei torți), decorată pe umăr cu registre verticale de incizii și împunsături. Culoare neagră cu luciu. H=13 cm, D g=10,5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 14/1. MCR, nr. inv. 3127. Pl. 80/1.

Nr. 7

Fragment de la umărul unei amfore cu două torți în bandă, supraînălțate (se păstrează urma unei torți), decorată pe umăr cu registre verticale de incizii și împunsături. Culoare neagră cu luciu. H=8 cm, l=5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 14/1. MCR, nr. inv. 345. Pl. 81/1.

Nr. 8

Fragment de la umărul unei amfore decorată pe umăr cu incizii și împunsături în „brăduț”. Culoare neagră cu luciu. H=3 cm, D g=3,5 cm. Bibliografie:

V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 18/1. MCR, nr. inv. 345. Pl. 81/2.

Nr. 9

Fragment de la partea superioară a unei cești semisferice, cu marginea evazată, decorată pe umăr cu registre verticale de incizii și „brăduți”. Culoare neagră cu luciu. H=20 cm, D g=13,4 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 13/3. MCR, nr. inv. 345. Pl. 81/3.

Nr. 10

Fragment de la umărul unui vas bitronconic (strachină?, ceașcă?), decorată cu un șir de caneluri oblice și cu șiruri de împunsături alungite pe gât. Culoare neagră cu luciu. H=5,8 cm, D g=10 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 16/2. MCR, nr. inv. 345. Pl. 81/4.

Nr. 11

Fragment de la buza evazată, lobată, a unui vas (ceașcă?) decorat pe umăr cu un șir de împunsături. Culoare neagră cu luciu. H=4,6 cm, l=2 cm. Inedit. MCR, nr. inv. 3204. Pl. 81/5.

Nr. 12

Fragment de la buza evazată, lobată, a unui vas (ceașcă?) decorat pe umăr și sub buză cu câte un șir de împunsături. Culoare neagră cu luciu. H=4 cm, l=4 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 16/5. MCR, nr. inv. 345. Pl. 81/6.

Nr. 13

Fragment provenind de la partea superioară a unei cești decorată la baza gâtului cu incizii și împunsături și cu caneluri verticale pe umăr. Culoare neagră cu luciu. H=5,7 cm, l=5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 18/13. MCR, nr. inv. 345. Pl. 80/8.

Nr. 14

Fragment provenind de la partea inferioară a unui vas bitronconic de dimensiuni medii. Decorul constă în „brăduți”. Culoare neagră cu luciu. H=2,4 cm, l=6 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 17/4. MCR, nr. inv. 345. Pl. 81/7.

Nr. 15

Fragment provenind de la umărul unei cești decorată cu registre de incizii verticale și cu linii orizontale la baza gâtului. Culoare neagră cu luciu. H=5 cm, l=5,5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 17/1. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/1.

Nr. 16

Fragment de la buza unei cești decorată cu linii incizate și cu șiruri de împunsături. Culoare neagră cu luciu. H=4,5 cm, l=3 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în Angustia, 4, 1999, fig. 18/9. MCR, nr. inv. 79. Pl. 79/2.

Nr. 17

Fragment din umărul unei cești decorată cu registre de incizii verticale și cu linii orizontale la baza gîtului. Culoare neagră cu luciu. H=7 cm, l=7,5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în *Angustia*, 4, 1999, fig.17/5. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/3.

Nr. 18

Fragment provenind pantecele unei cești decorată cu registre de incizii verticale și „brăduți”. Culoare neagră cu luciu. H=3,3 cm, l=4,5 cm. Inedit. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/4.

Nr. 19

Fragment provenind din pantecele unei cești decorată cu caneluri concentrice și cu un cerc de împunsături pe margine. Culoare neagră. H=4,5 cm, l=4 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în *Angustia*, 4, 1999, fig.18/12. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/5.

Nr. 20

Fragment din gâtul unei cești decorată cu alveole înconjurate de împunsături. Culoare neagră cu luciu. H=3,5 cm, l=2,5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în *Angustia*, 4, 1999, fig.18/10. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/6.

Nr. 21

Fragment de toartă decorată cu „brăduți”. Culoare neagră cu luciu. L=2,7 cm, l=3,5 cm. Bibliografie: V.

Cavruc, în *Angustia*, 4, 1999, fig.15/7. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/7.

Nr. 22

Fragment de toartă decorată cu „brăduți” și cu registre de împunsături. Culoare neagră-brună. H=3,2 cm, l=3,5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în *Angustia*, 4, 1999, fig.15/6. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/8.

Nr. 23

Fragment din umărul unei cești decorată cu triunghiuri incizate, cu câmpul umplut cu împunsături. Culoare neagră cu luciu. H=4 cm, l=3 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în *Angustia*, 4, 1999, fig.18/6. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/9.

Nr. 24

Fragment provenind pantecele unei cești decorată cu registre de incizii verticale și „brăduți”. Culoare neagră cu luciu. H=3 cm, l=3,5 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în *Angustia*, 4, 1999, fig.17/3. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/10.

Nr. 25

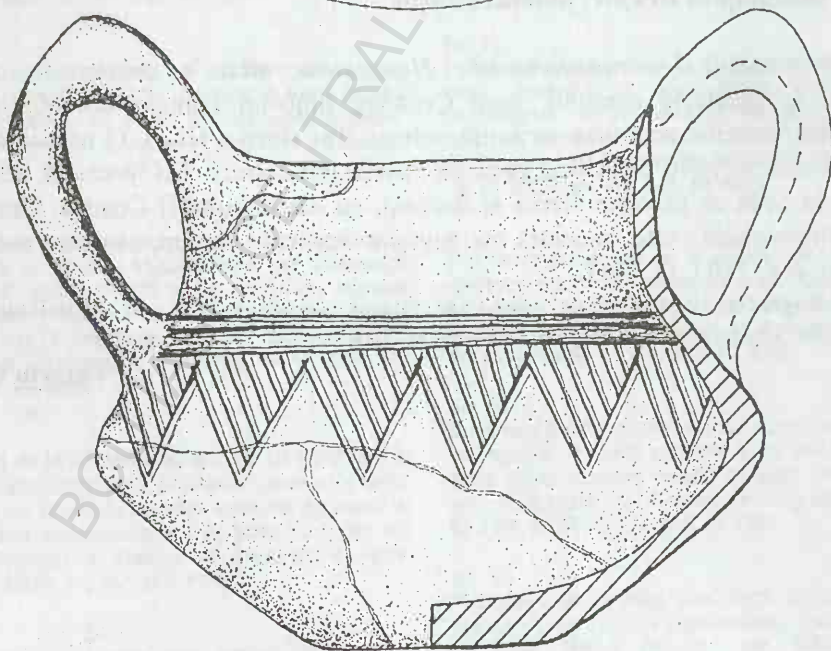
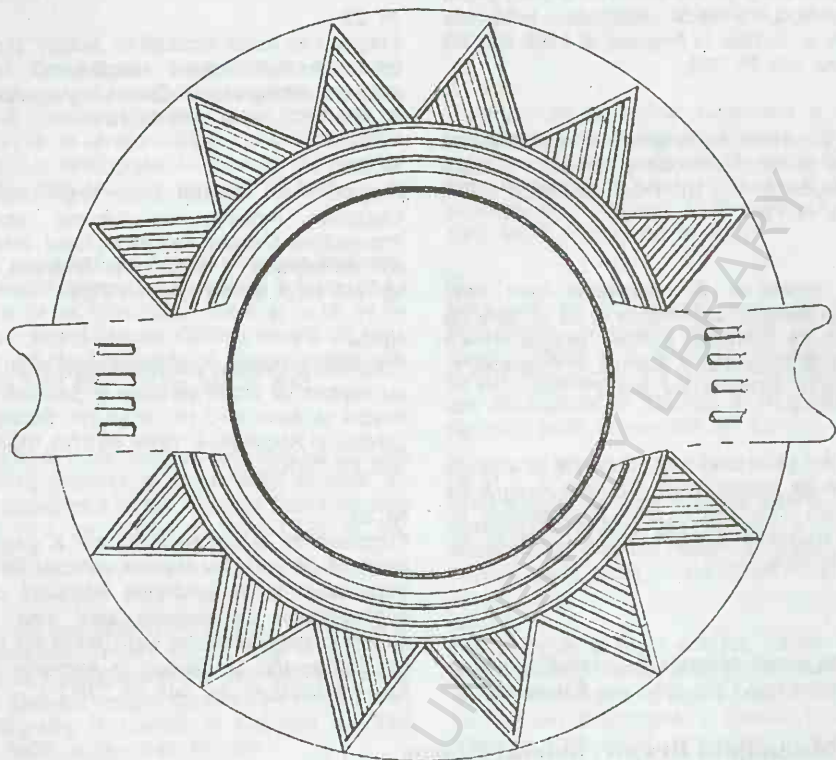
Fragment de la partea inferioară a unei amfore, decorată pe umăr cu registre verticale de incizii și împunsături și în jumătatea inferioară cu benzi asemănătoare ce converg spre fund. Culoare neagră cu pete cafenii, cu luciu. H=12 cm, Dm=27,2 cm. Bibliografie: V. Cavruc, în *Angustia*, 4, 1999, fig. 14/2. MCR, nr. inv. 345. Pl. 79/11.

3. Municipiul Brașov, județul Brașov

Din punctul *Lutăria/Lehmgrube Hangestein*, aflat în prezent în cartierul Sprengli, la periferia orașului, spre Cristian, dintr-un context arheologic puțin documentat, provine ceramica atribuită culturii Tei (faza a III-a). O ceașcă cu două torți publicată în 1940 de Alfred Prox ca aparținând culturii Tei, prezintă mai multe afinități, în ceea ce privește forma și decorul, cu olăria culturii Costișa. Ceașca, de formă bitronconică, este decorată cu registre verticale de împunsături succesive. MJBV, nr. inv. 7307. Pl. 74/3.

Bibliografie: Alfred Prox, *Die Tei Cultur im Burzeland*, în *Mitteilungen des Burzenlander Sähischen Muzeum*, IV, 1940, p. 86-101.

Valeriu Cavruc

Ceașcă de la Costișa, jud. Neamț.

COSTIȘA CULTURE WITHIN THE ROMANIAN BRONZE AGE CULTURAL CONTEXT

FOREWORD

The Middle Bronze Age corresponding roughly to the first half of the 2nd millennium BC is well-known for the major modifications occurred in the Central and Eastern European framework. On the one hand, the crystallisation process of the ethnic and cultural entities in the territories west of Pruth, especially, became more intense, as communities grew less mobile and they also began to record a relevant economic progress. On the other hand, economic and social life increasingly grew more complex, which also favoured the development of the relations between human communities in this part of Europe. It is worth mentioning the occurrence of advanced civilisation poles at the extremities of south-eastern Europe, such as the exquisite Mycenaean one, south of the Balkans, and Sintashta, in the Urals area. These civilisations most positively contributed to progress acceleration as well as to establishing more close relations between the communities in the Carpathians area.

The Bronze in Romania and in the neighbouring countries has been the topic of interest of several cultural and scientific events during the last decade, among which we mention the exhibitions and colloquies in: Călărași-1991 (*Complexul cultural Noua-Sabatinovka-Coslogeni*), Bucharest-1995 (*Comori ale epocii bronzului din România*), Alba Iulia-1997 (*Perioada timpurie și mijlocie a epocii bronzului în bazinul carpatic*), Baia Mare-1998 (*Spațiul nord-carpatic în bronzul târziu*), and others, together with catalogues and volumes of scientific papers. An outstanding event was the organisation of the huge exhibition *Gods and Heroes of the Bronze Age. Europe at the time of Ulysses* – with the co-operation of over twenty European countries. Financed by the Council of Europe, the exhibition toured in Copenhagen, Bonn, Paris, and Athens between December 1998 and May 2000 and provided a common meeting place for all Bronze Age cultures between the Carpathians and the Atlantic Ocean to meet.

Notwithstanding, one of the most interesting manifestations of the classical Bronze Age – i.e. Costișa-Komarov-Biały Potok cultural complex had been overlooked, despite its being spread on the territories of the countries bordering the Eastern Carpathians: România, Ukraine, and the Republic of Moldova. This cultural complex is also closely tied to and has substantial amount of remains on the territory of Poland and Slovakia. This cultural entity has not been sufficiently defined in the literature and has remains almost unknown both to specialists and to the public, no matter how interesting it were and how great the efforts of the archaeologists.

Hence, it is relevant that in *The Trzciniec area of the Early Bronze Age Civilisation: 1990-1200 BC*, issued in Poznań in 1998, under the valuable series *Baltic-Pontic Studies*, there is no reference to discoveries on the territory of Romania

and the Republic of Moldova, as to the bibliographical notes, they completely lack references to the Middle Bronze Age in these geographical areas.

The reasons for this situation are undoubtedly to be found in the precarious state of the systematic research, sharing of the results, as well as the lack of any co-operation among the specialists representing the countries where such remains are found.

Therefore, we think the initiative of organising an international colloquium on the theme *Eastern Carpathians at the Bronze Age. Costișa-Komarov-Biały Potok Cultural Complex*, as well as an exhibition entitled *Cultura Costișa within the Romanian Bronze Age Cultural Context* represents an important step forward to establishing a co-operating network on the topic among the specialists of the above-mentioned countries. Moreover, we hope our endeavour will set an example for similar events to be organised in other centres and, more importantly, that it would be the starting point for the re-launch of the research of the Middle Bronze Age in the Eastern Carpathians.

As the temporary exhibition housed by the History Museum in Piatra Neamț contains almost all the archaeological materials discovered in the eponymous site some four decades ago, as well as the remains brought to light in the sites of Lunca and Siliștea (Neamț county), Poduri (Bacău county), Păuleni (Harghita county) during the last fifteen years or owing to a series of random discoveries, we hope it will provide an excellent opportunity for the specialists to know and compare various types of exhibits first-hand as they are now being presented together for the first time.

The catalogue of the exhibition will substantiate the information shared at this event and it may also function as a useful tool for our fellows interested in the topic as well as a guide for the initiated public.

The exhibition and the international colloquium jointly organised by the Neamț County Museum Complex and the Eastern Carpathians Museum in Sfântu-Gheorghe could not have been possible without the generous financial support of several people and institutions. We are genuinely grateful.

First and foremost, we would like to pay tribute to Professor Dr Al. Vulpe, a correspondent member of the Romanian Academy, director of "Vasile Pârvan" Archaeological Institute in Bucharest, who discovered and defined Costișa culture. Without his kind approval, the display of the unpublished items and their presentation in the catalogue could not have been possible, which, in the long run, would have greatly affected our goal. Should we consider the special relations Professor Vulpe has had with our institution for over four decades, his interest in the museum Costantin Matasă – a pioneer and supporter of the Costișa research – created, we would like to express our best wishes to Professor Vulpe on his 70th birthday.

Our warmest thanks also go to Professor Dr Petre I. Roman, director of the Romanian Institute of Trachology in Bucharest, who has been constantly concerned and has supported through the years the research on the Bronze Age undertaken by the two organisers. For his unselfish collaboration and team working skills, we are grateful.

It goes without saying, that we could not have organised this event and publish the catalogue, without the expertise of our colleagues (please see page 4) and without the financial support of the Ministry of Culture and Cults and the Neamț County Council, to whom we express our deep gratitude.

Valeriu Cavruc, Gheorghe Dumitroaia

MIDDLE BRONZE AGE EAST AND WEST OF EASTERN CARPATHIANS

Eastern Carpathians have never been a hindrance to the relations between human communities. Their mild slopes, their many easily accessible passes have favoured strong bounds and permanent contacts between the inhabitants of either sides. No one has ever argued against and the historical eras are strongly supported by the substantial archaeological discoveries as a result of systematic research throughout the latest half of the century. It would be sufficient to quote the spreading of Ariuşd-Cucuteni-Tripolye complex, which covered the entire area of east-Transylvanian intra-alpine depressions and which was – bearing in mind its cultural aspects (i.e. ceramic, types of dwelling, etc.) – a unitary manifestation characterising the Neolithic within the Carpathian-Dniepr area. The core topic – at the heart of the archaeological exhibition and of the catalogue – illustrates the same reality for the Middle Bronze Age within the Carpathians – Danube area. Here, we shall merely introduce the cultural groups in the area and we shall only remind the main difficulties of the current status of research.

As a rule, the Middle Bronze Age is characterised in south-eastern Europe and in the focused area by the spreading of relatively stable cultural groups, with well-defined geo-morphological areas, where specific manifestations developed. Despite the fact that not all archaeologists have reached a consensus with regard to absolute chronology, the period presented herein positively includes the greatest part of the 2nd millennium BC. According to the chronology resulted from the typological-comparative method, also resulted from the step-by-step contacts with the historical Middle East civilisations, we are somewhere between 2000/1900 and 1400 BC. Radiocarbon dating – unfortunately, there are no reliable data available from the area under discussion – and of dendro-chronology have “pushed back” by several centuries this dating, i.e. between approximately 2300/2200 and 1500 BC.

The best-known archaeological manifestation, dated in the area, is the Monteoru culture, whose division into periods is based on the minute stratigraphic observation of Ion Nestor at the Sărata-Monteoru settlement (Buzău county). The spreading area of this culture covers the Curvature Carpathians hills and southeast Moldavia up to the Trotuş River basin. During a middle stage (technically called I C2), the ceramic types characteristic to this culture reach even the Bistriţa River basin, an area where the Costişa cultural group develops. Discoveries specific to various stages of the Monteoru culture were ascertained in south-eastern Transylvania as well, mainly in the Braşov and Covasna districts. As a rule, they are ceramic materials within other

cultural manifestation sites. In the piedmont area of the Carpathians, especially in the Neamț and Bacău districts, the Costișa culture developed. It bears the name of the specific ceramic (mainly decorated with hatched triangles and rhombi) discovered during the diggings Alexandru Vulpe and Mihai Zamoșteanu made on the Costișa "Cetățuia" hill, Neamț district, between 1959-1962.

Sites – completely similar to the Costișa one, from the point of view of the cultural manifestation, are rather scarce and restricted to a reduce area in the middle of the Bistrița basin (please see the recently researched Siliștea settlement, Neamț district, only 6 km in a straight line from Costișa). On the other hand, ceramic, whose specific traits are close to the one of the materials discovered at Costișa, was attested in the north Moldavia as well, in the Suceava, Botoșani, and Iași districts. Furthermore, in the east-Transylvanian intra-mountain depressions, sites where ceramic very similar in shape and decoration to the Costișa one were identified. These discoveries were groundlessly considered to be more than a distinct culture – the Ciomortan culture, named from the Ciomortan settlement (Csiksomortán), commune of Păuleni, Harghita district.

The Ciomortan aspect of the Costișa culture may have developed on the cultural background of the Early Bronze Age in the Ciuc Depression, illustrated by the Jigodin group, with Corded ceramic, discovered mainly as a consequence of the diggings led by Petre Roman at Lelicieni, near Miercurea Ciuc. Materials specific to this group were sporadically attested in Moldavia as well, especially in the Trotuș River basin. Nevertheless, the cultural background prior to Costișa culture, which should explain its formation, has not been thoroughly known yet. Researches undertaken, and recently valued by Gheorghe Dumitroaia at Lunca, commune of Vânători, Neamț district, represent the most important contribution ever since Costișa diggings to the clearing up of the cultural background issue prior to Costișa culture. There, at *Poiana Slatinei* spot, two levels were clearly outlined, which the author attributed to the cultural group named - whether rightly or wrongly is a matter of debate - Komarov-Costișa. The ceramic fragments found at level 1 (lower) does not display analogies to the Costișa culture ceramic. Similar, though not identical, materials were only attested at level 2 (upper). By my judgement, the shapes and decoration of the lower level ceramic can be partly found on north Bessarabia vessels (Edineț group) as well as on Transylvania ones (Iernut group), both belonging to the Early Bronze Age cultural background. Thus, one can outline a wide cultural area whose manifestations would help explaining the Costișa culture genesis and its related aspects in the Eastern Carpathians area.

The latest archaeological manifestation attested in the area is the Wietenberg culture. It took the German name of *Dealului Turcului*, on the Sighișoara outskirts. The richly decorated ceramic of the Wietenberg-type is spread all over Transylvania, but items with specific decoration can be found in almost all-neighbouring areas. Wietenberg-like decorated fragments were dug at Costișa, Bogdănești, and Răcăciuni (Bacău), etc. Valeriu Cavruc has recently made the most important discovery while undertaking diggings on the Ciomortan hill. A Wietenberg ceramic pit (or a hut) had been dug in the defensive wall of the Costișa culture settlement, Ciomortan aspect. Hence, the previously assumed chronological relation between the two cultures has been confirmed.

The 'archaeological culture' phrase introduced herein mainly refers to ceramic material groups, especially defined by vessel shape and decoration. Nonetheless, these manifestations unveil human communities with specific life styles, which may / could have been of different ethnic backgrounds. Archaeology, and I mean, our available means, can but hypothetically reconstruct the history of those communities. It can enlighten us, though, on the economic, spiritual, and material life of those communities.

In order to completely reconstruct the life style of the bearers of the above-mentioned cultures, we would need more consistent data on their occupations, i.e. archaeo-botanical, archaeo-zoological data, etc. The little we know allows us to accept that livestock rearing played a significant role in the area whereas agriculture ranked second. This is suggested by the sites which seem to have been occupied rather shortly, mainly within the Costișa and Wietenberg cultures. Settlements such as those at Ciomortan, Costișa, maybe Siliștea, too, could stand for social power centres. They were well fortified and located on spot, which dominated the surrounding area (e.g. Siliștea dominated a wide area of the Siret Valley and Costișa, the Bistrița Valley).

If the pastoral style was prevailing indeed, then the transhumance seasonal process could largely explain contacts between communities. Hence, ceramic materials specific to a certain culture, discovered within the neighbouring culture area (please see Wietenberg materials within the Monteoru and Costișa cultures, two cups with typical Costișa decoration discovered long on Wietenberg, in Sighișoara, and many more examples alike could be given).

Still, there are two cases which deserve special attention: *Slatina* at Lunca-Vânători and the Costișa hill. The former is clear. The salt resource at *Poiana Slatinei* can explain the large amount of ceramic material dating from the old Neolithic to the Iron Age and even later. Moreover, the stratigraphic observations made there are crucial for the relative chronology of the different cultural aspects identified. In order to obtain the so much needed salt, the human groups would settle for a short while there, most likely during the seasonal transhumance.

The latter case was somewhat difficult to interpret from a cultural and historical point of view. The two cultures represented on the Costișa hill had mutual relations for a while. Despite the minuteness of the stratigraphic observations, there were only two favourable situations. An overlap was revealed, mainly in the north-eastern sector of the settlement, which confirmed the presence of the Costișa ceramic bearers prior to those of the Monteoru culture. Telescoping the stone/pebble layers with Costișa-type ceramic deposit did not have clear profiles as a result. This was only proved in few cases where ovens overlapped. Should we assume that the chronological relation between the Monteoru and Costișa cultures was made clear, we are left with a question as to Costișa: had the fortress taken by tribes coming from the south? The author of these lines thinks that, with respect to this somewhat unique case, this would be the most plausible explanation. Round stones used as sling projectile found on the bottom of the defensive ditch, the fact that most of the Costișa-type dwelling traces had been consumed by the

flames and, last but not least, the fact that those who had brought here the Monteoru-type ceramic were approximately contemporaneous to the Costișa culture bearers – are arguments in favour of the assumption that the fortress was taken by the Monteoru culture bearers by violence. The two communities' co-habitation, be it partial, would be extremely difficult to explain. We should, however, attract the readers' notice on this cultural and historical interpretation case, isolated as it may be. It must not be construed as an expression of a confrontation between what we may call the Monteoru tribes with the Costișa culture ones. With Costișa, we are actually facing a special situation: a confrontation between two human communities on which we do not really know whether they belonged to different ethnic backgrounds, even though their ceramic products display traits of two different manifestations.

*

* *

The arguments above present a picture displaying multiple common traits and reflecting mutual relations between the communities settled on both sides of the Carpathians. In some cases – Costișa culture (Ciomortan aspect) the picture displays even a cultural unity. This tendency toward a culture unity will be more accurately illustrated in the second half of the 2nd millennium, i.e. the Late Bronze Age, within the Noua culture, from the Cluj and Deva area to the Dniepr.

Alexandru Vulpe

CONSIDERATIONS OVER COSTIȘA-KOMAROV CULTURE IN MOLDAVIA

The Costișa culture archaeological material - settlements and tombs - have an outstanding role if one would like to better understand the Middle Bronze Age communities that inhabited the central and northern Moldavia.

As this culture has been viewed from the very beginning as a local variant of the Komarov culture, as well as Bjały Potok culture, it is important to outline the features of the Costișa-Komarov-Bjały Potok complex, formed by fairly similar monuments on the territory of East Romania, Northern Bessarabia, Western Ukraine, and south-eastern Poland.

I. Svešnikov established, on certain typological basis, that the so-called Komarov culture was formed in the western Ukraine (Podolia, Volhynia and the sub-Carpathian area). Having as a starting point the regional variants of the Corded Ware, his demonstration considered the existing analogies between the form of the vessels and the decoration styles. He also divided the Komarov culture into three stages: a) the early one represented by pottery shapes and decoration style resembling to the Corded Ware, placed at the end of the Early Bronze Age and the beginning of the Middle Bronze Age period; b) the middle one represented especially by tulip-shaped vessels, cups, jars, *kantharoi*, cups decorated with hatched triangles, including even a series of vessels with Wietemberg and Monteoru influences; c) the late one, synchronised to the Noua culture, characterised by the presence of the jars with ribbon under the rim.

The Komarov findings as well as those of Trzciniec style, which form together a larger cultural complex, are characterised by common elements if different categories of records uncovered in tombs and settlements are concerned, which is the same as well for the houses typology.

Despite some contrary opinions, according to which the Komarov and Trzciniec cultures are different or they can fall into many groups or local variants, it is obvious that in the above-mentioned span, a culturally and historically unitary community lived in the area neighbouring the north-eastern part of our country, which the bearers of the Costișa culture belonged to.

Should one consider the shared opinions regarding the origin, evolution and the cultural and chronological relation between the Costișa-Komarov and Bjały Potok discoveries, the type of the material found in the researched territory, the actual systematic researches and the publication of former excavations report, we can assume that the use of Costișa-Komarov name for the findings on the Moldavian territory is more appropriate despite the existing slight differences, mainly with respect to pottery.

The development of researches

The merit of pointing out the Costișa culture discoveries in Moldavia belongs to Prof Al. Vulpe, who performed the diggings on the eponymous site in 1959-1960. Thus he introduced the term of the "Costișa culture" in the Romanian archaeological literature.

Until that moment, different similar materials had been found on the east-Carpathian territory, as a result of field surveys or systematic excavations, at: Horodnicul de Jos, Băiceni-Cucuteni, Costișa, Piatra Șoimului (Calu), Bodești-Frumușica, Trușești, Corlăteni, which were not dated appropriately due to the current state of researches.

In 1960 and 1964, some research was made at Văleni Botești and Luminiș (Iapa)-Deleni, whose results have not been published yet, and in 1968 a small excavation was in the Borlești-Dealul Runcu settlement.

Although the discussions concerning the main remains (Costișa, Borlești) succeeded in drawing the attention on the Bronze Age cultural phenomenon in Moldavia. Moreover, they managed to impose the concept of Costișa culture, although all the results of the systematic investigations had not been published and only a small number of sites had been known, there were far too insufficient data.

In time, the number of findings growing, the reports gathered in the repertoires published in 1970, 1984-1985 and 1991, as well as some accidental discoveries or systematic excavations enriched the available data. There were significant researches performed after 1980 at Poduri, Hârtop, Prăjeni and especially Lunca, which have contributed to improving the data. Hence, the Costișa-Komarov culture evidence has become much more conclusive.

Should we consider the collaboration started between the History Museum in Piatra Neamț and the Eastern Carpathians Museum in Sfântu-Gheorghe in 1999, with regard to the research of the Lunca and Păuleni sites, the investigations at Siliștea and the excavations at Costișa in 2001, we can assume that currently there are heavy chances to clarify many of the aspects concerning the Middle Bronze Age in Moldavia.

The territory

There are over 50 settlements, cemeteries, and other places with Costișa-Komarov type records currently reported.

Settlements of great importance, especially those with horizontal and/or vertical stratigraphy, proving long term habitation, including one place with traces of salt exploring, were found in the sub-Carpathian area (Neamț and Bacău districts). Besides, there were also discovered other sites located on the west of the Siret River sheltering Costișa-Komarov-type pottery. They offer the most relevant data in support of its cultural features.

In as far as funeral findings are concerned, it should be pointed out that almost all of them were attested in northern Moldavia: three in Suceava and three Botoșani districts, and the seventh at the southern limit of the area under survey, i.e. of the Costișa culture area.

It is equally relevant that in a number of Noua culture-settlement pottery of the Costișa-Komarov tradition were found. It was noticed that the majority of the Noua culture monuments with Costișa-Komarov-like pottery are placed in the eastern part of Moldavia, while in the sub-Carpathian area there have only been two such discoveries. Obviously, this shows eastward moving of the Costișa tradition bearers.

Settlements

Alike the sites in the Komarov and Bjaly-Potok areas, the Middle Bronze Age settlements in northern Moldavia are small-sized and are located in different landscape conditions. Most of them were placed near heights or on terraces, while only few of them are situated in valleys.

If one considers the modest degree of researches, it is difficult to classify all the Middle Bronze Age settlements between the Carpathians and the Pruth. Unfortunately, circumstances are alike in Ukraine.

The Costișa settlement, the most durable one, lies on the high terrace on the left side of the Bistrița River, on a oval shaped hill called *Cetățuia*. Steep slopes naturally protect it. It is linked to the rest of the terrace by a saddle cut by two defence trenches. The third trench was dug in the south-western part of the settlement. All the defence trenches had been dug after the Costișa habitation, probably by the Monteoru people. It is considered that in the old times both the fortress and saddle were inhabited.

The communities temporarily inhabiting the main settlement in *Borlești-Dealul Runcu*, situated on the Nechit creek terrace, had good visibility over the surrounding territories, but their defence conditions were different from those at Costișa. The *Dealul Fluturelui*, located at some 1 km, where Constantin Matasă mentioned the existence of the Bronze Age records, may have functioned as a refuge for the communities from *Dealul Runcu*.

The settlement at Poduri – also located in the sub-Carpathian area of Moldavia, at some 50 km from Borlești, on the upper terrace on the right side of the Tazlăul Sărat River, displays all the characteristics of a small fortress. Naturally and artificially defended by steep slopes and by an older defence trench, the site on the *Dealul Ghindaru* has been also inhabited by the Costișa culture communities. Although the dwellings discovered until now are not so numerous, the existence of the six-metre deep circular trench and of the stone ring proves a special interest for that place. The defensive features of the *Dealul Ghindaru* settlement could be explained by the interest in controlling the access ways to Transylvania through the Troțuș-Cășin Depression.

Another important site, which is located in the proximity of the eponymous site, is the *Siliștea-Cetățuia* settlement. A 100-metre long triangular surface had been separated from the partly afforested plateau, located at 448 m altitude, by a defensive trench. It has a dominant position and displays a good visibility.

Should we consider that the settlement at *Lunca-Poiana Slatinei* lies at 550 m altitude and that a defence trench protected the neighbouring *Cetățuia-Oglinzi*, we can assume that all the important Costișa-Komarov settlements are located on heights and are fortified. The bearers of this culture appear to have built fortifications around their settlements. The settlement at *Păuleni-Dealul Cetății*, district of Harghita, where a *vallum* and defence trenches are reported, also belongs to this culture.

In order to underline the features of the Costișa settlements, the Middle Bronze Age sites at Văleni and Botoșana – situated rather on lower terrain than the fifth above-mentioned sites – are also relevant. Since the published data are quite scarce, for the Mihoveni settlement as well, it is not possible for us to establish the features of the Costișa settlements. We can only ascertain for a fact that there was a salt exploitation at Lunca, while for the other settlements where 1-3 potsherds were found, we can not mention them as proper settlements, at least for the time being.

Houses and ovens

The archaeological discoveries made until now had not brought to light conclusive materials referring to the houses of Costișa-Komarov communities in the north half of Moldavia, the information with respect to this subject showing the same level as 30 years ago.

The existence of a rectangular house - with clay floor, only on the basis of the baked clay remains which kept traces of imprinted wattle - of a corner of one wall, and of some baked pieces of brazing were documented for the Costișa settlement.

At Borlești, a 4 x 2.80-m house without platform - which had very thin probable wooden walls sustained on a river stone foundation - was identified. The roof, made of wattles and vegetal remains, was sustained on piles with a 0.10-0.15 m diameter.

At Poduri, traces of a surface dwelling complex - with a slightly deepened floor, a light structure, probably representing a 2-metre diameter hut - were uncovered, where fragmentary vessels, stones, and bone scraps were found.

Considering that the data offered for some dwelling complexes at Văleni are also little significant, and on the other settlements there is no information, it is obvious that presently final conclusions could not be drawn, regarding the specificity and the typology of the houses of this culture.

With respect to the ovens, the existent data are also very scarce. The first brazing of the oven in section III and the oven in the section IV, with two remakes, belong to the Costișa level at the eponymous site. Both complexes (O₇ and O₈) had thin and frail crusts.

At Borlești, an oven of approximately 0.45/0.60 m was studied on the north-western side of the house. It was made of pebbles with chime, and two hand/grinding mills, pottery, a bronze chisel, and two *krummessers* were found near it. At about 20 m from the dwelling complex an oval oven was found, of a slightly oval shape, made of plate stones laid on a gravel level. On the second oven potsherds of two cups, one *krummesser* and a concave-based flint point were found.

Another oven that could be attributed to the Costișa culture was found at Dulcești-Grădina de Zarzavat. It was noticed in the Valea Neagră River bank, on the occasion of the saving excavations in 1988, at approximately 0.40 m depth. On the surface of the oven, of which a small surface - 0.30 m diameter and 0.035 m thick - a potsherd decorated with hatched triangles was found.

Tombs

Until the early 1980s, it was not possible to speak of the existence of some necropolises or tombs belonging to the Costișa-Komarov-Bjafy Potok complex on the

territory of Moldavia. Meanwhile, as a result of the researches, the number of discoveries has grown and despite the scarce data and information in the specialised literature, some characteristics of the burial practices can be seen.

It is obvious that the burial complexes in the northern Moldavia could be analysed only by considering the existing realities in the area of the Komarov culture to begin with. As the Polish and Ukrainian archaeologists demonstrated, both the tumulus and the plane necropolises are specific to this civilisation. The tumulus necropolises, as the one in Komarov, where over 80 mounds were uncovered, usually contains a single inhumation tomb, with one, two or many skeletons laid on its back or crouched, but also cremation tombs which, generally, are not deep.

Wooden remains were often noticed around the skeletons in the inhumation tombs, and sometimes women or children skeletons, near the central tombs of west facing men skeletons. In some cremation tomb tumuli, the bodies of the deceased were noticed not to have been burnt on site, while near some other tombs traces of burn were reported. The tumuli where the cremation rite was ascertained contain one or many urn tombs or groups of burned bones, together with scraps of the cremation stake.

In the Bjały Potok group, to which the plane necropolises are specific to a great extent, the skeletons were placed in simple pits or pits bordered with stone plates of different thickness. As burial inventory there were remarked: pottery, flint, some metal ornaments, bones of domestic animals.

In Moldavia, there have been known seven discoveries, which nonetheless are somewhat questionable. It is about the tombs at Cotârgaci, Hârtop, Horodnic de Jos, Poduri, Prăjeni, Șerbănești and Vlăsinești, mainly grouped in the districts of Botoșani and Suceava, geographically located near the area of some Ukraine Komarov culture cemeteries.

The tombs reported up to this date show the inhumation rite as well as the incineration one, either on plane or on tumulus cemeteries, but the existing relation between the two categories is irrelevant for the moment, given the present stage of research.

The most certain discoveries are those at Prăjeni Lutărie, both from the point of view of the circumstances of the discovery and from that of the cultural attribution. Hence, T1 contained parts of the right legs, crouched on the right side, of a destroyed skeleton. There are also separated bones. The deceased may have been laid with the head toward the south. At his legs there were also a sand-based paste two-handled bitruncated cup, sherds and pounded shells, decorated with triangles. In the much better-preserved T2, there was a right-sided east headed skeleton, with crouched legs and the right arm brought in front. Near his shanks there was an evenly baked cup with two simple over-raised handles, made of a paste with great grain sand. This one, well as the T1 vessel, is typical to the Costișa-Komarov complex. T6 could also be attributed to the same complex if one considers the sherd found in the legs area and some ritual and stratigraphic elements. The skeleton found in T6 was laid on the left side in a contracted position, headed east-north-east. His right arm was laid along the body, his palms over the bent legs, his left hand bent from the elbow, in front of the right knee. At Prăjeni, near these complexes, there seem to have been similar tombs, which belonged to a plane necropolis, destroyed by the later habitations and by those who took clay for constructions.

The Vlăsinești tomb can also be placed in the plane tomb category as a skeleton in the crouched position having a Costișa-Komarov cup for inventory was reported.

With regard to the inhumations at the 7 and 8 tumuli at Cotârgaci, which the founder himself pronounced as being part of Costișa-Komarov-Bjały Potok complex one should consider some details. Firstly, the skeletons' position was atypical to the Middle Bronze Age tombs and especially to the Komarov-Bjały Potok-type burial complexes. The skeletons' position - back sided in both cases, with crouched legs - is characteristic mainly to the early Bronze Age. Secondly, there was no sign of inventory in both graves. Thirdly, the vessel in mound no. 7 and the axe in mound no. 8, attributed to the Komarov culture by the author of the excavation are debatable. E. Moscalu interpreted the ornamentation on the vessel in mound no. 7 and he admitted to its dating in the Komarov culture, although he was aware of Al. Vulpe's opinion. The adornment style reminds rather of the decoration style characteristic to the Wietenberg culture vessels, and there are no analogies for this vessel in the Komarov culture. The type of the axe in mound no. 8, even if it also existed in the Komarov culture, does not constitute a warranty regarding the concrete relation to this civilisation.

With regard to the incineration custom, this is almost certainly represented by the plane tomb in stone cist at Hârtop and less certainly represented by the tumulus tombs at Șerbănești and Horodnicul de Jos.

A cremation tomb is ascertained at Hârtop, where in the cist near the human bone scraps animal bones were also found. Made of local stone plates, which have suffered small movements because of the earth pressure, the grave at Hârtop is north-south oriented. Its inventory consists of burnt bone scraps and pottery sherds deposited mainly toward the centre and the northern half of the cist, a part of the archaeological material being found under the bottom stone plate. Besides the potsherds, the rest of the elements relating these findings to the Costișa-Komarov complex concern the burial rite.

Placed at the edge of one of the tumuli situated on the upper terrace of the Siret river in the Șerbănești village area, the tomb published by M. Ignat and D. Popovici can not be certainly attributed to the Costișa-Komarov-Bjały Potok complex. East-west oriented, the cist of the tomb, at Șerbănești, where incinerated bone scraps and potsherds were found, had a rectangular plan being made of local stone plates. The walls of the cist, which were double, underwent several displacements due to the earth pressure. Having no inventory, this complex has been related, based on the burial ritual elements, to some findings from the Komarov, Monteoru and even Glina III-Schnekeemberg areas.

With respect to the tumuli reported even before the end of the 19th century between Rădăuți and Vicov, where some cremation and inhumation tombs were found in 1983, the observations of Dr M. Ignat are worth mentioning. Thus, in a tomb located in one of the mounds, still preserved two decades ago in the perimeter of Horodnicul de Jos, remnants of incinerated bones, deposited directly on the ground, a globular vessel and flint debris were found. Added to older information, these findings offer some arguments in order to date the necropolis. Based on the features of the burial ritual and of the inventory, the tumulus necropolis at Horodnic could be included in the Komarov culture. Unfortunately, there are no details to contribute to a closer dating of this findings.

With regard to the cremation tomb at Poduri this constitutes a unique finding for the southern part of the researched area, should we consider its features. Found in 1979, at a 0.65 m depth, between the last layers of the mound at Dealul Ghindaru, this grave has been dated after the construction of the ring stone covering the 5.80 m deep semi-circular ditch. The urn containing the burnt bone remains of a 1-3 year old incinerated child represents a typical vessel for the Costișa culture. The ring stones, among which the urn laid, presented burn traces, probably from the burial stake.

Synthesising, we can assume that those minimum 10 graves reported in the northern half of Moldavia sufficiently represent the 7 more important settlements and spots where Costișa-Komarov type pottery was found. From the 6 plane inhumation tombs, at least 3, i.e. Prăjeni and Vlăsinești, are certainly part of the cultural complex we refer to in this paper, while among the incineration tombs only those at Hârtop and Poduri are certain. Children skeletons are very important (T1, T2, T3 at Prăjeni). Nonetheless, they can only be assessed by the fortuitous circumstances of their discovery.

Pottery

In the Costișa-Komarov sites on the Moldavian territory there are some pottery categories, which can lead to establishing the similarities and the differences between the two areas, the south and the north one, belonging to this east-Carpathian cultural complex.

From the paste point of view, almost all the Costișa pottery contains sand, flint or pouched stones as a degreasing substance. Generally, the vessel surfaces are brown-brick-reddish, rough and spongy in the case of Coarse Ware, presenting polishing traces in the case of the fine ware. Recently, the *Besenstrich* pottery found some decades ago was pointed out. It is to be the starting point for some Middle Bronze Age cultures. Until now, *Besenstrich* pottery has been recorded at Costișa, Luminiș-Deleni, Văleni, Poduri, and Siliștea, being closely related to Păuleni-Ciomortan pottery in eastern Transylvania, where the Zoltan cultural group was reported.

The shapes found are: 1) jars, with globular body, cylindrical neck and everted rim; 2) jars, with straight or slightly ovoid body and rounded inner rim; 3) jars and middle-sized vessels, with arched body and everted, flatted rim; 4) tulip-shaped vessels; 5) truncated cone-shaped vessels; 6) amphorae; 7) bowls; 8) cups, and *kantharoi*.

Usually, the middle-sized vessels adornment consists of incised hatched triangles, bordered by horizontal lines. Sometimes, the incised lines are associated with cuts and wolf teeth-like adornment. Costișa pottery decoration scarcely vary, as we can see at Costișa and Borlești, being mainly represented by the hatched triangles on the vessel shoulder associated with horizontal incised line registers. At Poduri, especially, pseudo-triangles filled with dots resembling to the Păuleni-Ciomortan vessels were recorded.

Many vessels in some northern Moldavian part sites display analogies to the Komarov pottery, as it is pointed out by the Lunca findings, with incised triangles and lines, representing tulip-shaped vessels. Still at Lunca, there are some sherds whose hatched triangles were placed on the upper edge of the everted rim, which together with the sherds showing neck incisions and also with the sherds with large channels, ribbons and dented rims have analogies in the second Komarov culture stage. Globular

vessels with funnel neck and everted rim have also analogies in the Corded Ware cultures or in the early Komarov sites in western Ukraine, but also in the Trzciniec-Komarov complex. The wolf-teeth like decoration style was discovered on the pottery at Lunca, Borlești, Botoșana and Corlăteni.

Copper and bronze axes

From the surface of some settlements as well as from different few other unregistered spots several copper and bronze axes dated at the end of the Early Bronze Age and in the Middle Bronze Age were gathered. Part of them can be certainly attributed to Costișa-Komarov complex (Borlești-Dealul Runcu, Costișa, Poduri).

Other inventory objects

With reference to the other objects found near the pottery there is but scarce information in the archaeological literature. The latest excavations and field surveys did not come up with new discoveries.

As a rule, we mention the following categories of artifacts:

- 1) stone and flint objects: hand-grinding mills; perforated diorite axe, *krummesser*, arrow heads (Costișa, Borlești, Siliștea, Botoșana, Poduri);
- 2) clay objects: spindle-whorls, weights, spoons (Costișa, Botoșana);
- 3) bone objects: thrusting objects, spatulas, arrow heads (Costișa, Lunca, Borlești, Poduri);
- 4) other copper and bronze objects: earrings (Siliștea), chisels, thrusting objects and probably daggers (Borlești, Costișa).

Cultural relations, dating

From the above discussion, the existence of some common elements for all the artifacts found in the northern Moldavian sites is fairly obvious. These elements are both resembling and different from the findings of the north Komarov area and those of Ciomortan style in the south-east Transylvania.

Four decades ago, Prof Al. Vulpe dated the Costișa culture at the early first half of the Middle Bronze Age, corresponding to Monteoru IC4-IC3 and IC2-I stages. He considered that the so-called Costișa culture had formed in Podolia and in the sub-Carpathian area on the basis of Corded Ware local variants, the Moldavian findings being considered earlier than the 1st and 2nd Komarov culture stages at that time. Not all the researchers accepted this opinion as they considered that there were not sufficient arguments to show that Costișa materials share common elements (mainly, pottery shapes and decorations) with the Corded Ware. Both the old excavations (Costișa and Borlești) and the more recent ones (Prăjeni, Poduri, Lunca or Siliștea) did not come out with corded or pseudo-corded pottery vessels, and besides, there are numerous typological analogies to demonstrate the unity between the Costișa-type findings in Moldavia between the classic Komarov culture stages.

Dr Marilena Florescu noticed the typological relations between the findings at

Costișa and Borlești and those at Podolia and Volhynia, but her hypothesis, according to which Costișa culture divides into two asynchrone stages, was considered inconclusive. According to Marilena Florescu, the first Costișa stage, represented by the Borlești site, contains Monteoru inspired elements (hatched triangles and wolf teeth-like decorations, a series of single or two-handled vessels), whereas the second Costișa stage is mainly represented by the eponymous site materials, which are more closely related to the archaeological realities in the northern part of our country. By giving chronological priority to Romanian findings, M. Florescu tried to introduce the idea that the Costișa civilisation constitutes the genetic background of Costișa-Komarov-Bjały Potok complex. In support of her theory, Dr Florescu brings the two-handled vessels, which seem to be transmitted from the Monteoru culture.

I. Svešnikov argued this hypothesis by showing that the Komarov culture sites could not be dated later than the Costișa ones, and the two-handled vessels that M. Florescu considered as originating in the Monteoru culture area, have analogies in the regional groups of the Corded Ware. On the other hand, the Ukrainian archaeologist did not deny a series of contributions of the sub-Carpathian communities to the birth of the regional variants of Komarov culture, considering that the triangles and the channels have a south Balkan origin, and were also embraced by the Monteoru and Wietenberg cultures.

As to the existence of some interference between the Monteoru and Costișa communities, Al. Vulpe's considerations – made in 1961 are well known. He placed the Costișa variant at the IC3 level of Monteoru stages. The above mentioned culture extended until the moment of the Monteoru IC2-Ia faces penetration to the north. The material found in other Costișa sites situated on the two cultures "frontier" (Siliștea, Poduri and Podei) demonstrates that the Monteoru and Costișa communities co-existed, at least temporarily, at the same chronological level.

An interesting topic, upon which the current excavations at Păuleni-Ciomortan bring important enlightenment, regard the existing relation between Costișa and what was to be called the Ciomortan culture in the eastern Transylvania. Considering the typology of the pottery discovered in the sites of that area, we assume that the so-called Ciomortan culture merely represents a local variant of the Costișa-Komarov cultural complex as its relations with the sub-Carpathian area of Moldavia are obvious.

A new issue arose while digging at *Lunca-Poiana Slatinei*, which we consider a salt exploitation, where pottery is a novelty as compared to the other similar discoveries in eastern Romania. Hence, the closest analogies for the funnel vessels with everted rim and incised lines adornments, combined with wolf teeth-like decorations and hatched triangles, appear also in other northern Moldavia settlements. Together they constitute a face that can be differentiated from the one reuniting the findings at Borlești, Costișa and Poduri. Mention should be made that the archaeological site, first and foremost, as well as the sherds with cylindrical neck and everted rim at this settlement display analogies with the site and materials at Loeva, still a salt extraction.

If we take into account that no Corded Ware elements have been recorded for the sub-Carpathian area of Moldavia, and that the Middle Bronze Age findings mentioned herein display typological resemblance with those in the classic the

Komarov culture area, we assume the sites of Costișa-Ciomortan-Komarov style in Moldavia and the east Transylvania constitute to be a two-faceted regional variant, probably synchronous with the second development stage of the Komarov culture.

Bibliography: Al. Vulpe, *K voprosu o periodizacii bronzovogo veka v Moldave*, in Dacia N.S., V, 1961, p. 105-122. Al. Vulpe, M. Zamoșteanu, *Săpăturile de la Costișa (r. Buhuși, reg. Bacău)*, in Materiale, VIII, 1962, p. 309-316. I. Swiesznikow, *Kultura Komarowska (na podstawie materialow z. Podkarpattia i zach. Wolynia)*, in Archeologia Polski, XII, 1, 1967, p. 39-107. M. Florescu, *Problèmes de la civilisation de Costișa à la lumière du sondage de Borlești*, in Dacia, N.S., XIV, 1970, p. 51-81. Z. Székely, *Cultura Ciomortan*, in Aluta, II, 1970, p. 71-76. E. Svešnikov, *Plemena Komariwskoi Kul'tury starovodni poselenja Prikarpatja i Volini*, 1974, p.183-201. J. Dabrowski, *Trzciniec-Komarow-Sosnica (A Culture Cycle from the Early and Middle Bronze Age)*, in Archeologia Polski, XVI, 1975, p. 39-69. S.S. Berezanskaja, *Severnaja Ukraina v epohu bronzы*, Kiev, 1982. Idem, *Komarovskaja kul'tura*, in Arkheologia USSR, 1985, p. 428-437. V.A. Dergačev, *Moldovija i Sosdenie territorii v epohu bronzы*, Chișinău, 1986. E. Sava, *Epoca bronzului – perioada mijlocie și târzie (sec. XVII-XII î.Hr.)*, in Thraco Dacica, XV, 1994, p. 141-158. Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 127-156.

Gheorghe Dumitroaia

Settlements, necropolises, and archaeological materials

1. Borlești village, Borlești commune, Neamț county

Among the Bronze Age findings on this village territory, an important part is played by the settlement located on *Dealul Runcu*. There, several copper and bronze axes classified into the Borlești variant of the Monteoru type were initially discovered by accident.

The 1968 excavation allowed for the recording of some important data with regard to stratigraphy, building system, inventory, and pottery specific to one of the few sites researched so far besides the eponymous settlement.

A rectangular house - with pebble-supported walls and the wattle roof supported by poles pointed into the ground - was uncovered. Inside the house, there was a rectangular stone oven, whereas outside, there was an oval oven with sherds and stone tools around. Starting from a detailed analysis of the pottery, which was compared with the findings at Costișa and those at Podolia, the author of these researches considers that the settlement at Borlești represents the initial stage of Costișa culture appearance.

Bibliography: M. Zamoșteanu, *Depozitul de topoare de bronz de la Borlești (raionul Buhuși, reg. Bacău)*, in ArhMold, II-III, 1964, p. 453-460; Al. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumanien*, I, 1970, in PBF, IX/2, p. 185-189; M. Florescu, *Problemes de la civilisation de Costișa a la lumière du sondage de Borlești*, in Dacia, NS, XIV, 1970, p. 51-81.

Gheorghe Dumitroaia

Catalogue notes

No. 1

Monteoru-type bronze axe, Borlești variant
L=14.4 cm, H=2.9 cm, l edge=4 cm Weight=0.39 kg. A slim widened blade, straight edge and three ribs on the pipe. Hexagonal in cross section, it has a comb on the summit. Traces of use can be seen on the edge. Dark green, partially preserved patina. Bibliography: M. Zămoșteanu, in ArhMold, II-III, 1964, p.455, fig. 2/5; Al. Vulpe, in PBF IX/2, p.46, Taf.12/186. MIPNT, Inv.no.3119b. Pl. 62/1.

No. 2

Monteoru type bronze axe, Borlești variant
L=13.3 cm, H=2.3 cm, l edge=4.4 cm Weight=0.39 kg. A slim widened blade, straight edge and three ribs on the pipe. Hexagonal in cross section has a comb on the summit (longer than the pipe). Traces of use can be seen on the edge. Dark green, partially preserved patina. Bibliography: M. Zămoșteanu, in ArhMold, II-III, 1964, p.455, fig. 2/3; Al. Vulpe, in PBF IX/2, p.46, Taf.12/185. MIPNT, Inv.no.3119e. Pl. 62/3.

No. 3

Monteoru type bronze axe, Borlești variant
L=12.8 cm, H=3 cm, l edge=4.6 cm Weight=0.42 kg. A slim widened blade, straight edge and three ribs on the pipe. Hexagonal in cross section has a comb on the summit. Traces of use can be seen on the edge; a part of the edge was broken. Light green, partially preserved patina. Bibliography: M. Zămoșteanu, ArhMold, II-III, 1964, p.455, fig. 2/2; Al. Vulpe, PBF IX/2, p.46, Taf.12/188. MIPNT, Inv.no.3119c. Pl. 62/4.

No. 4

Monteoru type copper axe, Borlești variant
L=14.2 cm, H=2.4 cm, l edge=4.8 cm Weight=0.54

kg. A slim widened blade, straight edge and three ribs on the pipe. Hexagonal in cross section has a comb on the summit. Traces of use can be seen on the edge. Dark green, partially preserved patina. Bibliography: M. Zămoșteanu, in ArhMold, II-III, 1964, p.455, fig. 2/1; Al. Vulpe, in PBF IX/2, p.46, Taf.12/189. MIPNT Inv.no.3119a. Pl. 62/2.

No. 5

Monteoru type copper axe, Borlești variant L=13.8 cm, H=2.3 cm, l edge=4.2 cm Weight=0.40 kg. A slim widened blade, straight edge and three ribs on the pipe. Hexagonal in cross section has a comb on the summit. Traces of use can be seen on the edge. Dark green, partially preserved patina. Bibliography: M. Zămoșteanu, in ArhMold, II-III, 1964, p.455, fig. 2/4; Al. Vulpe, in PBF IX/2, p.46, Taf.12/187. MIPNT, Inv.no.3119d. Pl. 62/6.

No. 6

Monteoru type bronze axe, Borlești variant
L=13.7 cm, H=2.5 cm, l edge=4 cm. A slim widened blade, straight edge and three ribs on the pipe. Hexagonal in cross section has a comb on the summit. Traces of use can be seen on the edge; the pipe is damaged. Dark green, partially preserved patina. MIPNT Inv. no. 4549. Pl. 62/5.

No. 7

B1 type bronze axe, Bikacs-Borlești variant
L=16.2 cm, H pipe=4.2 cm, H blade=2.4 cm, l edge=2.9 cm. Fighting axe with a disc on the summit. Traces of use can be seen on the edge. Light green patina. Bibliography: Al. Vulpe, in Dacia, N.S., 7, 1963, p.511, Abb. 1a, 2a; Ibid., in PBF IX/2, p.73, Taf.23/323. MIPNT, Inv.no.5488. Pl. 62/7.

2. Corlăteni village, Corlăteni commune, Botoșani county

A multiple strata settlement was uncovered on the left bank of the Jijia River, east of the village, next to the Dealul Cetății, on a low terrace descending to the river, at a spot called *Pe Țarină*, during the investigations made in 1945 and 1951. Archaeological remains belonging to the Cucuteni culture - the A-B stage, the Bronze Age (two levels), the Early Hallstatt and dating from the 4th century were identified.

Al. Vulpe assigned the lower level of the Bronze Age to the Costișa culture, considering that the upper level belongs to the Noua culture. A.C. Florescu, on the contrary, considers both Bronze Age layers as belonging to the Noua culture, the lower representing an initial moment of the culture, Noua I or Proto-Noua, while the upper should belong to the 2nd Noua stage.

There were also recorded other Bronze Age findings in the area, mostly assigned to the Early Bronze Age (*Dealul Stadole*, *Dealul Cetății*).

Bibliography: I. Nestor *et al.*, *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași-Botoșani-Dorohoi) în anul 1950*, in SCIV, II, 1951, p. 1951, p. 51-76; Al. Vulpe, *K voprosu o periodizacii bronzovogo veka v Moldave*, in Dacia NS, V, 1961, p. 116; A.C. Florescu, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole*, in CCDJ, 1991, IX, p. 52.

Elena Roxana Munteanu

Catalogue notes

No. 1

Everted rim potsherds decorated under the rim with rows of incisions and stitches. Light brown with dark brownish spots. Bibliography: I. Nestor *et al.*, in SCIV, 1951, p.90-91; Al. Vulpe, in Dacia, N.S., 1961, p.116; A.C.Florescu, in CCDJ, p.52. MJBT No inv. no. Pl. 56/1,2.

No. 2

Bitruncated cup sherds with ribbon handles, decorated under the rim and on the neck margin with rows of incisions and stitches and with a row of hatched triangles on the shoulder (sometimes with overlapping ends). Bibliography: I. Nestor *et al.*, in SCIV, 1951, p.90-91; Al. Vulpe, in Dacia, N.S., 1961, p.116; A.C.Florescu, in CCDJ, p. 52. MJBT No inv. no. Pl. 56/3-9.

3. Costișa village, Costișa commune, Neamț county

The settlement is situated in the eastern part of the Costișa village. It covers both the ellipsoidal plateau (approx. 100/46 m) of the promontory called *Cetățuia* and the saddle which links this promontory to the high Bistrița terrace. The western, southern and south-eastern borders of the promontory are steep, much gentle being the north slope which goes down on the saddle. A defensive trench surrounds *Cetățuia* on the western and southern parts; another one was dug in the more accessible northern area of the promontory. The third defensive trench bordered the saddle from the Bistrița terrace. These three trenches were made in the Bronze Age.

During their first excavations made in 1937, R. Vulpe and C. Matasă identified an unknown pottery variant for that time. The excavations were restarted in 1959-1960 and 1962 by Al. Vulpe and M. Zamoșteanu, when more than half of the *Cetățuia* plateau (zone A) was researched and two cross-shaped sections were traced on the saddle (zone B). The richest dwelling traces were noticed on the *Cetățuia* plateau. The saddle was also inhabited since prehistoric times, but the archaeological deposits could not have been disturbed by the agricultural activities. There were no signs of dwelling on the *Cetățuia* slopes.

The dwelling levels are not always very well distinguished, so that it was not possible to make precise stratigraphic observations in all the researched sections. Nonetheless, there are some clearer stratigraphic situations in the south-east area of the settlement where the dwelling complexes (ovens, brazing scraps) were superposed, which favoured the observation of the following stratigraphic sequence: the Pre-Cucuteni 0.30-0.35 m thick layer was covered, on some parts, by a 0.15 m layer belonging to the Cucuteni A culture. The following Bronze Age layer has two levels: a 0.10-0.20 m thick lower one and a 0.10-0.25 m upper one.

The Pre-Cucuteni level contains great adobe fragments with thick poles traces – remains of some surface dwelling of uncertain shape. Pottery is rather scarce; more frequent are the animal bones, mainly cattle.

The lower Bronze Age level is differentiated from the Neolithic layer by the ovens and by lumps of adobe. These 0.70-1 m-diameter somewhat rounded ovens lying

directly on the ground were covered with a thin, friable crust. Adobe fragments, some of them of large size were found near the ovens; only two of these fragments were laid in an angle, which allows us to interpret them as parts of a rectangular structure.

The pottery shapes and decorations at this level defined a new Bronze Age cultural phenomenon – the Costișa culture. There are two ware groups: the fine ware, well burnt, made of mica, gravel and pounded sherds were used as degreasing substances; the coarse ware, moulded in a loose manner, friable, with gravel as degreasing substances. The fine category includes two-handled cups and straight-necked bitruncated amphorae, having two ribbon handles on the neck or at the maximum diameter point. Most often, the fine vessels are decorated with hatched triangles on the shoulder, angular incisions, or groups of vertical lines. The truncated bowls represents the coarse ware with two tubular handles under the rim and pots with a straight or wide-opened rim. The bowls and the pots are sometimes decorated in *Besensetich* style, fragmentary ribbons or with groups of knobs applied under the rim.

The upper level, containing Monteoru ware, consists on river-stone pavements. Few 0.70-1 m-diameter ovens were also identified. Their crust lies on a bed of sherds and gravel. Since there are some cases of two superposing ovens, we assume that here we might have come across two different Monteoru levels. From the technical aspect viewpoint, the Monteoru pottery from this layer falls into groups. Firstly, the well-baked thick-walled vessels representing the fine ware; the medium category (semi-fine ware) has gravel in the well-baked paste; the third category contains the coarse ware, of rough aspect. The most frequently met shapes are: the flare-rimmed bitruncated bowl, or the straight bowls, the funnel-necked ovoid pots, two cups with two over-raised saddled handles, the offering vessels, the *askoi*-vessels. The Monteoru decoration style consists of incisions or ribs on vessel shoulder, on the handles or on the bowl rim, which is specific to the Monteoru IC2-IB stages of development. Analysis of the Monteoru ware at Costișa displays no technical differences between the vessels decorated with incisions and in the relief style.

Based on stratigraphical observations, we can assume there was a contact period between the Costișa and the Monteoru communities before an effective presence of the latter on *Cetățuia*, during Monteoru IC3 times. These two cultural phenomena may have been contemporaneous during Monteoru IC2 stage. This assumption can be supported by the presence of Monteoru-type handles (overraised, saddled) on Costișa cups decorated with hatched triangles. Sherds with Costișa decorative pattern were found at Bogdănești, Năstăseni, Ruginești, within Monteoru IC2 context, hence they confirm the existence of a contact period and of an immediate superposition.

Bibliography: C. Matasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, in BCMI, 97, 1938 (1940), p. 28-30, fig. 50. Al. Vulpe, *K voprosu o periodizacii bronzovogo veka v Moldave*, in Dacia NS, V, 1961, p. 105-122; Al. Vulpe, M. Zamoșteanu, *Săpăturile de la Costișa (r. Buhuși, reg. Bacău)*, in Materiale, VIII, 1962, p. 309-316; A. Popescu, *Ceramica cu decor striat de la Costișa și Deleni*, in Angustia, 5, 2000, p. 203-208. Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 132, fig. 107-110.

Anca Popescu

Catalogue notes

No.1

Small amphora

Fine ware. H=7.2 cm, Dm=6.5 cm. Bitruncated, with an everted rim, and two ribbon handles. No decoration. Brown with lighter spots. Bibliography: V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, Pl. XVII/6. MIPNT Inv. no. 11467. Pl. 26/6.

No. 2

Bowl

Fine ware. H=4.5 cm, Dm=9.9 cm. Bitruncated with four tubular handles under the rim. Decoration: a simple rib on the maximum diameter line and four groups of inclined ribs under it. Brick red with brownish spots. Unpublished. MIPNT Inv. no. 4708. Pl. 22/2.

No. 3

Small amphora

Fine ware. H=6.5 cm, Dm=7 cm. Long-necked bitruncated with two ribbon handles. No decoration. Brown with spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.5436. Pl. 26/3.

No. 4

Cup

Fine ware. H=8 cm, Dm=10.7 cm. Bitruncated with two over-raised handles (*ansa lunata*). Decoration: row of incised hatched triangles on the shoulder and vertical lines under the handles. Brown. Bibliography: Al. Vulpe, *Dacia*, NS, V/1961, p. 114, fig. 5/2; *Ibid.* MCA, VIII/1962, p. 312 and the fig. 5/3. MIPNT Inv.no.5427. Pl. 23/1.

No. 5

Cup

Fine ware. H=6.5 cm, Dm=7.9 cm. Bitruncated with slightly everted rim, with two ribbon handles (of which only one is preserved). Decoration: row of incised hatched triangles and vertical lines. Light brown with dark-brown spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.3324.

No. 6

Bowl

Fine ware. H=8 cm, Dm=20 cm. Truncated with two small ribbon handles from the rim. Decoration: small celled ribbon on both sides of the handles. Brown with light-brown spots. Both sides display polishing traces. Bibliography: Al. Vulpe, MCA, VIII/1962, p. 312, fig. 5/2. MIPNT Inv.no.5476. Pl. 28/4.

No. 7

Cup

Fine ware. H=5.5 cm, Dm=7.4 cm. Bitruncated with two slightly over-raised ribbon handles. Decoration: row of incised, hatched triangles and two incised lines at the neck margin. The decoration splits

under the handles. Brown. Unpublished. MIPNT Inv. no. 3347.

No. 8

Amphora

Fine ware. H=12.2 cm, Dm=16 cm. Long-necked bitruncated with two ribbon handles (both the neck and the handles are ripped off). Decoration: row of long incised hatched triangles split by four groups of vertical incisions. Dark-brown-blackish with lighter spots. The surface is polished. Unpublished. MIPNT Inv.no.15656. Pl. 22/1.

No. 9

Cup

Fine ware. H=11.5 cm, Dm=15.8 cm. Long-necked bitruncated with two slightly over-raised ribbon handles. Decoration: row of incised hatched triangles on the vessel shoulder. Under the handles vertical incisions replace the triangles. Brown spotted. Bibliography: Al. Vulpe, MCA, VIII/1962, p. 312-313 and the fig. 4/3. MIPNT Inv.no.3421. Pl. 24/1.

No. 10

Amphora

Fine ware. H=26.4 cm, Dm=19.2 cm. Long-necked bitruncated and two ribbon handles. Decoration: row of incised hatched triangles on the shoulder. On the maximum diameter line four groups of knobs were applied. Brick-reddish with brown spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.5409. Pl. 22/3.

No. 11

Cup

Fine ware. H=11 cm, Dm=16 cm. Bitruncated with two ribbon handles. Decoration: row of incised hatched triangles on the shoulder. Brown with light-brown spots. Bibliography: Al. Vulpe, *Dacia*, NS, V/1961, p. 114, fig. 5/7. MIPNT Inv.no.5406. Pl. 23/3.

No. 12

Amphora

Fine ware. H=21.3 cm, Dm=19.2 cm. Long-necked bitruncated with two ribbon handles. Decoration: row of long hatched triangles on the shoulder; vertical incisions under the handles and two groups of short incisions under the handles. Brick-reddish with brown spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.5408. Pl. 22/2.

No. 13

Cup

Fine ware. H=14.6 cm, Dm=18.6 cm. Long-necked bitruncated with two ribbon handles. Decoration: row of long hatched triangles, vertical incisions in between. Brick-reddish with brown spots. Bibliography: Al. Vulpe, in *Dacia* NS, V/1961, p. 114, fig 5/6. MIPNT Inv.no.5407. Pl. 25/4.

No. 14

Sherd from the lower part of a large vessel (bowl?). Decorated in *Besenstrich* style. Lmax=12 cm, l=7.5 cm. Brick-reddish with brown spots. Bibliography: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, Pl. XX/5. MIPNT Inv.no.19807. Pl. 27/3.

No. 15

Sherd from a bowl (?). Coarse ware. L=19.2 cm, l=9.5 cm. It belongs to the lower part of a wide opened vessel, decorated in *Besenstrich* style. Brown with brick-reddish spots. With traces of secondary burning. Unpublished. MIPNT Inv.no.19806. Pl. 27/6.

No. 16

Sherd from a large vessel (bowl?), decorated in *Besenstrich* style. L=14 cm, l=9.5 cm. Brown (brick-reddish inside). Unpublished. MIPNT Inv.no.19805. Pl. 27/5.

No. 17

Sherd from the lower part of a large vessel, decorated in *Besenstrich* style. L=7.5 cm, l=8.5 cm. Brown with lighter and darker spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.19804. Pl. 27/1.

No. 18

Sherd from a large vessel decorated in *Besenstrich* style. L=10.5 cm, l=6.5 cm. Brick-reddish. Bibliography: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, Pl. XX/1. MIPNT Inv.no.19802. Pl. 27/14.

No. 19

Sherd from the upper part of a large bowl, decorated in *Besenstrich* style. The rim is partially distorted by fire. L=12.5 cm, l=8.5 cm. Brick-reddish (black-brownish inside). Unpublished. MIPNT Inv.no.19801.

No. 20

Fragmentary bowl. Coarse ware. L=13.5 cm, l=8.4 cm. The sherd, with the trace of a handle belongs to a large vessel decorated in *Besenstrich* style. Brick-reddish. Bibliography: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, Pl. XX/7. MIPNT Inv.no.19800. Pl. 27/2.

No. 21

Cup
Fine ware. H=6.5 cm, Dm=10.3 cm. Bitruncated long-necked and slightly everted rim, with two over-raised handles (*ansa lunata*). Decoration: row of four groups of vertical incisions between the shoulder and the maximum diameter line. Two incised lines at the base of the neck. Brick-reddish colour. Bibliography: Al. Vulpe, *Dacia NS*, V/1961, p. 114, fig. 5/1. MIPNT Inv.no.3323. Pl. 25/1.

No. 22

Small amphora
Coarse ware. H=6 cm, Dm=6.9 cm. Long-necked bitruncated straight rim, with two ribbon handles. No

decoration. Brick-reddish colour with brown spots. Bibliography: C. Matasă, in *BCMI*, 97, 1940, fig. 50. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, Pl. XVII/2. MIPNT Inv.no.593. Pl. 26/4.

No. 23

Small amphora
Coarse ware. H=5.8 cm, Dm=5.8 cm. Bitruncated with one ribbon handle. No decoration. Brown with brick-reddish spots. Unpublished. MIPNT Inv. no. 16834. Pl. 26/7.

No. 24

Cup
Fine ware. H=5.8 cm, Dm=7.9 cm. Bitruncated with one slightly over-raised ribbon handle. Incised decoration: row of hatched triangles with two lines on the neck. The decoration splits under the handle. Brown. Unpublished. MIPNT Inv.no.5434.

No. 25

Cup
Fine ware. H=6.1 cm, Dm=8 cm. Bitruncated with one over-raised cell ribbon handle (?). Decoration: inclined incisions on the shoulder. The decoration splits under the handle. Brick-reddish with brown spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.9633. Pl. 25/2.

No. 26

Cup
Fine ware. H=7.5 cm, Dm=9.9 cm. Bitruncated with long, slightly reverted neck, with two over-raised handles. Decoration: stitches, incisions, row of stitches under the rim, row of hatched triangles. Brown with brick-reddish spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.5428. Pl. 25/2.

No. 27

Cup
Fine ware. H=10 cm, Dm=12.2 cm. Bitruncated with two ribbon handles. Decoration: row of hatched triangles on the shoulder. Brick-reddish with brown spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.4706. Pl. 25/3.

No. 28

Small amphora
Coarse ware. H=7.1 cm, Dm=6.2 cm. Bitruncated with long slightly reverted neck, and with one handle (?). No decoration. Brown. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, Pl. XVII/4. MIPNT Inv.no.5439. Pl. 26/1.

No. 29

Small amphora
Coarse ware. H=6 cm, Dm=7.2 cm. Long-necked bitruncated and two small handles. No decoration. Brick-reddish with brown spots. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, Pl. XVII/5. MIPNT Inv. no. 3328. Pl. 26/5.

No. 30

Small amphora
Coarse ware. H=8 cm, Dm=7.5 cm. Long-necked

bitruncated and with one small ribbon handle. Brick-reddish with brown spots. No decoration. Unpublished. MIPNT Inv. no. 3345. Pl. 26/2.

No. 31

Small amphora

Coarse ware. H=5 cm, Dm=5.8 cm. Bitruncated with straight long neck, with one slightly over-raised ribbon handle. No decoration. Brick-reddish with brown spots. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia* 5, 2000, Pl. XVII/3. MIPNT Inv.no.3329. Pl. 26/8.

No. 32

Cup

Fine ware. H=6.7 cm Dm=8.9 cm. Bitruncated with slightly funnelled neck, with two slightly over-raised handles. Decoration: row of incised, hatched, triangles, on the shoulder, split by vertical incisions under the handles. Brown. Unpublished. MIPNT Inv.no.1735.

No. 33

Cup

Fine ware. H=5.5 cm, Dm=8.2 cm. Bitruncated with slightly reverted neck and two over-raised ribbon handles. No decoration. Brick-reddish with brown spots. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, Pl. XVII/1. MIPNT Inv.no.5438.

No. 34

Clay foot

H=3.6 cm, l=7.4 cm. Foot of a clay figurine. The lower part is decorated with a rib and with few stitches representing a shoe with a raised point. Brown with brick-reddish spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.5513. Pl. 28/1.

No. 35

Cup

Fine ware. H=5.8 cm, Dm=9.5 cm. Hemispherical, with a slightly everted rim; it has two over-raised saddled handles. Decoration: row of incised lines at the neck lower part. Brown with brick-reddish spots. MIPNT Inv.no.5478. Pl. 30/2.

No. 36

Amphora

Fine ware. H=47 cm, Dm=43 cm. Long-necked bitruncated with two ribbon handles. Decoration: row of long, hatched triangles on the shoulder; four groups of knobs on the maximum diameter line. Under the handles the decoration splits, being replaced by a vertical row of triangles and rhombi. Brown. Bibliography: Al. Vulpe, in *Dacia*, NS, V/1961, p. 117, fig. 6; *Ibid.*, in *MCA*, VIII/1962, p. 312 and the fig. 4/1. MIPNT Inv.no.3354. Pl. 21.

No. 37

Cup

Fine ware. H=5 cm, Dm=13.4 cm. Hemispherical, with two over-raised, saddled handles; cup dipper is split by a wall with one small hole in it. Decoration: incised lines on the shoulder. Black with brick-reddish

spots. Bibliography: Al. Vulpe, in *MCA*, VIII/1962, p. 313-314. fig. 5/1. MIPNT Inv.no.5477. Pl. 29/1.

No. 38

Cup

Fine ware. H=5.5 cm, Dm=9 cm. Hemispherical, with the rim slightly reverted, with two over-raised handles. Decoration: row of incisions on the shoulder and short transversal incisions on the upper part of the handles. Brown. Unpublished. MIPNT Inv.no.3345. Pl. 30/3.

No. 39

Cup

Fine ware. H=9.2 cm, Dm=14.8 cm. Hemispherical with two over-raised, saddled handles. Decoration: two relief lines on the shoulder. Brown. Bibliography: Al. Vulpe, in *Dacia* NS, V/1961, p. 108, fig. 2/3. MIPNT Inv.no.4707. Pl. 30/4.

No. 40

Cup

Fine ware. H=5.5 cm, Dm=8.7 cm. Hemispherical with the rim slightly everted, with two over-raised, saddled handles. Decoration: row of incisions on the shoulder. Brown with brick-reddish spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.3327. Pl. 30/5.

No. 41

Offering vessel

Fine ware. H=42.4 cm, Dm=22 cm. Funnel-shaped neck, arched shoulder and truncated cone-shaped bottom separated by a channelled torus; a tubular ribbon handle under the torus. Decoration: relief zigzag and rhombi, ribbons. Brick-reddish with brown spots. Bibliography: Al. Vulpe, in *Dacia*, NS, V/1961, p. 108, fig. 2/5; *Ibid.*, in *MCA*, VIII/1962, p. 311, fig. 3/4. MIPNT Inv.no.4705. Pl. 29/2.

No. 42

Krummessers

Stone. a) L=16.4 cm, l=5.7 cm. b) L=16.4 cm, l=4.5 cm. c) L=17 cm, l=5 cm. With chipped traces on both edges. Unpublished. MIPNT Inv.no.5410 a, b, c. Pl. 31/3-5.

No. 43

Weight

Clay. H=15.7 cm, l=9.5 cm. Pyramid-shaped trunk, with a transversal hole on the upper half. Light brown with dark brown spots. Unpublished. MIPNT Inv.no.7361. Pl. 28/3.

No. 44

Dagger

Bronze. L=17 cm, L blade=13 cm, l=2.3 cm. Dagger with a tongued handle, with a median rib on the blade and rounded shoulder. Light green patina. MIPNT Inv.no.5499. Pl. 31/2.

No. 45

Cup

Fine ware. H=7 cm, Dm=10 cm. Bitruncated with

slightly everted rim and two slightly over-raised saddled handles. Decoration: stitches under the rim and around the neck; row of hatched triangles on the shoulder bordered by incised lines. The

decoration is divided into four groups of vertical incisions. Brown with lighter spots. Costișa, *Dealul lui Filip*, Costișa commune, Neamț county. Unpublished. MIPNT Inv. no. 4709. Pl. 24/2.

4. Cotârgaci village, Roma commune, Botoșani county

The *Archaeological Repertory of Botoșani county* recorded around the Cotârgaci village several mounds situated on the Cotârgaci-Roma road and between the village and the La Bucovineni hamlet. The 9 mounds were investigated in 1989, when 11 graves were discovered with skeletons in a contracted position, dating from the transition period from Neolithic to the Bronze Age and from the Bronze Age proper. In the context of this paper, a special reference should be made to the T₇ and T₈. These two tumuli forming an isolated group of the above-mentioned cemetery were raised each for one burial. The skeletons are laid - on their back, arms along the body, legs crouched on the right side - each in a rectangular pit. The vessels associated with the two burials were attributed according to the decoration to the Komarov culture.

Bibliography: E. Moscalu, *Săpăturile de salvare de la Cotârgaci (com. Roma, jud. Botoșani)*, in Hierasus, VII-VIII, 1989, p. 117-131.

Elena Roxana Munteanu

Catalogue notes

No. 1
Sherds of two cups decorated on the shoulder with rows of incised hatched triangles and with stitches

on the neck. Brown. Unpublished. MJBT. No inv. no. 57/5,6.

5. Crasnaleuca village, Coțușca commune, Botoșani county

As a consequence of the field surveys within the territory of the Crasnaleuca village a mound was recorded at 1.5 km WSW from the village, on *Dealul Coșerii*. Around it excavations were made and four graves with crouched skeletons from a Bronze Age cemetery were identified. The vessel from G₂ - a cup decorated with hatched triangles, with the paste containing pounded flint as degreasing substance - along with the pottery in G₄ (with a similar paste) allowed for the dating of the necropolis to the Middle Bronze Age, the Komarov culture.

Nearby, on the village territory - situated in a meander of the Prut River - other Bronze Age discoveries were recorded, mainly assigned to the Noua culture.

Bibliography: L. Dascălu, Fl. Burtănescu, *Crasnaleuca, jud. Botoșani*, in CCA, București, 1997, p. 15.

Elena Roxana Munteanu

Catalogue notes

No. 1
Cup
Coarse ware. H=9.9 cm, Dm=15.2 cm. Bitruncated with two slightly over-raised ribbon handles, decorated on the neck with incised lines and with a

row of hatched triangles on the shoulder. The paste has pounded flint as degreasing substance. Brown. Bibliography: L. Dascălu, F. Burtănescu, in CCA, 1997, p.15. MJBT. No inv. no. Pl. 55/2.

No. 2

Sack-vessel

Coarse ware. H=8.6 cm, Dm=9 cm. Of small dimensions, decorated with a simple ribbon on the neck margin. The paste contains pounded flint as

degreasing substance. Brown with darker spots; bears polishing traces. Bibliography: L. Dascălu, F. Burtănescu, in CCA, 1997, p.15. MJBT. No inv. no. Pl. 55/1.

6. Lunca village, Vânători-Neamț commune, Neamț county

Among the most important recent discoveries in the east-Carpathians territory, the site at Lunca-Poiana Slatinei and the neighbouring one at Oglinzi-Ceățuia occupy a special part within the study of the pre-historic northern half of Moldavia. The excavations that were made after 1983 in these Eneolithic and Bronze Age layers – constituted on basis of the salt springs exploited both for consumption and for long distance trade – uncovered a lot of artifacts of a great scientific value.

The salt springs on the eastern slope of the Culmea Pleșului (hill), *Corungea, Băile Oglinzi, Slătior, Poiana Slatinei, Sărățuri* and *Poiana*, are situated in the outcrop area of the acvitanian salt, at the contact between the peri-Carpathian unit and the Sarmatic deposits of the Moldavian platform. More precisely, those springs use the salt 130 m thick deposit at Oglinzi, which is about 4 km length and around which more then 70 ancient sites are recorded.

a. The features of the Poiana Slatinei layers

The site at Lunca-Poiana Slatinei, which represents one of the best examples of this kind, is located in the proximity of the richest salt spring on the eastern slopes of the Culmea Pleșului. Situated at about 550 m of altitude and with a surface reaching some 2 hectares, the site at Lunca has three distinctive though equally important areas, each of them with its peculiarities depending on the cultural and archaeological criteria.

The A area, which we think as the most important sector, is located in the immediate proximity of the salt spring. A marshy area – representing the collecting channel for the Sasca stream separates a 3 m high oval mound shape of 60 m x 25 m, from the nearby forest. Southwards, towards the salt spring, the area is bordered by a natural deep ditch on whose bottom the water from the salt spring flows when it is not exploited. During the six archaeological campaigns in this site, dense layers belonging to the Starčevo-Criș, Precucuteni, Costișa/Komarov, Noua, and Hallstatt civilisations were identified along with scarce remains from the *Linearbandkeramik*, Cucuteni, Transitional period, the Carpic and Sântana de Mureș cultures, the 5th-7th, 10th-12th, and 16th-17th centuries.

The Starčevo-Criș records from the A sector are, by their features, the most inciting, along with those from the Bronze Age level, being the first discovery of this kind from Romania so far.

Looking for the salt they needed, some of the neighbouring Starčevo-Criș communities reached *Poiana Slatinei* towards the end of its 3rd B stage; they settled on a natural mound near the salt spring and begun to exploit the deposit, boiling the salt water.

The same thing happened during the Precucuteni culture, as demonstrates the noticeable layer on the eastern side of the archaeological complex.

From the end of the 2nd Precucuteni stage until the end of the Early Bronze Age in this sector few Precucuteni the IIIrd stage and Cucuteni potsherds are found.

First, the Bronze Age layer occupied a surface of about 15 x 10 m that diminished in time. This area was reduced and the salt spring was intensely exploited. The same area was re-used and the ovens were re-built; that is why, a level of 2 m containing ash, charcoal, burning pigments, potsherds and ovens was formed here.

The investigations on the B sector allowed us to detect the following stratigraphy:

- between -2.70 and -1.90 m lies a dense Starčevo-Criș level;
- from -1.90 m up to -1.80 m Precucuteni and *Linearbandkeramik* artifacts were found;
- from -1.80 m up to -1.45 m Precucuteni IIIrd stage potsherds appeared;
- between -1.45 m and -0.40 m - an Eneolithic level, with all the Cucuteni stages;
- the layer between -0.35 m and -0.15 m contained Bronze Age and Iron Age findings.

In the C sector the excavations uncovered a 0.65 m deep layer, with more La Tène levels.

The neighbouring *Cetățuia*, inhabited by some of the communities that exploited the salt spring at *Poiana Slatinei*, situated on the territory of the Oglinzi village, at about 1 km, played an important defensive part during the Bronze Age. This is demonstrated by the existence of the defence ditch subsequent to the Eneolithic layer and dated based on some Middle Bronze Age pottery fragments. The Bronze Age community took advantage of the field structure, digging a 4-7 m wide ditch on the southern slope of the *Cetățuia*, on the saddle linking the plateau with the promontory, in order to ensure the survey of the salt spring and of a larger territory.

b. The stratigraphy of the Bronze Age layer

The layer from the natural mound in sector A consists of four levels, three of them belonging to the Bronze Age.

At a 2-m depth, above the yellow soil – without archaeological traces – a thick brown-grey level was discovered, which contains Starčevo-Criș and Precucuteni (IInd stage) pottery.

The first dense level, of 1-m thickness, has a grey-reddish colour. It seems that the burning lens covering several metres, the ash and the charcoal had changed the colour of the level, although the pottery itself has a reddish tone. The vessels from this level – remains of ovens without a well defined structure, which were discovered mainly around the burning and ash loads – can be dated to the IInd stage of the Komarov culture, the closest analogies being found at Mihoveni and Corlăteni.

The following level, about 0.25 and 0.30 m thick, was noted owing to its grey-reddish colour and to the ware decorated with hatched triangles. Although it is not possible to speak of real ovens, there are traces of open pyres – areas with black or red burned soil – rounded by potsherds. The second level at Lunca can be assigned, on typological basis, to a later Komarovo IInd stage.

Over this layer, another level was formed, grey, 0.20-0.55 m thick, containing IIIrd stage Komarov (Noua) ware. In a central area, three piles of flat stones were found, with over 1 m diameter, which we consider as ovens. On the flat stones and around them a large mass of ash was discovered, red burning and charcoal, sometimes in a compact layer, resembling a rough cast. Near the first oven a pit (0.60 m diameter and 0.25 m deep) was identified, coated with yellow clay, filled with Noua potsherds. The second complex (V₂), of 1.40/1.20 m in diameter, was much more compact and was surrounded by fragments of a baked clay bed. This last oven seems to have used for a longer time, as the great amount of ash and pottery associated with it proves. The third oven, similar to the first two, was prior to those. Around it was amassed a great amount of ash and potsherds.

It is remarkable that neither of the layers contained usual artifacts for a settlement, which shows that the site at Lunca was not a regular settlement, but a special place for exploiting salt resources.

Finally, the layer over the Bronze Age levels, greyish-black and 0.10-0.40 m thick, contained Corlăteni and Canlia pottery. A pit was also discovered at this level.

The current greyish-black plant soil contains vessels from the Iron Age and from the 10th-12th centuries.

The pottery from the second level at Lunca, the middle-sized vessels – most of all with two handles, decorated with hatched upward pointed triangles, triangles in *Furchenstrich* style – is obviously linked to the Komarov findings, later than the discoveries at Costișa.

Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Depunerile neo-eneolitice de la Lunca și Oglinzi, jud. Neamț*, in *MemAntiq.* XIX, 1984, p. 7-81; *Ibid.*, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 127-156, fig. 93-103.

Gheorghe Dumitroaia

Catalogue notes

No. 1

Sherd from a large vessel, amphora (?), decorated on the shoulder with "omega"-signs. Brown. L=14.5 cm, l=13 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19799. Pl. 51/6.

No. 2

Sherd of a large bitruncated vessel with long everted flared rim neck. It has a small handle on the neck and a simple ribbon. Brown (brownish-black inside); bears polishing traces. L=13 cm, l=9 cm, Dg=24 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19798.

No. 3

Fragment of a large pot (Dg=24.2 cm), with a slightly everted neck and everted flared rim. The ornament consists of a row of incisions broken off by vertical "fir trees". Brown (brownish-black inside). L=8.5 cm, l=6.3 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.18998.

No. 4

Fragment of a large pot, with everted flared rim, decorated under the rim with rows of long triangular stitches and with lines in *Furchenstrich* style. Brown (darker inside). L=6 cm, l=5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.18990. Pl. 45/5.

No. 5

Fragment of a ribbon handle, decorated with two rows of "fir trees". Brown. L=7 cm, l=4 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.18992. Pl. 50/3.

No. 6

Sherd of a vessel with truncated neck, decorated under the rim and on the neck with several rows of stitches and with incised hatched triangles. Brown. L=6 cm, l=5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 18993. Pl. 47/4.

No. 7

Sherd from a globular vessel, decorated with a row of

incised hatched triangles and with incised stitches on the neck. Brown, polished surface. L=13 cm, l=7 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.18999. Pl. 47/6.

No. 8.

Fragment of a pot, with a horizontal grab with two holes. It is decorated with a simple ribbon. Brown (darker inside). L=6.5 cm, l=6 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 98/9. MIPNT, Inv.no.19797. Pl. 46/1.

No. 9

Sherd from a bitruncated (globular?) vessel, decorated with two knobs and an "omega"-sign. Brown. L=9 cm, l=7 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19796. Pl. 51/6.

No. 10

Sherd from a bitruncated vessel, with a horizontal grab with two holes in it. The decoration consists of a row of stitches. Brown with darker spots. L=8 cm, l=7.5 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 98/6. MIPNT, Inv.no.19795. Pl. 46/2.

No. 11

Fragment of a pot decorated with a simple ribbon and with rows of incisions and stitches. Brown. L=5.5 cm, l=5.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19794. Pl. 45/11.

No. 12

Fragment from a pot with straight rim. Under the rim there is a horizontal grab with two holes in it, surrounded by incised lines. Brown. L=7 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19793. Pl. 46/6.

No. 13

Sherd of a pot with everted flared rim. The vessel had a ribbon handle, now broken. Decoration: rows of stitches in *Furchenstrich* style under the rim. On the upper part of the rim and on the handle the fragment was decorated in the same manner, with zigzags. Brown. L=17 cm, l=9 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.18994. Pl. 49/7.

Another sherd from this vessel was also recorded, degraded by the secondary burning. L=7 cm, l=5 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 100/4. MIPNT.

No. 14

Fragment of a bowl with a horizontal handle on the maximum diameter point and with a zigzag ornament in *Furchenstrich* style. Brown. L=9 cm, l=7 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19792. Pl. 46/5.

No. 15

Sherd of an everted flared rim pot decorated on the upper part with short incisions. Brown. L=5 cm, l=4 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19791. Pl. 46/3.

No. 16

Sherd from the upper part of a hemispherical cup, with

a long neck and slightly everted rim. Under the rim and on the neck there is a row of inclined stitches and; incised triangles on the shoulder. Brown. L=8 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19790. Pl. 47/2.

No. 17

Sherd from an everted flared rim pot, decorated with two incised lines. Brown (black inside). L=10.5 cm, l=27 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19789. Pl. 44/8.

No. 18

Sherd from an everted flared rim pot. The fragment is decorated under the rim with a row of linear and semicircular incisions and with stitches. Brown with darker spots. L=7.5 cm, l=5.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19788. Pl. 49/2.

No. 19

Fragment of a pot with a slightly funnelled neck and everted rim, decorated on the neck with a row of incisions and a vertical rib. Brown (brownish-grey inside). L=9 cm, l=6.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19787. Pl. 45/1.

No. 20

Sherd from the upper part of a large pot (Dg=22 cm), with an everted rim, decorated on the neck with two simple ribbons. Brown. L=10.5 cm, l=8.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19786. Pl. 51/1.

No. 21

Fragment of a globular vessel with straight rim, decorated on the shoulder with a row of incisions and lines in *Furchenstrich* style. Light brown (dark inside); bears polishing traces. L=8.5 cm, l=5.5 cm, Dg=13 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19785. Pl. 49/1.

No. 22

Two cup sherds decorated with incisions: hatched triangles and horizontal lines cover the entire surface. 1: 4.5x5.5 cm; 2: 4.5x7.3 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19783; 19784. Pl. 49/3-4.

No. 23

Ribbon handle decorated with lines of incisions and with row of stitches. Brick-reddish with brown spots. L=5 cm, l=4 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19782. Pl. 50/2.

No. 24

Fragment of an everted flared rim pot or bowl, decorated with rows of rectangular stitches. Brown (brick-reddish inside). L=7.5 cm, l=5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19781. Pl. 45/12.

No. 25

Sherd of an everted rim pot. The vessel was decorated under the rim with successive rows of incised rhombi and hatched triangles. Brown (darker inside). L=8.5 cm, l=9 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 101/4. MIPNT, Inv.no.19780. Pl. 47/3.

No. 26

Fragment of an amphora (D=30 cm), decorated on the shoulder with hatched rhombi. Brown. L=10 cm, l=5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19779. Pl. 47/10.

No. 27

Fragment from a cup with a slightly everted rim and, most likely, with over-raised handles. Under the rim the vessel was decorated with rows of inclined stitches and with incised, hatched triangles. Brown. L=5.5 cm, l=4 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19778. Pl. 48/2.

No. 28

Sherd from the rim of a pot (everted, flared). On the neck, the pot was decorated with a row of round stitches and shallow wide incised lines. Brown with black spots. L=4.8 cm, l=4 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19777. Pl. 45/2.

No. 29

Sherd from a middle-sized straight-necked pot with a small ribbon handles on the neck. No decoration. Brown. Dm=17 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19776. Pl. 49/6.

No. 30

Fragment from the upper part of a large cup with over-raised ribbon handles. The decoration consists of stitches and incisions. Brown with darker spots and with secondary burning traces. L=7 cm, l=9 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19775. Pl. 46/7.

No. 31

Sherd of a vessel with everted rim decorated with stitches and incisions. L=7 cm, l=4 cm. Brown. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 96/2. MIPNT, Inv.no.19774. Pl. 45/8.

No. 32

Sherd of a large pot (Dg=26.2 cm) with an everted rim. On the neck, the vessel was decorated with a cell ribbon. Brown. L=10 cm, l=10 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19773. Pl. 52/2.

No. 33

Sherd from the everted rim of a middle-sized pot, with a ribbon handle. The handle was decorated with incisions; a row of parallel incisions on the neck. Greyish-brown (black inside). L= 6.5 cm, l=5.5 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 98/2. MIPNT, Inv.no.19772. Pl. 75/7.

No. 34

Fragment from the upper part of a large pot (Dg≈30 cm) with an everted rim, decorated under the rim with a row of stitches. Brick-reddish (brownish-black inside). L=8 cm, l=7 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19771. Pl. 45/9.

No. 35

Fragment of a truncated vessel with an everted rim, decorated under it with a row of hatched triangles. Brown (darker inside). L=5.5 cm, l=4.5 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, p. 311, fig. 103/3. MIPNT, Inv.no.19770. Pl. 47/1.

No. 36

Sherd from a large bitruncated vessel (Dm≈aprox. 25-28 cm) (amphora?), decorated on the shoulder with a row of long stitches and with incised lines. Brown. L=7 cm, l=5.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19769. Pl. 45/10.

No. 37

Handle of a middle-sized amphora, with a long neck and an everted rim. The handle is slightly overraised, decorated with incisions. Brown. L=7 cm, l=3 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 102/5. Inv.no.19768. Pl. 50/6.

No. 38

Sherd from the neck of a bitruncated vessel decorated with a ribbon and with a row of inclined stitches. Brick-reddish with greyish-brown spots inside. L=8 cm, l=4.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19767. Pl. 49/8.

No. 39

Fragment of a funnel-necked pot, decorated on the everted rim with zigzag incisions. Brown (greyish-brown inside; bears polishing traces. L=7 cm, l=5 cm. MIPNT, Inv.no.19766. Pl. 46/4.

No. 40

Fragment of a cup decorated with incised hatched rhombi. Brown. L=5.5 cm, l=4.8 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 103/10. MIPNT, Inv.no.19765. Pl. 47/5.

No. 41

Sherd of a flared rim bowl, decorated with a row of hatched upward pointed triangles; under this row a similar one seems to follow. Brick-reddish with brown spots. L=6 cm, l=4.5 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 103/2. MIPNT, Inv.no.19764. Pl. 47/8.

No. 42

Sherd of a bitruncated (globular) vessel with a straight neck, decorated under the rim with a row of hatched triangles in *Furchenstrich* style. Brown. L=14 cm, l=5 cm, Dg=25.4 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 103/12-14. MIPNT, Inv.no.19763. Pl. 47/7.

No. 43

Sherd from the lower part of an amphora decorated with vertical rows of stitches and incisions. Greyish-brown with brick-reddish spots. L=11 cm, l=8 cm Df=9.4 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19762.

No. 44

Fragment from the upper part of a pot with a straight flared rim. Under the rim there are incised lines combined with a double row of holes. Brown. H=7 cm, l=5.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19761. Pl. 45/4.

No. 45

Sherd from the shoulder of a middle-sized globular vessel with a straight neck. The shoulder is decorated with vertical channels. Brown; polished surface. L=12 cm, l=8 cm, D=24 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19760. Pl. 51/5.

No. 46

Middle-sized cup fragment (Dm= aprox. 15 cm). Hemispherical, with a long neck and a over-raised ribbon handle, decorated on the shoulder with a row of incised hatched triangles. Brick-reddish with brown spots. H=10.5 cm, l=8 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 102/2. MIPNT, Inv.no.19759. Pl. 50/5.

No. 47

Sherd from a bitruncated cup decorated at the maximum diameter point with channelled circles. On the neck, there is a row of stitches over the circles. Brown, polished surface. H=9 cm, l=8cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19758. Pl. 51/4.

No. 48

Sherd from a middle-sized hemispherical cup, with a long neck, decorated with channelled circles. The fragment also bears traces of a ribbon handle. Black with brick-reddish spots, polished surface. H=6 cm, l=10.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19757. Pl. 51/3.

No. 49

Fragment of a high bitruncated bowl, decorated at the maximum diameter point with incised garlands (arcades) and with a row of incisions. Brown with lighter spots. Dm= aprox. 25 cm, L=7 cm, l=7 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19756. Pl. 49/5.

No. 50

Fragment from the upper part of a long-necked pot with an everted rim, decorated with stitches and incisions. Brown (darker inside). Unpublished. MIPNT, Inv.no.19755.

No. 51

Sherd from the shoulder of a bitruncated (globular?) vessel, with a straight neck. The decoration consists of inclined channels on the shoulder. Black. L=6 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19754. Pl. 51/7.

No. 52

Sherd from the neck of a an everted rim pot. The neck is decorated with a row of incisions and two

rows of stitches. Brown. L=7 cm, l=7 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19753. Pl. 45/6.

No. 53

Sherd from the upper part of a long necked pot. Under the rim, the fragment has five holes and on the neck. Decorated with two ribbons. L=8.5 cm, l=8 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 99/9. MIPNT, Inv.no.19752. Pl. 51/2.

No. 54

Fragment of a flared rim pot with three holes and a row of incision under it. Brown. L=8.5 cm, l=4.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19751. Pl. 44/7.

No. 55

Sherd from the funnelled neck of a middle-sized vessel (bitruncated or globular). Under the rim there is a small ribbon handle. The decoration consists of few rows of stitches and incisions on the neck and under the rim. Brown/brick-reddish. L=6.5 cm, l=5.5 cm, Dg=14 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19750. Pl. 50/4.

No. 56

Sherd of a bowl rim, everted, decorated with two rows of incisions. Brown. L=4.5 cm, l=3.6 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19749. Pl. 44/2.

No. 57

Sherd from the shoulder of a globular vessel, with a straight neck, decorated with a row of incised triangles and with rows in *Furchenstrich* style. Brown (darker inside). Both surfaces are polished. L=9.5 cm, l=7 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 101/7. Inv. no. 19748. Pl. 47/9.

No. 58

Fragment from the upper part of a long-necked a pot with an everted rim, decorated with a simple ribbon on the neck. L=9 cm, l=6.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19747.

No. 59

Fragment from a jar rim, decorated immediately below with incision and stitch rows. Light brown. H=5 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19917. Pl. 44/5.

No. 60

Fragment from a jar rim, decorated immediately below vertical stitch rows and horizontal lines. Light brown. H=4.5 cm, l=5 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19908. Pl. 44/4.

No. 61

Fragment from a jar rim, decorated immediately below with a stitch row and incised lines. Light brown. H=4.5 cm, l=5 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19917. Pl. 44/5.

No. 62

Fragment from the upper part of a jar, decorated a the neck base with oblique wide incisions and with stitch rows. Light brown. H=6 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19912. Pl. 44/10.

No. 63

Fragment from the upper part of a jar, with almost straight walls, decorated below the rim with a cell girdle and on the rim with oblique cuts. Light brown. H=7 cm, l=6.5 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19899. Pl. 44/3.

No. 64

Fragment from the upper part of a jar, with almost straight walls, having a horizontal holding device with two perforations below the rim. Light brown. H=5.5 cm, l=6.3 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19898.

No. 65

Fragment from the upper part of a jar, with slightly everted edge, decorated on the neck with an incised line register and with vertically stitched lines. Dark brown. H=6 cm, l=6.5 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19879. Pl. 44/1.

No. 66

Ceramic fragment from a tulip-shaped neck vessel from the 1st layer. Fine ware, well baked. Brick-reddish-grey. Decorated with horizontal incisions below the rim. The upper edge of the vessel was faceted; bears a fairly deep channel on the inside. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități*, p. 303, fig. 95/5. MIPNT. Inv. no. 18997. Pl. 43/1.

No. 67

Fragment from the upper part of a jar, with everted neck and flattened rim, thickened, decorated on the neck with two relief veins. Light brown. H=8 cm, l=8 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19892. Pl. 43/9.

No. 68

Fragment from a jar with a lightly everted rim, thickened, decorated on the neck with an incised line register. Grey with brown spots. H=7.5 cm, l=8.5 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19997

No. 69

Fragment from a jar with a slightly everted rim, decorated on the neck with an incised line register. Light brown. H=7.5 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19880. Pl. 43/3

No. 70

Fragment from a jar with a slightly everted rim, decorated below the rim with a row of perforations and on the neck with a vein. Brick red. H=5.6 cm, l=7.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19890. Pl. 43/7.

No. 71

Fragment from a bitruncated vessel, with straight edge, with a ribbon handle on the neck, decorated with a relief line at the neck base. Brick red. H=11 cm, l=8

cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19900. Pl. 43/4.

No. 72

Fragment from a bitruncated vessel (jar? globular?) with a slightly everted rim, decorated on the neck with an uneven incision register. Light brown. H=6 cm, l=10.5 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19887. Pl. 43/8.

No. 73

Fragment from a jar with a slightly everted rim, decorated on the neck with an incised line register. Black. H=8 cm, l=8.5 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19881. Pl. 43/6.

No. 74

Fragment from a jar with a slightly everted rim, decorated on the neck with an incised line register and with vertically stitched lines. Light brown with brick-reddish spots. H=4.5 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19888. Pl. 52/5.

No. 75

Fragment from a jar with a slightly everted rim, decorated on the neck with an incised line register. Light brown. H=6 cm, l=6.5 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19906.

No. 76

Fragment from a jar with inverted rim, decorated immediately below with a cell girdle. Light brown with brick-reddish spots. H=6.7 cm, l=9 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19891. Pl. 52/5.

No. 77

Fragment from a truncated bowl, with faceted edge, with a horizontal holding device below the rim. Light brown. H=6.5 cm, l=7.5 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19895. Pl. 52/4.

No. 78

Fragment from a jar with everted thickened rim, decorated on the neck with relief line. Brick red. H=7 cm, l=10 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19896. Pl. 43/9.

No. 79

Fragment from a jar with slightly everted rim, decorated on the neck with a vertical vein and a girdle at its base. Light brown with brownish spots. H=9 cm, l=11 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.18991. Pl. 52/1.

No. 80

Fragment from a jar with a slightly everted rim, decorated on the neck with a simple relief girdle. Light brown with brownish spots. H=9 cm, l=10.5 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.18996. Pl. 52/6.

No. 81

Fragment from a globular vessel, decorated below the rim with a stitch row and a register with incisions on the neck, from below which starts a triangle row.

Light brown. H=6.5 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.18989. Pl. 48/3.

No. 82

Fragment from a cup decorated at the neck base with incised lines and a stitch register and hatched triangles on the shoulder. Light brown. H=5.5 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19909.

No. 83

Fragment from a cup decorated on the neck with a vertical stitch register and with "fir-trees" on the shoulder. Light brown. H=6 cm, l=7 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19915. Pl. 48/5.

No. 84

Fragment from a cup decorated under the rim with hatched triangle rows and incisions at the neck base. Grey-brownish. H=4 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19778. Pl. 48/2.

No. 85

Fragment from a cup decorated with hatched triangles on the shoulders and incisions and stitch rows. Light brown. H=4.5 cm, l=5 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19911. Pl. 48/6.

No. 86

Fragment from a jar decorated with a stitch row below the rim. Brick red. H=5 cm, l=6.5 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19878. Pl. 48/1.

No. 87

Fragment from a jar decorated with an incision and stitch register. Light brown-greyish. H=4.5 cm, l=7 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19902. Pl. 48/7.

No. 88

Fragment from a large-sized cup, decorated on the

shoulder with incised hatched triangles and with stitch rows. Light brown with dark brown spots. H=6 cm, l=8 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19901.

No. 89

Fragment from a vessel (cup?) decorated with a relief line and two stitch rows. Light brown. H=6.5 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.19914. Pl. 48/4.

No. 90

Fragment from a jar with a ribbon handle on the neck, decorated at the neck base with stitch rows. Light brown-brownish. H=8 cm, l=10 cm. Unpublished. MIPNT, No. inv.18995. Pl. 48/9.

No. 91

Ceramic fragment from the neck of a medium-sized vessel, with faceted edge. Decorated in *Besenstrich* style immediately below the rim (this row alternates with a simple stitch row at the neck base as well. The upper part of the rim is identically decorated (*Besenstrich*) in zigzag. Light brown. H=6 cm, l=6.5 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19907. Pl. 48/8.

No. 92

Ceramic fragment from a tulip-shaped vessel pot originating in the 1st layer. Fine ware. Brick red-greyish. On the vessel neck horizontal parallel lined were incised. Unpublished. MIPNT. No. inv. 19906. Pl. 43/2.

No. 93

Ceramic fragment likely to originate from a round-bodied cup, made of baked paste brick red-greyish, decorated with horizontal incisions and dots on the neck and garlands below then. Unpublished. MIPNT. No. inv. 19903. Pl. 44/6.

7. Mihoveni village, Șcheia commune, Suceava county

The settlement at Mihoveni-*Cahla Morii* was discovered in 1971 by Mircea Ignat, Dan Lăcătușu and Adrian Muraru. During the last 30 years five excavations and several field research campaigns were made, i.e. in 1973, 1975, 1981, and 1990.

The settlement at *Cahla Morii* is situated along the 178A county road, between the Șcheia and the Mihoveni villages, on the upper right terrace of the Suceava River, occupying 1.5 hectares. The result of the archaeological research was the discovery of a multiple strata settlement – from prehistoric times until medieval times. Traces of human activity from the Upper Paleolithic (Gravettian), the Neolithic (*Linearbandkeramic*, Precucuteni IIIrd stage, Cucuteni B1 and B2), the Transition Period (Horodiștean-Erbiceni culture), the Bronze Age (Komarov culture), Hallstatt Period (Gava-Holihrad Grănicești), La Tène, the 2nd-3rd and 4th centuries, the 13th-15th centuries were identified.

The Bronze Age ware displays Komarov II decoration patterns and shapes, similar to those discovered at Lunca-Poiana Slatinei.

Bibliography: N. Ursulescu, V.P. Batariuc, *Cercetările arheologice de la Mihoveni (Suceava), 1973*, in Suceava, VI-VII, 1979-1980, p.657-661; Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până la bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 135; fig. 105; p. 313, fig. 106/5-8, p. 314.

Victoria Paraschiva Batariuc

Catalogue notes

- No. 1**
Fragment from a pot rim, with an everted rim, decorated with a row of incisions and rows of stitches. Brown/brick-reddish. H=9 cm, Dm=18.8 cm. Unpublished. MNB. No inv. no. Pl. 54/1.
- No. 2**
Fragment from the upper part of a bitruncated cup (?) with an everted rim, decorated on the neck with a row of stitches. Brown with brick-reddish spots. H=6.8 cm, Dm=15.2 cm. Unpublished. MNB. No inv. no. Pl. 54/3.
- No. 3**
Fragment from the everted rim of a pot, decorated with a row of stitches and with incised lines. Brown. H=4 cm, l=7.5 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 106/6,7. MNB. No inv. no. Pl. 54/2.
- No. 4**
Ribbon handle with a transversal comb, from a large cup. Brown colour. H=11.5 cm, l=11 cm. Unpublished. MNB. No inv. no. Pl. 54/4.
- No. 5**
Fragment of hemispherical cup, with a long neck, of a two-handled type (with one over-raised ribbon handle). Brown with lighter spots. H=8 cm, Dm=11cm. Unpublished. MNB. No inv. no. Pl. 54/6.
- No. 6**
Ribbon handle decorated with two incised lines and two rows of stitches. Brown colour. L=5 cm, l=4 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 105/5. MNB. No inv. no. Pl. 53/5.
- No. 7**
Sherd from a pot neck, decorated with horizontal incised lines and a row of long stitches. Brown. H=3.5 cm, l=3.5 cm. Unpublished. MNB. No inv. no. Pl. 53/6.
- No. 8**
Sherd from the upper part of a bitruncated cup with a long neck and a straight rim. Under the rim there are V-shaped upward pointed incisions. H=6 cm, l=4 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, 105/2. MNB. No inv. no. Pl. 53/1.
- No. 9**
Sherd from a big sized bowl rim decorated with a cell ribbon. Brick-reddish. H=6.5 cm, l=7 cm. Unpublished. MNB. No inv. no. Pl. 54/5.
- No. 10**
Fragment from the upper part of a large pot. Under the rim there is a small cell ribbon and two incomplete holes. Brown with brick-reddish spots. H=8 cm, l=5 cm. Unpublished. MNB. No inv. no. Pl. 54/7.
- No. 11**
Sherd from a bitruncated vessel rim, probably a large cup with a straight neck. The vessel was decorated with a row of hatched upward pointed triangles on the neck. Brown. H=6 cm, l=6.5 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 105/3. MNB. No inv. no. Pl. 53/4.
- No. 12**
Fragment of a hemispherical cup decorated on the shoulder with zigzags. Brown. H=4.5 cm, l=5 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 105/6. MNB. No inv. no. Pl. 53/3.
- No. 13**
Sherd from a bitruncated cup. Under the rim there is a row of long stitches with incised upward pointed triangles. Brick-reddish. H=4.5 cm, l=3.5 cm. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, fig. 105/1. MNB. No inv. no. Pl. 53/2.

8. Poduri village, Poduri commune, Bacău county

On the high terrace of the Tazlăul Sărat River, on a spot called *Dealul Ghindaru*, now belonging to the Poduri village, there is one of the most important Eneolithic site from Romania. Recorded in 1978 and systematically excavated ever since (with some interruptions), the Eneolithic *tell* is 5 m high and has about 12,000 square metres. It has several layers: Precucuteni II, III, late III, Cucuteni A (2nd-3rd)

stages), Cucuteni A-B and B, with dwellings, sanctuaries and pits, containing a rich inventory. The Eneolithic *tell* was also inhabited during the Bronze Age by the Costișa people. The first Bronze Age discoveries were made in 1979 when a cremation urn was uncovered. It contained the remains of a 1-3 year-old child, lying between several stones. During the 1980-1982 campaigns, when sections II and III were dug deeper, the ditch with an opening of some 6-7 m and was 5.80 m deep, surrounding the *tell*, which had previously filled with pebbles, was semicircular and contained potsherds of Costișa style. Until 1988, the discoveries (associated with Cucuteni B artifacts) on the site surface contained: a metal axe of the Darabani type (according to Al. Vulpe), two bone arrowheads (*flèches-styletes*) with four edges, a concave-based flint arrowhead, an amber bead and a fragment from a bronze bracelet with prominences. In 1988, the excavation of large surfaces (20 x 36 m) began, thus being discovered the first dwelling structure. It may have been a hut with a slightly deep floor, containing an important potsherd inventory. From the technical and typological viewpoint (i.e. paste, burning, shapes, decoration) the Bronze Age pottery from Poduri presents a great value, being obviously related to the Costișa and Păuleni inventories. The Bronze Age settlement from Poduri, the "southern point" of the Costișa-Komarov cultural complex is an important piece for the understanding of the contacts with the southern Monteoru culture and the "Ciomortan" aspect.

Bibliography: D. Monah, S. Antonescu, A. Bujor, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri, jud. Bacău*, in MCA, XIV, Tulcea, 1979, p. 86-89; S. Antonescu, *Toporul cu gaură de înmănușare transversală descoperit la Poduri, jud. Bacău*, in SC, III, 1980, p. 53-56, D. Monah, D. Popovici, Gh. Dumitroaia, Șt. Cucos, A. Bujor, *Raport preliminar asupra săpăturilor arheologice de la Poduri-Dealul Ghindaru (1984-1985)*, in MemAntiq, XV-XVIII, 1987, p. 9-19; Gh. Dumitroaia, D. Monah, *Decouvertes du Bronze Moyen dans la station de Poduri-Dealul Ghindaru*, in TWCC, București, 1996, p. 267-268; Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până în bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 136, fig. 113/1-5.

Gheorghe Dumitroaia

Catalogue notes

No. 1

Part of an amphora

Fine ware. H=13.5 cm, Dg=14.4 cm. Fragment from an amphora with two ribbon handles, decorated on the shoulder with a row of hatched triangles and with vertical rows of triangles. Brown. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia* 5, 2000, Pl.XVIII/2; Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, Fig. 113/2. MIPNT, Inv.no.17939. Pl. 33/1.

No. 2

Bitruncated vessel

Coarse ware. H=28.9 cm, Dm=33 cm. Vessel with an wide-opened rim, two handles on the maximum diameter point, decorated with a row of incised triangles on the shoulder. Brown. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, Fig. 113/3. MIPNT, Inv.no.16656. Pl. 53/2.

No. 3

Amphora

Fine ware. H=9.3 cm, Dm=14.3 cm. Middle sized, bitruncated, decorated on the shoulder with a row of hatched triangles. It was used as an urn: the neck and the handles are broken. Brown with darker spots, polished surface. Bibliography: Monah et al., in *Materiale*, XIV, 1980; Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, Fig. 113/4. MJBC Inv.no. 24847. Pl. 36/1.

No. 4

Fragment from the shoulder of an amphora decorated with a row of hatched triangles. Brown. Bibliography: Gh. Dumitroaia, *Comunități...*, 2000, Fig. 113/1. MIPNT, Inv.no.14448.

No. 5

Bitruncated vessel

Coarse ware. H=21.9 cm, Dm=20.6 cm. With two

ribbon handles, decorated on the shoulder with a row of rounded-point triangles, filled with stitches. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia* 5, 2000, Pl.XVIII/1. MIPNT, Inv.no.19001. Pl. 34/2.

No. 6

Goblet

Coarse ware. H=8.1 cm, Dm=11 cm. Hemispherical, decorated under the rim with a row of rounded-point triangles. Brown-greyish. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 16826. Pl. 34/1.

No. 7

Pot

Coarse ware. H=38.5 cm, Dm=37 cm. Large-sized vessel, with everted rim, decorated with cell on the rim and small inclined ribbons, with alveolae on the shoulder. Brown-brick-reddish. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19876. Pl. 36/9.

No. 8

Bitruncated vessel

Coarse ware. H=36.1 cm, Dm=37.5 cm. With a long neck, with two tubular handles at the maximum diameter point, decorated in *Besenstrich* style. Brown. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia* 5, 2000, Pl.XVIII/3. MIPNT, Inv.no.16654. Pl. 35/2.

No. 9

Pot

Coarse ware. H=13.9 cm, Dm=13.2 cm. Middle-sized, with an everted rim and a slightly ovoid body. Decorated in *Besenstrich* style. Brown. Unpublished. MIPNT, Inv.no.16655. Pl. 35/1.

No. 10

Bitruncated vessel

Coarse ware. Square H=25.5 cm, Dm=30 cm. Fragment of a large bitruncated vessel with two tubular ribbon handles at the maximum diameter point. Brown. No decoration. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19000. Pl. 36/10.

No. 11

Fragment of a bowl

Coarse ware. H=5 cm, Dg=8 cm. Truncated bowl decorated with rows of inclined or zigzag stitches. Brick-reddish. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19873. Pl. 36/8.

No. 12

Fragment from the upper part of a pot with an everted neck, decorated with short incisions on the rim. Brown. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19875. Pl. 36/3.

No. 13

Handle

Coarse ware. H=4 cm, l=4.7 cm. Ribbon, slightly shaddled handle. Brown with brick-reddish spots. Probably belongs to a bowl or a bitruncated vessel. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19872.

No. 14

Tubular handle

Coarse ware. H=9.9 cm, l=9 cm. Fragment from a large-sized vessel – bitruncated or bowl. Decorated with vertical incisions, the space in-between is often filled with dented motif. The paste contains sand and limestone. Brick red-brownish. Unpublished. MIPNT, nr. inv. 13978. Pl. 36/7.

No. 15

Handle fragment

Fine ware. Ribbon amphora handles, decorated in *Furchenstrich* style. Brick-reddish/brown. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19874. Pl. 36/4.

No. 16

Axe of Darabani type

Bronze (?). L=12 cm, blade H=3.5 cm, edge H=5.6 cm. Axe with a convex edge and a slim blade. Bears traces of use. Bibliography: S. Antonescu, in *StComFocșani*, III, 1980, p.53-56. MJBC, Inv.no.24846. Pl. 36/2.

No. 17

Arrowhead

Bone. L=6.2 cm. Four-edged arrowhead. Bibliography: D. Monah, in *MemAntiq*, XV-XVII, 1987, p.10, fig. 2/10. MIPNT, Inv.no.10901. Pl. 36/5.

No. 18

Arrowhead

Burned bone. L=3 cm. Small arrowhead with a triangular section. Bibliography: D. Monah, in *MemAntiq*, XV-XVII, 1987, p.10, fig. 2/9. MIPNT, Inv. no. 18115. Pl. 36/6.

9. Prăjeni village, Prăjeni commune, Botoșani county

Upon the 1986 archaeological excavations from the *Lutărie* spot – situated on the north-western extremity of the commune, on the Miletin stream left bank – traces of Cucuteni dwellings, Early Hallstatt and 2nd-3rd centuries potsherds, and few inhumation graves belonging to the Bronze Age were discovered.

The first grave contained the remains of a crouched skeleton headed southward. Next to his legs, a bitruncated cup with two ribbon handles was found. It was made of

a paste containing sand, potsherds and piled shells as degreasing substances. The cup was decorated on the shoulder with a row of incised hatched triangles. The second grave contained a crouched skeleton, headed eastward. Near the legs, there was a decorated cup with two over-raised ribbon handles. From the third grave assigned to the Komarov culture (G6) the only inventory was a potsherd. There was a crouched skeleton lying in its pit, headed ENE.

These graves seem to belong to a destroyed cemetery.

Bibliography: N. Ursulescu, P. Şadurschi, D. Botezatu, *Mormintele de înhumatie de tip Costişa, descoperite la Prăjeni (jud. Botoşani)*, in SCIVA, 39, 1, 1988, p. 48-52.

Gheorghe Dumitroaia

Catalogue notes

No. 1

Cup

Fine ware. H=10.6 cm, Dm=15.6 cm. Bitruncated cup with two over-raised ribbon handles, decorated under the rim and on the neck margin with stitches

and with hatched triangles on the shoulder. Brown with darker spots. Bibliography: N. Ursulescu, P. Şadurschi, D. Botezatu, SCIVA, 11986, 39, 1, p.46, fig. 4/1 and the 5/1. MJBT. No inv. no. Pl. 55/3.

10. Siliştea village, Români commune, Neamţ county

Owing to a favourable habitat, the Cracău-Bistriţa depression has been a propitious area to settling. Within this geographic unit, toward the southern extremity, in the village of Siliştea and between the Bistriţa and Siret rivers there is a fortified settlement belonging to the Middle Bronze Age.

The archaeological site *Pe Cetăţuia* is located in the south-eastern proximity of the Siliştea village, occupying the northwest promontory of the Cetăţuia-Bârjoveni hill (448 m altitude). To the southwest, at 6 km on the left terrace of the Bistriţa River there is the eponymous site of the Costişa culture. It is worth noting that the fortified settlement of Siliştea is located between two rivers, Siret and Bistriţa, which constitute two main routes for the penetration of Monteoru communities to the central and northern areas of Moldavia.

The promontory *Pe Cetăţuia* is NNW-SSE oriented, with steep slopes on the N, E, and W, constitutes an ideal place for a settlement to survey a territory. The prehistoric settlement is situated on the northern extremity of the plateau named *Cetăţuia*, the nowadays surface being afforested up to 2/3. It is bordered on the south by a defence ditch dividing the plateau into two equal surfaces, while to the east, north, and west it is naturally bordered by the steep slopes of the Cetăţuia-Bârjoveni hill and by the Şarpele stream riverbed. The settlement surface has a triangular shape with the point to the NNW, with an approximate size of 110 x 75 m. Southward there are vestiges of an ancient defence ditch with the actual width of 21 m and actual depth of 2 m. To the west and east, the extremities of the ditch end on the steep slopes of the hill.

In 1940, C. Matasă was the first to draw the attention on the archaeological vestiges of the *Cetăţuia*. Later on, Şt. Cucuş took over the information in *MemAntiq*, XVIII, 1992, but the archaeological investigations began in the summer of 2000 as a consequence of Raluca Nedelcu's - a student of the Faculty of History in Iaşi - call attention to. The archaeological survey on the fortified hilltop settlement allowed for

its being framed within the Middle Bronze Age of central Moldavia, at the border line of the Costișa and Monteoru cultures.

Although the excavated surface is too small (a trench, two quadrangles, and two control ditches) we can assume the following first conclusions:

a. the presence of the defence ditch on the south of the settlement with the depth of -3.20 m. The filling of the ditch consists of a mass of dark-brown soil having gritstones at its lower part, a few sherds and some adobe fragments from dwellings. On the other hand, mention should be made that the gradients of the ditch is "paved" with white-yellowish gritstones.

b. in the proximity of the ditch, within the settlement, there was a *vallum*, which was flatted in time, constitutes most of the ditch filling.

c. within the excavated area there were some unearthed dwellings with gritstone floors. Some of these gritstone are very well burned, which point, besides the presence of the burned pigments, to traces of ovens probably fitted on the gritstone without clay paste. Besides the gritstone "floors" there are also artifacts indicating the dwellings: potsherds, some of them from vessels broken *in situ*, stone grinder mills, bone and stone tools, adobe fragments. Up to now, the shape and the measures of the dwellings can only be deduced from the archaeological context. Considering the thickness of the gritstone level – up to 30 cm – we can assume that within the dwellings there are some re-constructing stages at short intervals.

d. up to now, there are three archaeological complexes *in situ* within the settlement, which we consider as rituals - possible related to a foundation ritual. Two of these consist each in a pot, belonging to the Costișa culture, deposited beneath the gritstone "floors". The third one consists of a *Bos primigenius* skull deposited above a cup fragment of Monteoru type and beneath a gritstone.

e. three copper adornments, *Noppenringe*, were identified, which can be related to similar findings belonging to the Early Bronze Age in Central Europe.

f. the study of the pottery (i.e. shapes, paste, decorative pattern) allowed us to emphasize the following categories: coarse ware to which large jars belong, truncated bowls, with or without handles, pots; the fine ware is represented by bitruncated amphorae, with a long neck and two ribbon handles, bitruncated or hemispherical cups with ribbon or over-raised, shaddled handles, small amphorae. The decorative patterns and the pottery technique are those typical to the Costișa culture and to the first stages of the Monteoru culture.

g. a single habitat level has been investigated, which can be assigned – according to pottery and other artifacts analysis, i.e. stone and bone tools, dwelling type – to the Costișa culture. Moreover, within the same level, potsherds belonging to the Monteoru culture have been recorded. These data allow us to postulate the idea of a "co-habitation" between the initial stages of the Monteoru culture in Moldavia and the Costișa culture.

Bibliography: C. Matasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, in BCMI, 97, 1938 (1940), p. 35; Șt. Cucuș, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Neamț*, in MemAntiq, XVIII, 1992, p.48; N. Bolohan, E. Munteanu, Gh. Dumitroaia, *Siliștea, com. Români, jud. Neamț*, in CCA, Suceava, 2001, p. 229, pl. 61.

**Neculai Bolohan
Elena Roxana Munteanu**

Catalogue notes

No. 1

Pot

Coarse ware. H=23.6 cm, Dm=21.5 cm. With two ribbon handles and with everted rim. No decoration. Brown. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19854. Pl. 37/4.

No. 2

Krummesser

Stone. L=14.4 cm, l=5.6 cm. Made of gritstone, with chopping traces on both edges. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19838. Pl. 40/5.

No. 3

Sling ball

Stone. D=4.4 cm. Chopped, spherical ball. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19837. Pl. 40/4.

No. 4

Grinder mill rubber (?)

Stone. L=8.4 cm, D=4.5 cm. Cylindrical with chopping traces. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19836. Pl. 40/6.

No. 5

Sherd from the upper part of an amphora decorated with incised hatched triangles. Brick-reddish with brown spots. L=9 cm, l=8.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19835. Pl. 38/1.

No. 6

Sherd from a cup with a bitruncated body, decorated on the shoulder with a row of incised triangles. Brown. L=9 cm, l=6.5 cm, Dm=18.6 cm. Bibliography: CCA, 2001, fig. 61/3. MIPNT, Inv.no.19834. Pl. 38/2.

No. 7

Over-raised saddled handle, from a large cup. On the upper part of the handle there are three ribs. Brown/Brick-reddish. L=7 cm, l=3.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19833. Pl. 39/1.

No. 8

Sherd from an amphora decorated with a row of incised lines. Brown. L=6.5 cm, l=5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19832. Pl. 39/5.

No. 9

Sherd from an amphora decorated with hatched triangles. Brown. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19831.

No. 10

Fragment from a bitruncated cup, decorated with incised triangles on the shoulder. Grey (Brick-reddish inside). Grey (brown inside). L=5.5 cm, l=5 cm. Bibliography: CCA, 2001. fig. 61/2. MIPNT, Inv. no. 19830.

No. 11

Sherd from a large-sized vessel, decorated with incisions. Brick-reddish (brown inside). L=6 cm, l=5.5 cm. Bibliography: CCA, 2001, fig. 61/4. MIPNT, Inv.no.19829. Pl. 39/3.

No. 12

Sherd from a bitruncated cup with a straight rim, decorated with a row of incisions on the neck and with vertical incisions on the shoulder. Brown. H=8.5 cm, Dm=13 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19828.

No. 13

Sherd from a pot decorated on the shoulder with two simple ribs. Brown. L=7 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19827. Pl. 41/5.

No. 14

Over-raised ribbon handle from a small cup. The handle is wider at the maximum height point. Brown/Brick-reddish. L=5 cm, l=1 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19826. Pl. 39/2.

No. 15

Sherd from an amphora decorated at the maximum diameter point with a fragmentary cell ribbon, with incised and stitched circles, and with incised garlands (arcades?). Brown. L=8 cm, l=7.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19825. Pl. 42/1.

No. 16

Sherd from the lower part of a small amphora, decorated with rows of stitches and incisions around the bottom. Brown (brown inside). H=4 cm, l=6 cm, Df=6.4 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19824.

No. 17

Sherd from a pot (globular vessel?) decorated with a zigzag rib and with knobs. Brick-reddish with brown spots. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19823. Pl. 41/2.

No. 18

Sherd from the upper part of a large pot with a slightly funnelled neck, decorated with cells on the rim and with a ribbon on the neck. Brick-reddish. L=11 cm, l=9 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19822. Pl. 42/3.

No. 19

Sherd from the upper part of a pot, decorated on the neck with a ribbon and with cells on the rim. Brick-reddish. L=9 cm, l=8.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19821.

No. 20

Fragment of a small amphora decorated with rows of vertical incisions. Brown. L=10.5 cm, l=8 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19820. Pl. 38/4.

No. 21

Sherd from a large-sized vessel decorated in *Besenstrich* style. Brown with brick-reddish spots. L=12 cm, l=6.5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19819.

No. 22

Sherd from a high bowl decorated in *Besenstrich* style and with a cell ribbon. Brown. H=18 cm, Dg=20 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19818. Pl. 42/2.

No. 23

Sherd from the upper part of a pot with a straight rim, decorated under the rim with a cell ribbon. Brick-reddish. L=5 cm, l=7 cm, Dg=14 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19817.

No. 24

Sherd from the upper part of a globular vessel with a ribbon handle. No decoration. Brick-reddish. L=12 cm, l=10 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19816. Pl. 37/1.

No. 25

Sherd from a hemispherical cup with a straight rim, decorated with incised lines on the shoulder. Brick-reddish. L=6.5 cm, l=5 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19815. Pl. 41/7.

No. 26

Sherd of a hemispherical cup with a straight rim, decorated with three ribs on the shoulder. Brown with brick-reddish spots. H=9 cm, Dm=16 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19814. Pl. 42/4.

No. 27

Sherd from the upper part of a bitruncated bowl, decorated with small incisions. Brick-reddish with brown spots. H=9 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19813.

No. 28

Sherd from an amphora decorated at the maximum diameter point with a fragmentary cell ribbon. Brown (brick-reddish inside). L=7 cm, l=7 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19812.

No. 29

Sherd from an amphora shoulder. The trace of a ribbon handle is still visible; the sherd is decorated under the handle with a row of vertical and horizontal incisions. Brick-reddish. L=8 cm, l=5.5 cm. Unpublished. MIPNT. Inv. no. 19811. Pl. 39/7.

No. 30

Sherd from the upper part of a pot with a funnelled neck decorated with inclined channels and with cell on the rim. Brown (brick-reddish spots inside). L=6.5 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19810. Pl. 39/4.

No. 31

Sherd from a bitruncated bowl, decorated with inclined ribs, under a horizontal grab. Black. L=6 cm, l=6 cm. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19809. Pl. 41/8.

No. 32

Sherd of a large-sized truncated bowl. The decoration consists of a rib under the rim. Brown. L=10 cm, l=8 cm. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19808. Pl. 41/6.

No. 33

Pot

Coarse ware. H=13 cm, Dm=13.2 cm. With a ribbon handle and everted rim, decorated with four knobs on the shoulder. Brown. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19877. Pl. 37/3.

No. 34

Sherd from a cup decorated at the maximum diameter point with hatched triangles. Brick-reddish with grey spots. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19848. Pl. 38/3.

No. 35

Fragments from the upper part of some amphorae. The decoration consists of simple ribbons on the neck, with or without stitches. Brown. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19842, 19847 (Pl. 38/6) and the 19851.

No. 36

Fragment from a large vessel (offering vessel?) decorated with straight or zigzag ribs. Black. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19839. Pl. 41/1.

No. 37

Sherds of a hemispherical cup decorated on the neck with a row of ribs. Black. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19840, 19843. Pl. 41/4,3.

No. 38

Sherd from an amphora decorated at the maximum diameter point with a fragmentary cell ribbon, with rows of stitches and incisions. Brick-reddish. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19853. Pl. 38/5.

No. 39

Ribbon handle from a bitruncated or an offering vessel. Brick-reddish. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19867. Pl. 39/6.

No. 40

Sherd from the everted rim of a bowl with a vertical grab under the rim. Grey. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19849.

No. 41

Ribbon handle belonging, possibly, to an amphora. Brick-reddish. Unpublished. MIPNT, Inv.no.19845. Pl. 37/2.

No. 42

Sherd from the upper part of a pot decorated under the everted rim with a simple ribbon. Brick-reddish with brown spots. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19841.

No. 43

Fragment of a truncated bowl, decorated under the rim with a cell ribbon. Brick-reddish. Unpublished. MIPNT, Inv. no. 19852.

No. 44

Noppenringe-type jewel (earring?) made of twofold twisted-head copper threads. Reddish. Unpublished. MIPN. Inv. no. 19919. Pl. 40/1.

No. 45

Noppenringe-type jewel (earring?) made of twofold twisted and bent heads copper threads. Reddish. Two small copper loops are attached. Unpublished. MIPN. Inv. no. 19920. Pl. 40/2.

No. 46

Noppenringe-type jewel (earring?) made of twofold twisted-head copper threads. Reddish. Unpublished. MIPN. Inv. no. 19921. Pl. 40/3.

No. 47.

Ceramic fragment likely to originate from a two-handled cup. Yellowish brown paste; decorated with three-line incisions arranged over the shoulder and three vertical line belts on the body. Unpublished. MIPN. Inv. no. 19922. Pl. 38/7.

11. Văleni village, Botești commune, Neamț county

Few places with discoveries of Costișa type are recorded on the village territory: *Dealul lui Dănilă* and *La Moară*.

Southwards of the village, on the southern bank of the Șarpele stream, in the spot called *Dealul lui Dănilă*, Prof. Al. Vulpe discovered and partially excavated, in 1960, a settlement belonging to the Costișa culture. On this occasion, few dwellings and a small potsherd lot was uncovered. The archaeological multiple strata site was partially destroyed.

At *La Moară* spot, east-northeast of the village, on a hill slope bordered on the south by the Șarpele stream and on the west-north-west by the Adâncata valley a multiple strata settlement was investigated. The Bronze Age layer contained Costișa and Noua Ware.

Bibliography: V. Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de Istorie din Roman în zona râurilor Siret și Moldova*, in *Carpica*, I, 1968, p. 117-118 and 125; Idem, *Săpăturile arheologice de la Văleni*, in *MCA*, IX, 1970, p. 265-270.

Elena Roxana Munteanu

Catalogue notes

No. 1

Fragment from a large-sized vessel, decorated in *Besenstrich* style. Brick red with brownish spots. Preserved H=22 cm, l=15 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36881. Pl. 60/8.

No. 2

Fragment from the upper part of a large-sized cup, with straight rim, decorated on the shoulder with incised hatched triangles and on the neck base with a belt of incisions and stitches. Brick red. Preserved H=7 cm, l=5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 6633. Pl. 59/3.

No. 3

Ceramic fragment from a large-sized amphora, decorated on the shoulder with incised hatched

triangles, above them there is a belt of incisions and stitches and two relief girdles. Brick red with brownish spots. H=11 cm, l=9.5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36885. Pl. 59/9.

No. 4

Fragment from a medium-sized amphora, decorated on the shoulder with incised hatched elongated triangles and under the handle, with vertical incisions, rows of stitches and "fir-trees". Black. H=12.5 cm, l=11 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 6632. Pl. 59/2.

No. 5

Fragment from a truncated bowl rim, decorated with an interrupted girdle, with alveoli, immediately under

the rim; the rest of the body in *Besenstrich* styles. Outside: brick red, inside: greyish. H=7 cm, l=6.5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36879. Pl. 60/4.

No. 6

Fragment from a large-sized cup, with belt handles (of which only one is still preserved), decorated under the handle with a vertical register of incisions, stitches, and, probably, incised triangles on the shoulders. Brown with brick-reddish spots. H=9 cm, l=7 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 2391. Pl. 61/2.

No. 7

Fragment from the upper part of a large jar; the surface is decorated in *Besenstrich* style. Brown-dark brown on the inside. H=10.5 cm, l=8.5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36884. Pl. 60/9.

No. 8

Fragment from the upper part of a jar, decorated immediately under the rim with an interrupted cell girdle; the rest of the body is covered in *Besenstrich* style. Outside: brick red, inside: brown. H=8.5 cm, l=7.3 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36893. Pl. 60/1.

No. 9

Ceramic fragment from a bitruncated cup, with a straight neck, decorated on the shoulder with hatched triangles and at the neck base with horizontally incised lines. Brick red. H=6.5 cm, l=5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36880. Pl. 59/10.

No. 10

Fragment from a bitruncated cup, with a slightly everted rim, of the two-handled-type (only one of them is preserved). Decoration: incised triangles on the shoulder, hatched with lines converging on to the top and a belt of incisions and stitches at the neck base. Brick red. H=8 cm, Dm=13.2 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 6627. Pl. 59/1.

No. 11

Fragment from a belt handle with raised edges; the outer side is decorated with longitudinally incised lines and a stitch row. Dark brown. H=22 cm, l=15 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 4753. Pl. 61/5.

No. 12

Fragment from the upper part of a hemispherical long-necked, cup, two-handled type (of which only one is still preserved). Decoration: vertically incised line belts on the shoulder, horizontally incisions at the neck base. Dark-brown-blackish. H=6 cm, l=5.5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 8602. Pl. 61/1.

No. 13

Fragment from the upper part of a bitruncated cup, decorated, on the shoulder, with hatched triangles and vertically incised lines. Brick red. Preserved H=7.5 cm, l=5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36887.

No. 14

Fragment from the upper part of a medium-sized cup, decorated, on the shoulder, with hatched triangles. Brown with brick-reddish spots. Preserved H=5.5 cm, l=5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36886.

No. 15

Fragment from an amphora body, decorated at the maximum diameter level with a cell girdle. Brick red. Preserved H=8 cm, l=7.5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36882.

No. 16

Ceramic fragment from the lower part of a large-sized vessel (jar? bowl?), with scratches. Outside: dark brown, inside: greyish. Preserved H=12 cm, l=9.5 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36888.

No. 17

Fragments from an amphora shoulder, decorated with incised hatched triangle row. Brown. Unpublished. MIR. Inv. no. 36901, 36902 (pl. 59/5), 36903 (Pl. 59/7), 36905 (Pl. 59/4).

No. 18

Fragments from the upper part of an amphora, decorated with incised motif, or made by stitches. Dark-brown-brown. Unpublished. MIR. Inv. no. 36897, 36898 (Pl. 59/8), 36899 (Pl. 59/11), 36900.

No. 19

Fragments from bitruncated cups, decorated on the shoulder with incised hatched triangles. Dark-brown-brown. Unpublished. MIR. Inv. no. 36894, 36904. Pl. 59/6.

No. 20

Fragment likely to originate from an amphora, decorated on the shoulder with a relief motif: dented girdle and a wide vertical girdle. Outside: dark-brown with brown spots, inside: light brown. Preserved H=8.5 cm, l=4 cm. Unpublished. MIR. Inv. no. 36889. Pl. 61/3.

No. 21

Greyish stone axe (Grubbing hoe?), with a hole on the fang, rough operating part. Unpublished. MIR. Inv. no. 34984. Pl. 61/7.

No. 22

Fragment from a cup neck made of fine grey-brick-reddish paste decorated with incised lines and dots. Unpublished. MIR. Inv. no. 36897. Pl. 61/6.

No. 23

Ceramic fragments from vessels made of coarse paste, decorated on the outside in *Besenstrich* style. Unpublished. MIR. Inv. no. 36891, 36892, 36895; two pieces. No inv. no. Pl. 60/5, 6, 3, 2, 7.

12. Other findings

From times immemorial, east of the Carpathians, other archaeological material have been discovered which bring to light the presence of some settlements and necropolises on which, at least for the time being, there is no positive information. Besides, we can also consider some discoveries – though, later than Costișa culture (Komarov), but which display strong influences of the topic culture.

a. Bărcănești village, Căndești commune, Neamț county

A ship-shaped stone axe (andesite) with a broadened blade and cylindrical back and with a disc, without hole, was recorded from the village territory, in an unknown place. The Bărcănești village is situated midway between Costișa and Borlești. L=17.3 cm, h=4.4 cm, h edge=7.2 cm. MIPNT, inv. no. 10134, Pl. 63/3.

Bibliography: Gh. Dumitroaia, in *MemAntiq XXI*, 1997, p. 433, fig.3/2.

b. Bodești de Jos village, Bodești commune, Neamț county

In the upper levels of the Cetățuia-Frumușica settlement, along with several potsherds, a horn decorated with hatched triangles typical to the Costișa culture was found. L =19 cm. MIPNT, Inv. no. 1314. Pl. 31/1.

Bibliography: C. Matasă, *Frumușica. Village prehistorique à ceramique peinte dans la Moldavie du Nord, Roumanie*, București, 1946, p. 7, fig. 29.

c. Brăești village, Brăești commune, Botoșani county

In 1989-1990, a Noua I necropolis was partially uncovered in the center of the Brăești village. An important inventory was recovered – i. e. mainly pottery - from the 16 excavated graves. The vessels from graves 2, 10, and 11 are decorated with Costișa, Monteoru and Srubnaia patterns.

Mention should be made that Brăești necropolis is located at 12 km from the Corlăteni-Pe Țarină and at 7 km from the tumulus cemetery at Cotârgaci – where other artifacts of Costișa type were found.

Bibliography: L. Dascălu, *Probleme ale bronzului târziu în nord-estul României. Rit și ritual funerar în cultura Noua*, in Hierasus, IX, 1994, p. 139-142.

d. Sat Chintinici village, Roznov commune, Neamț county

On the southern hill of the village, toward Borlești, a ship-shaped stone axe (andesite ?) was found. Its has a broadened blade and cylindrical back and with a disc, almost identical to the one at Bărcănești. L=14.4 cm, h=4.4 cm, blade H=6.8 cm. MIPNT, Inv.no.18298

Bibliography: Gh. Dumitroaia, in *MemAntiq XXI*, 1997, p.433, fig.3/1.

e. Concești village, Concești commune, Botoșani county

Somewhere on the territory of the commune, in an unknown place, a ceramic sherd typical to the Costișa/Komarov culture was recorded. It is a fragment of a cup decorated on its shoulder with inclined pattern of incised lines and stitch rows. Brick-reddish. MJBT; no inv. no. Pl. 57/6.

Bibliography: Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, vol. I, p. 70, pct. IX.

f. Cristești village, Cristești commune, Botoșani county

At 2 km south from the former village of Ghilănești, currently part of the village of Cristești, at the *Dumbrăvița* spot, on the south-eastern slope of the Unguroaia hill, on the soil surface, Costișa/Komarov ceramic sherds were discovered along with Eneolithic archaeological materials. These fragments come from cups decorated on the shoulder with vertical and horizontal incised belts, *Besenstrich*-type hatched triangles. MJBT. No inv. no. Pl. 57/5.

Bibliography: P. Șadurschi, *Rezultatele sondajului arheologic de la Ghilănești-Botoșani* (1989), in Hierasus, IX, 1994, p. 167-180, fig. 3/3,4,7.

g. Dulcești village, Dulcești commune, Neamț county

A stone hammer-axe with a slightly broadened chipped blade and cylindrical back, displaying was found on the south west of the village in an area were Costișa settlements had been ascertained. Size: L=12.7 cm, H=3.3 cm. Unpublished. MIPNT, inv. no. 7841.

h. Dolheștii Mari village, Dolhești commune, Suceava county

Among the ceramic materials Dr Eugenia Zaharia placed in Dr L. Dascălu's custody for study them, there is Costișa/Komarov ceramic fragment found at Dolhești. It is brick-reddish cup fragment decorated under the rim and on the shoulder with incisions, stitches, and incised hatched triangles. No details concerning the finding place. Pl. 57/2.

i. Izvoare village, Dumbrava Roșie commune, Neamț county

A B1-type bronze axe, Bikacs – Borlești variant, with disc was found on the territory of the village. The disc edge and part of the hole were chopped off. The straight blade displays traces of use. Dark green patina. L=13.2 cm, hole H =3.2 cm, blade H=1,8 l blade=2,4 cm. MIPNT, Inv.no.5489. Pl. 59/8.

Bibliography: Al. Vulpe, in Dacia, N.S., 7, 1963, p. 512-513, Abb. 1b, 2b; Ibid., in PBF IX/2, p. 73, Taf.23/324.

j. Mihălășeni village, Mihălășeni commune, Botoșani county

Many Costișa-Komarov-decorated ceramic fragments come from the area of the well-known necropolis at *Șesul Bașeului*, researched by O. Șovan. The fragment on display in the exhibition comes from a bitruncated cup decorated under the rim and at the neck base with *Besenstrich*-type lines and incised hatched triangle pattern on the shoulder. Brown with brick-reddish spots. Unpublished. MJBT. No inv. no. Pl. 57/4.

Bibliography: P. Șadurschi, *Rezultatele sondajului arheologic de la Ghilănești-Botoșani* (1989), in Hierasus, IX, p. 168, note 6.

k. The Municipality of Piatra-Neamț, Neamț county

Stone axe (andesite), originating from a casual discovery. L=13 cm, h=3 cm. Ship-like shape, with cylindrical neck and disc. The item is thickened at the hole and is convex from a longitudinal profile. MIPNT. Inv. no. 1573. Pl. 63/2.

I. Racova village, Racova commune, Bacău county

Somewhere on the territory of the commune, in an unknown place, a ship-shaped stone axe, with a slightly broadened blade and the hole chopped off was found. It could be dated to the Middle Bronze Age. Size: L=11.3 cm, H=3.1 cm, blade H=5.2 cm. MIPNT, Inv. no. 644. Pl. 63/1.

Bibliography: C. Matasă, in BCMI, 79, 1938 (1940), p. 39, fig. 79.

m. Tg. Ocna city, Bacău county

The *La Podei* spot is located on the south of the town on a promontory detached from the 80 m-high terrace on the right bank of the Trotuș River.

The site was researched by the priest Constantin Matasă between 1933 and 1943 as well as in 1956 by means of small excavations. Consequently, the periods the plateau was inhabited were determined: Cucuteni B, during which the archaeological level reached 1.30 m thick (from 1.80 to 0.50 m), Monteoru, most likely during 1st C₂ Stage and La Tène (undifferentiated from 0.50 to 0.15 m).

The Monteoru culture ceramic is represented by fragments from large-sized vessels, bowls or sack-vessels with thickened rim, as well as by hemispherical cups with over-raised handles. In as much as the decoration is concerned, it consists of horizontally incisions, deep round stitch hatched triangles, zigzag incisions (Pl. 30/1), incised concentric circles, veins, cut rims and stitches or incisions on the upper side of the rim.

Of all these motifs, hatched stitched triangles are to be found on the ceramic uncovered at the Poduri-*Dealul Ghindaru* and Păuleni (Ciomortan) settlements, which belong to Costișa culture whereas the horizontally incised hatched triangles and the deep stitch round rows appear on the Poduri vessels.

These similarities are not irrelevant, should one consider the location of the three sites: both the one at Poduri and that at Tg. Ocna are located in the Tazlău-Cășin sub-Carpathians depression. Meanwhile, the access on the other side of the Carpathians to Păuleni is made through the Trotuș River Valley and the Ghimeș Pass.

The settlement of a Bronze Age community at the place where the Trotuș River leaves the mountains may have been related, on the one hand, to the need to control the access way to Transylvania, and on the other, to the existing salt resources. Furthermore, the site marks one of the Monteoru culture bearers' penetration, further north towards the Bistrița River basin.

Bibliography: C. Matasă, *Așezarea eneolitică Cucuteni B de la Târgu Ocna-Podei (raionul Tg. Ocna, reg. Bacău)*, in ArhMold, II-III, 1964, p. 11-66.

n. Vlăsinești village, Vlăsinești commune, Botoșani county

A tomb, attributed to the Costișa culture, was casually discovered at the heart of the Vlăsinești village in 1969. It lies in the yard of a villager, Gh. Șologan. The skeleton was crouched and the inventory contained an over-raised-handled cup decorated with incised triangles. Size: H=11 cm, Dm=14.1 cm. There may be a whole cemetery in this place as similar discoveries have been recorded in the surrounding gardens.

Bibliography: F. Aprotosoiaie, in *Din trecutul județului Botoșani*, 1974, p. 171, fig. 8/5. MJBT, inv. no. 1050. Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 297.

Elena Roxana Munteanu

MOLDAVIA AND SOUTH-EASTERN TRANSYLVANIA RELATIONS IN THE MIDDLE BRONZE AGE

The Eastern Carpathians have been one of the most relevant geographical references in Europe. They would either separate very different ethnic and cultural entities originating in the central, southeastern and eastern Europe, or, at a given moment in time, play the role of a central axis for homogenous ethnic and cultural manifestations. Hence, since times immemorial, these mountains have always attracted the populations inhabiting either side, i.e. east or west of the Carpathians. An area of confluence, overlaps, and permanently cultural diversity, the Eastern Carpathians have triggered, time and again, originally cultural phenomena, which secured the links between Eastern and Central Europe.

Communities would frequently cross the Eastern Carpathians through many passes. The extra-Carpathians populations seem to have been more active than the intra-Carpathians ones since the Eneolithic and, especially, during the Bronze Age if we consider the Eastern Carpathian penetration. This appears to have been possible both owing to the aspiration of the east-Carpathians populations at accessing the rich mineral resources of Transylvania - such as copper, salt, and gold - and to the trans-European circulation of tin. And it is a known fact that populations heavily depending on warfare needed tin so badly for the manufacture of high quality bronze. In light of the above, we would like to remind the salt resources in the areas Praid - Sovata, Ocland, and others, as well as the rich copper ores in Bălan - a possible copper source for the populations on either side of the mountains.

South-eastern Transylvania has always had strong ties to Moldavia. This area would often be part of the cultural entities of whose base areas were located east of the Carpathians, such the Ariuşd-Cucuteni, Costişa-Ciomortan, Noua, Sântana de Mureş-Černjahov cultures, and others. Even if the Eastern Carpathians separated the cultural areas, the ties between the ethnic and cultural entities on both sides of the mountains were most often very strong. Obviously, there were exceptions partly due to insufficient research. Thus, the bearers of the Coţofeni culture as well as the Zoltan group communities seem not to have had important contacts with their neighbours in Moldavia.

On the threshold of the Mid-Bronze Age, south-eastern Transylvania was occupied by the Zoltan group, which belonged to a cultural circle characterised by hatched and textile print ceramic (*Besenstrich und Textilmuster Keramik*), a style originating in Central and Eastern Europe and until recently known in eastern Hungary and Slovakia, western Ukraine, western Romania, i.e. Banat, Oltenia (the *Silea-Orleşti* group), as well as the western half of Transylvania (the *Iernut* group). Discovered in

the south-eastern Transylvania, in an eponymous settlement, only in 1996, this group has been ascertained, for the time being at least, in a single site.

While at the end of the early Bronze Age south-eastern Transylvania belonged to a cultural area predominantly tied to the west, at the beginning of the Mid-Bronze Age, the east-Carpathian factor became sizeable owing to the penetration of some Costișa communities from beyond the mountains. Currently, there is only one site – i. e. Păuleni (Ciomortan) – that could be most positively attributed to this culture. The Poian (Covasna county) tomb also seems to date back to the same period, as it is the only tomb in Transylvania to belong to this culture. Specialised views differ as to culturally framing these remains: while some of the authors are in support of a distinct “Ciomortan” culture linked to the Mid-Bronze Age in Moldavia, but rooted in east Transylvania (i.e. Schneckenberg – Jigodin culture). On the other hand, other authors, the author of this paper included, consider that the Păuleni (Ciomortan) settlement level dating from the beginning of the Mid-Bronze Age actually belongs to the Costișa culture. Unfortunately, the current data base makes it difficult for us to assume that all the south-eastern Transylvania belonged to the Costișa culture at the beginning of the Mid-Bronze Age, or whether we only deal with isolated penetration and an episodic presence of some extra-Carpathians communities in the area under scrutiny. There is most certainly no element in support of the Wietenberg culture influence on the Costișa-type settlement at Păuleni (Ciomortan). Neither is there any element in support of the assumption that this settlement is prior to the Wietenberg settlement level. Whether this relation between the Mid-Bronze Age settlements at Păuleni is applicable to the entire Ciuc Depression or even to all southeastern Transylvania area is an issue still lacking sufficient support. Nevertheless, it appears that the Wietenberg culture communities settled in eastern Transylvania shortly after the first penetration ascertained in this Costișa culture area. After the expansion of the Wietenberg culture to the Eastern Carpathians – when it started its domination over all Transylvania until the end of the Mid-Bronze Age, the Costișa-type manifestations in Transylvania are recorded in combination with other cultural elements. To be more specific, the Costișa-type ceramic deposit in the Zoltan settlement (Covasna county) overlaps a complex dating from the end of the early Bronze Age and is associated with the Monteoru-type ceramic (i.e. IC2, IC1, and mainly Ib), and Tei I (Tei-Bungetu and Tei-Cățelu). In Brașov – *Lutăria/Lehmgrube Hangestein*, a Costișa-type cup seems to originate from a Tei III context. A Costișa-Komarov-type pot in Sighișoara comes from a Wietenberg culture (2nd and 3rd stages). At Peteni (Covasna county), an amphora comparable to those typical for Costișa culture, according to Székely Zs., was discovered in a Noua culture settlement. The Komarov tradition ceramic is known at the Jigodin necropolis (Harghita county) as well as at the Rotbav settlement (Brașov county), both attributed by A.C. Florescu to Noua I. Hence, few Costișa-Komarov-type remains in Transylvania, and equally few in Moldavia, cover almost all the Middle Bronze Age. A mapping of these remains in Transylvania proves that, most often, they are to be found near the most important links to Moldavia, Ghimeș, and Oituz, from where this culture spread farther downstream on the Olt and the Râul Negru Valleys.

Still at the same time, Monteoru culture manifestations became present in the south-eastern Transylvania. The archaeological contexts generating the data belonging

to this culture in Transylvania, are frequently confusing. Only isolated elements occur quite often: ceramic fragments, pots, a tomb, but there has been no certain records of a settlement yet. Furthermore, we would like to underline the fact that most of the Monteoru-type discoveries in south-eastern Transylvania have been ascertained within the Oituz Pass area, next on the Râul Negru Valley, (i.e. Brețcu, Cernat, Cătălina, Leț, Sânzieni, Târgu Secuiesc, and Turia), and then downstream the Olt River (i.e. Brașov – Bartolomeu, Poiana Mărului, Selistat, Teliu, Zoltan), reaching the Sibiu area (Țichindeal). These details point to one of the most important trails the products of these cultures penetrated to Transylvania. The Monteoru culture discoveries in Transylvania date from IC₂ stage until the Balintești one, i.e. the threshold of the late Bronze Age. An isolated occurrence at Bancu (Harghita county) seems to point to the presence of some Monteoru elements, most like the Ia stage, in the Ciuc Depression as well.

It may have been the pressure mounting in the northern Black Sea territories on Muntenia that caused the penetration of some Tei culture communities – mainly Tei III, according to V. Leahu, especially ascertained so far in Țara Bârsei – to the south-eastern Transylvania. The current state of research does allow us to put all the pieces together with regard to the relations among the Wietenberg, Costișa, Monteoru, and Tei cultures in southeastern Transylvania. Undoubtedly, this territory provides Romanian archaeology with a rare opportunity – to find cultural manifestations of different origins on a limited area, most often in combined framework.

Bibliography: V. Căvruc, *Considerații privind situația etnoculturală în sud-estul Transilvaniei în epoca bronzului mijlociu*, in *Angustia*, 4, 1999, p. 13-41. V. Leahu, *Cultura Tei în sud-estul Transilvaniei*, in *Angustia*, 2, 1997, p.123-129. Cr. F. Schuster, *Cultura Tei și sud-estul Transilvaniei*, in *Angustia*, 2, 1997, p. 131-135. Eugenia Zaharia, *Descoperiri ale culturii Monteoru în sud-estul Transilvaniei*, in *Thraco-Dacica*, XI, 1-2, 1990, p. 33-37.

Valeriu Căvruc

Sites and Archeological Materials

1. Păuleni village, Păuleni commune, Harghita county

The Păuleni settlement lies at about 1 km northeast of the Șoimeni village (Csikcsomortán), in the place called by the villagers "*Várdomb*" - "*Dealul Cetății*" (The Hill of the Fortress). The place where the settlement lies always belonged to Păuleni, but due to the fact that Șoimeni - Csikcsomortán (a locality part of the Păuleni commune) is situated closer, the late Székely Zoltán preferred to use, in the literature of the field, the latter denomination transliterated in Romanian – "Ciomortan".

The settlement occupies a natural promontory situated in a sheltered area, about 6 km east of the Olt river, at the foot of the Ciuc Mountains, about 7 km south-west of the Ghimeș pass as well as of the spring of the Troțuș river – one of the most important ways of the connections between the Ciuc Depression and Moldavia. From the other hand, its situation in front of the Vlăhița pass, which ensures the connection between the Ciuc Depression and Târnava Mare valley, and respectively with central Transylvania, through the Harghita Mountains, is also important. So, the settlement is situated in an important strategic place ensuring the control over one of the most important access trails from Moldavia to Transylvania.

The settlement is oval-shaped, with dimensions about 60 x 90 m. The settlement is defended naturally as well as by the human-made fortifications. In the south, the abrupt and deep slope of the Remetea rivulet valley (an affluent of the Olt River) limits it naturally. Other rivulet, an affluent of the Remetea, limits it from the north. Two ditches and a wall cut the access to the settlement from west through a narrow saddle. Then, a horseshoe-shape wall and a ditch, defends it from west, north and east. The maximum difference of level - about 7 meters - between the ridge of the wall and the outside of the settlement was noticed in its eastern part. The promontory shows a slight slope to south. The interior slope of the wall is very smooth, while from outside, especially in its northern and southern parts, the wall is very abrupt. In the southern part a defensive construction was probably erected, which sledged in the Remetea valley. The slight traces of it are seen at the surface. In the eastern part, between the wall and the ditch of the settlement, there is a triangular-shaped terrace, about 7-m wide, 20-m long and 1-m high.

The site was discovered in the 1930s by Al. Ferenczi, who included it in the repertoire of Dacian fortresses from Transylvania. In 1956, 1960 and 1967, Székely Zoltán excavated here five trenches and two small surfaces (about 160 sq.m). This research stated that the settlement was inhabited for the first time, in the Aeneolithic (the Ariuşd - Cucuteni culture). Then it was inhabited, consecutive, in the transition period from Aeneolithic to the Bronze Age (the Coţofeni culture) and in the Bronze Age (the Ciomortan and Wietenberg cultures). As far as the fortifications are concerned, it was stated that these were performed in the Bronze Age. The most notable result of these researches was the discovery of a new Bronze Age cultural unit - the *Ciomortan culture*.

Because the settlement had been researched at little surface, but the records had been published selectively, a lot of the issues about it had remained unsolved. Thus, the layers from the Aeneolithic and the transition period were hardly toughed. As far as the Bronze Age records are concerned, the chronological relation between the Ciomortan type artefacts and those of the Wietenberg type were not certainly stated: it was unclear if we deal with two distinct cultural levels or with a single one. It was admitted - without having been revealed any conclusive stratigraphic context - that there are two cultural levels, and that the Wietenberg one was subsequent to that of the Ciomortan type. Another problem was the precise physiognomy of the "Ciomortan culture", because the pottery being published selectively (predominantly the pottery ornamented with triangles filled with dots or right lines, considered for the moment as emblematic elements for the "Ciomortan culture". The published suggested a strong similitude with the Costişa culture from western Moldavia, so that some researchers tend to consider the "Ciomortan culture" as a variant of the Costişa culture.

The problem of cultural-chronological attribution of the walls and the ditches remained unsolved. Although in the first scientific record the site was mentioned as a Dacian fortress and the following unauthorised excavations performed here, revealed "Dacian" pottery and coins, Székely Zoltán's excavations did not provide any Dacian archaeological material.

In 1999 - 2000 a group of researchers led by Valeriu Cavruc and compound by Dan Buzea, Galina Cavruc, Gheorghe Dumitroaia, Gheorghe Lazarovici, Mihai Rotea and Székely Zsolt performed new excavations in this settlement.

The researches had confirmed that initially there was an, about 2 m high, natural hill in that place. The first habitation level detected during the excavations belongs to the Ariuşd - Cucuteni culture. The remnants belonging to this culture (traces of different constructions, pottery, human and animal-like statuettes and tools), appeared in all the trenches, both in the precincts and under the wall surrounding the settlement. The most important remnants regarding this period were uncovered under the wall, at the margin of the settlement. Here, a part of the dwelling was uncovered. It seems that it had a trapezoidal shape with the bigger side towards outside of the settlement. It was erected of massive timber and wattle structure bounded and covered with baked clay. This dwelling probably belonged to a range of houses, placed on the edges of the hill. Under the ruins of its walls some pots, many fragments of statuettes of baked clay, copper needles and some stone grinders were found. The great majority of the pottery from this dwelling belongs to the Cucuteni A₂ period. The Ariuşd-Cucuteni type records uncovered in the precincts of the settlement are much poorer. Traces of some light surface constructions were uncovered there. One of them, better conserved, had a rectangular shape with its perimeter marked by rows of holes for pillars and poles. The Cucuteni-Ariuşd type pottery found on the perimeter and around it complex is not so rich as that uncovered under the wall, the painted pottery appears in more little proportion. Consequently, one can admit that it belongs to a latter Aeneolithic inhabitation. Perhaps, some Bodrogkeresztúr culture potsherds found without any relevant stratigraphic context belong to this level.

The Coţofeni culture records are represented by the traces of a shelter uncovered right above the Ariuşd dwelling from under the wall. A hearth arranged from a pavement of flat stones covered with a layer of baked clay, was uncovered there. Roughly, the Coţofeni records can be attributed to its first phase.

The next habitation belongs to the Ciomortan cultural group. As far as the present stage of research can state, at least the first fortification constructions of the settlement were performed in this period. Initially, a structure of wood pillars poked into the ground was erected. The rows of pillars perforated the Ariuşd and Coţofeni dwellings. Then, the wall of earth was erected above the timber-laced rampart. At present, the height of wall is about 2,9 m from its basis. The wall has a complex structure: it shows the traces of the timber-laced rampart, as well as many sequences of earth. The wall filling shows many stratigraphic sequences, which reflect rather the order of the different kinds of soil deposits at the same period, than the chronological one. In all these sequences the Cucuteni, Bodrogkeresztúr and Coţofeni pottery was found together. Outside of the wall two cavities were uncovered: one of them (whose purpose can not be definite) was uncovered nearby the Ariuşd dwelling, at the slope of the hill. Other one, at the foot of the heel, certainly was a defend ditch. This was only touched, that is why its dimensions were not stated.

It was noticed that during the wall erection a corridor 0.8 – 1.2 m wide placed perpendicularly to it was left unfilled. Two parallel ranges of pillars poked into the ground braced its sides. It may represent an access passage from the inside of the settlement to the middle of the wall or, possibly, towards outside. The filling of this passage detected in the longitudinal section of the wall was strongly burnt. It seems that a building, which rose above the summit of the wall, possibly one of the towers, was erected here. It may have

been burnt during the siege of the settlement. Pottery of the Ciomortan type coming from the intensely burnt area was found in the filling of the passage.

Another complex belonging to the Ciomortan cultural aspect was uncovered in the southern end of the passage. This was slightly deepened, irregular-shaped and was perpendicularly disposed to the corridor. Many fragments of animal bones (the majority belonging to younger species), two fragments of human bones (a fragment of mandible and one of the brain pan) and also numerous Ciomortan type potsherds were found in the filling of this complex. Some holes of pillars (probably for sustaining of the roof) were uncovered next to these. A Wietenberg culture dwelling overlapped both this complex and a part of the corridor.

The Ciomortan type pottery from Păuleni includes four categories.

1) The coarse pottery represented by the potsherds belonging to the containers of the middle or big size, with wide opened mouth, sometimes decorated with ribs in relief arranged under the rim or/and on its outside. Because of the fragmentary character of the pottery, the forms could not be reconstructed. But it is obvious that a number of forms and types belong to this category. Some of them were strongly profiled, with prominent body, while others were less profiled.

2) The *Besenschtrich* style coarse pottery with the exterior and sometimes also the interior processed with a small broom. The majority of the Ciomortan type pottery found in the settlement belongs to this category. This kind of decoration covers sometimes all the surface of the vessels, while a part of containers show decoration only on its inferior part. The high proportion of this kind of pottery represents a surprise, if we judge the Ciomortan pottery after the previous publications. The complete forms of the pottery could not be reconstructed, but it was noticed that this category shows a variety of types. Some of them had dumpy proportions with wide-opened mouth (bowls). Others were strongly profiled, with prominent body, narrow bottom and profiled neck (pots). Others had less profiled body without or slightly profiled neck (jars).

3) The intermediary category is represented by containers of big or middle size, among which at least a part were the amphorae, similar to those well known in the eponym settlement of the Costișa culture. They have biconical body, cylindrical, narrow and high neck, two handles connected to the rim and shoulder. Sometimes amphorae are decorated by incised triangles arranged in horizontal and/or vertical (it don't appears in previous publications) registers, filled by dots or oblique lines; sometimes they are decorated also with ribs in relief. Few shreds are decorated in so-called *Furchenstrich techniques*.

4) The containers of the middle and little size belong to the category of the fine pottery. There are three main forms among them: amphorae, amphoreta, and two-handled cups.

Amphorae – the vases of middle size (up to 2 litres) have biconical body, cylindrical narrow and high neck and two handles connected to the rim and body. They are decorated sometime on the shoulder with incised triangles filled with dots, horizontal or oblique lines. Under the handles the decoration is performed by vertical registers composed from direct incised lines and triangles or rhombi, filled sometimes with white substance.

Amphoretæ are the small containers (H - under 10 cm) with globular body, narrow and high neck, one or two handles.

Two-handled cups are decorated often in the same kind as amphoretæ.

As far the present stage of our knowledge about the pottery from Păuleni and many other settlements of the Costișa culture (in the western part of Moldavia) can state, - the Ciomortan type pottery from Păuleni, is very much the same with the Costișa culture one. The closest analogies to it are provided by the Costișa, Deleni, Lunca and Poduri settlements. One of the major differences of the pottery from Păuleni seems to be the large proportion of the pottery with *Besenstrich* style decoration (existing, in different amounts, in almost all Costișa culture settlements). The presence of this kind of pottery at Păuleni can be explained by the spreading, in south-eastern Transylvania, in the immediately previous period, of the Zoltan group, defined by the large presence of *Besenstrich* pottery (about 36% of all the pottery at Zoltan). Another typical issue of the Ciomortan pottery is represented by the incised triangles, filled with incised dots, sometimes realised in the *Besenstrich* technique. In a much smaller amount, this ornament can be found in the Zoltan group, Costișa and Monteoru cultures. One can observe a large variety within the Costișa culture. Some of these settlements show more similitude with the Ciomortan group than with other Costișa culture settlements does. This circumstance may be explained, probably, by the chronological differences within this culture, which, in Moldavia seems to have been evolved during the entire Middle Bronze Age. All this facts being revealed, we can say that the Păuleni settlement, together with other settlements from south-east of Transylvania, spread from the Ciuc Depression up to Țara Bârsei (Zoltan, Peteni, Rotbav, Brașov-Ziegelei Schmidt), show also the Costișa culture issues. It dates from the period immediately before the appearance of the Wietenberg culture in this area.

The information regarding the presence at Păuleni of the Monteoru type pottery has not been confirmed yet. Otherwise, this was not either confirmed by the illustrations from the papers regarding the Ciomortan culture.

As the chronological frames of Ciomortan level from Păuleni, taking in consideration the nearest analogies in the Costișa culture records, and also the stratigraphic situation in the eponym settlement of this culture, we can place it at Monteoru IC₃ level and, respectively, with Tei I, Wietenberg I and immediately after the Zoltan group.

Stratigraphic conditions show very clearly that the Ciomortan habitation has occurred before that of the Wietenberg culture. Thus, the fireplaces of the Wietenberg culture dwelling (L.7) overlapped L.7a and 13 complex (the corridor).

The evidences belonging to the Wietenberg culture are represented by at least five complexes and also by a lot of pottery and pieces. The first Wietenberg culture complex (no. 1) was uncovered in 1999 on the precincts of the settlement, near the northern wall and consisted of a deposit of two vessels, probably ritual one.

The first vessel is an amphora with prominent body, everted rim, and strongly profiled shoulder. It is manufactured of well-worked clay, and has well smoothed slip, detached in its largest part. It is of grey colour and is decorated with oblique flutings, which have at their tops oval cells. A small clay wheel from a votive wagon was found inside it. The second container, preserved only partially, was probably also an

amphora made up of more fine clay, its surface is black, while its interior is yellowish-brown. Its surface is covered by tiny slip.

In the campaign from 2000, three surface constructions and one ritual pit were uncovered. All of them were situated at the inside slope of the wall of the settlement. One of them, a surface house, was uncovered completely. It overlapped the above-mentioned Ciomortan type complexes (the corridor and the complex L. 7a). For the levelling of the surface for the dwelling, in the side from the summit of the wall, a step of about 20-30 cm was dug. Then, pillars were poked on a rectangular perimeter (about 4.9 x 2 m). As far as the imprints from the numerous fragments of roughcast of baked clay allow, one can state that thinner poles and wattle tilted the pillars and the pokes. The holes of the wooden framework were filled with clay paste mixed with sand and the surfaces of the walls were very well smoothed. On the longitudinal axis of the dwelling, under the ruins of the walls, three open circular hearths were arranged. A rich pottery material was found among the numerous fragments of baked clay, and under them - some complete pots, grinders and other pieces.

The second dwelling, similar to the first, is in its immediate proximity, on the interior slope of the wall. Only the western corner was uncovered, the rest of the complex being situated under the surface which has not been researched.

The third complex, probably an annex of the L.7, was uncovered nearby. It showed itself as a mixture of vessels and potsherds found inside the perimeter of a light construction, marked by some holes from pillars. Among the pottery from this complex, we mention *cups* decorated with oblique flutings and sometimes with small imprint triangles, with high handles; an amphora with long neck and everted rim, decorated on the shoulder by an incised horizontal line, under which a zigzag-shaped line is incised; the sherds of the coarse pots decorated with cell relief ribs; few of herds are decorated in the *Kammstrich* style.

The skeleton of a 5-6 months old child was discovered about 2 m north of the dwelling (L.7). The skeleton was in a crouched position on the left side with the head towards northwest. Wietenberg culture pottery was found in the filling of the pit. Among the pottery found inside we mention the sherds of the vessel manufactured of tin clay, decorated at its body with net-like incisions, sherds of coarse containers decorated with relief ribs; the fragments of the rim from a coarse pot decorated with two ranges of ribs connected with another oblique rib. This complex shows the trace of a ritual, which included human sacrifice.

The Wietenberg culture pottery uncovered in the settlement of Păuleni is represented by three categories: *coarse*, *intermediary* and *fine*.

The coarse pottery shows some shapes, dimensions and types. The fragments or complete sack-shaped pots decorated mostly on the exterior of the rim and/or under the rim, with one to three girdles in relief and, very seldom, with small brooms on the outside and/or inside are predominant. The intermediary pottery presents strongly shaped forms, having a bulky body; narrow bottom, high neck and flaring rim. The pots from this category are sometimes decorated on the shoulder with oblong flutes or, more seldom, with recumbent "S"-es and cut bands filled with points made by dots, and on the large rims - with hatched triangles. The fine pottery presents various shapes: the cups and mugs with an S-shaped profile, with one or two very high

handles pulled down from the rim are predominant. Some fragments of the lobate pots belong to this category. The fine pottery is decorated with oblong flutes and various cut motifs and, more seldom, with dots.

The pottery from the Wietenberg culture shows the characteristic specific to the early (but not earliest!) phase of this culture.

Isolated ceramic fragments of Dacian type were found in the cultural layer, without any certain stratigraphical context. Probably, the Dacians used this fortified settlement to control one of the access ways from Moldavia in the Ciuc Depression. The next research remains to prove whether the Dacians rearranged or not the fortifications from the Bronze Age.

Future researches will contribute to the better knowledge and understanding of the history of this important site.

Bibliography: Székely Z., *Cultura Ciomortan*, în Aluta, 1970, p. 71-76, fig. 1-5. Al. Vulpe, *Cultura Costișa / Costișa Culture*, in Comori ale epocii bronzului din România / Treasures of the Bronze Age in Romania, București, 1995, p. 163-166. Eugenia Zaharia, *Cultura Ciomortan / Ciomortan Culture*, in Comori ale epocii bronzului din România / Treasures of the Bronze Age in Romania, p. 151-153. Székely Zs., *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, București, 1997. V. Cavruc, *Noi cercetări în așezarea de la Păuleni (1999-2000). Raport preliminar. Prezentare generală*, în *Angustia*, 5, 2000, p. 93-102. V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, *Descoperirile aparținând aspectului Ciomortan de la Păuleni*, în *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. V. Cavruc, M. Rotea, *Locuirea Wietenberg de la Păuleni*, în *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172. Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni la bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, p. 127-156.

Valeriu Cavruc

Catalogue notes

No. 1

Amphora, Wietenberg culture.

Ceramic. Preserved H=28 cm, Dg=40 cm. Semi-fine paste mixed with sand and pebbles as degreasing substance. Everted rim, short neck, and bulging shoulder. Decorated on the rim. Decorated on the rim with triangles with two sides marked and obliquely hatched on the shoulder – similar-type triangles, on the body – continuous sticks with double incisions, filled with circular imprints, bordered at the lower side with a laid "S"-incised obliquely hatched ribbon. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/1. V. Cavruc et al., in CCA, 1999, p. 103-104, Pl. 50/7. MCR. Inv. no. 3314. Pl. 77/5.

No. 2

Amphora, Wietenberg culture.

Ceramic. H=29 cm, Dg=21 cm, Df=11.3 cm. Semi-fine ware, everted rim, the edge is obliquely cut on the outside, strongly profile shoulders and flat bottom. Greyish to black, well-smoothed, decayed slip. Decorated on the shoulder with oblique channels, each starting from an oblong cell. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VI/1. V. Cavruc et al., in

CCA, 1999, p. 103-104, Pl. 50/8. MCR. Inv. no. 3486. Pl. 77/2.

No. 3

Amphora, Wietenberg culture.

Ceramic. Preserved H=32 cm, Df=8.6 cm. Partially preserved. Fine ware, thin walls on the outside, yellowish-brick red on the inside, covered with polish slip. The handles are connected on the lower part. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. V/2. MCR. Inv. no. 3487. Pl. 77/1.

No. 4

Miniature chariot wheel, Wietenberg culture.

Ceramic. Dm=9.7 cm. Made of semi-fine yellowish-brick red paste with black spots. Hubs on both sides. Bears clear traces of wear. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. V/3. V. Cavruc et al., in CCA, 1999, p. 103-104, Pl. 50/6. MCR. Inv. no. 3485. Pl. 77/4.

No. 5

Amphora, Wietenberg culture.

Ceramic. H=15 cm, Dg=9.6 cm, Df=6.4 cm.

Spherical body, straight rim, and four small handles connected at the neck level. Decorated with cuts on the shoulder. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/2. MCR. Inv. no. 5414. Pl. 75.

No. 6

Pot, Wietenberg culture.

Ceramic. Preserved H=11.2 cm, Dg=18.7 cm. Only part of the rim and profile was preserved. Made of coarse paste, slightly everted and dented rim. There is an alveolar girdle under it pulled from the paste, four conical buttons are symmetrically applied on it. Brick red with smoke spots. Carelessly even. Unpublished. MCR. Inv. no. 5689.

No. 7

Pot, Wietenberg culture.

Ceramic. Preserved H=30 cm. "S"-shaped profile, only fragment preserved, made of coarse paste (with pebbles and pounded sherds), slightly everted rim, a cell girdle applied on the body. Carelessly even. Unpublished. MCR. Inv. no. 5705.

No. 8

Stick end, Wietenberg culture

Ceramic. H=3.2 cm. Truncated, arched walls, the lower part is widened, fine ware, smooth, decorated with circular incisions around the perforation. Brick red with smoke spot traces. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/7. MCR. Inv. no. 5390. Pl. 76/8.

No. 9

Stick end, Wietenberg culture

Ceramic. H=4.1 cm. Made of coarse paste, well smoothed, bitruncated. Brick red. Perforated only on one side. Unpublished. MCR. Inv. no. 5393. Pl. 76/11.

No. 10

Stick end, Wietenberg culture

Ceramic. H=2.9 cm, Dm=5.0 cm. Bitruncated, the not perforated part is cut in a straight line (looks like a vessel bottom). Greyish. Made of coarse paste. Carelessly finished. Unpublished. MCR. Inv. no. 5304.

No. 11

Stick end, Wietenberg culture

Ceramic. Dm=4.2 cm. Bitruncated, semi-fine ware, well-smoothed, the not perforated part slightly rounded. Brick red with black spots. Unpublished. MCR. Inv. no. 3473.

No. 12

Stick end, Wietenberg culture

Ceramic. H=3.1 cm. Truncated, the upper part rounded; fine ware, well-smoothed. Brick red. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/4. MCR. Inv. no. 6133.

No. 13

Stick end, Wietenberg culture

Ceramic. H=3.0 cm. Pear-shaped; made of coarse

paste Made of coarse paste, dark brick red to black. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/5. MCR. Inv. no. 6020.

No. 14

Cup, Wietenberg culture

Ceramic. H=12.6 cm, Dg=12 cm, Df=5.5 cm. Bitruncated, straight rim and over-raised handle, bulky body at the shoulder level, decorated with oblique channels. Fine ware, brick red with black spots. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. XI/6. MCR. Inv. no. 6128.

No. 15

Cup, Wietenberg culture

Ceramic. H=8.6 cm, Dg=11.6 cm, Df=4.2 cm. Bitruncated, slightly everted rim and a bulky body at the shoulder level, flat bottom. Decorated on the shoulders with oblique channels and lentil bean-shaped cells. Semi-fine ware. Brick red with smoke spots. Unpublished. MCR. Inv. no. 5468.

No. 16

Small-sized cup, Wietenberg culture

Ceramic. H=5.8 cm, Dg=6.9 cm, Df=4.0 cm. Bitruncated, inverted rim. The lower part is longer than the upper one, well-profiled shoulder. Semi-fine ware with well-smoothed walls. Dar brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 5155.

No. 17

Cup, Wietenberg culture

Ceramic. H=8.5 cm, Dg=12 cm, Df=4.5 cm. Everted rim, over-raised handle, bulky body at the shoulder. Decorated with oblique channels, an incised horizontal ribbon below it limits the lower part of the vessel, which was left with no decoration. Well baked and smoothed. Brick red with black spots. Unpublished. MCR. Inv. no. 5168. Pl. 75/4.

No. 18

Cup, Wietenberg culture

Ceramic. H= 7.8 cm, Dg=10 cm. Rounded bottom. Slightly elongated neck and flat bottom, spherical body. An over-raised handles starts from it. Made of semi-fine ceramic. Brick red, no decorations, poorly smoothed. Black inside, strong traces of burning. Unpublished. MCR. Inv. no. 5687.

No. 19

Cup, Wietenberg culture

Ceramic. H=6.5 cm, Dg=8.0 cm, Df=3.0 cm. Rim with pouring beak, single-handled. Spherical body decorated with wide channels obliquely arranged. Fine ware, with lots of sand. Brick red and well-smoothed. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. XI/1. MCR. Inv. no. 6128. Pl. 75/1.

No. 20

Miniature vessel, Wietenberg culture

Ceramic. H=4.2 cm, Dg=7.0 cm. Truncated-cone shape. Wide mouth and slightly rounded bottom.

Fine ware, thin walls. Brick red, well-smoothed. Unpublished. MCR. Inv. no. 5391. Pl. 78/4.

No. 21

Lid, Wietenberg culture

Ceramic. Preserved H=3.6 cm, preserved Dg=10.6 cm. With a handling button marked by an incised line where there is a perforation where it may have been tied. Grey, semi-fine ware, well-smoothed. Unpublished. MCR. Inv. no. 5145. Pl. 78/3.

No. 22

Cup, Wietenberg culture

Ceramic. H=4.8 cm, Dg=12.8 cm, Df=4.4 cm. Simple truncated single-handled cup (regrettably lost), semi-fine ware, grey, well-smoothed, decorated on the rim with incised lines arranged in triangles. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. XI/1. MCR. Inv. no. 5396. Pl. 78/2.

No. 23

Fragmented lobed tureen, Wietenberg culture

Ceramic. Preserved H=8.2 cm. Only a fragment, was semi-spherical with four lobes, with widened edge on the outside, decorated with incised ribbons separated by fine channels. Well-polished, metallic slip look. Fine ware. Black. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VII/3. V. Cavruc et al., in *CCA*, 1999, p. 103-104, Pl. 50/3. MCR. Inv. no. 3463. Pl. 76/3.

No. 24

Handle, Wietenberg culture

Ceramic. Fine ware. Brick red-yellowish, with four perforations at the base. Decorated with two incised parallel lines on the outside. Unpublished. MCR. Inv. no. 5045. Pl. 78/1.

No. 25

Lid, Wietenberg culture

Ceramic. Preserved H=2.7 cm, Dm=10.1 cm. Circular, decorated with four net-like incised ribbons, has four oblique perforations to be attached to the vessel. Only two are preserved. Fine ware, well-smoothed. Grey. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VIII/3. MCR. Inv. no. 5350. Pl. 76/13.

No. 26

Flat disc, Wietenberg culture

Ceramic. Dm=8.5 cm. Used to be cylindrical, four vertical perforations, of which three were preserved. Made of semi-fine ceramic. Brick. Unpublished. MCR. Inv. no. 5300. Pl. 76/12.

No. 27

Lobate pot, Wietenberg culture.

Ceramic. Preserved H=5.4 cm. Only a part of the lobed rim was preserved, decorated below with an incised line where incised downward pointing triangles started from. Fine ware, well-smoothed. Unpublished. MCR. Inv. no. 5457. Pl. 76/1.

No. 28

Handle button, Wietenberg culture

Ceramic. H=3.2 cm. Decorated with a disc on the upper part, incised with a circle divided into four registers a unique element with the Wietenberg culture. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. X-5. MCR. Inv. no. 6132. Pl. 76/10.

No. 29

Button, Wietenberg culture

Ceramic. Dm =2.8 cm. Rounded, made of coarse paste with pebbles, flat with two close perforations. Unpublished. MCR. Inv. no. 6129. Pl. 76/9.

No. 30

Miniature vessel, Wietenberg culture

Ceramic. H=3.8 cm, Dg=3.4 cm, Df=2.1 cm. "Thimble-like, truncated, decorated on the rim with oblique incisions and a short handling device that comes out from it. Semi-fine ware, well-smoothed, brick red with black spots. Unpublished. MCR. Inv. no. 5451.

No. 31

Vessel fragment, Wietenberg culture

Ceramic. Made of semi-fine ceramic, decorated with horizontally incised ribbons, united by other oblique ones. Brick red with black spots. Unpublished. MCR. Inv. no. 5658.

No. 32

Rim fragment, Wietenberg culture

Ceramic. Slightly everted, decorated with cell girdle on the neck, with incised ribbons and upward pointing triangles on the body. Semi-fine paste, brick red well smoothed. Unpublished. MCR. Inv. no. 5747.

No. 33

Pot, Wietenberg culture

Ceramic. Fragments preserved, with a handle starting from the rim directly to the shoulder of the vessel. Used to be globular, semi-fine ware, brick red, well-smoothed. Unpublished. MCR. Inv. no. 5723.

No. 34

Vessel rim, Wietenberg culture

Ceramic. Fine ware, decorated on the body with a incised oblique line net, thin walls, black, well-polished. Bibliography: V. Cavruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. XII/5. MCR. Inv. no. 5105.

No. 35

Idol fragment, Wietenberg culture

Ceramic. Preserved L=3.3 cm. Fine ware, well-smoothed, grey, decorated with circular stitches. Unpublished. MCR. Inv. no. 3464.

No. 36

Item (?), Wietenberg culture

Ceramic. Preserved L=4.8 cm. It may be a fragment from a miniature clay axe of which only half was preserved. Semi-fine ware, well-smoothed. Black. Unpublished. MCR. Inv. no. 5345.

No. 37

Handle fragment, Wietenberg culture
Ceramic. Semi-fine ware, well-smoothed, brick red, decorated with rows of wheat-grain stitches. Unpublished. MCR. Inv. no. 3463. Pl. 74/1.

No. 38

Rim fragment, Wietenberg culture
Ceramic. Inverted and decorated with oblique channels; semi-fine ware, well-smoothed. Brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 3421.

No. 39

Vessel, Wietenberg culture
Ceramic. Preserved H=5.0 cm. Only the upper part of a vessel preserved, lobed rim, with a supporting hole, fine ware, well-smoothed. Grey. Bibliography: V. Căvruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. VII/4. MCR. Inv. no. 3421. Pl. 76/5.

No. 40

Rim fragment, Wietenberg culture
Ceramic. Decorated with triangle-shaped shallow incisions, united. Semi-fine ware, well-smoothed. Grey to black. Unpublished. MCR. Inv. no. 3419.

No. 41

Rim fragment, Wietenberg culture
Ceramic. Decorated with triangle-shaped incisions, a line of imprinted small circles below them. Semi-fine ware, well-smoothed, brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 3439.

No. 42

Fragment perete, Wietenberg culture.
Ceramic. Decorated with triangle-shaped incisions and imprinted small circles. Semi-fine ware, well-smoothed, brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 5650.

No. 43

Vessel fragment, Wietenberg culture
Ceramic. Decorated with a widely incised ribbon on the body. Semi-fine ware, well-smoothed, brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 5457.

No. 44

Rim fragment, Wietenberg culture
Ceramic. Straight rim, spherical body decorated with oblique channels. Fine ware, well-smoothed, brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 5457.

No. 45

Fragment from a small-handled vessel, Wietenberg culture
Ceramic. Cylindrical. Fine ware, well-smoothed, black. Unpublished. MCR. Inv. no. 5650.

No. 46

Rim fragment, Wietenberg culture
Ceramic, H=6.5 cm, L=9 cm. Fine ware, well polished, decorated with oblique channels starting

from lentil-shaped. Black. Unpublished. MCR. Inv. no. 5723.

No. 47

Pot, Wietenberg culture.
Ceramic. Preserved H=18.3 cm, Dg=12.5 cm. Medium-sized, can be completed, "S"-shaped profile. Decorated with two relief cell girdles under the slightly everted vessel rim, and decorated too. Semi-fine ware, smoothed, brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 5686.

No. 48

Rim fragment, Wietenberg culture
Ceramic. Preserved H=6.8 cm. Decorated with two horizontally arranged relief cell girdles united by others, obliquely arranged. Made of coarse paste, carelessly even, dark grey to black. Bibliography: V. Căvruc, M. Rotea, in *Angustia*, 5, 2000, p. 155-172, Pl. IX/1, Pl. XII/7. MCR. Inv. no. 5105.

No. 49

Vessel fragments, Wietenberg culture
Decorated with a wide-oblique-channel ribbon, contoured by a rounded cell row on both sides. Semi-fine ware, carelessly even. Brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 5448.

No. 50

Vessel fragments, Wietenberg culture
Coarse ceramic. 5 pieces from a vessel. Made of coarse paste, well-smoothed, orange, decorated with cell girdles. Unpublished. MCR. Inv. no. 5448.

No. 51

Clay weight, Costișa/Ciomortan culture
Ceramic. H=13.4 cm, lower l= 9.8 cm, l upper l=5.0 cm. Pyramid-frustum-shaped, with a horizontal perforation at the upper part. Made of coarse paste, well-smoothed, brick red with black spots. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p.131-154, Pl.XII/4. MCR. Inv. no. 6019. Pl. 74/2.

No. 52

Fragments from clay weight, Costișa/Ciomortan culture. Pyramid-frustum-shaped, only the lower part was preserved. Made of coarse paste, well-smoothed, brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 5322.

No. 53

Amphora fragment, Costișa/Ciomortan culture
Ceramic. Bulky body, narrow long neck, decorated with incised lines and circular stitches arranged in groups on the vessel body. Semi-fine ware, well-smoothed, brick red with black spots. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154, Pl. I/6, Pl.XV/3. MCR. Inv. no.3385. Pl. 67/3.

No. 54

Vessel fragment, Costișa/Ciomortan culture.
Decorated with wide ribbon made of incised spaced

lines and perforated by upward pointing triangles, empty. Semi-fine ware, smoothed, brick red with black spots. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154, Pl. IX/6, Pl. XV/2. V. Căvruc et al., in *CCA*, 1999, p. 103-104, Pl. 50/8. MCR. Inv. no. 3445. Pl. 67/8.

No. 55

Vessel fragment, Costișa/Ciomortan culture

Originated from a large-sized pot neck, decorated with two incised lines which limits its neck from the body. Made of coarse paste, well-smoothed, brick with black spots. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154, Pl. XV/1. MCR. Inv. no. 3438. Pl. 67/1.

No. 56

Ceramic fragments, Costișa/Ciomortan culture

Originated from a handled amphora, decorated with incised dot-filled triangles. Semi-fine ware, well-smoothed, brick red with black spots. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154, Pl. IX/6, Pl. III/1b. MCR. Inv. no. 5694.

No. 57

Wall fragment, Costișa/Ciomortan culture.

Made of coarse paste, decorated with cell girdle under which there are three circular relief buttons. Carelessly even, brick red. Unpublished. MCR. Inv. no. 5485. Pl. 64/11.

No. 58

Ceramic fragments, Costișa/Ciomortan culture

31 ceramic fragments belonging to the semi-fine and fine categories. Nicely decorated with incised hatched or stitched triangles usually arranged in horizontal registers, but sometimes vertical ones. Mostly brick red, some are greyish. Most of the fragments belong to large- and medium-sized vessels, of which some were amphorae. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. MCR. Inv. no.: 5694, 5752, 5631, 6001, 5753, 3450, 5749, 3457, 3462, 5399, 3421, 3405, 5505, 5105, 3411.

No. 59

Ceramic fragments, Costișa/Ciomortan culture

Fragments belonging to small-sized vessels, richly decorated with incised hatched or stitched triangles arranged in horizontal registers on some fragments, one can notice the *Besenstrich* technique; some fragment from this category are decorated with triangles on the outside and in *Besenstrich* style on the inside. The outside surface is well-polished having a metallic slip look. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. MCR. Inv. no.: 5569, 5474, 3383, 3411, 3421, 5631, 5639.

No. 60

Ceramic fragments, Costișa/Ciomortan culture

13 ceramic fragments made of coarse paste which belonged to large - and medium-sized vessels,

decorated on the outside with *Besenstrich* style and with relief girdles on the rim and/or the outer side of the rim. The lines are horizontally, vertically, or obliquely arranged. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl. V/2-3; Pl. VI/2-5-6, Pl. VIII/6. MCR. Inv. no.: 5438, 5631, 5039, 3421, 5438, 3415, 3442, 3439.

No. 61

Amphoreta fragment, Costișa/Ciomortan culture

Ceramic. Preserved H=7.1 cm. A part of the rim and of the bulky body were preserved. Made of fine ceramic, well-smoothed. Brick red to red. Most likely single-handled. Unpublished. MCR. Inv. no.: 5576.

No. 62

Amphoreta handle fragment, Costișa/Ciomortan culture.

Ceramic. Starts from below the rim onto the vessel shoulder, limiting practically its cylindrical neck. Fine ware, well-smoothed. Unpublished. MCR. Inv. no.: 3411.

No. 63

Amphoreta handle fragment, Costișa/Ciomortan culture

Ceramic. Starts from below the rim onto the vessel shoulder, limiting practically its cylindrical neck. Fine ware, well-smoothed. Brick red. Unpublished. MCR. Inv. Unpublished. MCR. Inv. no.: 3442.

No. 64

Amphoreta fragment, Costișa/Ciomortan culture

Preserved H=5.7 cm, Dg=4.4 cm. Used to have two over-raised handles, fine ware, decorated with incisions which can be hardly seen on the on the rolled surface of the vessel. The fragment preserved is brick with black spots. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl. XI/4. MCR. Inv. no. 3459.

No. 65

Amphoreta, Costișa/Ciomortan culture

Ceramic. H=7.1 cm, Dg=4.2 cm, Df=2.9 cm. A small-sized vessel which could be completed, spherical body, flat bottom and two handles starting from the rim on to the shoulder. Bears no decoration but is well-smoothed. The upper part is brick red, and the lower one is black. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl. XI/3. MCR. Inv. no. 5328. Pl. 71/2.

No. 66

Amphoreta, Costișa/Ciomortan culture

Ceramic. H=7.7 cm, Dg=4.1 cm, Df=2.4 cm. Made of fine ceramic, truncated body and flat bottom. Two arched handles are pulled from the rim to the upper part of the body, the neck is limited by a relief button on both sides of the vessel. Well-smoothed, brick red with black spots. Bibliography: V. Căvruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl. XI/5. MCR, nr. inv. 3419. Pl. 71/3.

No. 67

Amphoreta, Costișa/Ciomortan culture

Ceramic. H=7.1 cm, Dg=4.9 cm, Df=1.7 cm. Spheroidal body and slightly rounded bottom, arched handles pulled from the rim to the body of the vessel. Made of fine-quality paste, well-smoothed. Bibliography: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl.XI/2, Pl XII/3. MCR, nr.inv. 3478. Pl. 70/3.

No. 68

Amphoreta, Costișa/Ciomortan culture

Ceramic. H=7.4 cm, Dg=4.5 cm, Df=2.7 cm. The two handles are slightly raised above the rim and stop on the upper part of the bulky body of the vessel. Relatively flat bottom and short neck. Fine ware, well-smoothed, brick red with black spots. Unpublished. MCR. Inv. no.6134. Pl. 70/4.

No. 69

Amphoreta, Costișa/Ciomortan culture

Ceramic. H=6.8 cm, Dg=3.7 cm, Df=2.5 cm. Spherical body, flat bottom and slightly everted rim where two handles are pulled from to the body. Nicely decorated with downward pointing incised line triangles. At the neck base it has two parallel incised lines from where two triangles start on the upper part of the body. Bibliography: V.Cavruc, Gh. Dumitroaia, in *Angustia*, 5, 2000, p. 131-154. Pl.XI/1. MCR. Inv. no. 3412. Pl. 70/5.

No. 70

Amphoreta, Costișa/Ciomortan culture

Ceramic. H=4.8 cm, Dg=3.2 cm, Df=1.3 cm. Bitruncated, elongated narrow neck, flat bottom, two handles are pulled from the rim on to the upper part of the body. Fine ware, well-smoothed, grey to black. The body is nicely decorated with hatched incised triangles, their points stretch exceeding practically their contour. Unpublished. MCR, nr.inv. 3375. Pl.71/1.

2. Zoltan village, Ghidfalău commune, Covasna county

The settlement is located at the northern limit of the village, on a high terrace of the Olt River, at some 300-m away from its current riverbed. The villagers discovered it while working at the sand pit exploitation. In 1970 and 1971, Dr Székely Zoltán while digging for the first time there, came across a Noua settlement. Between 1996 and 2001, a research team from the Eastern Carpathians Museum (V. Cavruc – head, G. Cavruc and D. Buzea – members) ran systematic research on site. The team reached the conclusion that the settlement occupied an area of some 600 x 300 m where they identified dwelling traces dating from the Eneolithic, from the Transition period to the Early Bronze Age, the late Middle Bronze Age, the Middle and Late Bronze Age.

Isolated Cucuteni-Arșud-type ceramic fragments belong to the Eneolithic period. Among the finding belonging to the Transition period, we can mention traces of Coțofeni-type dwelling discovered on a reduced area of some 30 x 30 m at the surface level. Traces of dwelling belonging to the late Early Bronze Age were discovered all over the settlement; diggings brought to light a fairly large pit (some 9 x 30 m) and 2 m deep. The pit was surrounded by the remains of a stone construction. This is the complex that provided the most representative striated ceramic amount. The *Besenstrich*-type ceramic can be found in large amounts (i.e. some 36%). Next to it, there were ceramic artefacts decorated with textile prints (*Textilmuster Keramik*).

A deposit caught between the filling dating back to the late Early Bronze and a Noua culture oven corresponds to the dwelling level of the Middle Bronze Age. At the plane level, the Middle Bronze Age deposit was spread on a 3 x 4 m area, its maximum thickness reaching some 0.4 m. The archaeological material is heavily fragmented. Nothing seemed to lie *in situ* and there were no noticeable traces of any arrangements.

The ceramic material discovered consists of three large categories: coarse, medium fine, and fine.

The coarse-type has a common aspect as it characterises many cultures of the Central and South-Eastern European Middle Bronze Age: pots and jars, sometimes decorated with relief ribbons. Several fragments of the so-called "kiln-vessels" are relevant. In the adjacent territories can find the closest similarities within the Wietenberg culture.

The medium fine category is represented by medium-sized vessels whose main trait is the pounded sherds paste, neat surface, sometimes with slip most often black or grey. Due to its fragmentary character, whole shapes could have been reconstructed very seldom. Among the shapes that could be put together, one should notice a narrow-shaped pot and a fairly plump body decorated with relief ribbon under the neck.

Mainly black and polished ceramic belongs to the fine category. The number of light-coloured ceramic fragments, such as yellowish and grey is smaller. This category is represented by a heavily fragmented material, therefore only some shapes of the vessels could be reconstructed: bitruncated amphorae, cup, lids.

Most often the fine ceramic is decorated by incision, carving, printing, stitches, or channelling.

Some techniques and decorative motifs are met together as in a fragment of a large vessel on which "sowed furrows" (located on both halves of the body) alternate with the "fir tree", which can be found only on the upper half of the body. The techniques and motifs mentioned above are mostly similar to elements of the Costișa, Komarow, Monteoru, Tei, and Wietenberg cultures as well as in some sites attributed to the so-called Proto-Noua (Noua I) stage.

For the hatched belts, multiple analogous decorations were recorded in the Tei culture - Cățelu and Cățelu Nou stages, whereas for the "fir-tree" motif we can quote the following analogous recordings: Monteoru (Ib) culture - Sărata Monteoru; Tei culture - Tei-Cățelu stage, at Greci, Cățelu Nou, Ulmeni-Tăușa, and Bungetu - the 2nd level; Costișa culture: Costișa and Lunca.

Other analogies can be found within the Proto-Noua stage: in Moldova, at Podu Iloaiei, Trușești - 1st layer, Răuseni, Valea Lupului Iași, Târpești and Gârbovăt; in Transylvania, at Rotbav.

The closest analogies to the "sowed furrow" decorative motif are recorded in the Costișa, Monteoru, Wietenberg, and Tei cultures, within the Biały Potok group, Costișa tradition Noua I as well as the Early stage of the Coslogeni culture.

With regard to the channelling technique, we should specify that there are analogies in various cultures to the different decorating technique variants. Hence, the wide and oblique channels seem to belong rather of Wietenberg tradition. The vertical channels have analogies within the Costișa and Monteoru cultures, whereas the horizontal and circular ones, mainly those associated with stitch rows or short oblique incisions, are more closely related to the Monteoru and Noua (the Proto-Noua stage).

The Zoltan Middle Bronze Age ceramic, as a whole, seems not to have analogies within any of the cultural entities known so far. If studied separately, all elements can actually find analogies with different cultures, mainly in those belonging to the Middle Bronze Age (i.e. Costișa, Monteoru, Wietenberg, and Tei) as well within the monuments attributed to the Proto-Noua stage.

We would like to underline the fact that the Middle Bronze Age Zoltan deposit does not represent a close complex and its stratigraphic boundaries are too wide – from the end of the Middle Bronze Age to the beginning of the Bronze Age. Hence, the layer under scrutiny may as well contain materials belonging to several Middle Bronze Age stages. With regard to the analogies quoted above, one should consider the following circumstances: on the one hand, the parallel traits with the Costișa culture, as they currently result from the researches, cannot contribute to the precise dating of the Zoltan ceramic as this culture developed from the beginning of the Middle Bronze Age (i.e. Monteoru IC₃-type ceramic within a Costișa context) to the threshold of the Late Bronze Age (i.e. Costișa-type elements within the 1st Noua-type ceramic). Consequently, its dating has not been established yet. On the other hand, the Wietenberg-type ceramic discovered within the same context has such a common aspect that one cannot state clearly which stage of this culture it belongs to. The existence of "oven-vessels" allows only for a specification: the Wietenberg-type ceramic cannot possibly be earlier than the 2nd stage (B). The Tei-type elements are of Bungetu and Cățelu-type (Ia - Ib according to V. Leahu). With regard to the elements specific exclusively to the Monteoru culture, analogies fall within IC₂, IC₁, and especially Ib stages.

A significant number of ceramic fragments from the Middle Bronze Age and from the beginning of the Late Bronze Age were discovered outside a certain stratigraphic context. Fragments of a large vessel with one over-raised handle (or handles?), a plump body, decorated on the shoulders with channelled triangles, filled with circular alveoli – with close analogies within the late Wietenberg culture are worth mentioning. Another ceramic fragment was decorated in the *Zahngestempellung* technique, and two other fragments were decorated with "wolf-teeth". A small number of 1st Noua-type ceramic fragments of Monteoru tradition originate in the lower Noua culture "cinerary urn" deposit. The closest analogies for this ceramic are known in the adjacent area over the Carpatians, in southwest Moldavia, at Căndești, as well as in Muntenia in the 4th stage of the Tei culture.

The archaeological materials from the second Zoltan layer may belong to a syncretic cultural aspect, unknown so far, resulting from the contacts of the Monteoru, Costișa, Tei, and Wietenberg cultures in southeastern Transylvania. The likelihood that these materials, at least in part, may also belong to the different stages of the Middle Bronze Age should not be overlooked. Hence they could document a sequence of penetrations (or deposits only?) from extra-Carpathian areas.

The Zoltan discoveries ascertain for the first time the relevance of the amount of Costișa-type elements (contemporary here, maybe, with Monteoru Ib) in southeastern Transylvania. In light of this assumption, we can assert that the Rotbav similar ceramic, quoted by de A.C. Florescu as belonging to 1st Noua period, also belong to the Costișa culture. Nevertheless, we should mention some differences between the Zoltan Costișa-type ceramic and the Costișa-type one in Moldavia. The former is much finely worked. Should we consider the colour of the semi-fine and fine ceramics, the black one is predominant at Zoltan, whereas in Moldavia this category is most often recorded in yellowish, brick-reddish, and grey tones. Another element specific to the Zoltan Costișa-type ceramic is the sizeable amount of carved decorations. This peculiarity may as well have been influenced by the Tei culture.

Bibliography: A. Prox, *Die Tei-Kultur im Burzeland*, in Mitteilungen des Burzenlander sähischen Muzeum, IV, 1940, p. 86-101. Székely Z., *Contribuții privind epoca bronzului în Sud-estul Transilvaniei*, in Aluta, VII-IX, 1976-1977, p. 25-36. V. Cavruc, *The Final Stage of the Early Bronze Age in South-Eastern Transylvania (in light of new excavations at Zoltan)*, in TD, XVIII, 1 - 2, 1997, p. 97 - 133. V. Cavruc, Galina Cavruc, *Așezarea din epoca bronzului timpuriu de la Zoltan*, in Angustia, 2, 1997, p. 157-176. Székely Zs., *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, Bucharest, 1997. *Repertoriul județului Covasna*, redactor V. Cavruc, Sfântu Gheorghe, 1998.

Valeriu Cavruc

Catalogue notes

No. 1

Cup

H=6.6 cm, Dm=6.8 cm. Fragmented, hemispherical with a long profiled neck and flared rim; a small handle is attached immediately under the rim; decorated with a row of oblique channels on the shoulder. Brick red with brownish spots. Bibliography: V. Cavruc, in Angustia, 4, 1999, Fig. 19/1. MCR. Inv. no. 342. Pl. 80/1.

No. 2

Fragment from a truncated vessel rim; decorated immediately under it and at the neck base with a row of oblique stitches and another one of hatched rhombi. Black, polished. H=4.3 cm, l=5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in Angustia, 4, 1999, Fig. 16/6. MCR. Inv. no. 345. Pl. 80/2.

No. 3

Fragment from a sack-vessel rim, all surface decorated in *Besenstrich* style and with an interrupted girdle, with alveoli below the rim. Brown with brick-reddish spots. Dark-brown with brick-reddish spots. H=8 cm, Dg=14 cm. Unpublished. MCR. Inv. no. 741. Pl. 80/3.

No. 4

Fragment of a bitruncated vessel (cup?), decorated at the maximum diameter level with a relief girdle, with alveoli and incised motifs, in "fir-tree" below the girdle. Black, polished. H=4.5 cm, l=6.5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in Angustia, 4, 1999, Fig. 15/4. MCR. Inv. no. 345. Pl. 80/4.

No. 5

Fragment a bitruncated vessel (jar?), with everted neck, decorated at the neck base with incised lines and a row of oblique stitches. Black, polished. H=11 cm, l=14 cm. Unpublished. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/5.

No. 6

Fragment from the upper part of an amphora with two belt over-raised handles (traces of only one handle are preserved), decorated on the shoulder with vertical incised and stitched registers. Black, polished. H=13 cm, Dg=10.5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in Angustia, 4, 1999, Fig. 14/1. MCR. Inv. no. 3127.

No. 7

Fragment from a two-handed belt amphora, over-raised (traces of only one handle are preserved). Black, polished. H=8 cm, l=5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in Angustia, 4, 1999, Fig. 14/1. MCR. Inv. no. 345. Pl. 81/1.

No. 8

Fragment from an amphora shoulder, decorated on the shoulder with incisions and "fir-tree" stitches. Black, polished. H=3 cm, Dg=3.5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in Angustia, 4, 1999, Fig. 18/1. MCR. Inv. no. 345. Pl. 81/2.

No. 9

Fragment from the upper part of a hemispherical cup, with everted rim, decorated on the shoulder with vertical incisions and "fir-tree" registers. Black, polished. H=20 cm, Dg=13.4 cm. Bibliography: V. Cavruc, in Angustia, 4, 1999, Fig. 13/3. MCR. Inv. no. 345. Pl. 81/3.

No. 10

Fragment the shoulder of a bitruncated vessel (tureen? cup?), decorated with a row of oblique channels and rows of stitches elongated on to the neck. Black, polished. H=5.8 cm, Dg=10 cm. Bibliography: V. Cavruc, in Angustia, 4, 1999, Fig. 16/2. MCR. Inv. no. 345. Pl. 81/4.

No. 11

Fragment from the everted lobate vessel rim (cup?), decorated on the shoulder with a stitch row. Black, polished. H=4.6 cm, l=2 cm. Unpublished. MCR. Inv. no. 3204. Pl. 81/5.

No. 12

Fragment from the everted lobate vessel rim (cup?), decorated on the shoulder and below the rim with a row of stitches. Black, polished. H=4 cm, l=4 cm. Bibliography: V. Cavruc, in Angustia, 4, 1999, Fig. 16/5. MCR. Inv. no. 345. Pl. 81/6.

No. 13

Fragment from the upper part of a cup, decorated at the neck base with incisions and stitches and

with vertical channel on the shoulder. Black, polished. H=5.7 cm, l=5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 18/13. MCR. Inv. no. 345. Pl. 80/8.

No. 14

Fragment from the lower part of a medium-sized bitruncated vessel, decorated with "fir-trees". Black, polished. H=2.4 cm, l=6 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 17/4. MCR. Inv. no. 345. Pl. 81/7.

No. 15

Fragment from a cup shoulder, decorated with vertically incised and horizontal line registers at the neck base. Black, polished. H=5 cm, l=5.5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 17/1. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/1.

No. 16

Fragment from a cup rim, decorated with incised lines and stitch rows. Black, polished. H=4.5 cm, l=3 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 18/9. MCR. Inv. no. 79. Pl. 79/2.

No. 17

Fragment from a cup shoulder, decorated with vertically incised registers and horizontal lines at the neck base. Black, polished. H=7 cm, l=7.5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 17/5. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/3.

No. 18

Fragment from a cup body, decorated with vertical incisions and "fir-trees". Black, polished. H=3.3 cm, l=4.5 cm. Unpublished. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/4.

No. 19

Fragment from a cup body, decorated with concentric channels and a stitch circle on the edge. Black. H=4.5 cm, l=4 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4,

1999, Fig. 18/12. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/5.

No. 20

Fragment from a cup neck, decorated with alveoli surrounded by stitches. Black, polished. H=3.5 cm, l=2.5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 18/10. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/6.

No. 21

Fragment of a handle, decorated with "fir-trees". Black, polished. L=2.7 cm, l=3.5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 15/7. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/7.

No. 22

Fragment of a handle, decorated with "fir-trees" and stitch registers. Brownish-black. H=3.2 cm, l=3.5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 15/6. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/8.

No. 23

Fragment from a cup shoulder, decorated with incised hatched triangles. Black, polished. H=4 cm, l=3 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 18/6. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/9.

No. 24

Fragment from a cup body, decorated with vertically incised line registers and "fir-trees". Black, polished. H=3 cm, l=3.5 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 17/3. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/10.

No. 25

Fragment from the lower part of an amphora, decorated on the shoulder with vertical incisions and stitches; the lower part is decorated with similar belts converging toward the bottom. Black, with brownish spots, polished. H=12 cm, Dm=27.2 cm. Bibliography: V. Cavruc, in *Angustia*, 4, 1999, Fig. 14/2. MCR. Inv. no. 345. Pl. 79/11.

3. The Municipality of Braşov, Braşov county

Ceramic attributed to the Tei culture (3rd stage) originated in the *Lutăria/Lehmgrube Hangestein* spot - a scarcely documented archaeological context - currently located in the Sprengi borough, at the outskirts of the town, toward the Cristian. A two-handled cup published in 1940 by Alfred Prox as belonging to the Tei culture. The artifact actually shares more similar traits - with respect to shape and decoration - with the Costişa culture pottery than with the Tei one.

Bibliography: Alfred Prox, *Die Tei Cultur im Burzeland*, in *Mitteilungen des Burzenlander Sähischen Muzeum*, IV, 1940, p. 86-101.

Valeriu Cavruc

ABREVIERI / ABBREVIATIONS

Publicații și instituții / Institutions and publications

ArhMold	- Arheologia Moldovei
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice din România.
CCDJ	- Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos.
MCA	- Materiale și Cercetări Arheologice.
MCR	- Muzeul Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis.
MIPNT	- Muzeul de Istorie Piatra-Neamț.
MIR	- Muzeul de Istorie Roman.
MJBC	- Muzeul Județean de Istorie „Iulian Antonescu”, Bacău.
MJBT	- Muzeul Județean Botoșani.
MJBV	- Muzeul Județean Brașov.
MNB	- Muzeul Național al Bucovinei, Suceava.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde.
RAJB	- Repertoriul arheologic al județului Botoșani.
SC	- Studii și Comunicări, Focșani.
SCIV(A)	- Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie).
TD	- Thraco Dacica, Institutul Român de Tracologie
TWCC	- The Tracian World at the Crossroad of Civilisations.

Dimensiuni / Dimensions

Df	= Diametrul fundului / Bottom diameter;
Dg	= Diametrul gurii / rim diameter;
Dm	= Diametrul maxim / Maximum diameter;
H	= Înălțime / Height;
L	= Lungime / Length;
I	= lățime / Width.

Planșa nr. 1: Costișa, jud. Neamț. Imagini ale Cetățuiei dinspre NV.

Planșa nr. 2: Costișa, jud. Neamț. Imagini de săpătură din campania 2001.

1

2

Planșa nr. 3: Poduri, jud. Bacău.
Dealul Ghindaru văzut dinspre SV (1) și imagine de săpătură (2), campania 2001.

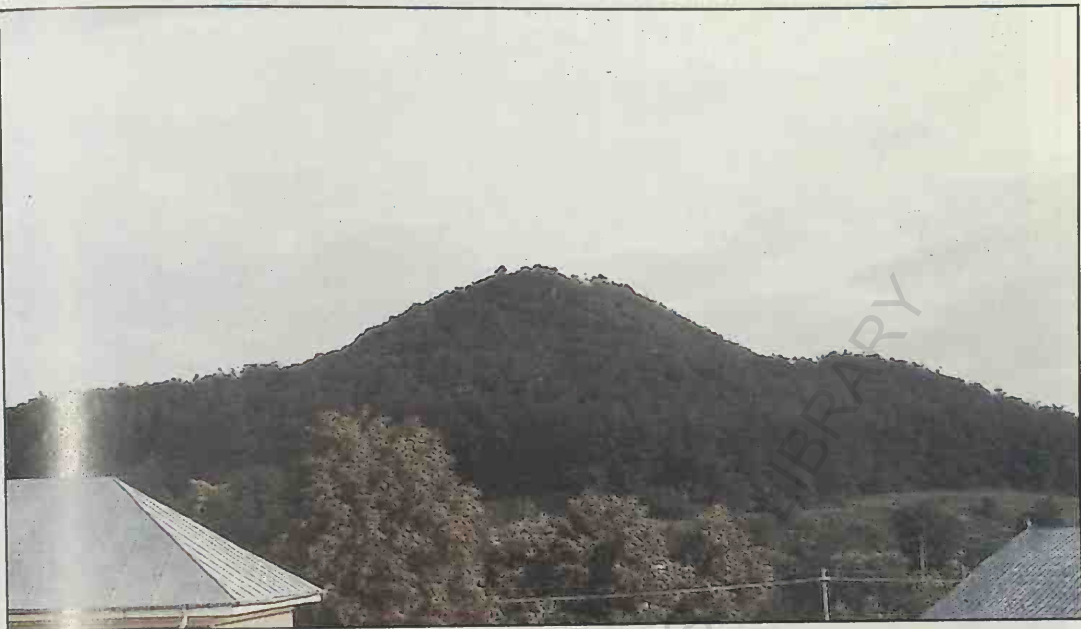

1

2

Planșa nr. 4: Poduri, jud. Bacău
Imagini ale ringului de piatră din epoca bronzului (1) și a depunerii Cucuteni B (2).

Planșa nr. 5: Siliștea, jud. Neamț, dealul *Pe Cetățuia*.

Planșa nr. 6: Siliștea, jud. Neamț. Secțiunea I, 2000.

1

2

Planșa nr. 7: Lunca, jud. Neamț. *Poiana Slatinei* văzută dinspre E (1) și V (2).

Planșa nr. 8: Lunca, jud. Neamț. Poiana Slatinei - fântâna cu apă sărată.

1

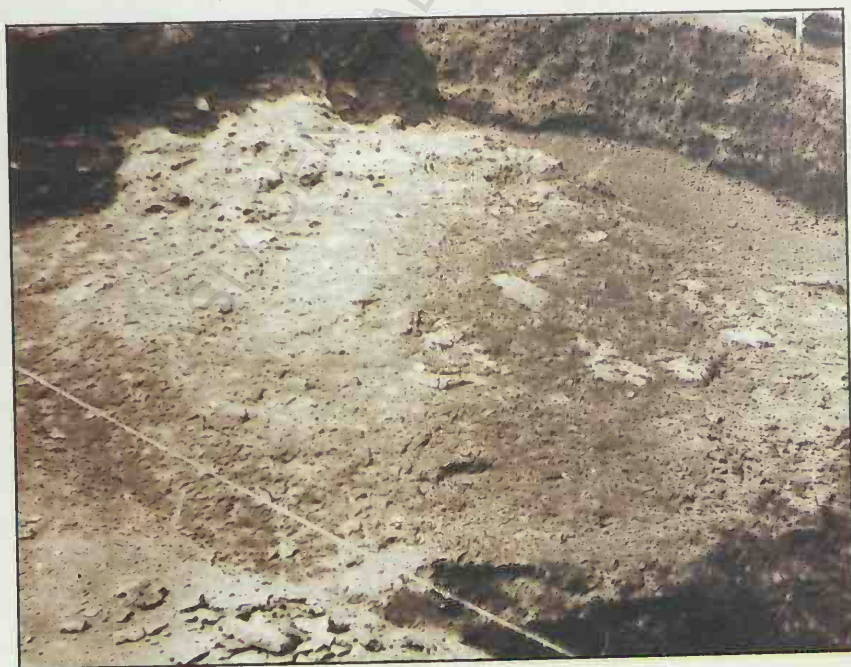
2

Planșa nr. 9: Lunca, jud. Neamț.

Poiana Slatinei: movila din zona A (1) și depuneri din neoliticul timpuriu, cultura Starčevo-Criș (2).

1

2

Planșa nr. 10: Lunca, jud. Neamț.
 Profilul de nord al secțiunii VIII (1) și depuneri din epoca bronzului (2).

1

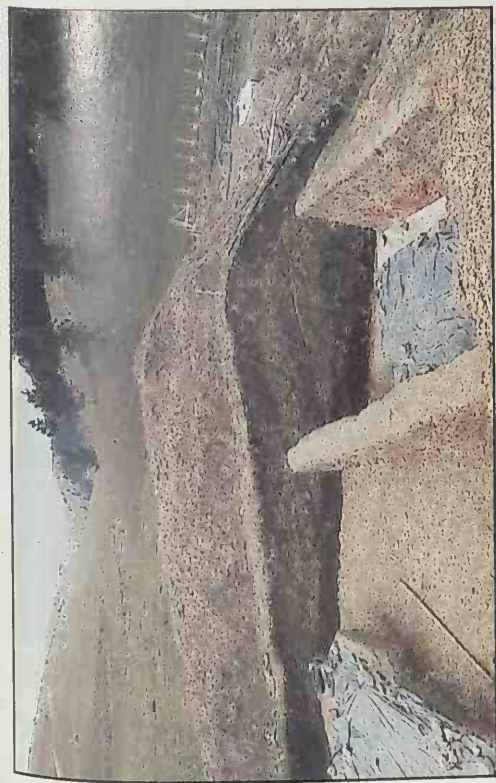

2

Planșa nr. 11: Lunca/Oglinzi, jud. Neamț.
Cetățuia: vedere generală (1); secțiunea I (2), transversală pe șanțul de apărare.

Planșa nr. 12: Păuleni, jud. Harghita. Imagini ale Dealului Cetății.

1

2

3

4

1

2

3

4

Planșa nr. 14: Păuleni, jud. Harghita. Urmele turnului și ale culoarului (complex 13).

1

2

3

4

5

6

1

2

Planşa nr. 16: Păuleni, jud. Harghita.
Umplutura complexului 7, suprapus de o vatră a locuinţei Wietenberg (1); detaliu (2).

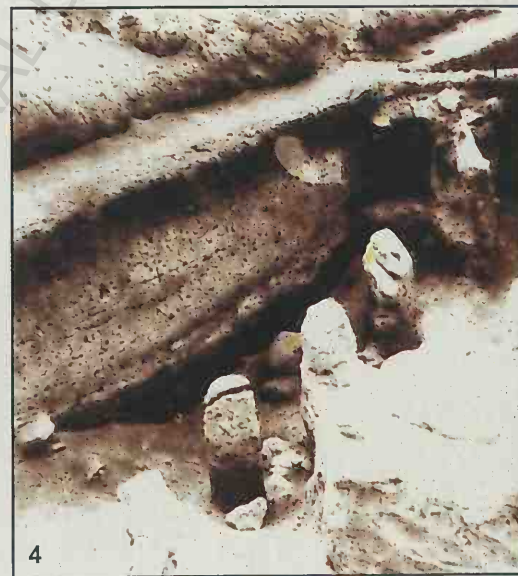
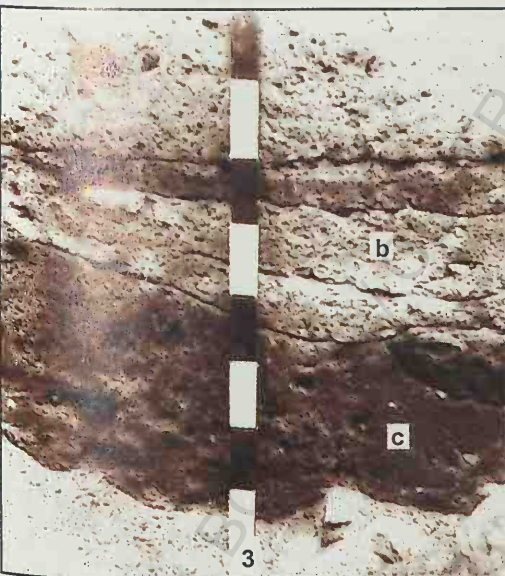
1

2

Planșa nr. 18: Zoltan, jud. Covasna; vederi dinspre S-E (1) și S-V (2).

Planșa nr. 19: Zoltan, jud. Covasna; secțiune stratigrafică 8/7 E-F-G. a) cenușă (cultura Noua);
 b) nivel de arsură (cultura Noua);
 c) pământ amestecat cu cenușă (probabil sfârșitul bronzului mijlociu, Proto Noua ?).

1

2

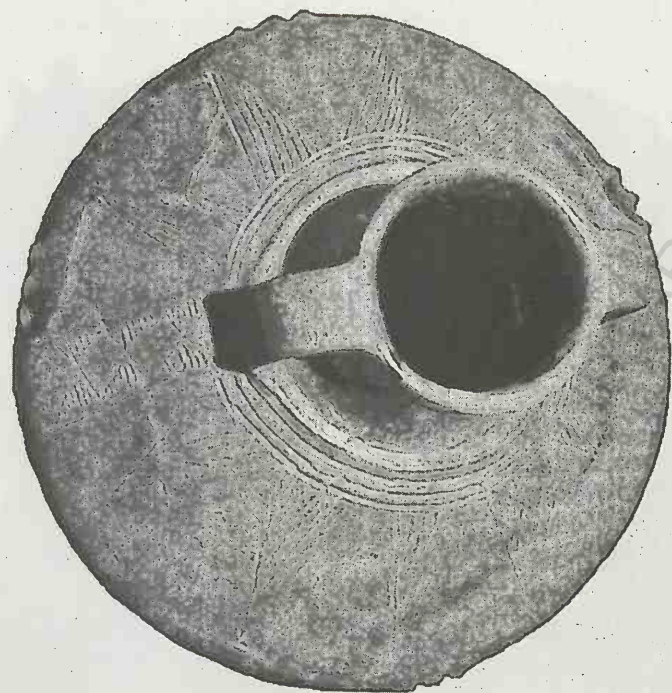

3

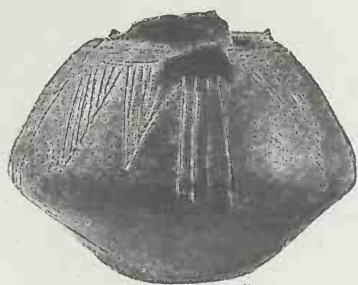

4

Planşa nr. 20: Zoltan, jud. Covasna; şant B: vederi dinspre: S-SE (1); V-SV (2); V (3) şi SV (4).

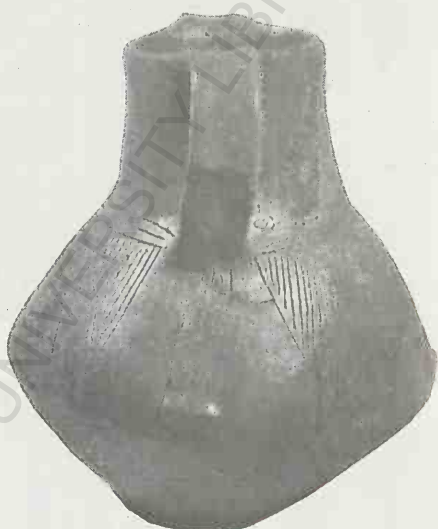
Planșa nr. 21: Costișa, jud. Neamț.

1

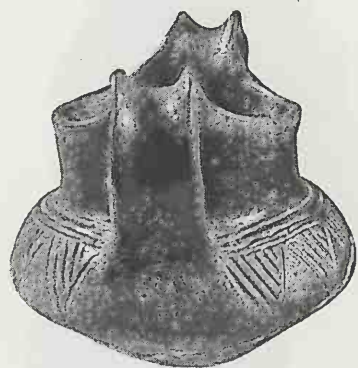

2

3

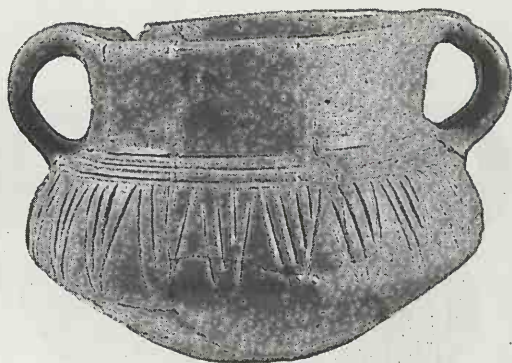
1

2

3

1

2

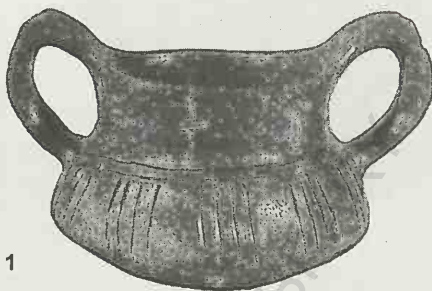
3

Planşa nr. 24: Costişa, jud. Neamţ.

1

2

3

4

5

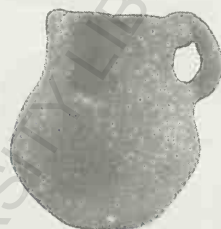
1

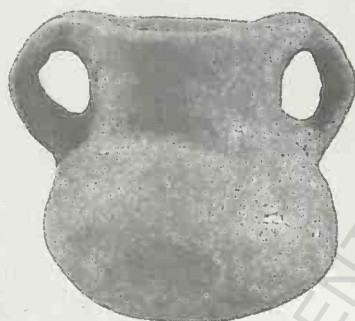
2

3

4

5

6

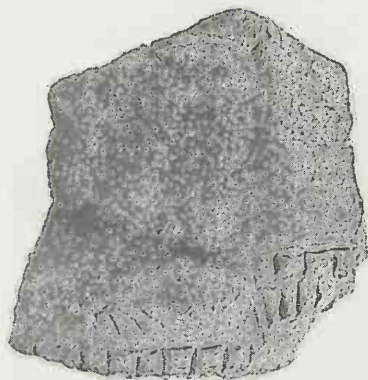

7

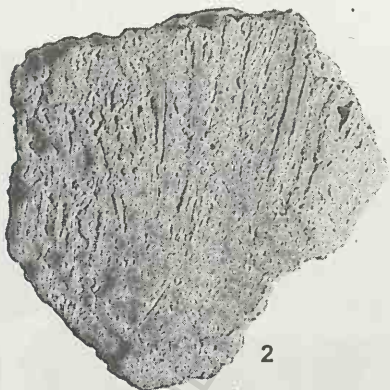

8

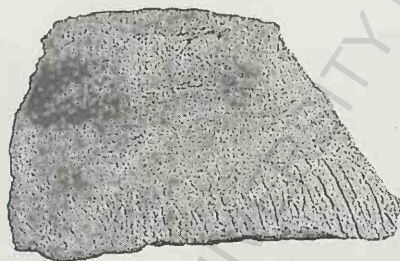
Planșa nr. 26: Costișa, jud. Neamț.

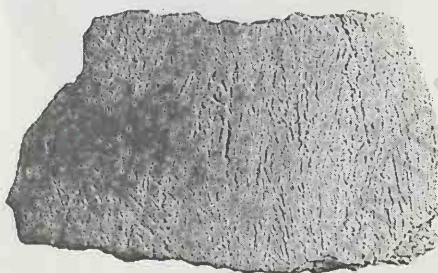
1

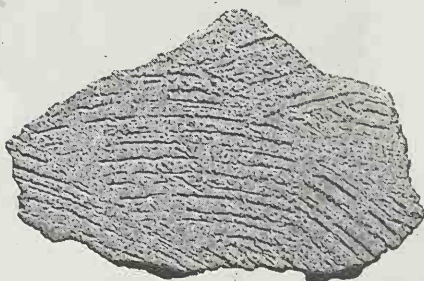
2

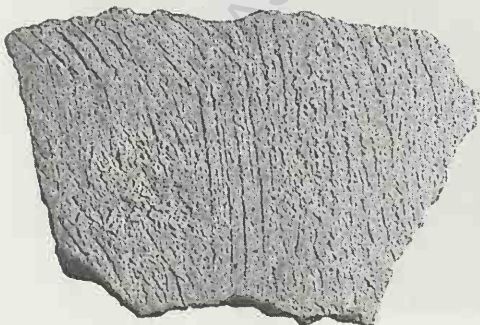
3

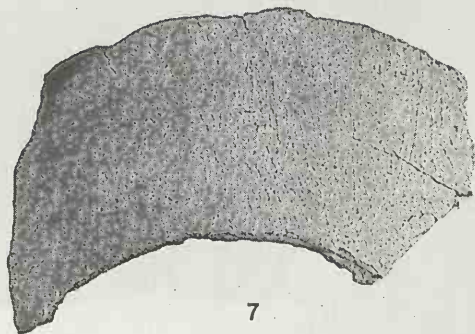
4

5

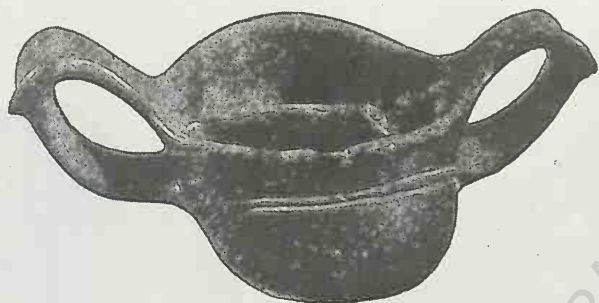
6

7

Planșa nr. 28: Costișa, jud. Neamț.

1

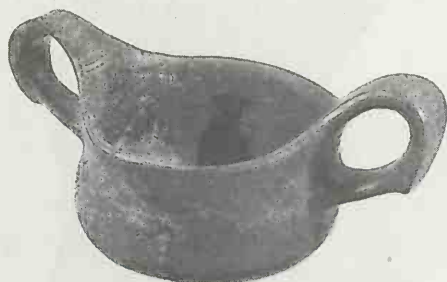

2

1

2

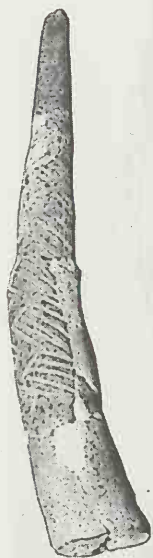
3

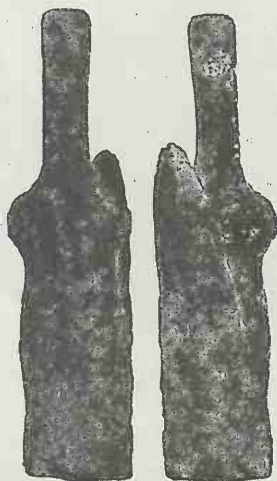
4

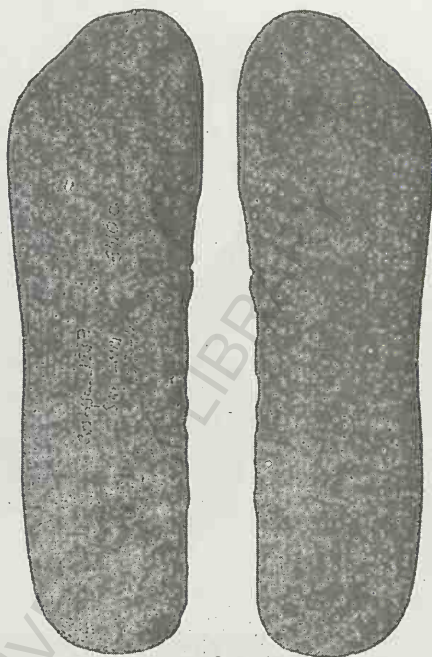
5

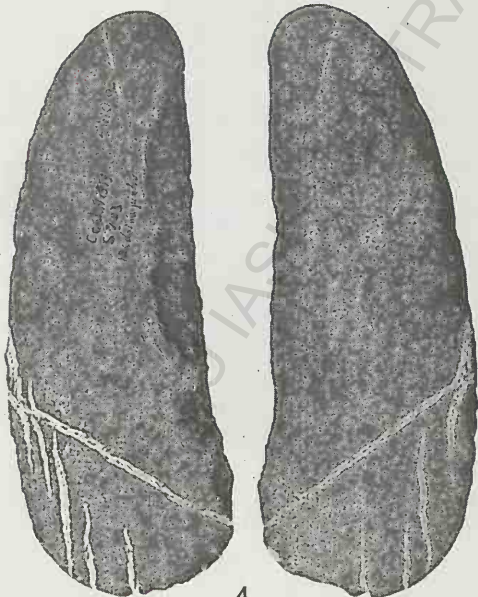
1

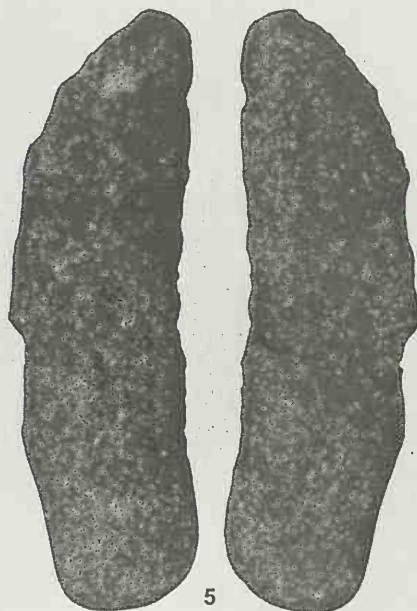
2

3

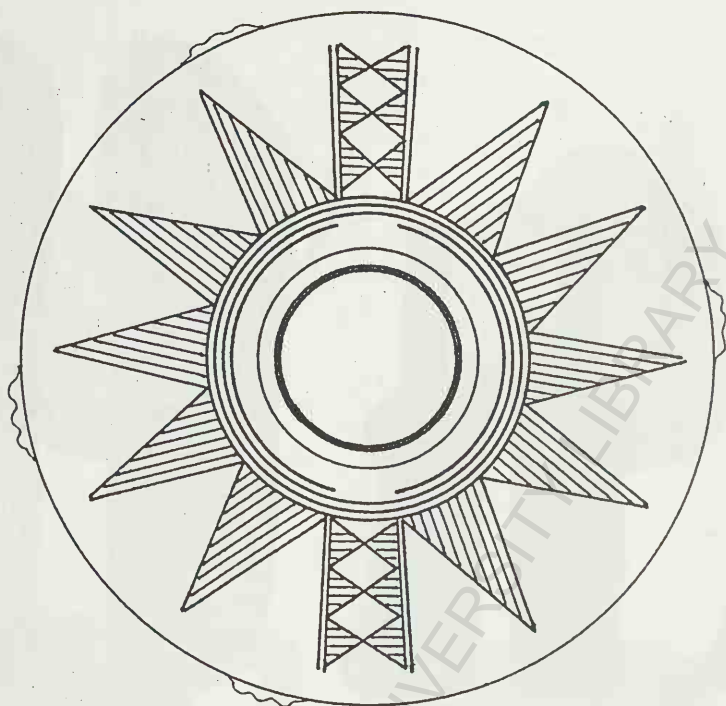

4

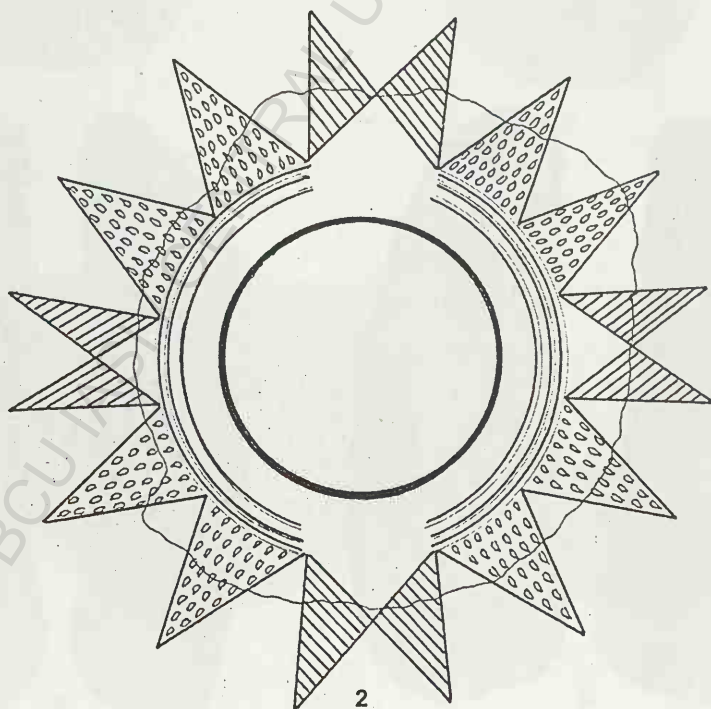

5

Planşa nr. 31: Bodeştii de Jos (1) şi Costişa (2-5), jud. Neamţ.

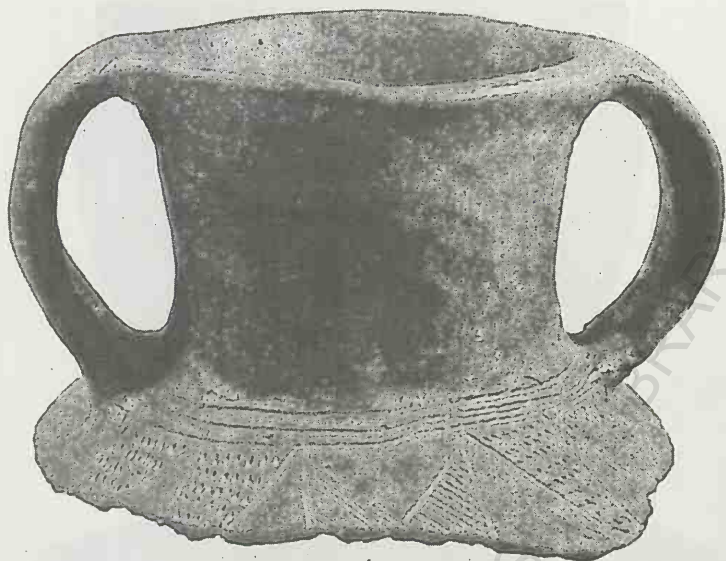

1

2

Planșa nr. 32: decoruri de pe amfore.
Costișa (1), jud. Neamț și Poduri (2), jud. Bacău.

1

2

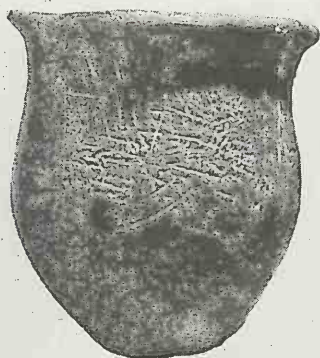

1

2

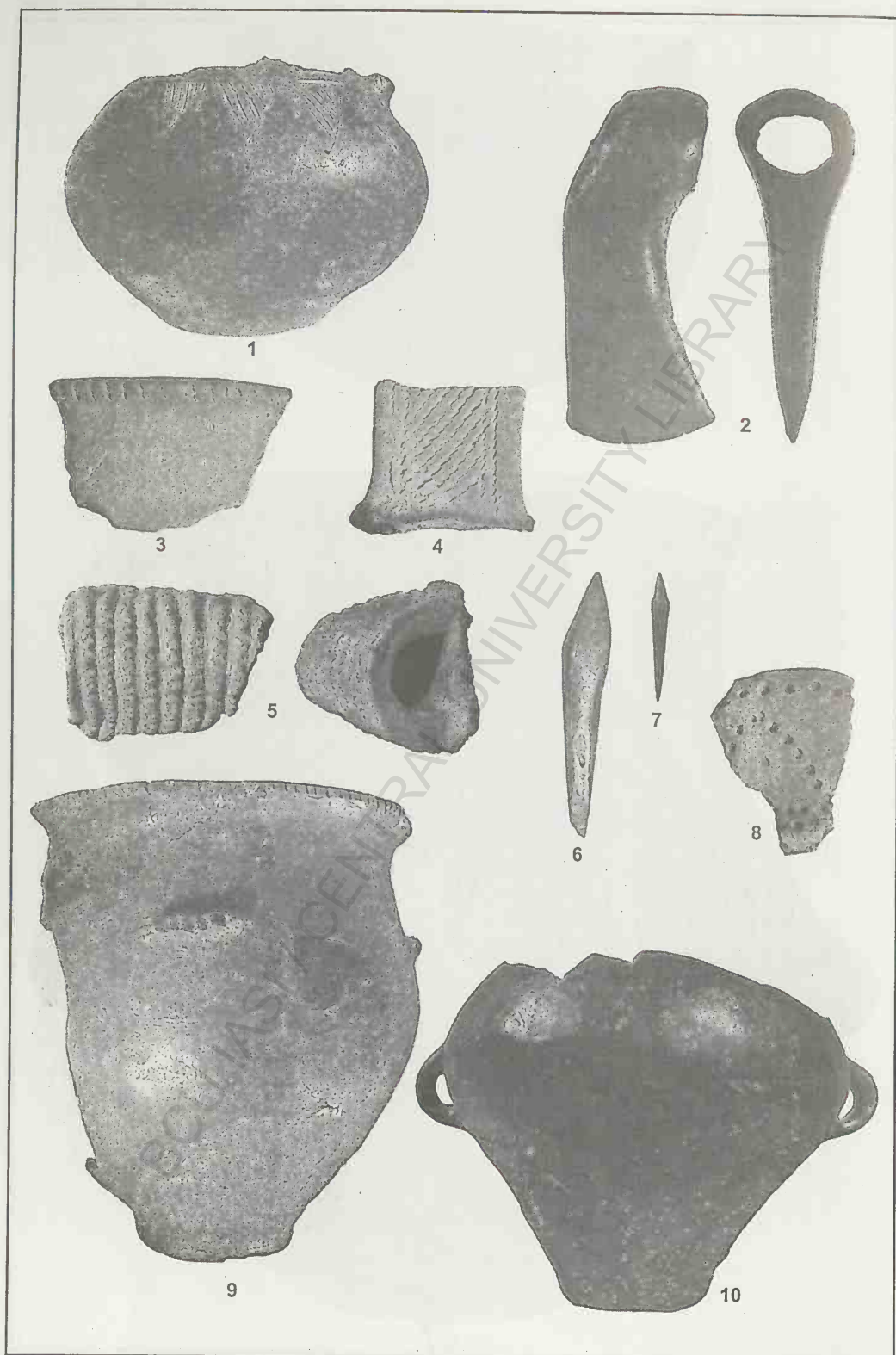
Planșa nr. 34: Poduri, jud. Bacău.

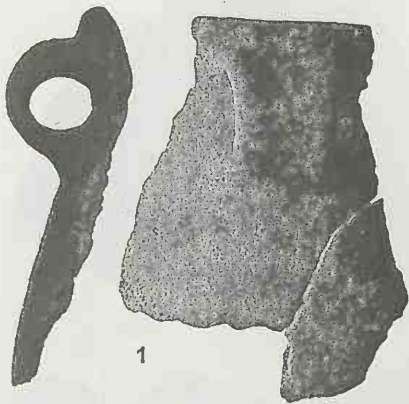
1

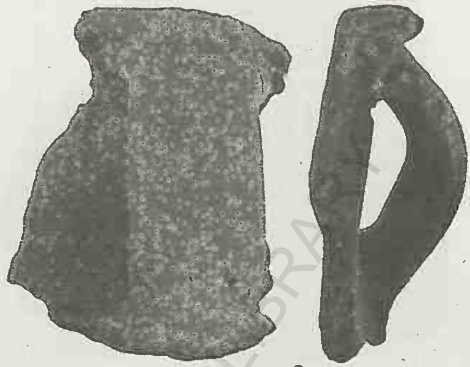
2

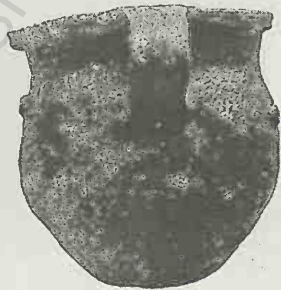
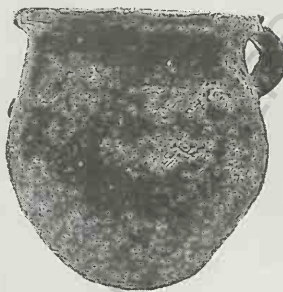
Planșa nr. 36: Poduri, jud. Bacău.

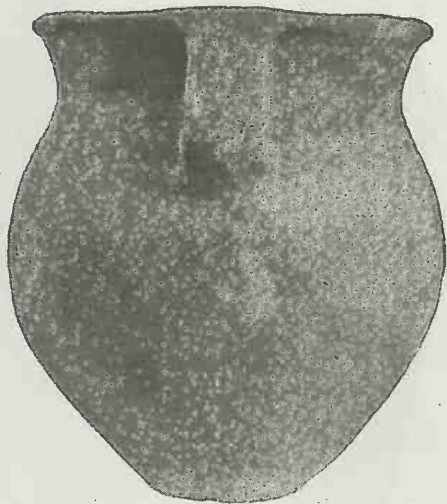
1

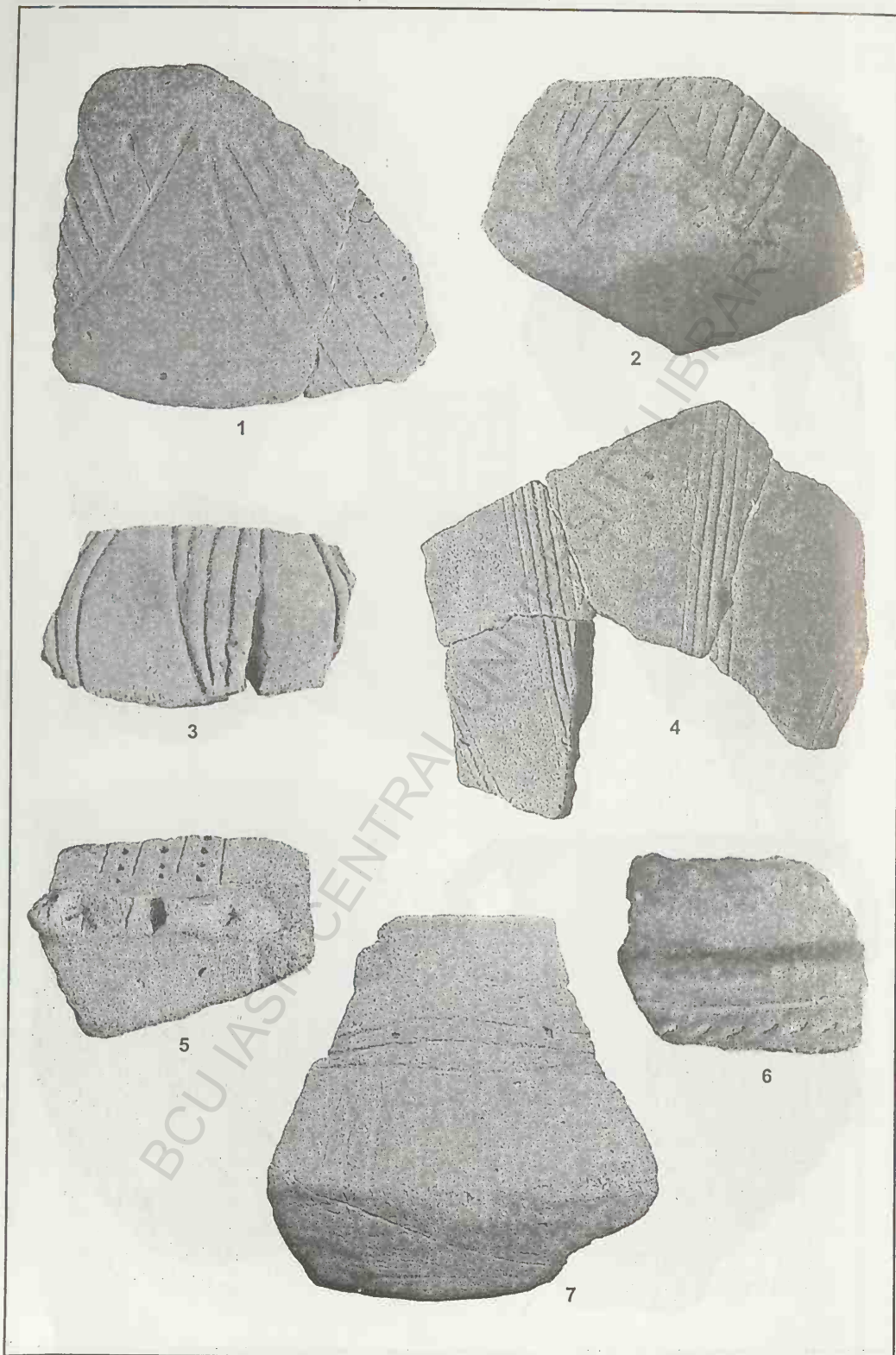
2

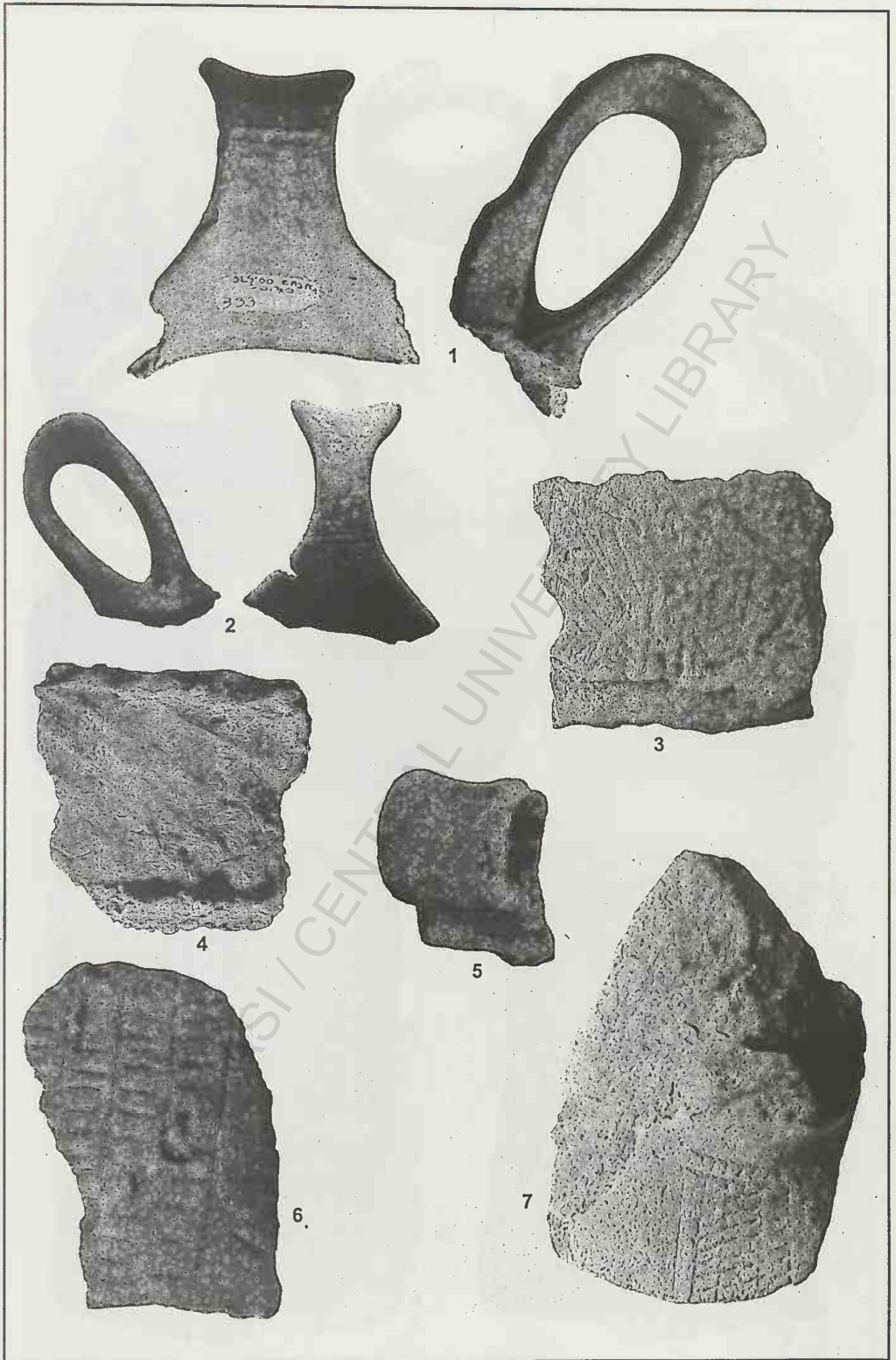
3

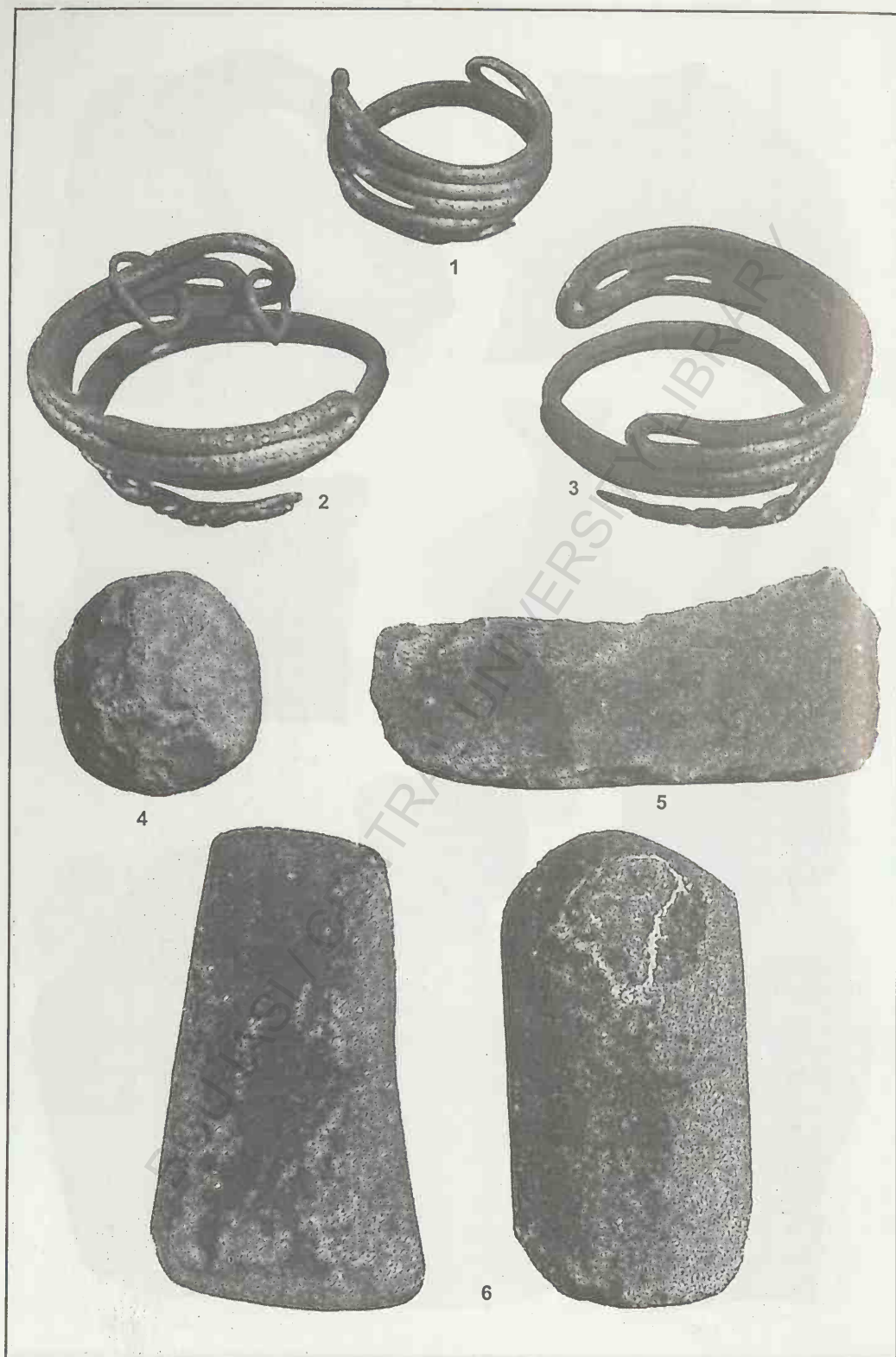
4

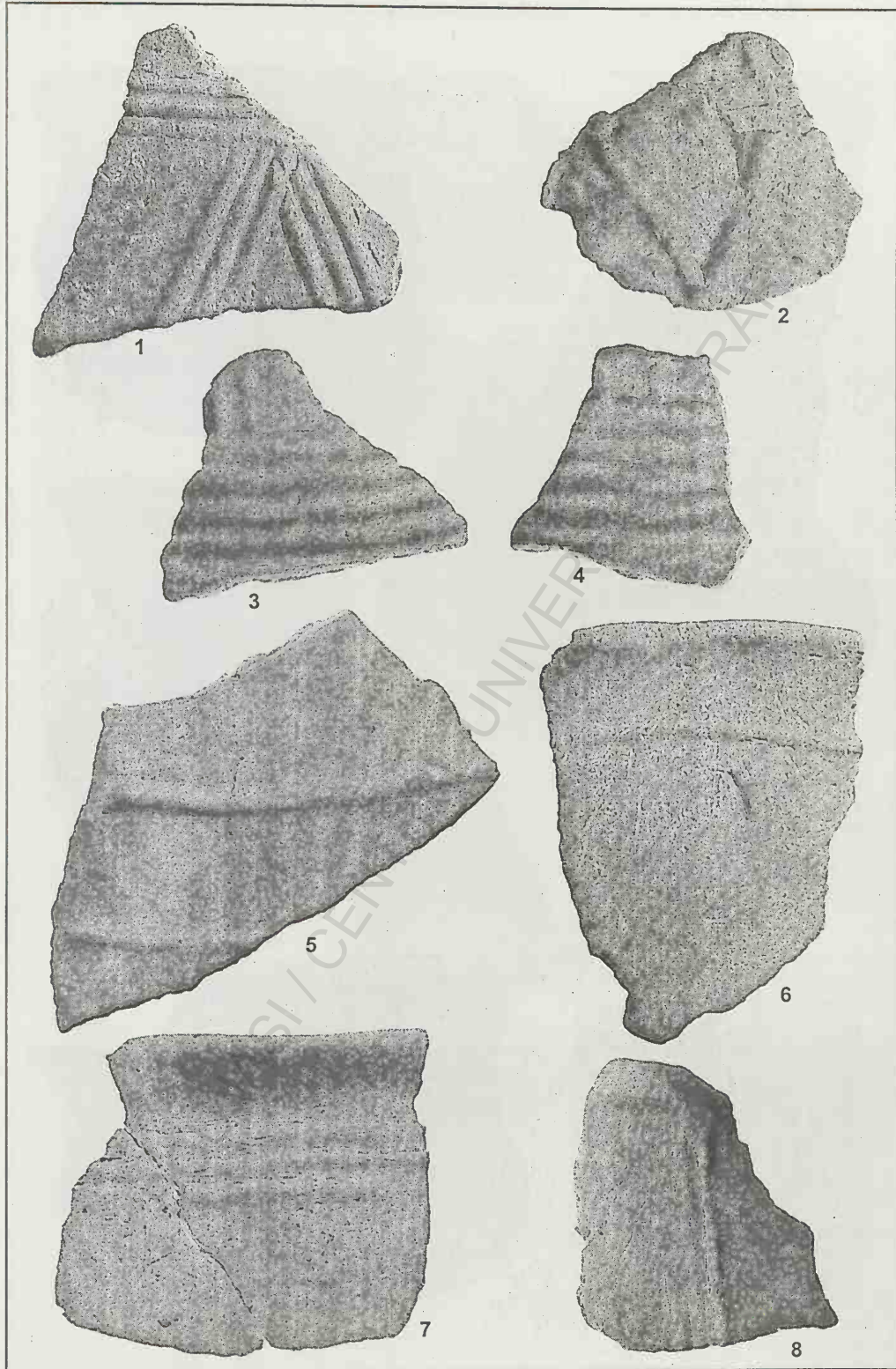
Planşa nr. 38: Siliştea, jud. Neamţ.

Planşa nr. 39: Siliştea, jud. Neamţ.

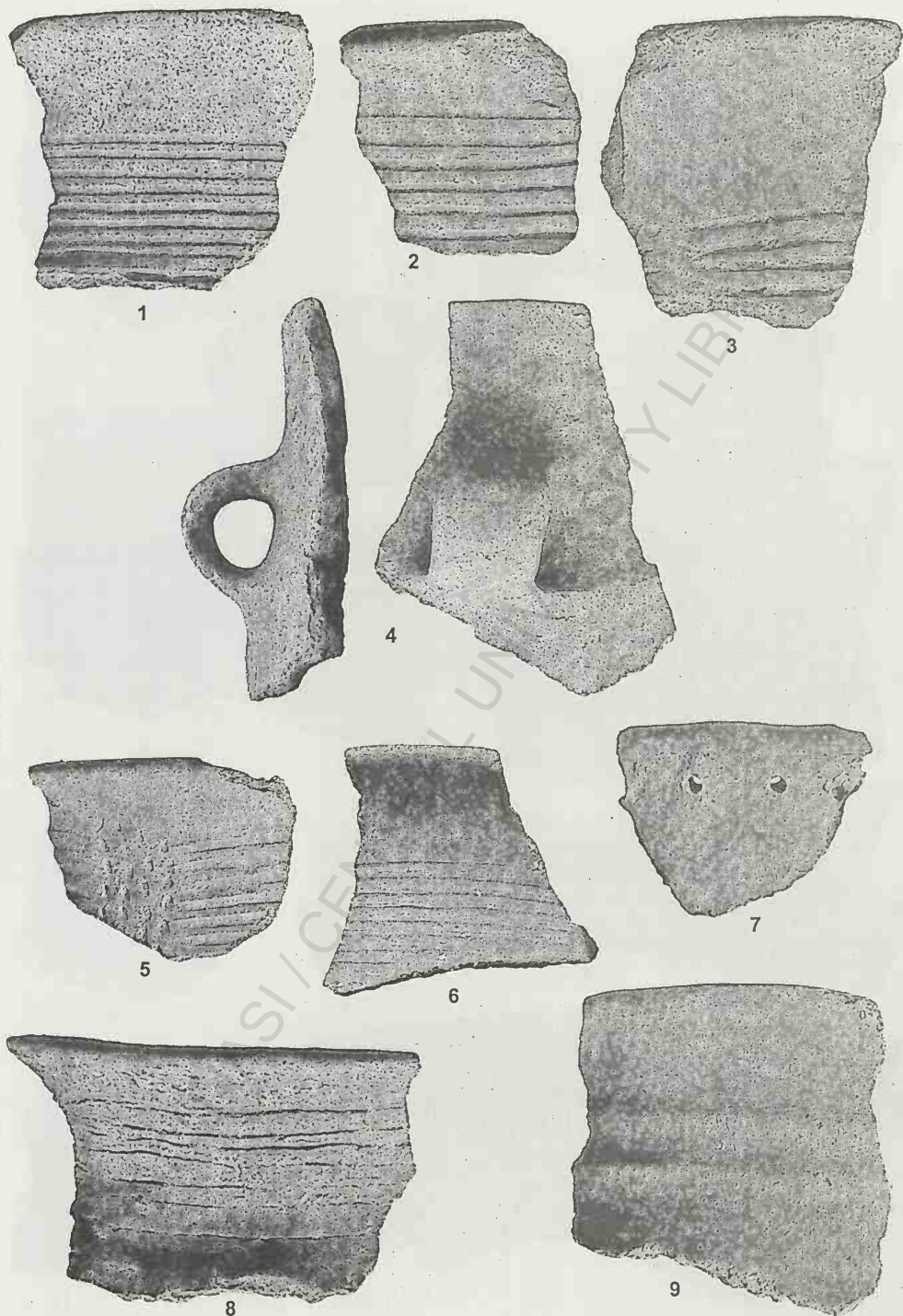
Plasa nr. 40: Siliştea, jud. Neamţ.

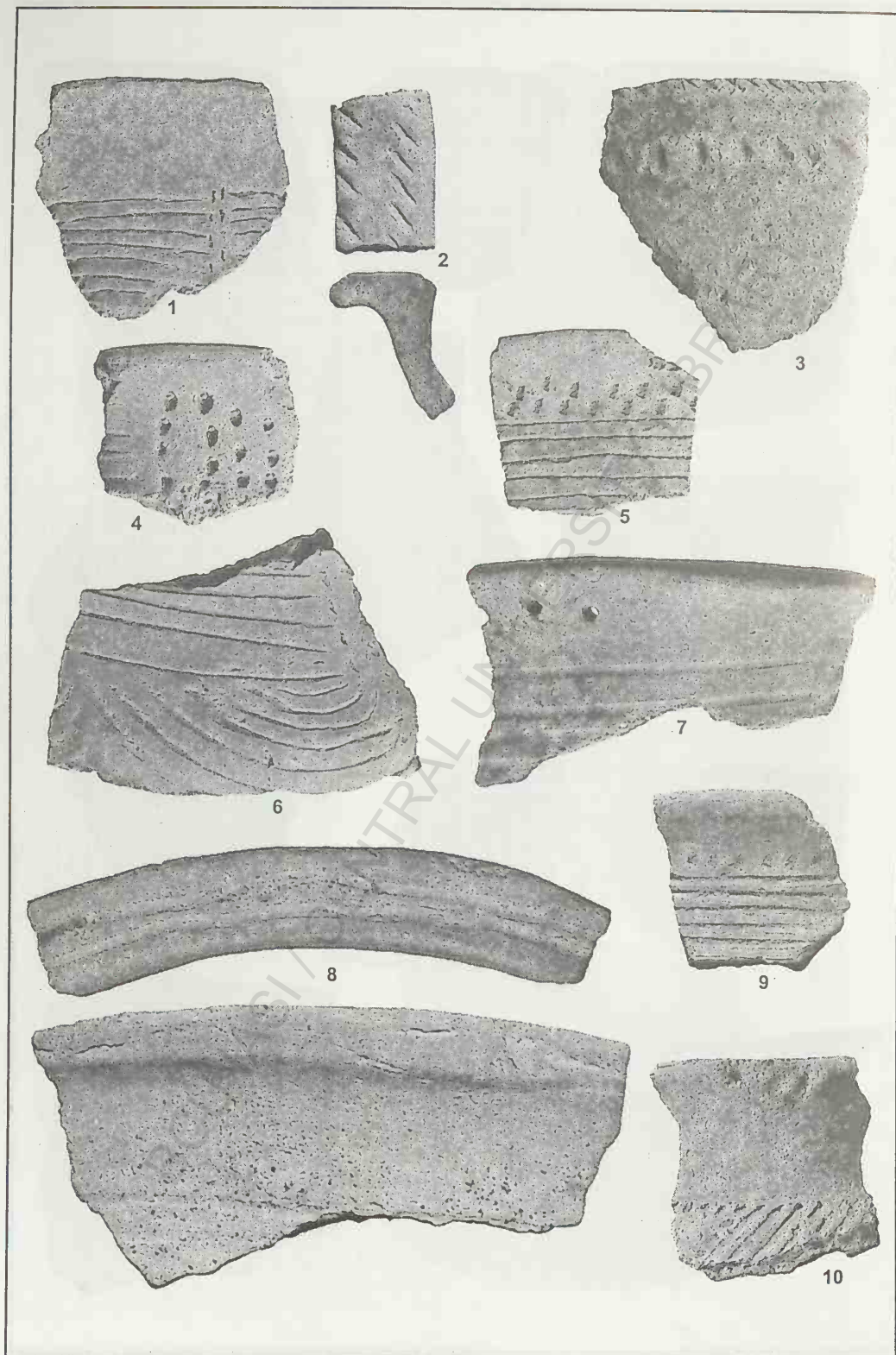
Planşa nr. 41: Siliştea, jud. Neamţ.

Planşa nr. 42: Siliştea, jud. Neamţ.

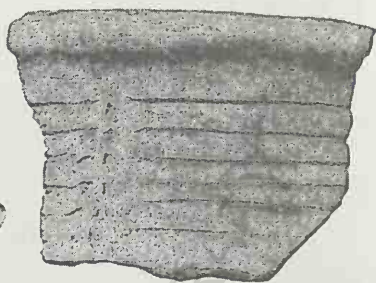
Planșa nr. 43: Lunca, jud. Neamț.

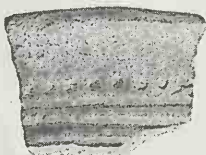
Planșa nr. 44: Lunca, jud. Neamț.

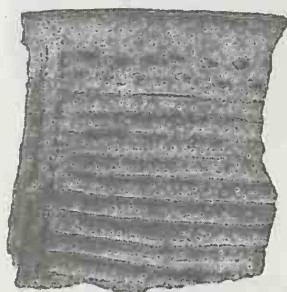
1

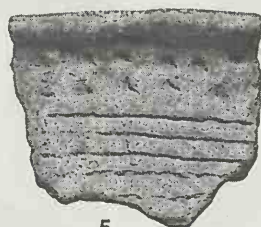
3

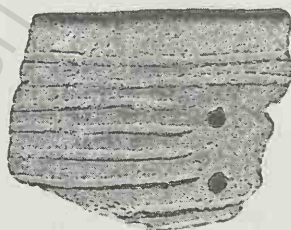
2

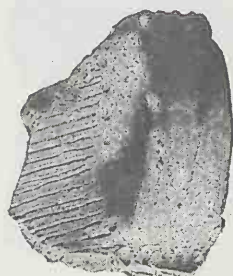
4

5

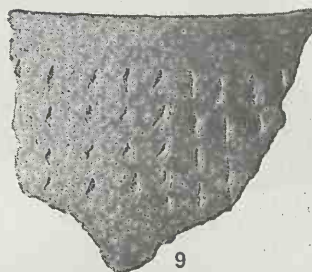
6

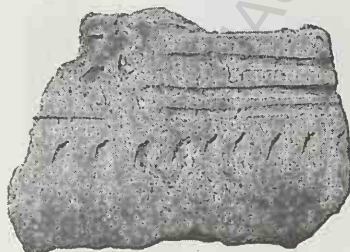
7

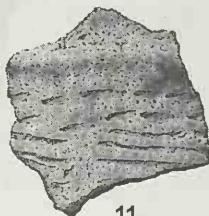
8

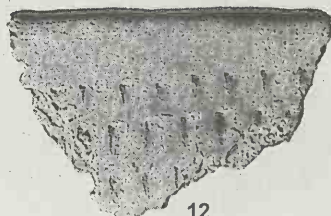
9

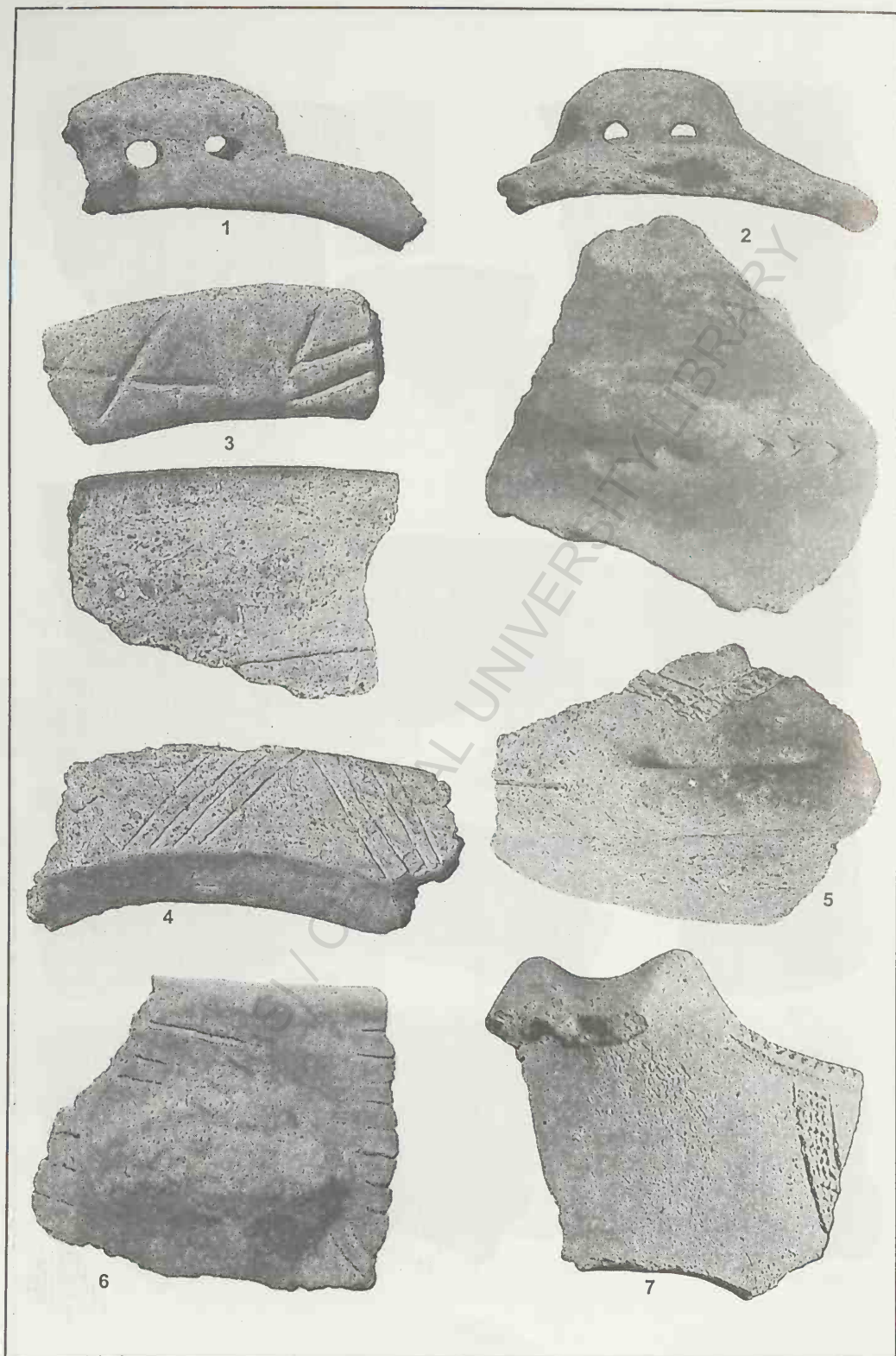
10

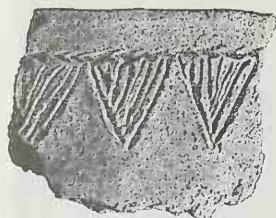
11

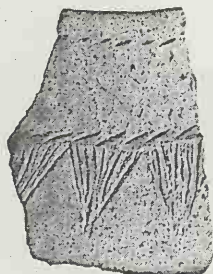
12

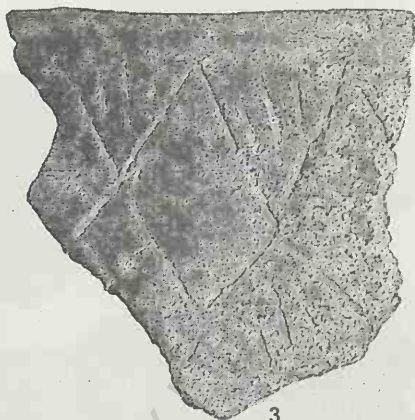
Planșa nr. 46: Lunca, jud. Neamț.

1

2

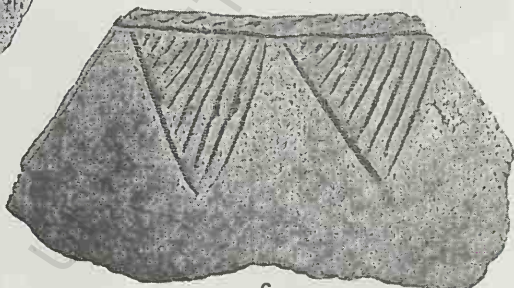
3

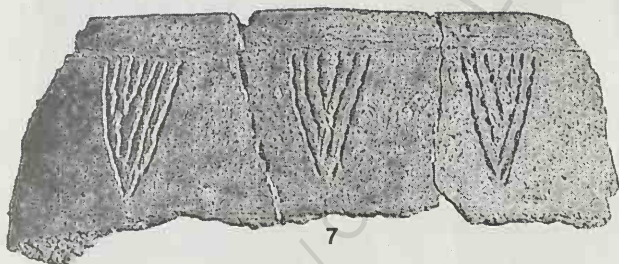
4

5

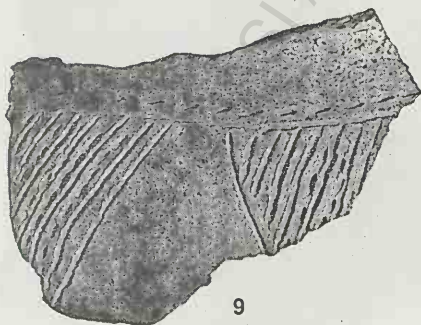
6

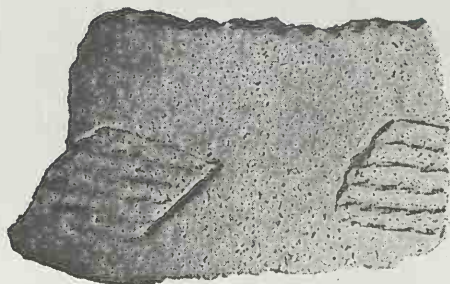
7

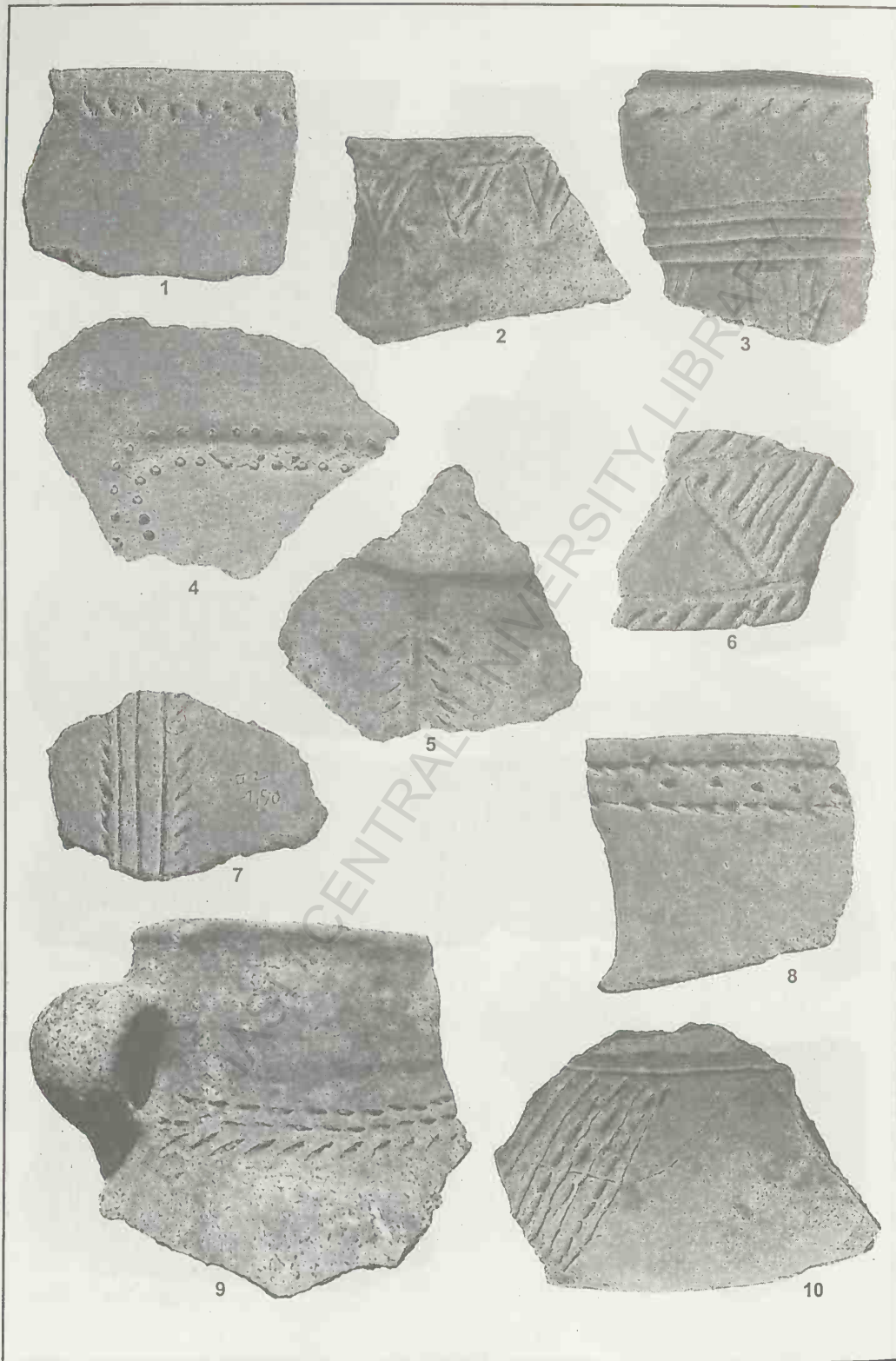
8

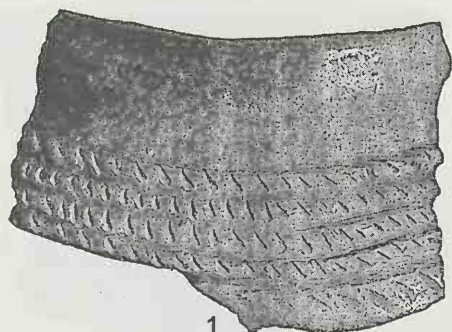
9

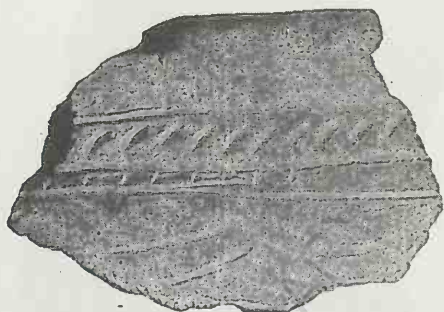
10

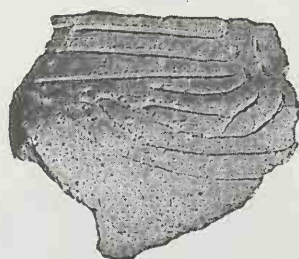
Planşa nr. 48: Lunca, jud. Neamţ.

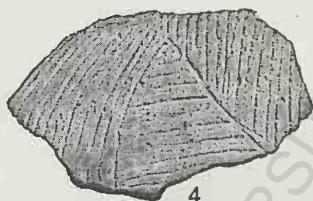
1

2

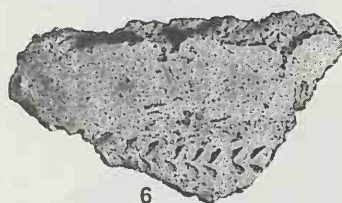
3

4

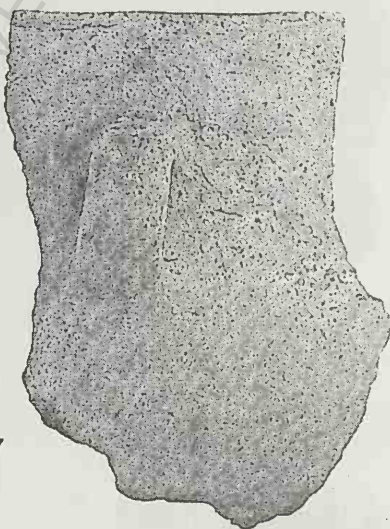
5

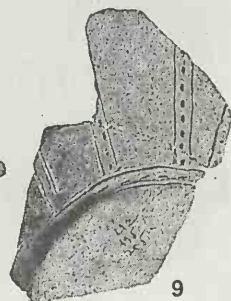
6

7

8

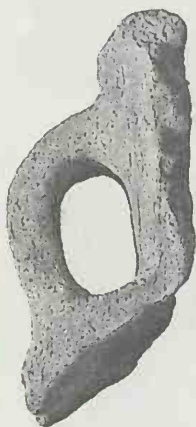
9

1

2

3

4

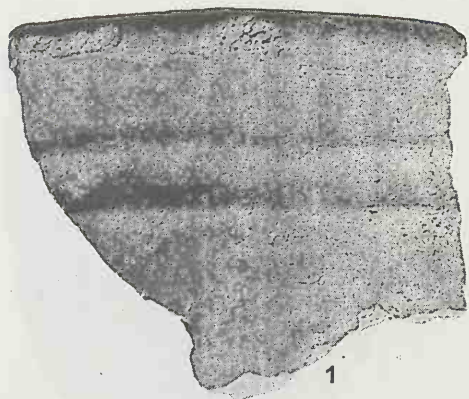

5

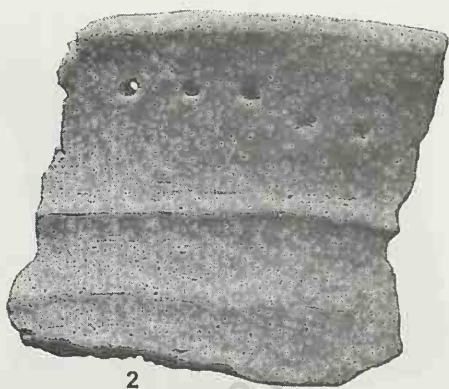

6

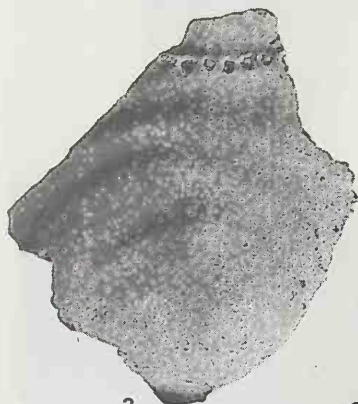
Planșa nr. 50: Lunca, jud. Neamț.

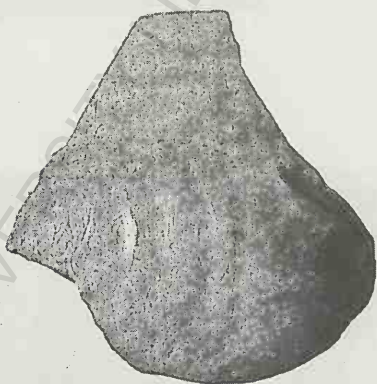
1

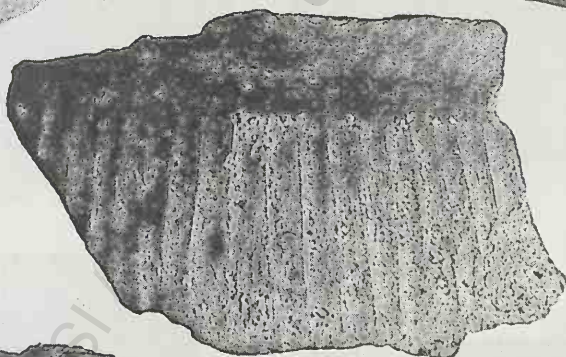
2

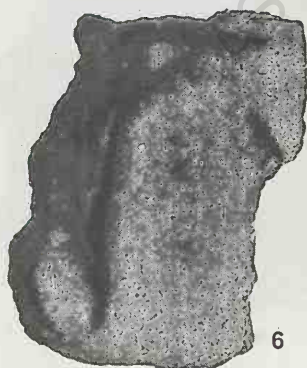
3

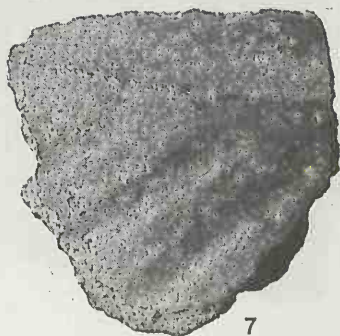
4

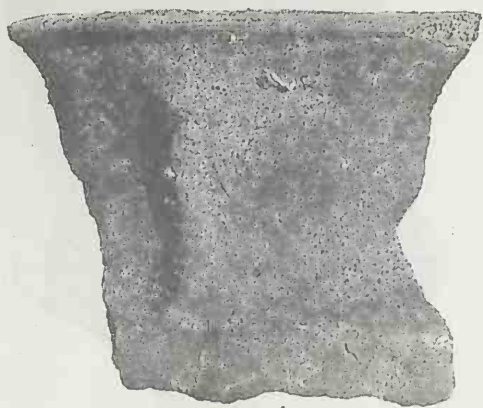
5

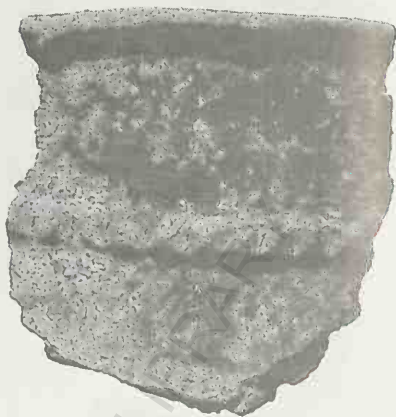
6

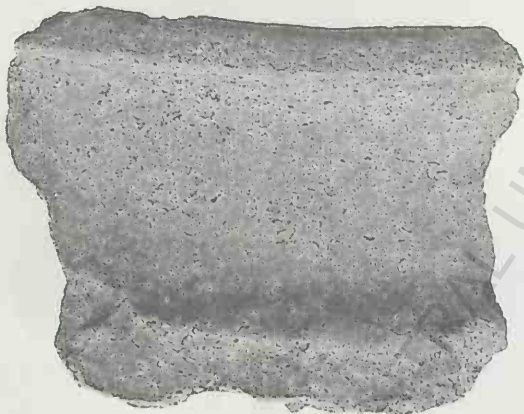
7

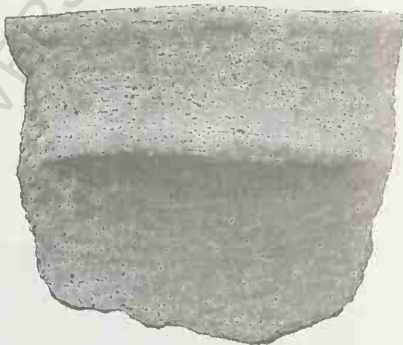
1

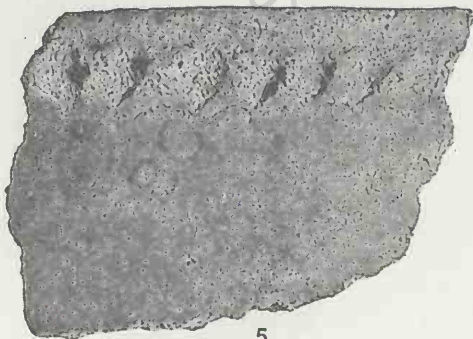
2

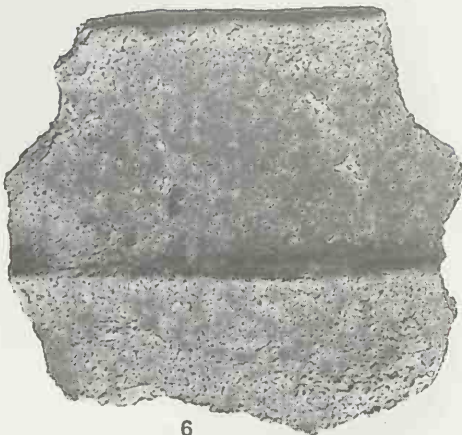
3

4

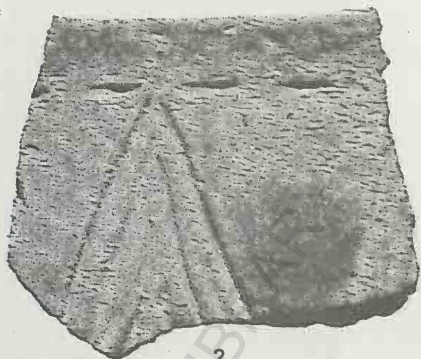
5

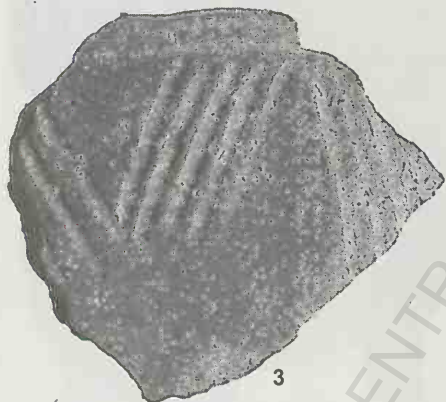
6

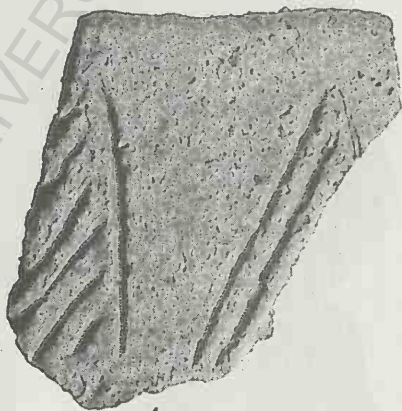
1

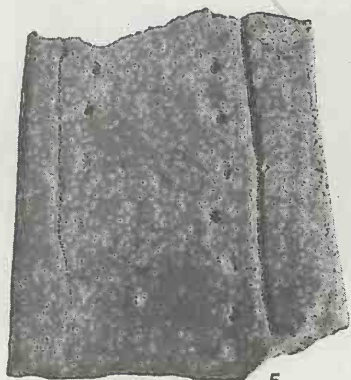
2

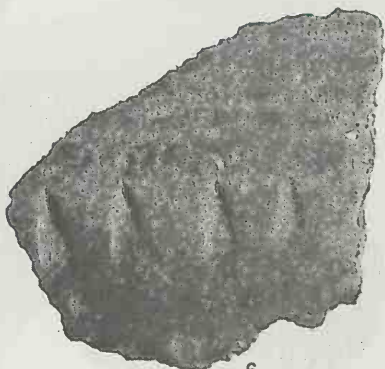
3

4

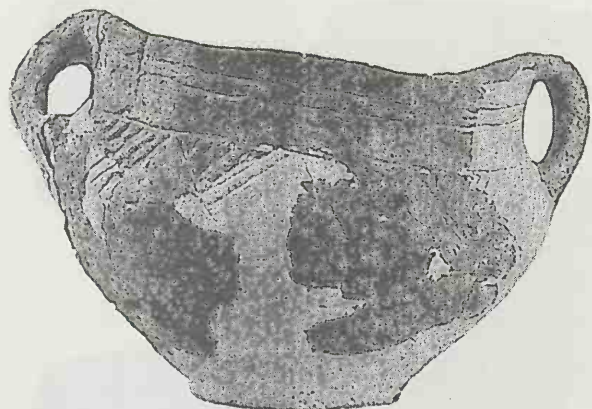
5

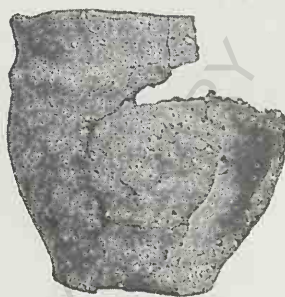
6

Planşa nr. 54: Mihoveni, jud. Suceava.

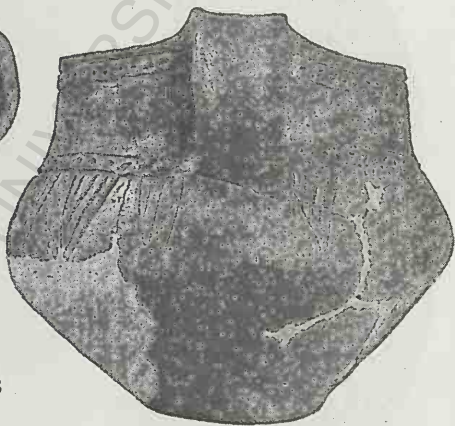
1

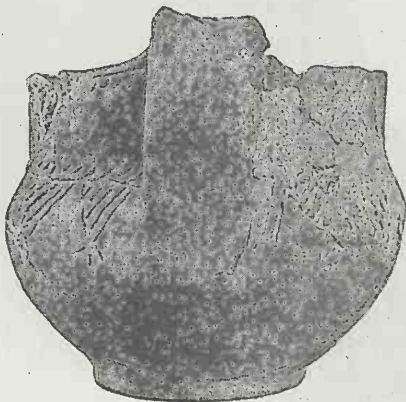
2

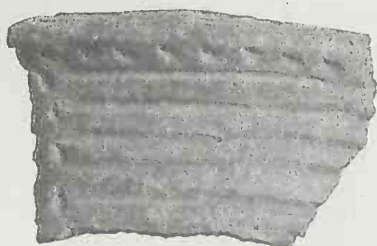
3

4

Planșa nr. 55: Crasnaleuca (1, 2), Prăjeni (3) și Vlăsinești (4), jud. Botoșani.

1

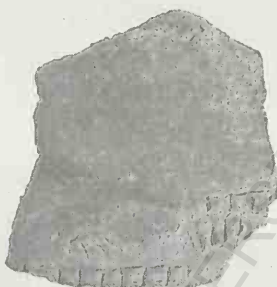
2

3

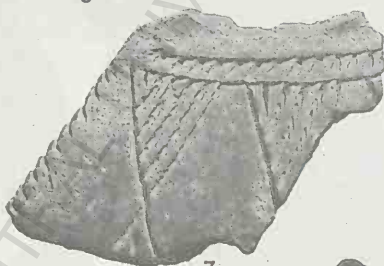
4

5

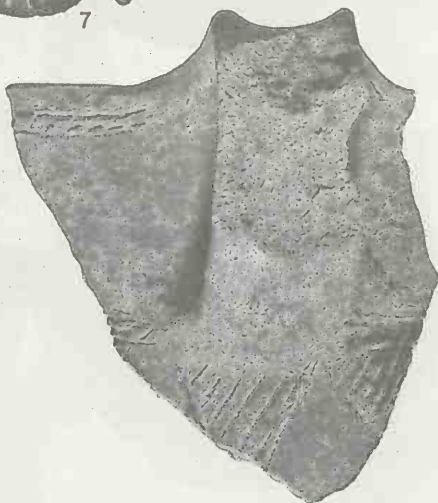
6

7

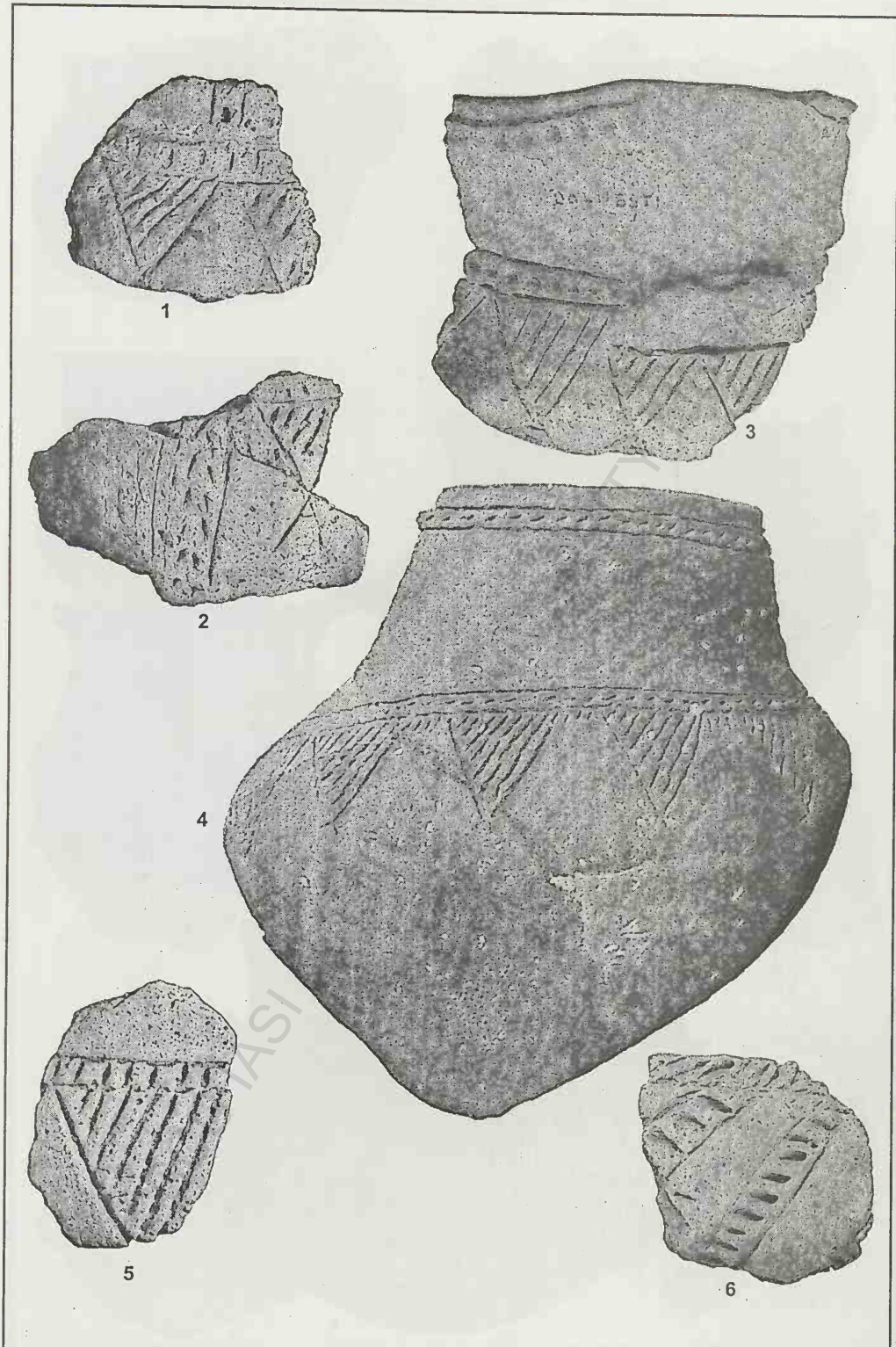

8

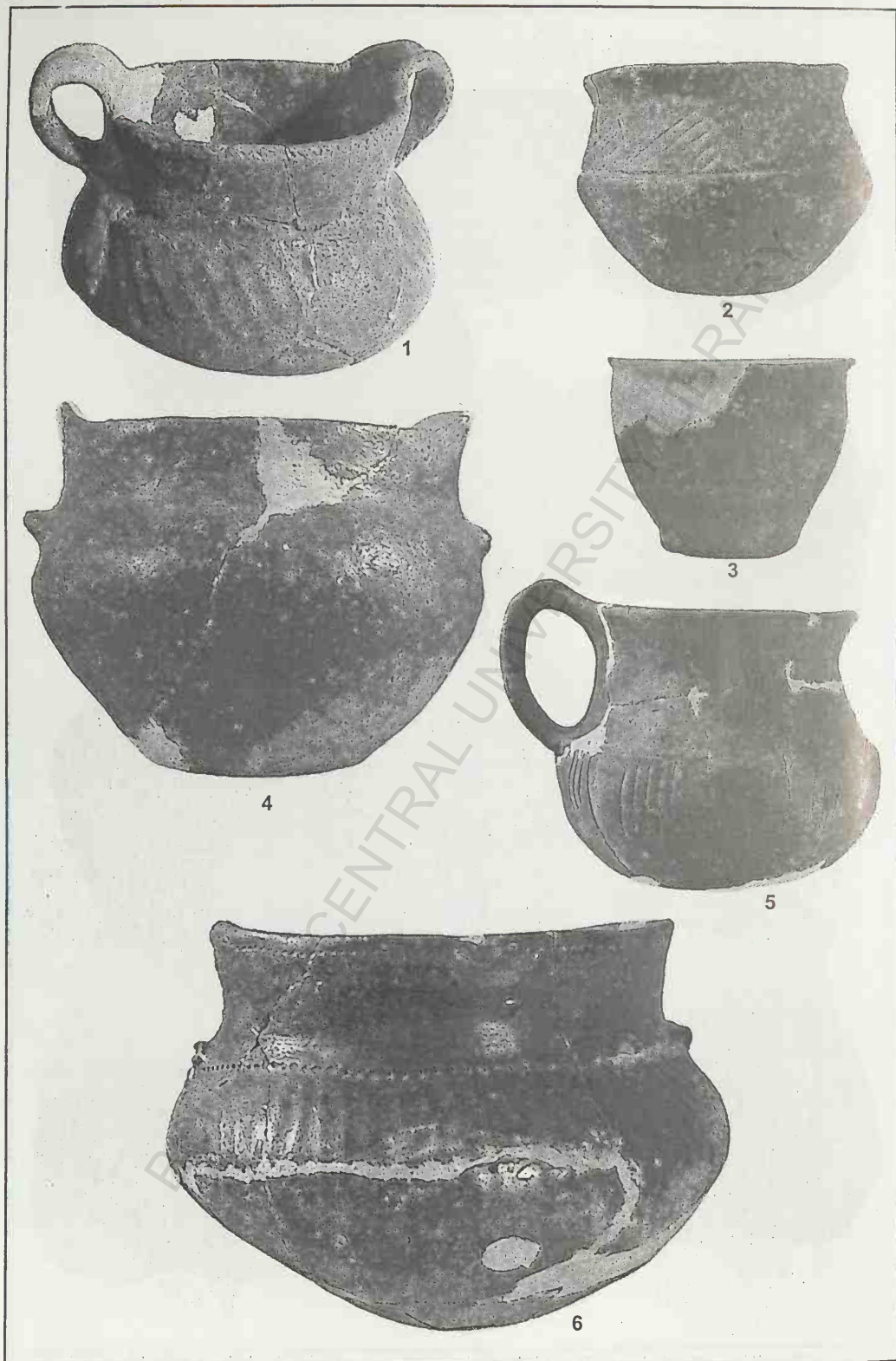

9

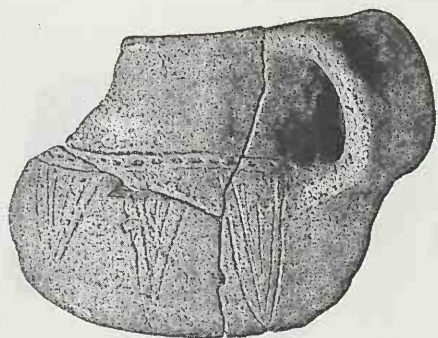
Plăşa nr. 56: Corlăteni, jud. Botoşani.

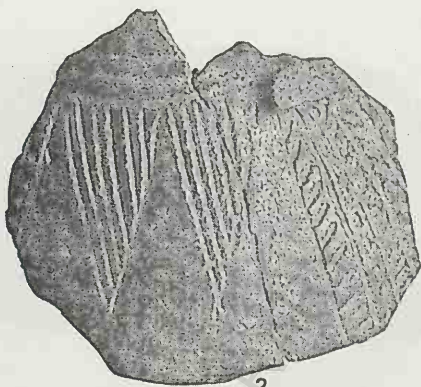
Planșa nr. 57: Concești (1, 2), Mihălășeni (4) și Cotârgaci (5, 6), jud. Botoșani
și Dolheștii Mari ? (3), jud. Suceava.

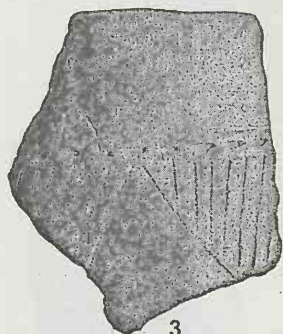
Planşa nr. 58: Brăeşti, jud. Botoşani.

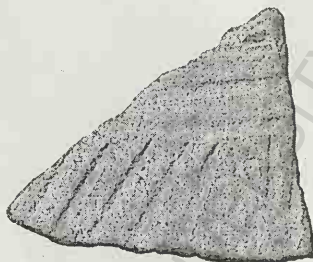
1

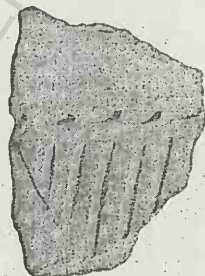
2

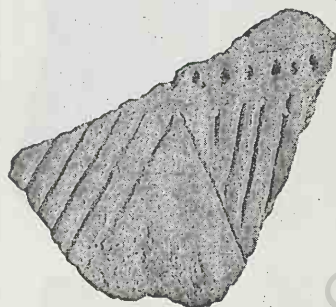
3

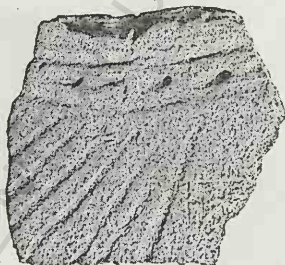
4

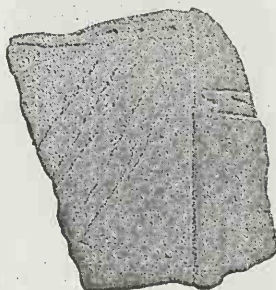
5

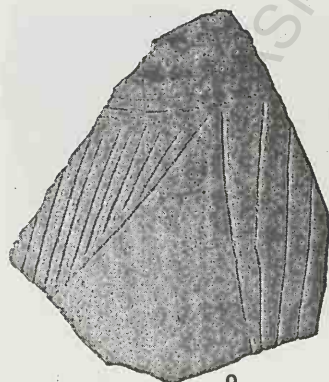
6

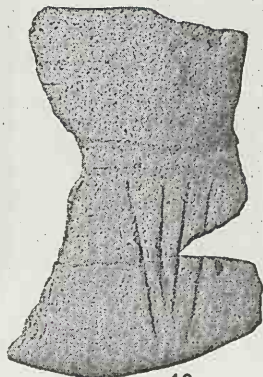
7

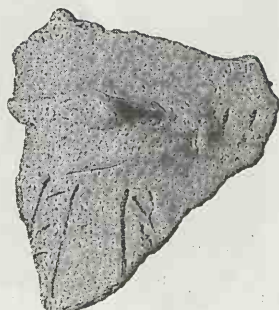
8

9

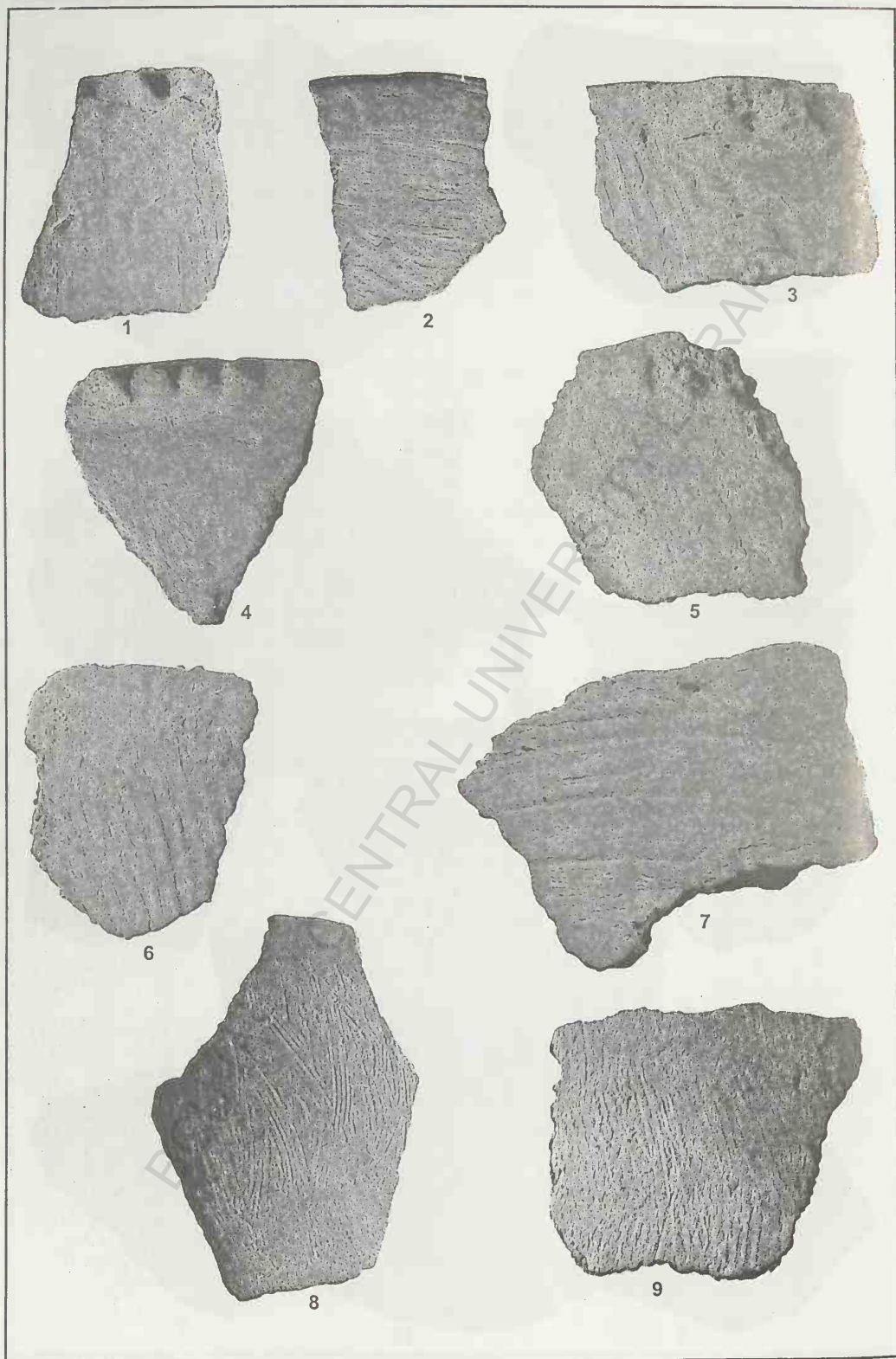

10

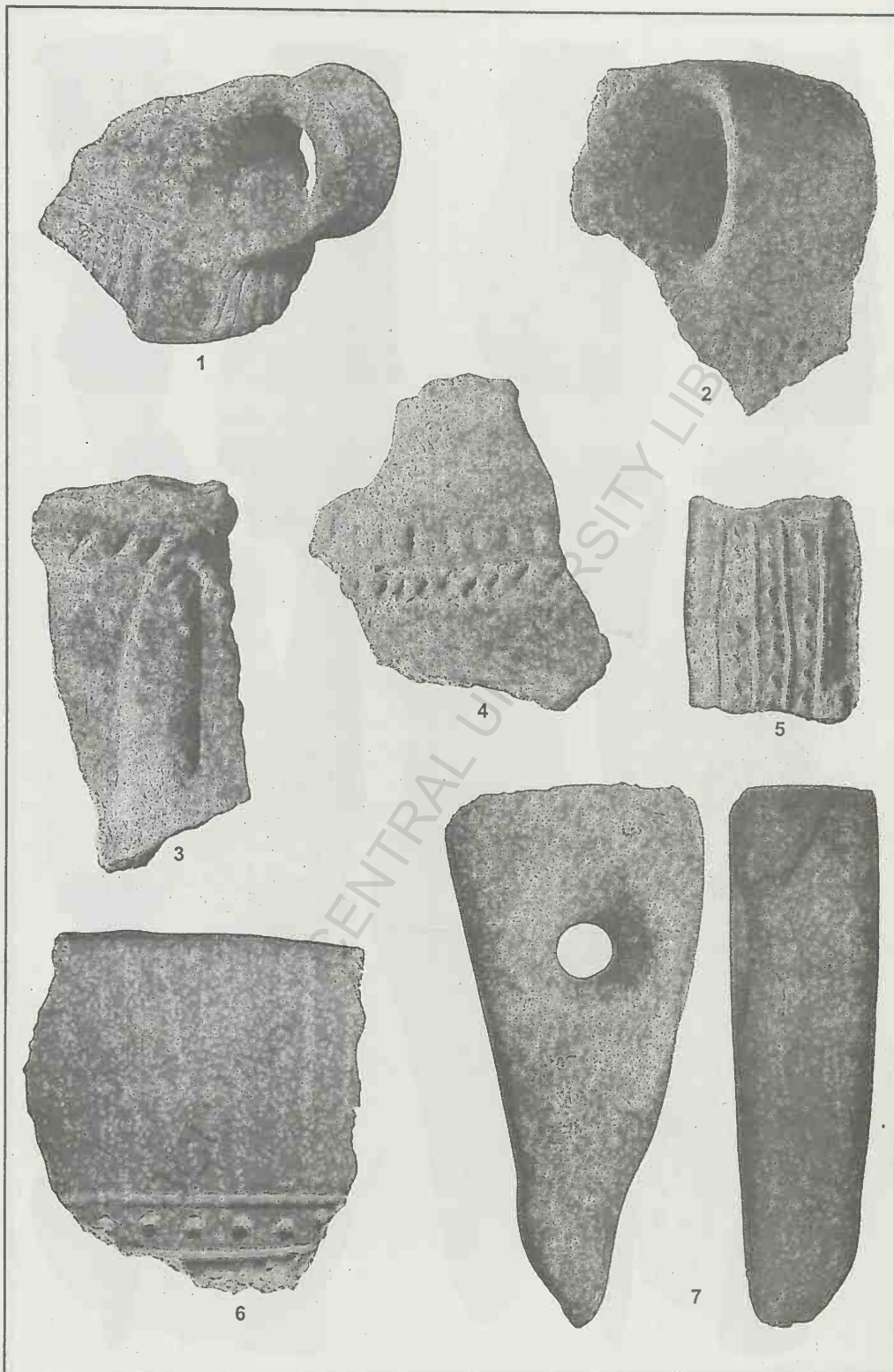

11

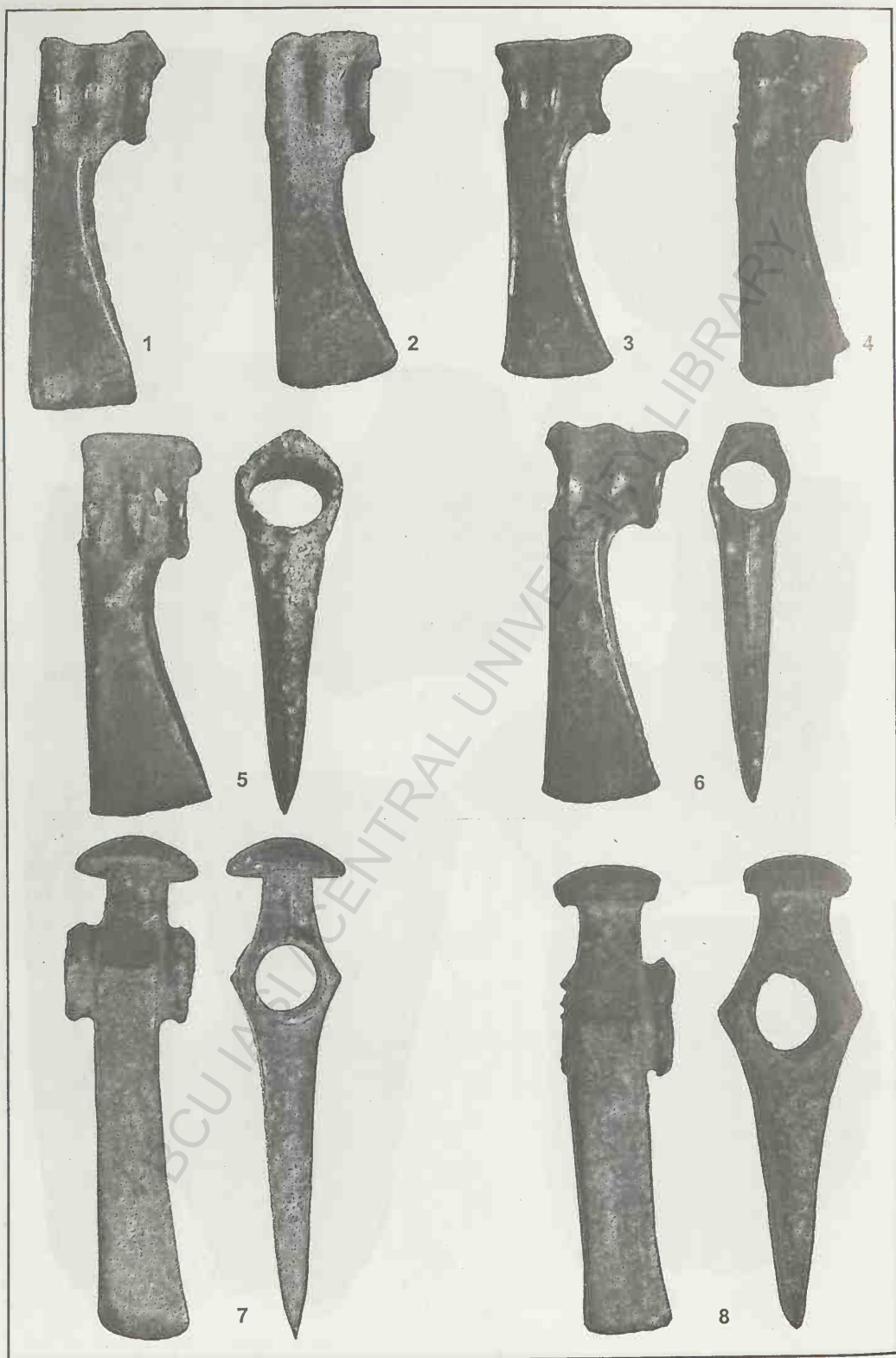
Planșa nr. 59: Văleni, jud. Neamț.

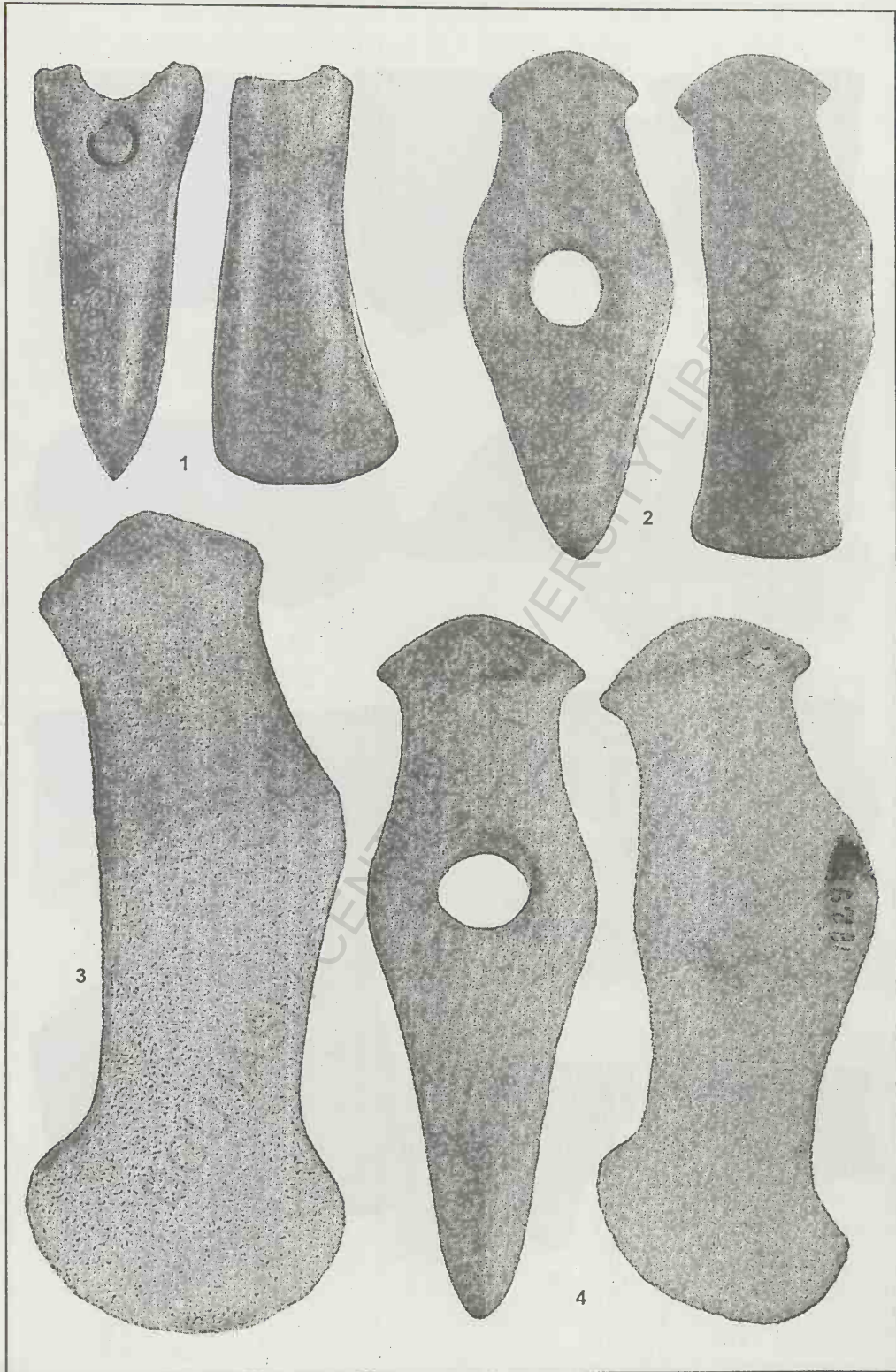
Planşa nr. 60: Văleni, jud. Neamţ.

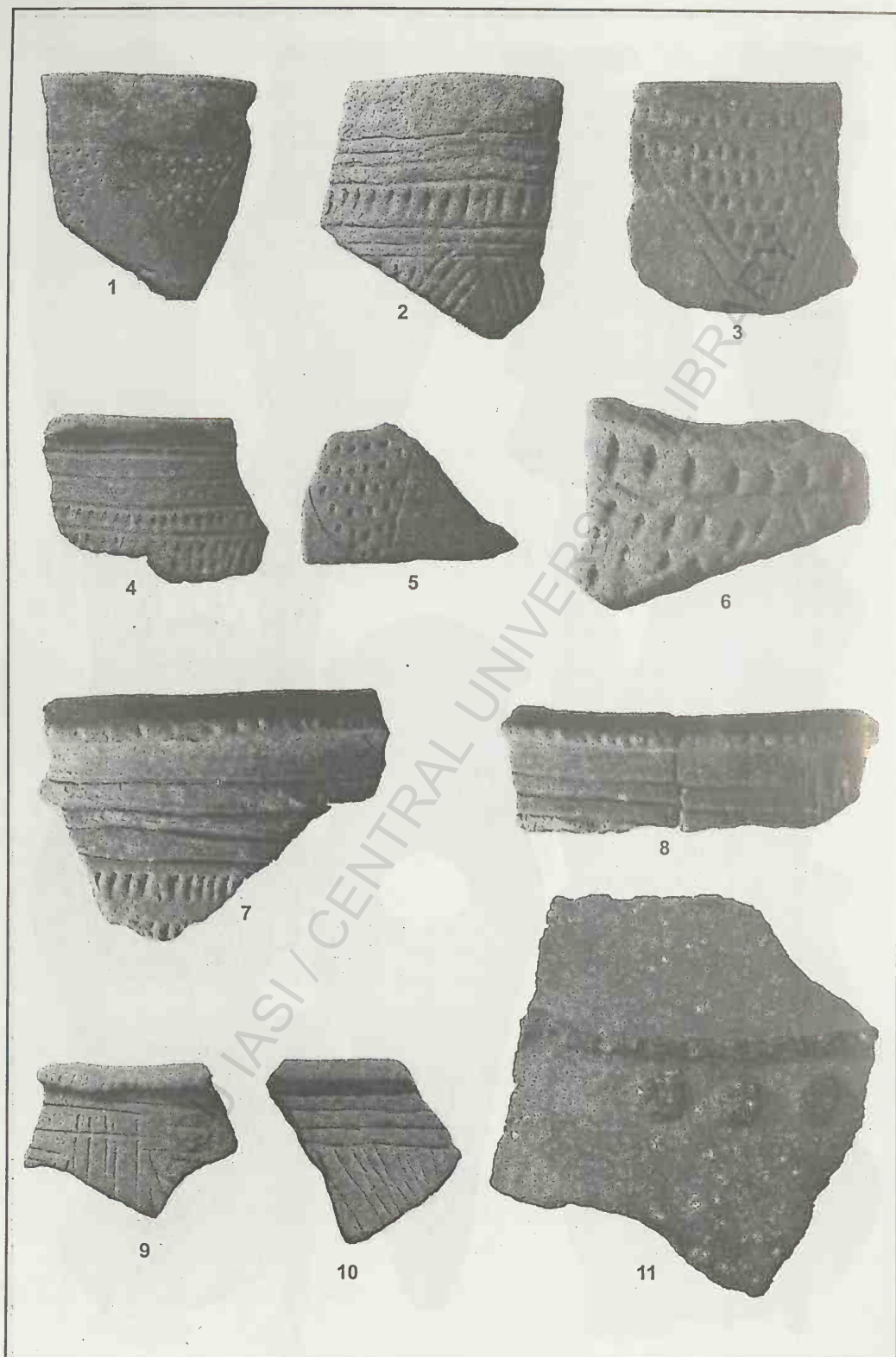
Planșa nr. 61: Văleni, jud. Neamț.

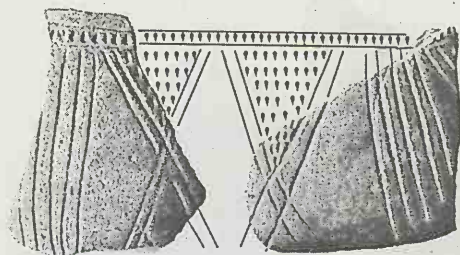
Planșa nr. 62: Borlești (1-7) și Izvoare (8), jud. Neamț.

Planşa nr. 63: Racova (1), jud. Bacău; Piatra-Neamţ (2), Chintinici (3) şi Bărcăneşti (4), jud. Neamţ.

Plasa nr. 64: Păuleni, jud. Harghita.

1

2

3

4

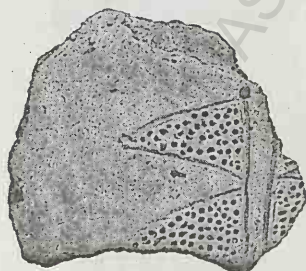
5

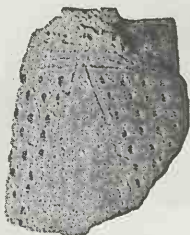
6

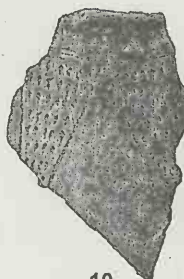
7

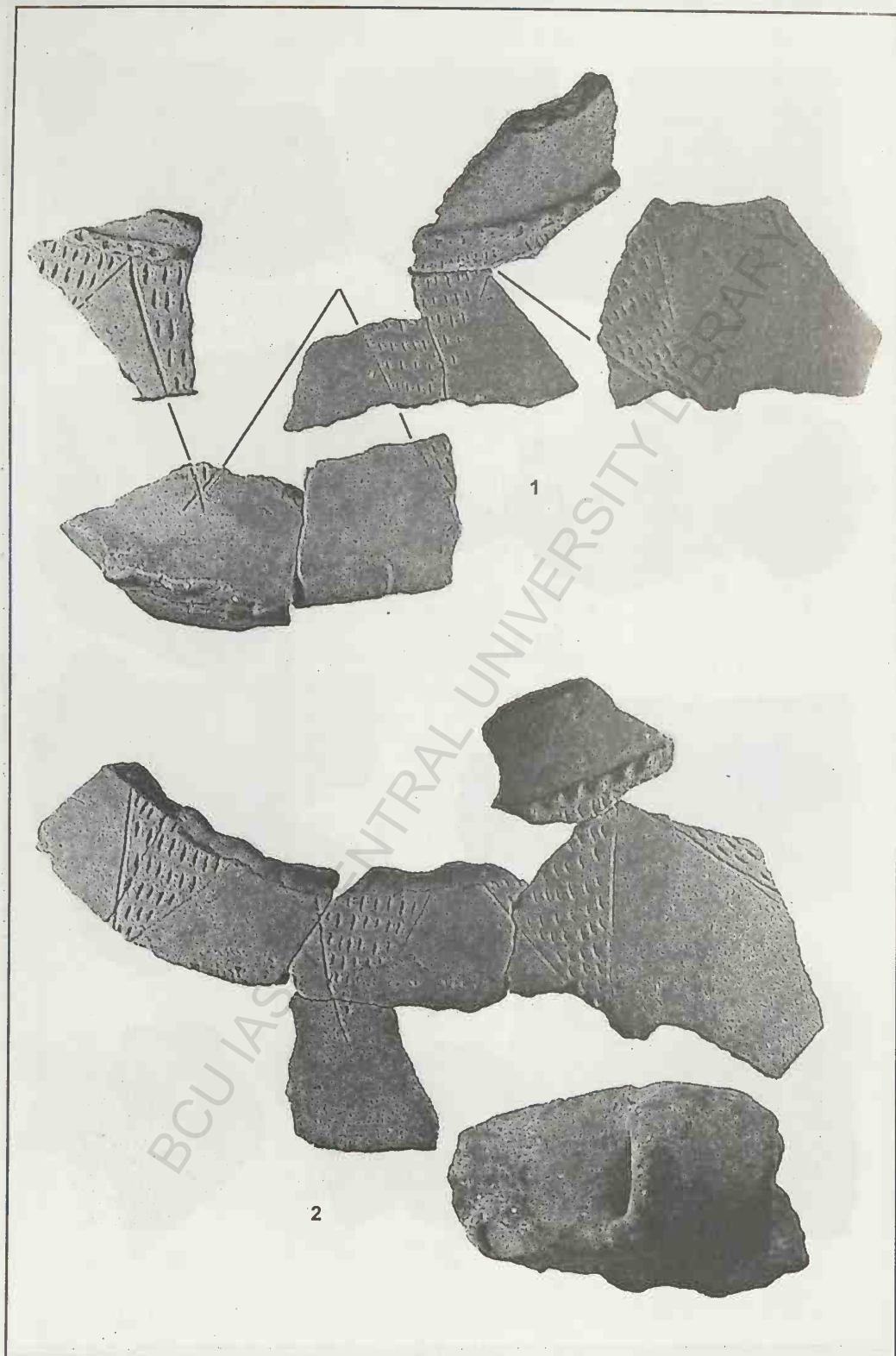
8

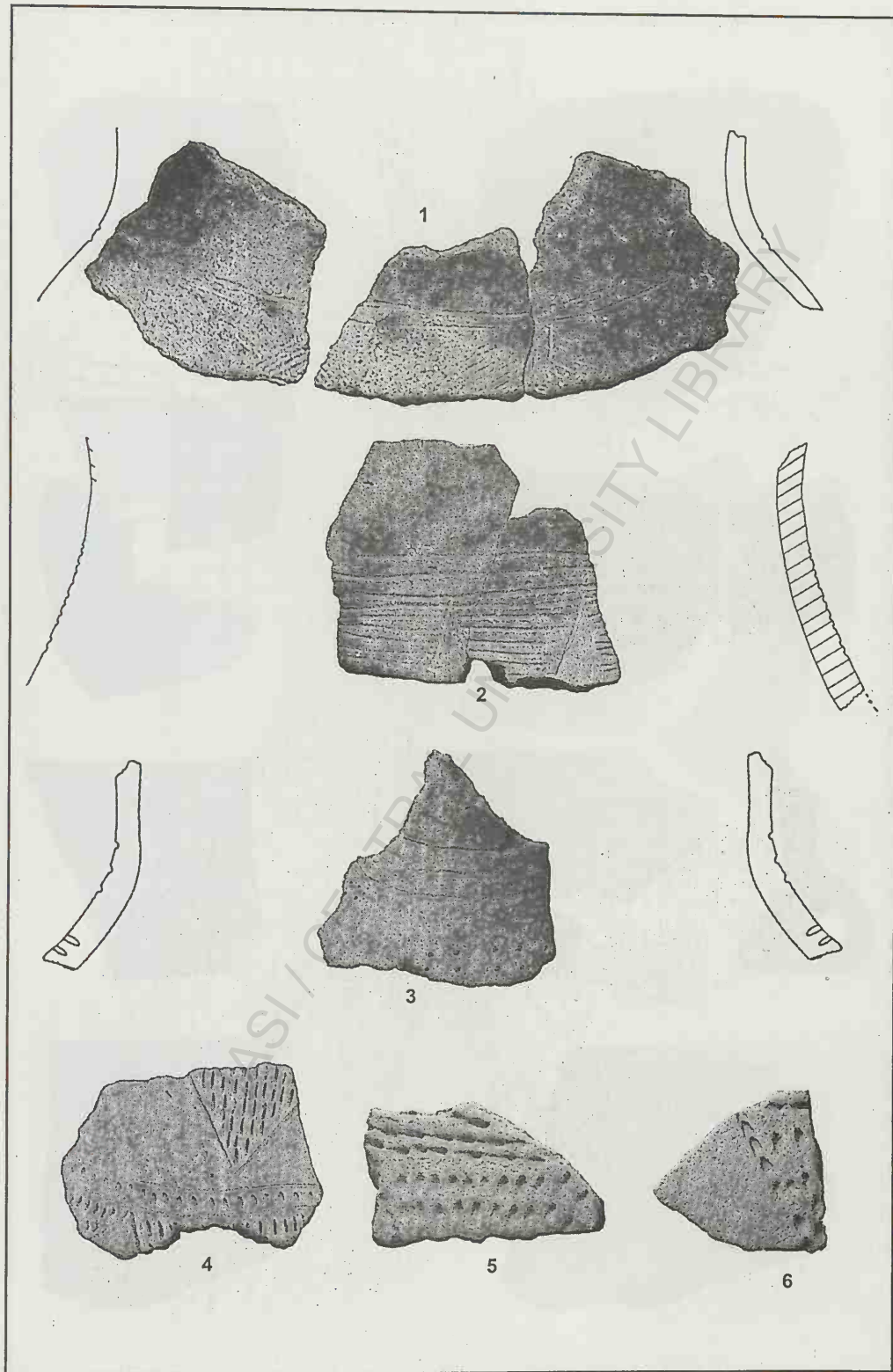
9

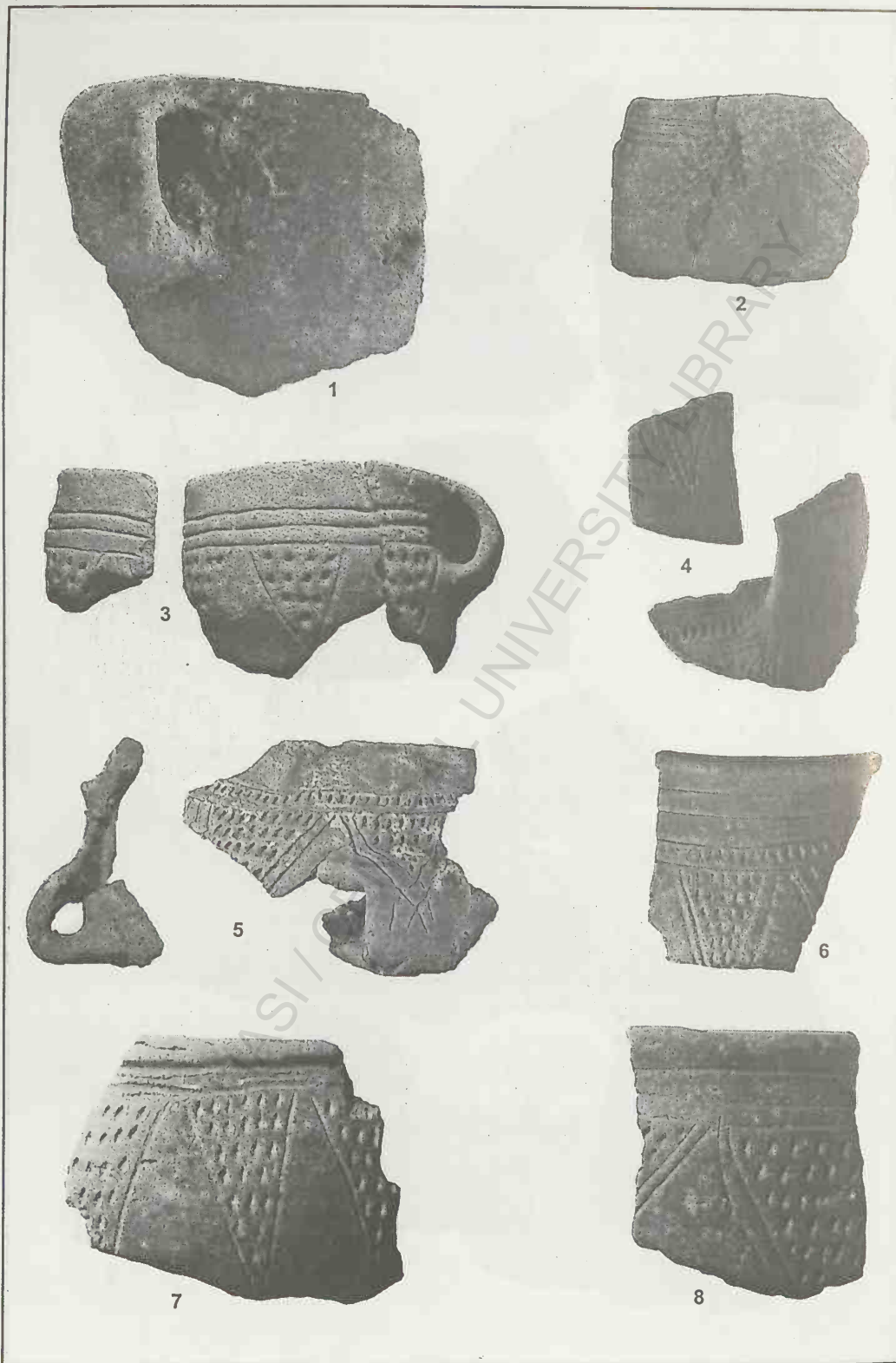
10

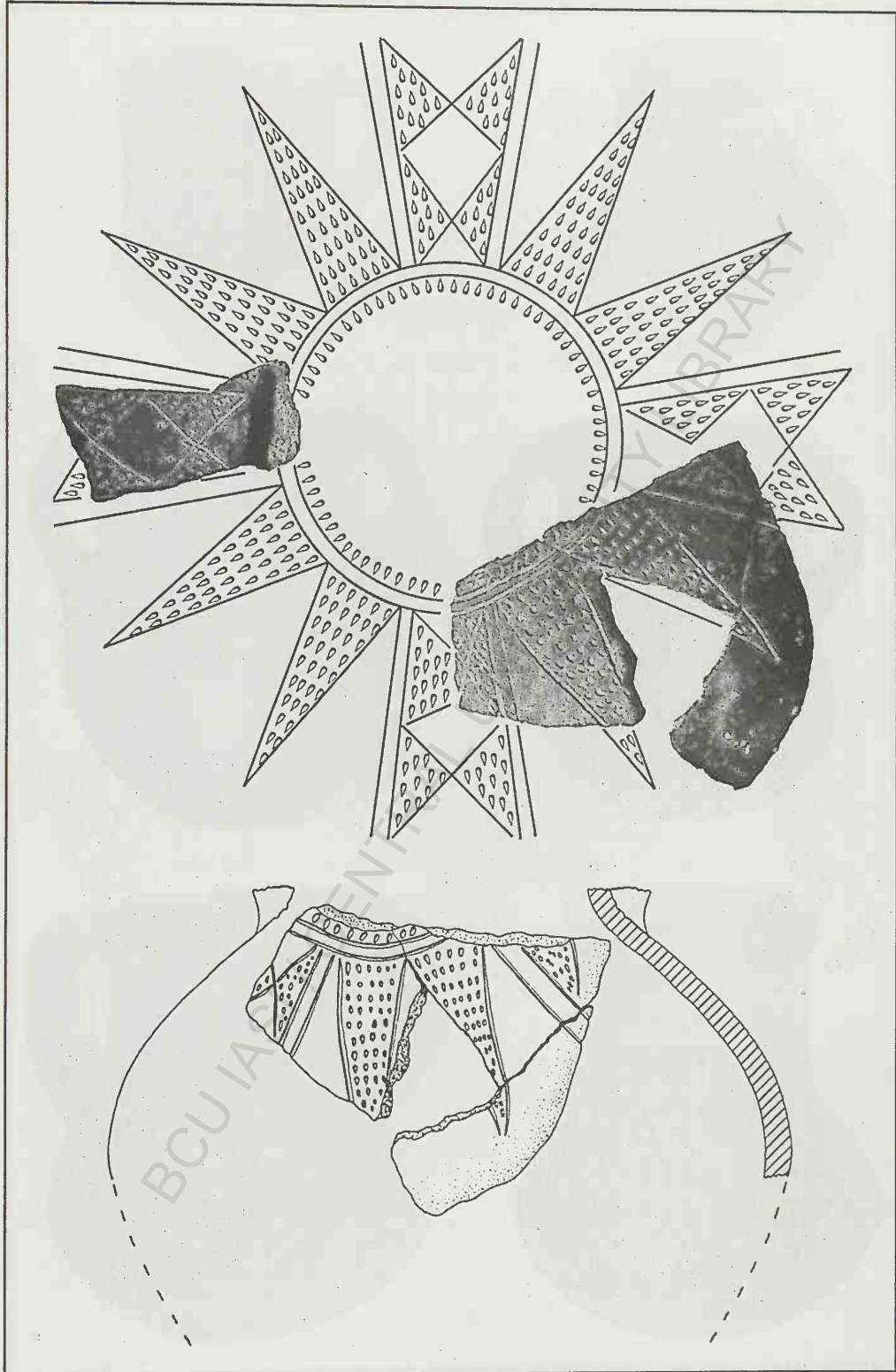
Planşa nr. 66: Păuleni, jud. Harghita.

Planşa nr. 67: Păuleni, jud. Harghita.

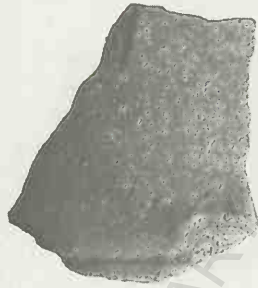
Planşa nr. 68: Păuleni, jud. Harghita.

Planșa nr. 69: Păuleni, jud. Harghita.

1

2

3

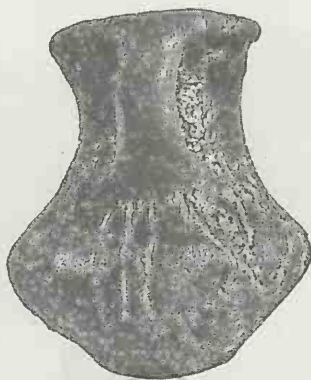
4

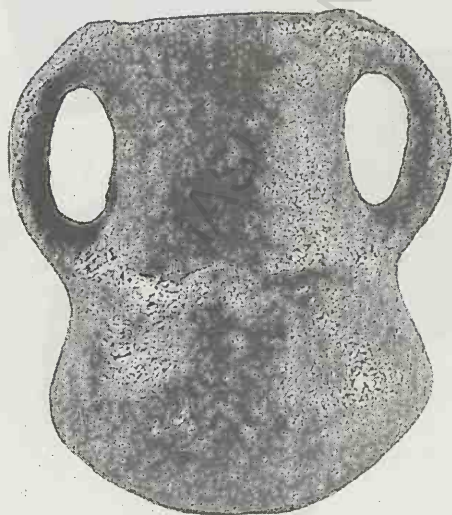
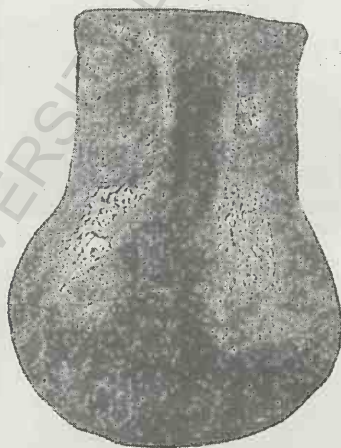
5

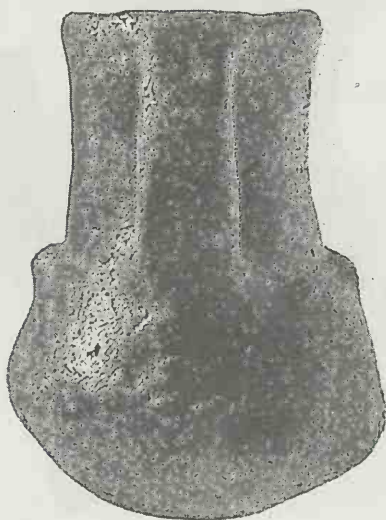
1

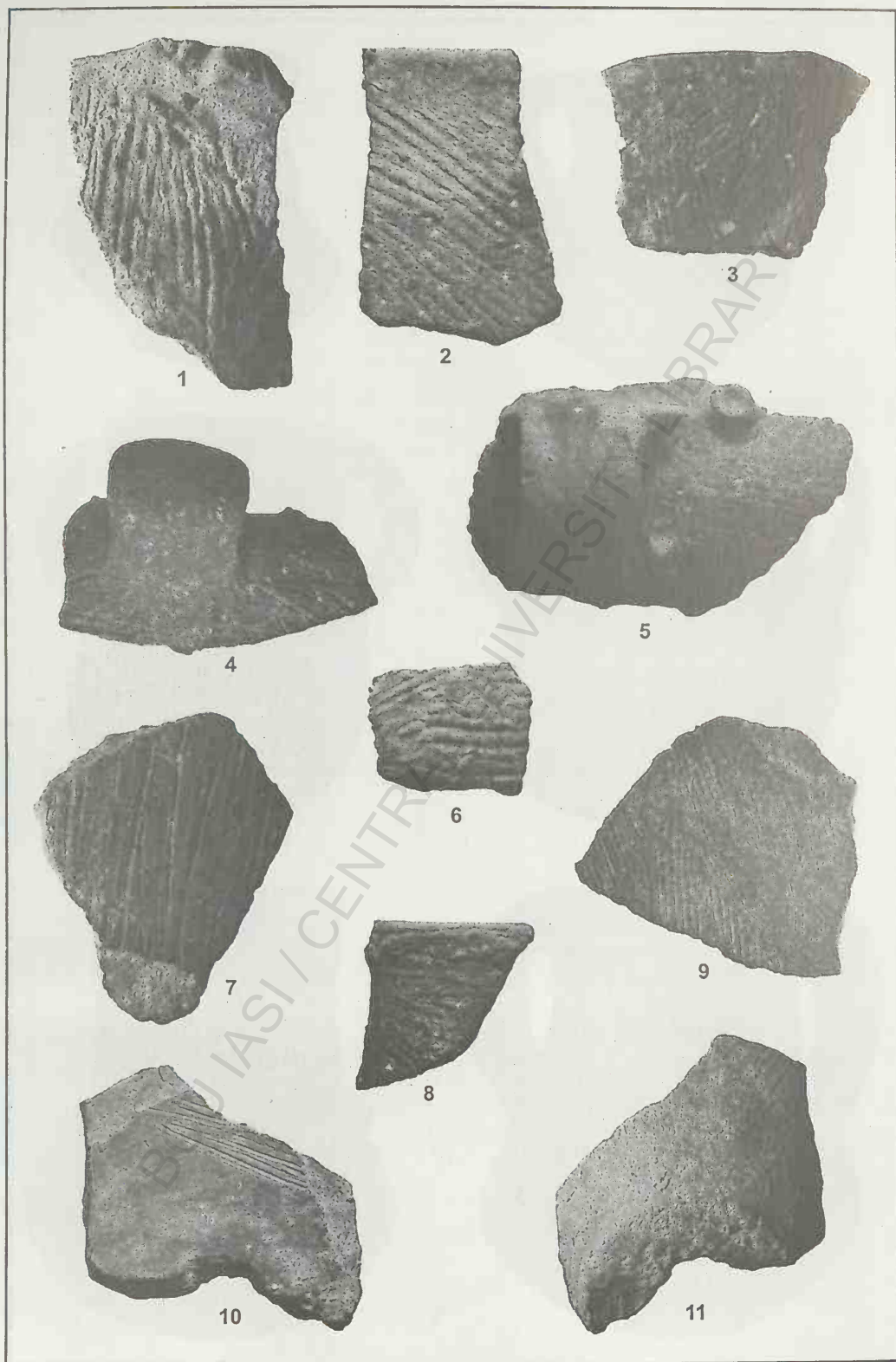

2

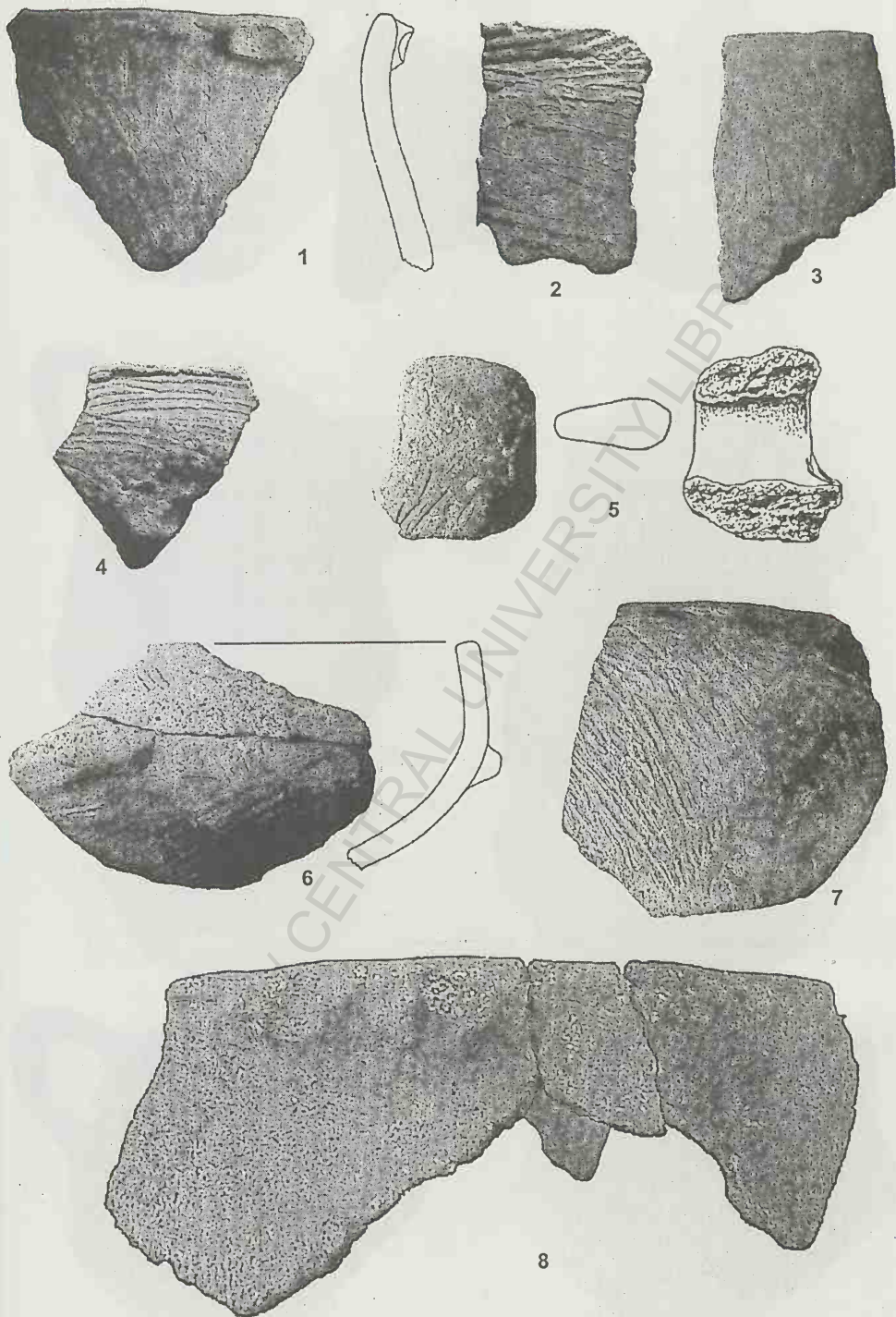

3

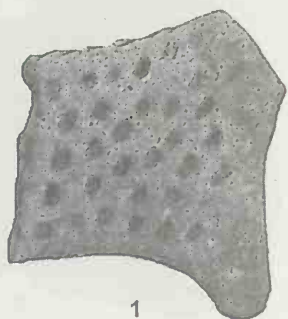

Planșa nr. 72: Păuleni, jud. Harghita.

Planşa nr. 73: Păuleni, jud. Harghita.

1

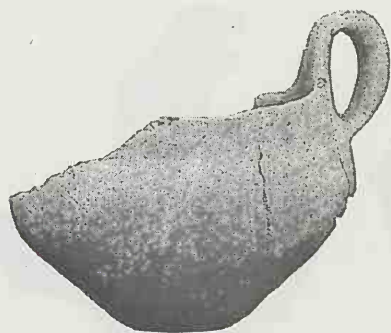
2

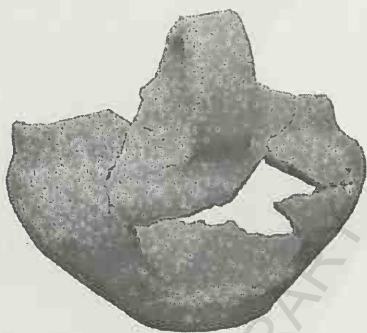
3

Planșa nr. 74: Păuleni, jud. Harghita (1, 2) și Brașov (3).

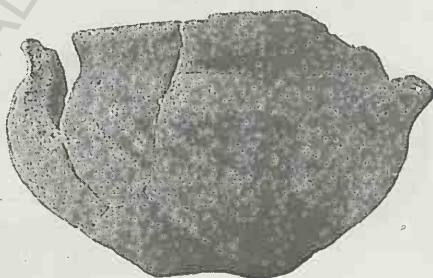
1

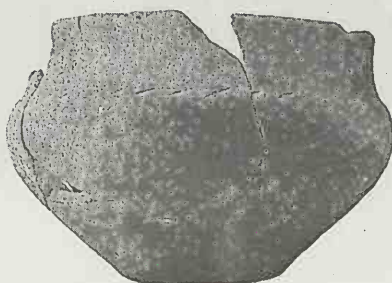
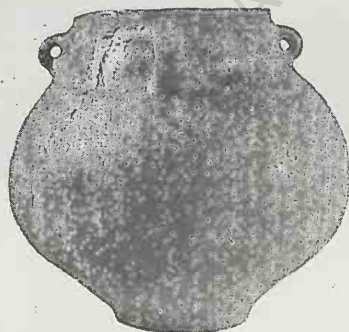
2

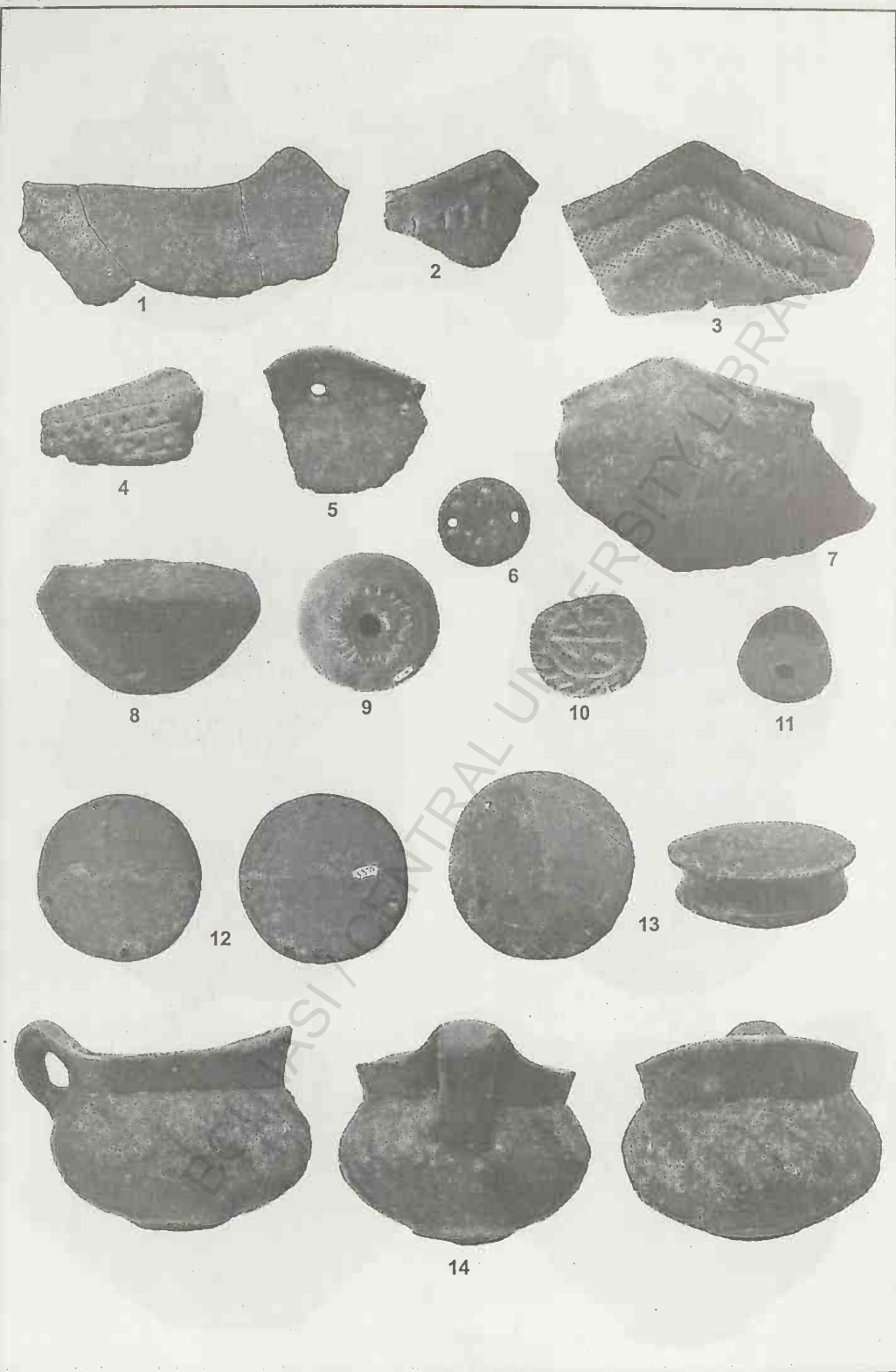

3

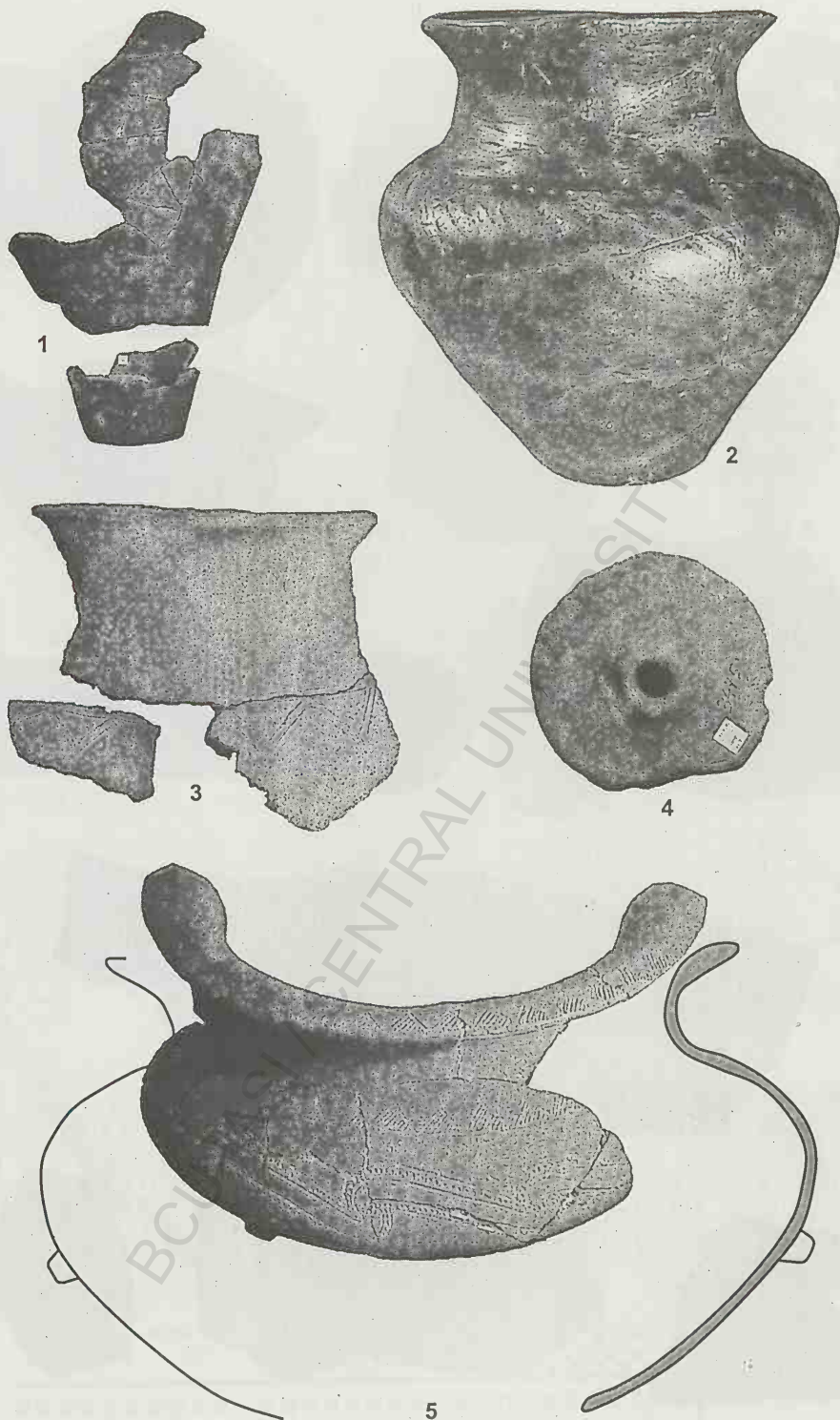

4

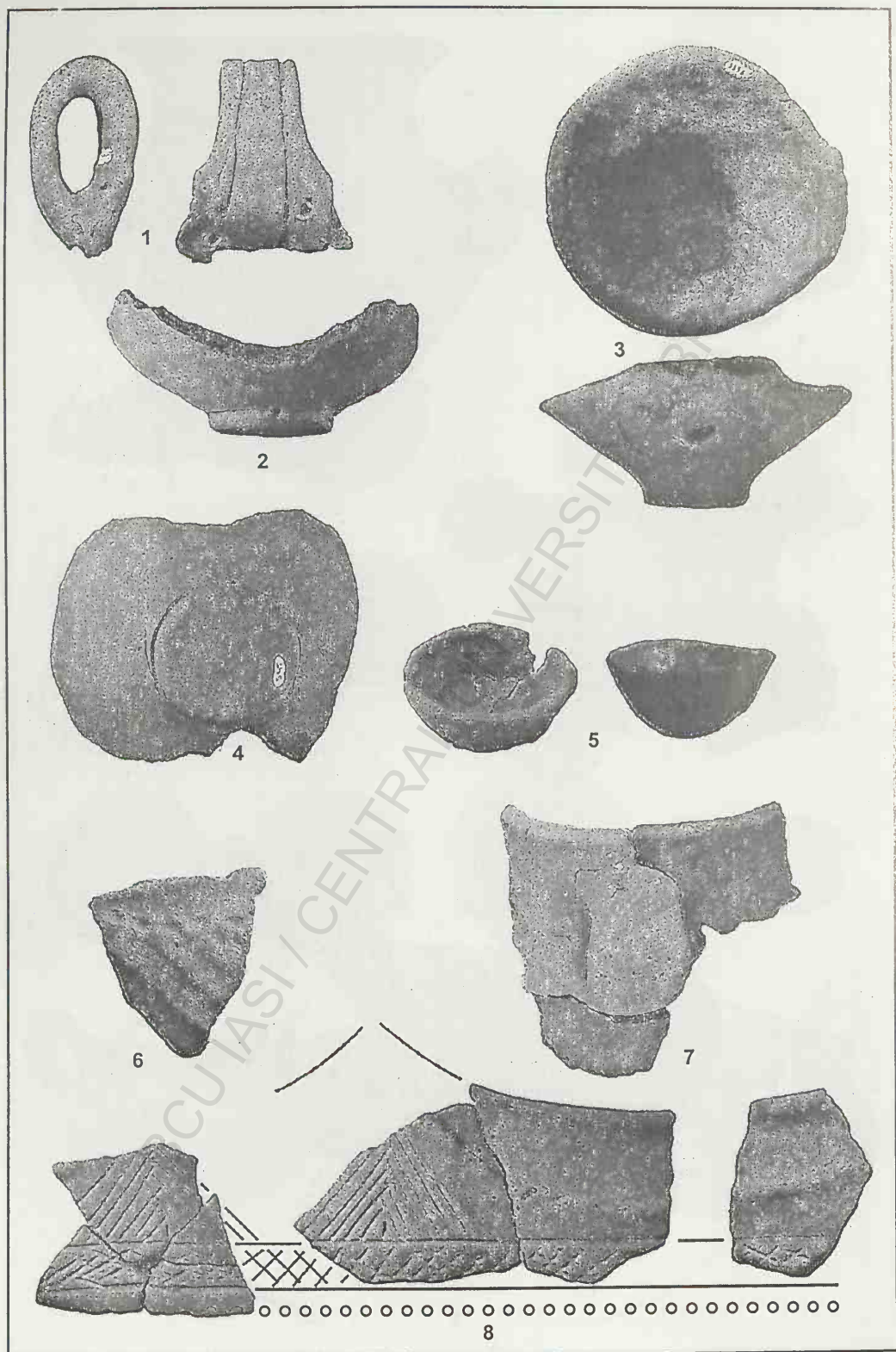

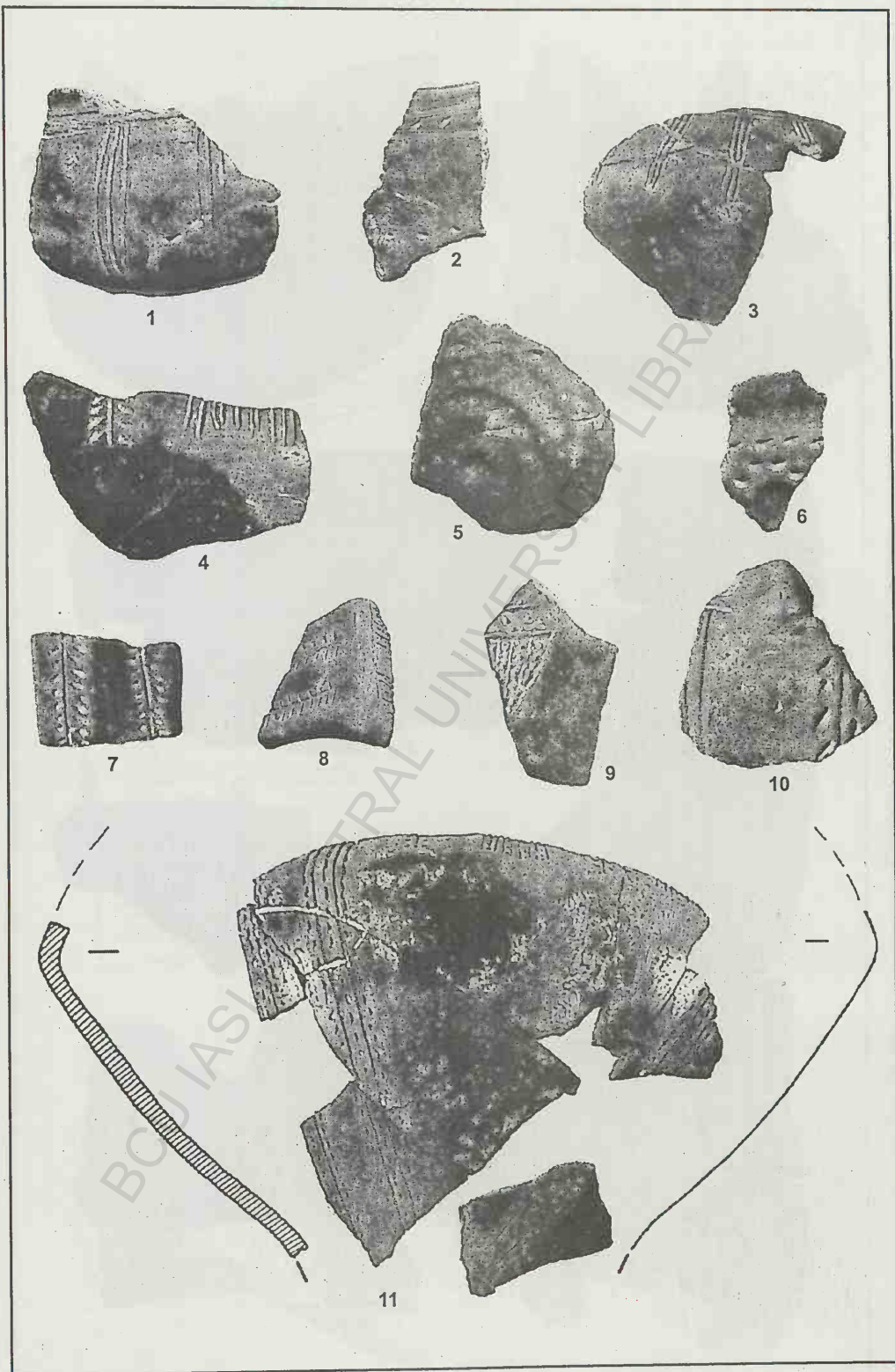
Planşa nr. 76: Păuleni, jud. Harghita.

Planşa nr. 77: Păuleni, jud. Harghita.

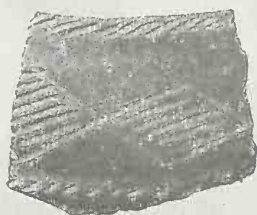
Planşa nr. 78: Păuleni, jud. Harghita.

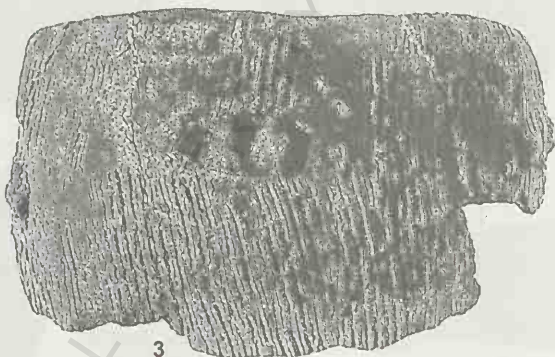
Planşa nr. 79: Zoltan, jud. Covasna.

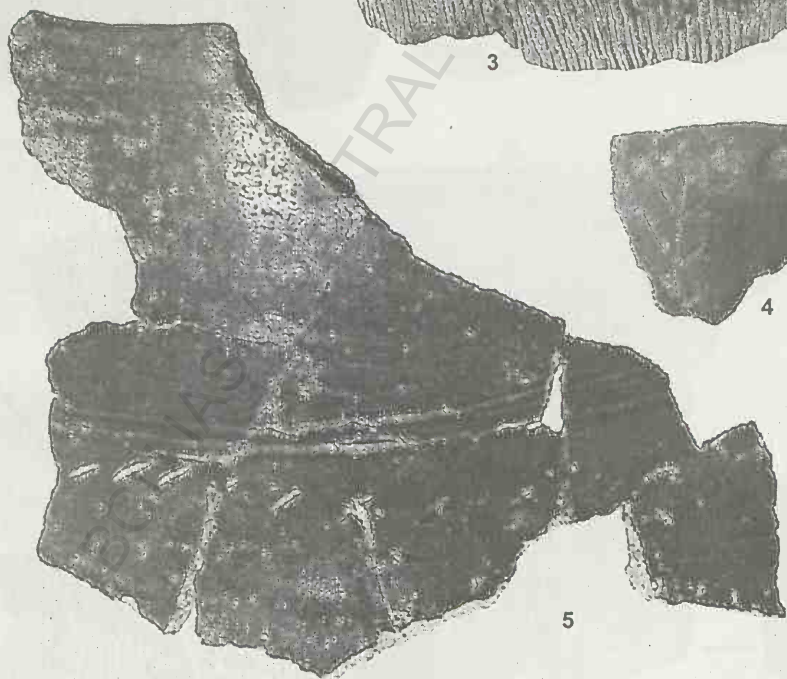
1

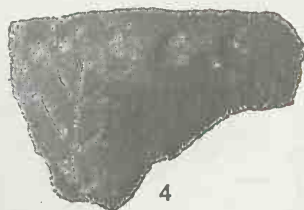
2

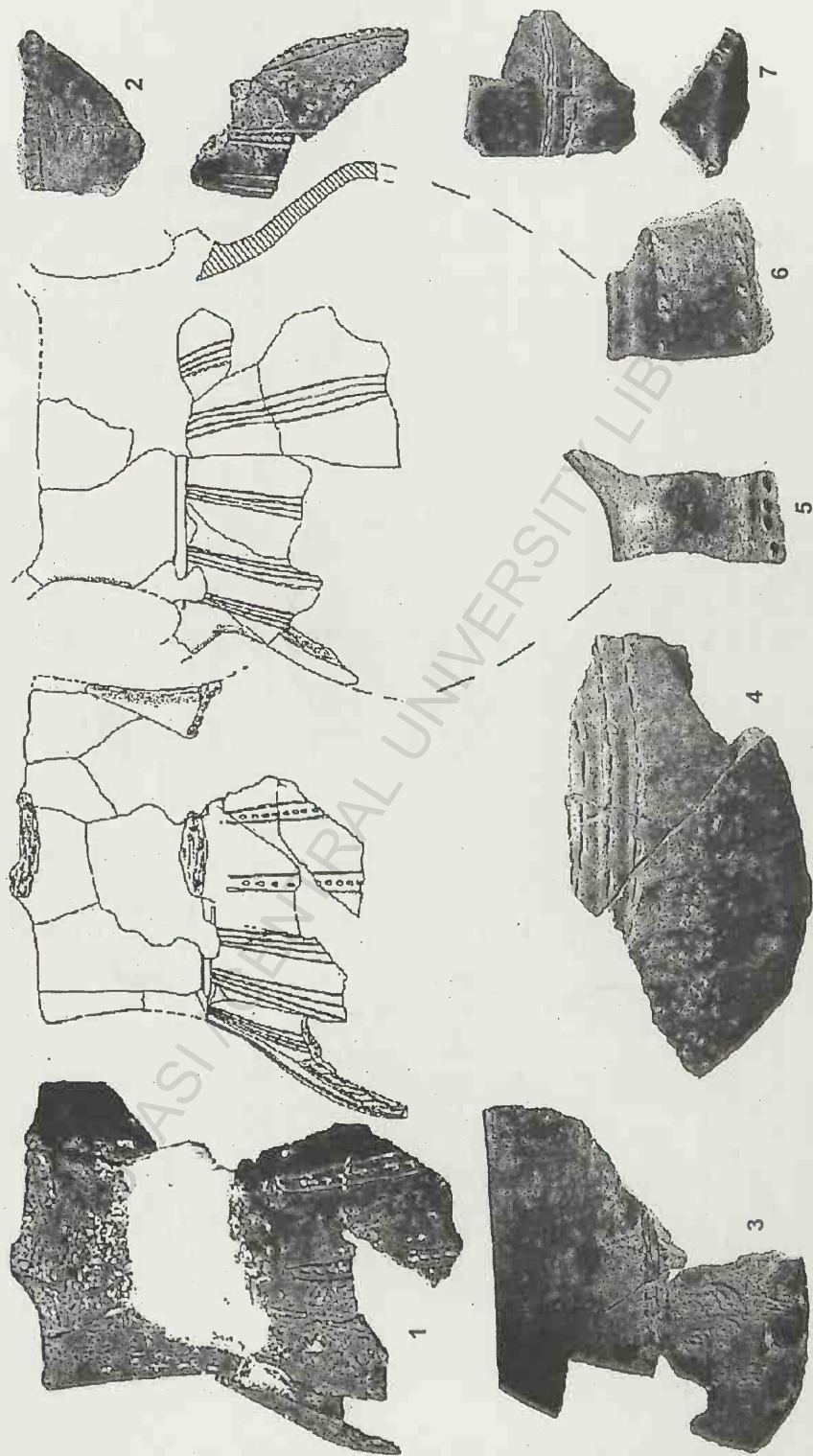
3

5

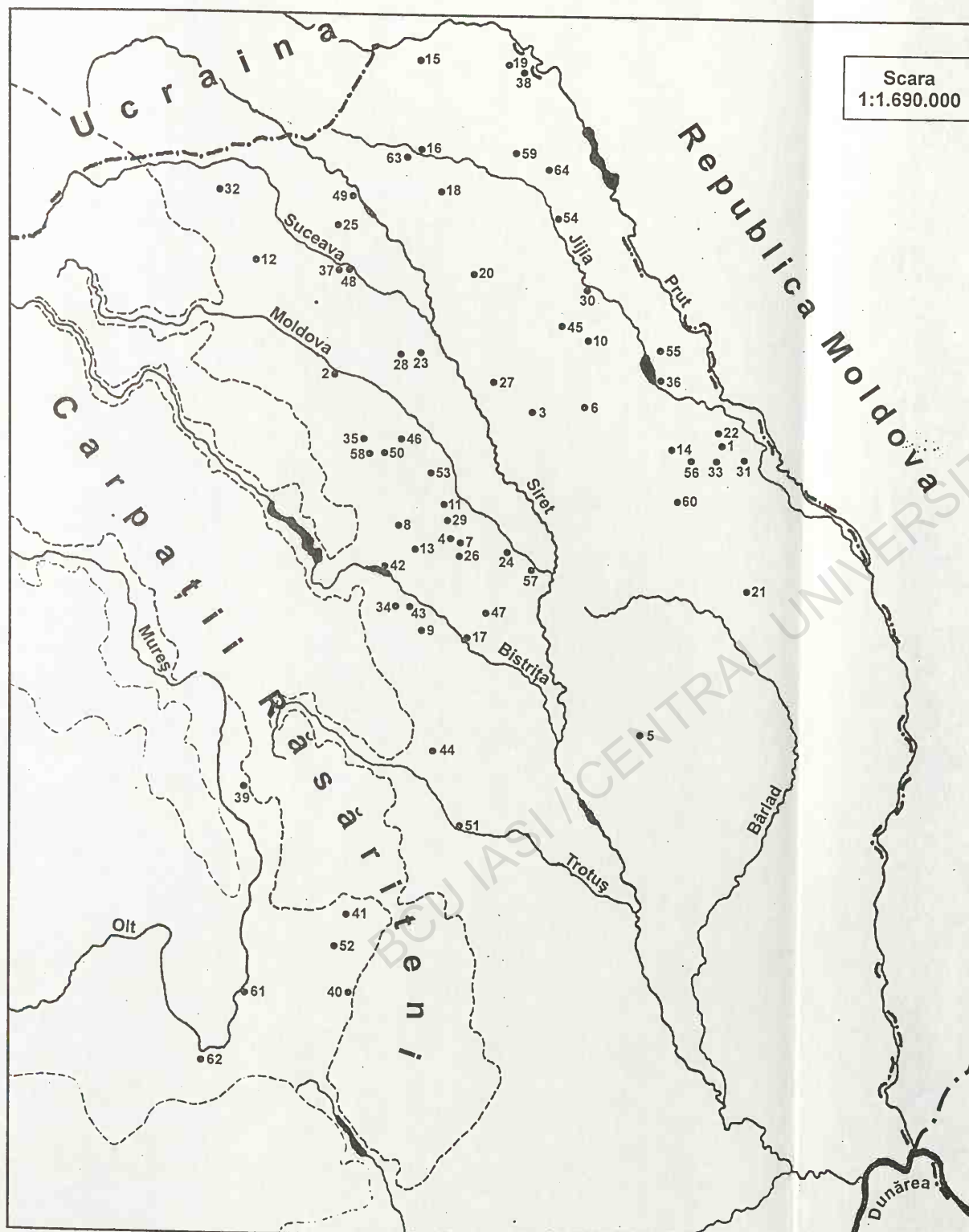
4

Planşa nr. 81: Zoltan, jud. Covasna.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

120.000 lei

Scara
1:1.690.000

**Descoperiri aparținând culturii (sau de tradiție)
Costișa/Ciomortan-Komarov
de la est și vest de Carpații Răsăriteni, din România**

Findings belonging (or of tradition) to Costișa/Ciomortan-Komarov culture
at East and West of Eastern Carpathians of Romania

1 Aroneanu (IS);	33 Iași (IS);
2 Baia (SV);	34 Luminiș (NT);
3 Băiceni (IS);	35 <u>Lunca</u> (NT);
4 Bălănești (NT);	36 Mihail Kogălniceanu (IS);
5 Bărboasa (BC);	37 <u>Mihoveni</u> (SV);
6 Belcești (IS);	38 Nichiteni (BT);
7 Bârgăoani (NT);	39 <u>Păuleni</u> (HR);
8 Bodeștii de Jos (NT);	40 Peteni (CV);
9 <u>Borlești</u> (NT);	41 Poian (CV);
10 Borsoaia (IS);	42 <u>Piatra-Neamț</u> (NT);
11 Borșeni (NT);	43 Piatra Șoimului (NT);
12 Botoșana (SV);	44 <u>Poduri</u> (BC);
13 Căciulești (NT);	45 <u>Prăjeni</u> (BT);
14 Cogeasca (IS);	46 Răucești (NT);
15 <u>Concești</u> (BT);	47 <u>Siliștea</u> (NT);
16 <u>Corlăteni</u> (BT);	48 Suceava (SV);
17 <u>Costișa</u> (NT);	49 Șerbănești (SV);
18 <u>Cotârgaci</u> (BT);	50 Târgu Neamț (NT);
19 <u>Crasnaleuca</u> (BT);	51 Târgu Ocna (BC);
20 <u>Cristești</u> (BT);	52 Târgu Secuiesc (CV);
21 Dănești (VS);	53 Târpești (NT);
22 Dorobanț (IS);	54 Trușești (BT);
23 <u>Dolheștii Mari</u> (SV);	55 Țigănași (IS);
24 Dulcești (NT);	56 Valea Lupului (IS);
25 Fetești (SV);	57 <u>Văleni-Botești</u> (NT);
26 Ghelăiești (NT);	58 Vânători-Neamț (NT);
27 Hârtoape (IS);	59 <u>Vlăsinești</u> (BT);
28 Hârtop (SV);	60 Vocotești (IS);
29 Hlăpești (NT);	61 <u>Zoltan</u> (CV);
30 Hlipiceni (BT);	62 <u>Brașov</u> (BV);
31 Holboca (IS);	63 <u>Brăești</u> (BT);
32 Horodnic de Jos (SV);	64 <u>Mihălășeni</u> (BT).

Localitățile subliniate sunt prezentate în expoziție și catalog.
The underlined sites are also represented in the exhibition and the catalogue.

BOULDER CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

EDITURA „CONSTANTIN MATASĂ”

I.S.B.N. 973-85157-2-6